

Alkoholkommissionens afsluttende betænkning

*Den af kommissionen
af 1947 angående alkoholspørgsmålet afgivne
4. betænkning*

BETÆNKNING NR. 264

1960

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
1. Indledende bemærkninger	5
2. Tilvirkning, import og salg af alkoholholdige drikke	8
3. Alkoholforbrugets størrelse og sammensætning	15
4. Alkoholforbrugets samfundsmæssige virkninger	27
5. Anholdelser af berusede personer i 1949-50, ved kontorchef i statistisk departement <i>G. Fl. Steenstrup</i>	44
6. Alkoholmisbruget, dets opståen og dets følger, ved overlæge, dr. med. <i>Johs. Norvig</i>	63
7. Om alkoholmisbrug og kriminalitet, ved universitetslektor, dr. jur. <i>Karl O. Christiansen</i>	81
8. Alkoholbeskatning og ædruelighed	146
9. Monopolordninger vedrørende fremstilling og salg af alkoholholdige drikke, ved docent, cand. polit. <i>Sven Røgind</i>	153
10. Kommissionens sammenfattende bemærkninger til foranstående afhandling	185
11. Reklamering for alkoholholdige drikke	188
12. Afholdsbevægelsens organisation og virke	197
13. Nordisk samarbejde	202
14. Undervisning i alkoholspørgsmålet	204
15. Afsluttende bemærkninger	208

Indledende bemærkninger.

Til videreførelse og afslutning af de undersøgelser og overvejelser, som den i 1934 nedsatte kommission angående alkoholspørgsmålet ikke nåede at tilendebringe, nedsatte handelsministeriet under 21. marts 1947 en tilsvarende kommission.

I henhold til det af ministeriet udformede arbejdsprogram skulle 1934-kommissionen foretage undersøgelser og overvejelser angående de samfundsmæssige, derunder såvel erhvervsmæssige og finansielle som ærdeligheds- og sundhedsmæssige og politimæssige spørgsmål, der knyttede sig til den da bestående ordning med hensyn til fremstilling, indførsel, salg og udskænkning af stærke drikke, og kommissionen skulle i forbindelse med en beretning om resultaterne af sit arbejde fremkomme med de forslag, som måtte findes ønskelige. I tilslutning hertil pegede ministeriet på visse spørgsmål, som efter ministeriets mening burde gøres til genstand for særlig behandling, herunder bl. a., hvorvidt der måtte være grund til at anvende koncessioner eller monopolordninger som grundlag for tilvirkning, import og salg af stærke drikke.

Kommissionen satte sig som sit første mål at tilvejebringe et udkast til revision af beværterloven af 29. marts 1924, og dens betænkning herom forelå i 1938. Beværterloven af 1939 byggede på det af kommissionen udarbejdede lovudkast. Efter at krigen var udbrudt, viste det sig imidlertid vanskeligt at fortsætte kommissionens arbejde, og kommissionen blev derefter opløst.

De som følge af krigen ændrede samfundsvilkår skabte ny interesse for alkoholspørgsmålet, og under hensyn hertil ansås det for naturligt at søge den opløste kommissions arbejde fortsat, hvilket var baggrunden for nedsættelsen af den ny alkoholkommission, der er den fjerde i rækken af sådanne kommissioner.

Også kommissionen af 1947 har set det som en af sine hovedopgaver at undersøge, om en ny beværterlov var nødvendig, og i bekræftende fald fremkomme med forslag til en ændring i denne lovgivning.

I 1949 afgav kommissionen på foranledning af fremsatte ønsker fra hotel- og turist- erhvervets side en *betænkning* vedrørende ændringer i beværterlovgivningen. Denne betænkning omhandlede alene spørgsmålet om, hvorvidt der måtte være grund til at indføre regler til beskyttelse af *hotelbetegnelsen*.

I 1951 afgav kommissionen dernæst en *betænkning vedrørende spørgsmålet trafik og alkohol*. Denne betænkningens materiale har for en del tjent som arbejdsgrundlag for justitsministeriet ved udarbejdelsen af den nye færdselslov.

I 1954 afgav kommissionen 2. del af sin *betænkning vedrørende ændringer i beværterlovgivningen*. Denne betænkningens omfattende materiale vedrørende den gældende beværterlovgivnings virkninger og de slutninger, der under de ændrede forhold burde drages heraf, mundede ud i et af kommissionen udarbejdet udkast til en ændring af ovennævnte lov nr. 139 af 15. marts 1939 om beværtning og gæstgiveri samt om handel med stærke drikke. Udkastet har tjent som grundlag for det af handelsministeriet udarbejdede forslag til en ny beværterlov, som efter forelæggelse i tre på hinanden følgende folketingssamlinger resulterede i den nugældende beværterlov, lov nr. 207 af 7. juni 1958, hvilken lov er trådt i kraft den 1. januar 1959.

Til brug for kommissionens lovudkast har foruden det materiale, der indeholdes i selve betænkningen samt i de to tidligere betænkninger, også været anvendt en mindre del af det materiale, som i nærværende betænkning efter foretagen a jour føring og omredigering nu fremlægges trykt. Største-

delen af denne betænkning er imidlertid udarbejdet på grundlag af oplysninger indhentet siden sidste betænkningens afgivelse.

Kommissoriet var, som ovenfor angivet, meget omfattende. Allerede inden kommissionens nedsættelse blev der dog mellem arbejds- og socialministeriet og handelsministeriet truffet aftale om, at spørgsmål vedrørende alkoholistforsorgen burde gøres til genstand for særskilt behandling. I overensstemmelse hermed nedsatte socialministeriet et sagligt udvalg, som fik til opgave at iværksætte en nærmere undersøgelse af de nævnte problemer. Udvalget, der blev nedsat den 16. juni 1948, fik navnet „Udvalget angående forsorgen for de i forsorgslovens kapitler X.XIV-XXVII omhandlede personer“. Udvalget afgav sin betænkning 1. del i 1953 og en betænkning i 1955 med titlen „Klientellet på Arbejdsanstalterne“. I 1958 forelå betænkning (nr. 208) „Forsorgen for Alkoholikere“, hvorefter udvalgets arbejde i februar 1959 afsluttedes med udsendelsen af Betænkning (nr. 220) om Arbejdsanstalterne.

Nærværende kommission består for tiden af følgende medlemmer:

Tidligere kammeradvokat, højesteretssagfører *Arne Kemp*, formand.

Formand for Kristelig Afholdsforening „Det Blaa Kors“, sognepræst *Børge E. Andersen*.

Medlem af bestyrelsen for amtsrådsforeningen i Danmark, sognefoged, gårdejer *Chr. Bendixen*.

Sundhedsstyrelsens konsulent i psykiatri, overlæge, dr. med. *Carl Clemmesen*.

Formand for De danske Husmoderforeninger, fru *Johanne Dahlerup*.

Formand for Centralforeningen af Hotelvært- og Restauratørforeninger i Danmark, restauratør *Knud Ernst*.

Medlem af bestyrelsen for Danske Afholdsselskabers Landsforbund, generalsekretær *Adolph Hansen*.

Formand for Danske Afholdsselskabers Landsforbund, inspektør *F. Markersen*.
Politiinspektør *E. Møllerup*.

Kontorchef i finansministeriet, departementet for told- og forbrugsafgifter, *S. Nalbandian*.

Medlem af bestyrelsen for Den danske Købstadforening, redaktør *Vilh. Nielsen*.

Direktør *Peder Nørgaard*, udpeget af Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.

Direktør *W. Reinhard*.

Overregistrator, tidligere kontorchef i handelsministeriet *Axel Roelsen*, der samtidig har fungeret som kommissionens sekretær. Indenrigsministeriets konsulent i ærdelighedssager, mag. scient. *Jens Rosenkjær*.

Docent *Sven Røgind*.

Amtmand, tidligere kontorchef i socialministeriet *V. baron Wedell-Wedellsborg*.

Borgmester, direktør i Bryggeriforeningen *A. L. Østerberg*.

Højesteretsdommer *Jesper Simonsen* var i sin egenskab af formand for overbevillingsnævnet medlem af kommissionen indtil sin død i 1957. Et nyt medlem er ikke udnevnt i stedet for højesteretsdommeren.

Ekspeditionssekretær i handelsministeriet *K. E. Eriksen* har bistået kommissionens sekretær.

Docent *Røgind* har som særligt sagkyndig i alkohollovgivning og alkoholstatistik bistået med tilvejebringelsen af materialet på disse områder til brug for kommissionen og med udarbejdelsen af udkast til forskellige afsnit af betænkningen.

Af fornævnte kommissionsmedlemmer har følgende tillige været medlemmer af socialministeriets ovennævnte anstaltsudvalg: *Wedell-Wedellsborg* (udvalgets formand), *Børge E. Andersen*, *Clemmesen* og *Roelsen*. Som særligt sagkyndige, tilknyttet udvalget, har endvidere virket kommissionsmedlemmerne *Adolph Hansen* og *Røgind*.

Ved dette medlemsfællesskab har de pågældende organer til stadighed kunnet være orienteret om hinandens arbejde, hvilket samtidig for nærværende kommissions vedkommende har betydet, at man ikke har fundet det rigtigt at afgive sin afsluttende betænkning, forinden anstaltsudvalget havde tilendbragt sit arbejde, hvilket, som ovenfor nævnt, skete i foråret 1959.

Nærværende betænkning sigter som helhed på at belyse ærdelighedstilstanden i Danmark for at skabe klarhed over, hvorvidt de fra offentlig eller privat side trufne foranstaltninger til at befæste og fremme ærdeligheden har været fyldestgørende. Som udgangspunkt gives der dels statistiske

meddelelser om tilvirkning, import og salg af alkoholholdige drikke samt om forbrugets størrelse og sammensætning, dels en omtale af forholdet mellem alkoholbeskatning og ædruelighed, som særlig for Danmarks vedkommende frembyder betydelig interesse. Kommissionen har endvidere søgt at skaffe holdepunkter for en belysning af alkoholforbrugets skadelige virkninger (afsnittet Alkoholforbrugets samfundsmæssige virkninger) og har i forbindelse hermed foranlediget, at politiets oplysninger om anholdelse for beruselse er blevet underkastet en særlig statistisk behandling. Yderligere **har** overlæge, dr. med. *Johs. Nørvig* og docent, dr. jur. *Karl O. Christiansen* til kommissionens brug udarbejdet afhandlinger om henholdsvis alkoholismens væsen og ytringsformer og sammenhængen mellem alkohol og kriminalitet.

Under hensyn til ordlyden af de 1934-kommissionen givne direktiver, som også ligger til grund for nærværende kommissions arbejde, har man dernæst gjort de i andre lande, i første række de øvrige nordiske, bestående monopolordninger vedrørende fremstilling og salg af alkoholholdige drikke til genstand for undersøgelse.

Det pågældende afsnit, til hvilket kommissionen har knyttet en række bemærkninger, er udarbejdet af medlem af kommissionen, docent *Sven Røgind*, der herved har modtaget værdifuld bistand fra de respektive monopolledelsers side. Endvidere har kommissionen i sammenhæng med en omtale af afholdsbevægelsens virksomhed og af det på foranledning af Nordisk Kåd indledede nordiske samarbejde på alkoholforskningens område beskæftiget sig dels med det fra afholdsbevægelsens side rejste krav om foranstaltninger til begrænsning af alkoholreklamerings, dels med spørgsmålet om, hvorvidt den i skolerne og andre undervisningsanstalter meddelte undervisning om farerne ved alkoholmisbrug kan betragtes som tilfredsstillende. Endelig har kommissionen med udgangspunkt i de foregående afsnit foretaget en gennemgang af allerede gennemførte foranstaltninger til ædruelighedens fremme med henblik på afgørelsen af, hvorvidt de således iværksatte bestræbelser bør intensiveres og foranstaltningerne eventuelt suppleres.

Det bemærkes, at kommissionen ikke har anset de grønlandske alkoholproblemer som omfattet af kommissariatet.

Tilvirkning, import og salg af alkoholholdige drikke.

I ældre tid havde fremstillingen af øl og brændevin hovedsagelig karakter af hjemmeproduktion til husstandens forsyning. Hvor der var grundlag for at drive erhvervmæssig fremstilling med salg for øje, skete det gerne i forbindelse med anden næringsudøvelse (f. eks. købmandshandel). Efterhånden gik den erhvervmæssige fabrikation dog over på selvstændige bryggeres og brændevinsbrænderes hænder, og da dampkraften i det 19. århundredes første halvdel i større omfang blev taget i industriens tjeneste, trængtes hjemmetilvirkningen snart så langt tilbage, at den i hvert fald for så vidt angik brændevin blev praktisk betydningsløs. Hertil bidrog også statsmagtens af fiskale og sociale grunde dikterede forsøg på at begrænse eller helt undertrykke hjemmebrænding.

For Danmarks vedkommende kan spiritus- og gærproduktionens omfang og arbejdsformer følges fra 1852, da det kort forinden oprettede Statistiske Bureau begyndte at give oplysninger herom i de årligt udsendte tabelværker om vareudvekslingen med andre lande. Først i 1892 udvides dette afsnit af handelstabelværkerne til at omfatte øllet, idet bureauet nu havde fået mulighed for at skaffe sig kendskab til produktionsforholdene som følge af, at denne vare, der i en længere periode havde været skattefri, i 1891 påny var blevet genstand for beskatning. I mellemtiden var staten blevet interesseret i at følge dels sukkerfabrikationens, dels margarinefabrikationens udvikling. Fra og med 1897 samles det statistiske materiale til belysning af de fire produktionsgrenes forhold da under fællestitlen: „*Statskontrollerede Produktioner*“. Som led i serien: „*Statistiske Meddelelser*“ udsendtes der derefter årligt et hæfte under denne titel.

Denne ordning bestod til og med 1915 med den ændring, at hæftet fra 1913 at regne tillige rummede oplysninger om tobaksproduktionen. Det statistiske Departement begyndte nu at udsende årligt en almindelig industriel produktionsstatistik, hvori de statskontrollerede produktioner også behandlede på kortfattet måde. Beretningerne om disses produktions- og salgsvirksomhed fremkom iøvrigt i „*Statistiske Efterretninger*“, først under udførlige former, senere i mere summarisk skikkelse. Til og med året 1956 fremtrådte meddelelserne om de statskontrollerede produktioner (nu tillige omfattende chokolade og sukkervarer samt kaffesurrogater) som et appendiks til den årlige produktionsstatistik samlet i et særligt afsnit.

I „*Industriel produktionsstatistik 1957*“ er dette appendiks udgået, og oplysningerne om produktion og forbrug af alkoholholdige drikke må nu søges under de respektive industrigrene (den samlede opgørelse af alkoholforbrugets størrelse pr. indbygger findes under omtalen af sprit-, gær- og likørfabrikkerne). Det statistiske Departement afgiver heller ikke længere foreløbige beretninger i „*Statistiske Efterretninger*“. Der meddeles imidlertid her til erstatning oplysninger kvartalsvis eller månedsvis om, hvor stor omsætningen af visse beskattede varer, herunder spiritus, vine og øl, har været i varemængde og beløb, således at bevægelserne kan følges året igennem (tallene indgår i en serie, som betegnes „*Danske konjunkturtabeller*“).

Danmark adskiller sig for så vidt angår fremstilling, import og salg af alkoholholdige drikke fra de øvrige nordiske lande derved, at al næringsdrift af denne art udøves af private erhvervsdrivende, idet

dog spiritusfabrikationen siden 1918 er sket på grundlag af en af staten meddelt koncession (se nu lov af 15. marts 1934), medens det i de andre lande i større eller mindre omfang er staten, der direkte (Island) eller med monopolselskaber som mellemled (Norge, Sverige og Finland) driver virksomhed af de nævnte arter. Om bryggerierne gælder det dog, at de i samtlige nordiske lande helt eller delvis står uden for monopolordningerne (der henvises herom til den side 153 trykte afhandling om alkoholmonopoler).

Den undtagelsesstilling, som spritfabrikationen m. v. indtager i Danmark, beror på bestemmelserne i loven af 15. marts 1934 om spiritus og gær. I medfør af denne har staten ved koncessioner med 10 års gyldighed (sidst af 1952) givet A/S De Danske Spritfabrikker eneret på tilvirkning af sprit og fremstilling af de almindelige sorter brændevin og akvavit og samtidig underlagt selskabets virksomhed regnskabsmæssig kontrol. Hvis der bliver tale om at *importere* rå eller rensat sprit (det forekommer kun undtagelsesvis), stiller det sig også således, at alene selskabet har adgang dertil. I øvrigt kan enhver, der opfylder betingelserne for at erhverve næringsadkomst som industridrivende eller handlende, etablere sig som producent, importør eller forhandler af alkoholholdige drikke (se dog for så vidt angår tilvirkning og import af spiritus og vine nedenfor) og således også drive fremstilling af *andre* sorter drikkespiritus end brøndevin og akvavit på grundlag af sprit, som købes i fuldt beskattet stand hos det nævnte selskab. Dette kan forøvrigt selv forbinde fremstilling af og handel med likører og andre sorter spirituosa med den ovenfor angivne virksomhed (og gør det også). Der er heller intet til hinder for, at tilberedning af likører, solbærrom og lignende drikkevarer kan finde sted på grundlag af beskattet sprit i *husholdningerne* til hjemmets forsyning, og på linje hermed kan der også i hjemmene fremstilles frugtvine af bær og frugter (ribsvin, stikkelsbærvin og lign.), hvortil der undertiden tilsættes afgiftsberigtiget sprit. Det er også tilladt at foretage hjemmebrygning af øl til eget brug. Derimod er enhver form for *hjemmebrænding* forbudt. De om tilvirkning af alkoholholdige drikke givne lovbestemmelser er i øvrigt i det væsentlige dikteret af hensynet til gennem-

førelsen af den *beskatning*, som disse drikkevarer normalt er genstand for, og indeholdes derfor i afgiftslovene.

Erhvervsmæssig tilvirkning af brændevin og akvavit er som nævnt begyndt tidligt, medens frugtvine ikke har været genstand for sådan tilvirkning før omkring midten af sidste århundrede. Der kræves nu til tilvirkning og import af spirituosa og vine (frugtvine) foruden erhvervelse af næringsadkomst, at *anmeldelse* sker til toldbestyrelsen, idet „indførsel til dansk toldområde af spiritus og vine samt erhvervsmæssig fremstilling af sådanne varer" kun må foretages af den, der har tilladelse dertil i henhold til lov nr. 185 af 11. juni 1954 om kontrol med omsætningen af spiritus og vine. Bestemmelserne herom, som i 1928 blev indsat som § 47 a i toldloven, har til formål at skabe sikkerhed for, at varer, som er underkastet forbrugsbeskatning, ikke bringes i handelen uden om statens kontrol, og de omfatter derfor også blanding, forskæring og anden behandling af såvel indenlandske som fremmede varer. Det påhviler de pågældende importører og fabrikanter at drage omsorg for, at spiritus og vine kun udleveres i flasker, lerdunke og lign. af ikke over 3 liters rumindhold, og at disse beholderne forsynes med en *banderole*, påtrykt oplysninger om varens art og oprindelse, beholderens størrelse samt virksomhedens navn og hjemsted (og eventuelt andet efter finansministeriets bestemmelse). I konsekvens heraf er det forbudt detailforhandlere af spiritus og vine og de til udskænkning af disse varer berettigede at modtage eller udlevere spiritus og vine i flasker eller andre beholdere, der ikke er forsynet med banderole.

Baggrunden for denne i 1928 indførte banderoleringsordning, der ikke har noget sidestykke i de andre nordiske lande, var de forsøg på at indsmugle spiritus, som i stigende omfang gjordes, da de afsætningsmuligheder, som navnlig det finske og det norske marked frembød i forbudstiden, havde skabt en tilsyneladende velorganiseret smuglingsvirksomhed inden for de nordiske landes rammer. For Danmarks vedkommende antog spiritussmuglingen dog ikke på langt nær et så stort omfang som i de to nævnte lande (også Sverige hjem søgtes forøvrigt af smugling), og det lykkedes nu

statsmagten at undertrykke den. Siden har faren for omgåelse af beskatningsbestemmelserne ad denne vej ingen nævneværdig rolle spillet.

Uafhængigt af, hvorledes statsmagten har stillet sig i de lande, hvor tilvirkning af alkoholholdige drikke i et større eller mindre omfang kan foregå uden for de respektive monopolordningers interessessfære, har mulighederne for private erhvervsdrivende for at skabe sig en selvstændig eksistens på alkoholproduktionens område dog i det hele været aftagende allerede som følge af den økonomiske udviklings forløb. Efterhånden som de større virksomheder ved hjælp af rationaliseringsforanstaltninger befæster og forstærker deres stilling på markedet, overflødiggøres flere og flere af de små og mindre veludrustede, og det bliver da også vanskeligt for nye producenter at vinde indpas. I Danmark vanskeliggør tillige visse beskatningsregler (om moderation af ølskatten under nærmere angivne forudsætninger) oprettelsen af i hvert fald mindre bryggerier.

Som helhed har derfor *bedriftsantallet* overalt været synkende. Som led i de under krigen trufne produktionsregulerende foranstaltninger koncentreredes i Danmark spiritusindustrien i 1918 i forståelse med staten med det resultat, at antallet af brænderier (spritfabrikker) gik ned fra 22 til 5, som samledes på det foran nævnte selskabs hænder. I Norge og Sverige har de små og gennemgående ret primitivt indrettede brænderier i landdistrikterne hidtil hævdet sig i kraft af de landbrugsinteresser, som står bag dem, og som hviler på meget gamle traditioner, men det har ganske vist ikke skortet på påvisninger bl. a. fra monopolselskabernes side af de tekniske og økonomiske fordele, som kunne opnås ved at henlægge driften til nogle få store foretagender. I Norge blev der i 1957 under hensyn hertil truffet en aftale mellem A/S Vinmonopolet og landbrugsbrænderiernes organisation, efter hvilken antallet af brænderier skal reduceres fra 21 til 8. Disse påtager sig leveringen af kartoffelsprit til monoopolets brug (til fremstilling af drikkespirititus). For bryggeriernes vedkommende gør den skilrede forenklingstendens sig også stærkt gældende. I Sverige har således bestanden af skattefri bryggerier, som frem-

stiller alkoholsvagt husholdningsøl, været i stærk tilbagegang (der var eksempelvis ca. 100 flere for blot 5 år siden). Det samme har været tilfældet i Danmark, hvor der for 20 år siden var ca. 170 og endnu i de første efterkrigsår ca. 140 bryggerier af denne type, i 1958 derimod kun ca. 90. I Sverige er den samlede produktion af øl af skatteklasse I („svagdricka“) også faldet med ca. 30 pct. i løbet af de senere år, og der har da her åbenbart fundet en forbrugsforskydning sted, eftersom produktionen af pilsnerøl og lagerøl samtidig er steget noget mere end betinget af befolkningstilvæksten. I Danmark har interessen for de nævnte ølsorter („hvidtøl“, „skibsøl“ og lignende sorter skattefrit øl) ligeledes været dalende. Forbruget er faldet med næsten 200 000 hl siden 1947, da det udgjorde 750 000 hl, og her som i Sverige trykkes småbryggerierne, som hovedsagelig findes i landdistrikterne, desuden af konkurrencen fra de større bryggeriers side.

Antallet af norske bryggerier lå før den første verdenskrig ved 40, men i 1959 var der kun 24 i virksomhed. Kategorien skattefri bryggerier findes ikke her, og forbruget af alkoholsvagt øl er i det hele ringe og har i efterkrigsårene været aftagende absolut og relativt. Fra og med 1953 er der dog indtrådt en stigning, og det udgør nu 6 à 7 pct. af bryggeriernes totalomsætning mod kun 3 à 4 pct. i årene nærmest forinden.

I henhold til A/S De Danske Spritfabrikkers årsberetninger, hvis tal for størstedelens vedkommende genfindes i den offentlige statistik, har produktionen af spiritus og gær haft følgende omfang siden 1931:

	Spiritus mill, liter à 100 pct.	Gær mill, kg
1931-35 gennemsnitlig	7,8	6,3
36-40	10,2	6,9
41-45	13,0	6,9
46-50	15,9	8,7
51-55	13,1	8,8
1956	13,7	8,6
57	12,9	8,3
58	14,6	7,9

Til den i perioden 1951-55 fremstillede mængde spiritus medgik der årligt følgende råstoffer:

	Tons
Kartofler	22 000
Korn	2 500
Melasse	37 200
Roer	19 900

I de senere år har selskabet i større omfang anvendt roer som råstof og i mindre, kartofler og korn. Efter at dets nye anlæg på Amager er taget i brug, vil spiritus til tekniske o. lign. formål for en stor del blive fremstillet ad syntetisk vej på grundlag af råstofleveringer fra Mærsk Raffinaderiet (ethylensprit).

Råstofforbruget var i 1958 sammensat på følgende måde:

	Tons
Melasse	34.800
Roer	20.500
Kartofler	14.600
Korn	1.500
Ethylen	1.700

I tiden før den første verdenskrig, da spiritus var lavt beskattet, solgtes den overvejende del af produktionen i skikkelse af brændevin og akvavit, medens salget af spiritus i ren eller denatureret stand til tekniske, medicinske o. lign. formål spillede en ringe rolle. Efter at spiritus under den første verdenskrig var blevet en højt beskattet vare, forskød salgstillene sig således, at stillingen nu blev den omvendte. I de år, som den viste produktionsoversigt omspænder, har salget af spiritus til drikkebrug efter dels selskabets opgørelser (tallene i de to første kolonner), dels det statistiske departements (tallene i tredje, fjerde og femte kolonne) forholdt sig som nedenfor angivet til salget til tekniske, medicinske o. lign. formål:

	Spiritus til drikkebrug i form af		Spiritus til teknisk o. lign. brug		Samlet salg af spiritus 1000 liter
	brændevin og akvavit 1000 liter	forskærings- spiritus 1000 liter	i ren tilstaud 1000 liter	i denatureret tilstand 1000 liter	
1931-35 gnstl.	877	463	644	5 668	7 652
1936-40 —	1068	580	795	7 267	9 710
1941-45 —	1864	1606	972	8 579	13 021
1946-50 —	1946	2 034	1 530	9 617	15 127
1951-55 —	1347	1102	1982	8 073	12 504
1956	1317	1059	2 089	8 293	12 758
57	1426	1116	2 097	8 225	12 864
58	1551	1034	2 223	8 686	13 494

Procentfordelingen mellem de to salgformer har herefter stillet sig som følger:

	Spiritus til drikke- brug	Spiritus til teknisk o. l. brug	Samlet spiritus- salg
1931-35 .	17	83	100
36-40 .	17	83	100
41-45 .	27	73	100
46-50 .	26	74	100
51-55 .	20	80	100
1956 —	19	81	100
57 —	20	80	100
58	19	81	100

De af selskabet i årsberetningerne meddelte tal, som ovenfor benyttes i de to første kolonner, afviger på nogle få punkter fra departementets. Således opfører dette i 1952 under forskæringsspiritus 1 105 000 liter, hvor selskabet kun har 1 058 000 (forskellen hidrører fra oplagsforskydninger ved årets udgang). Yderligere arbejder selskabet med en anden fordeling af de til teknisk o. lign. brug solgte mængder end den af departementet benyttede, idet selskabet posterer al spiritus, som i udenatureret stand udgår fra dets anlæg, som udenatureret (ren), uanset at en væsentlig del af det herhenhørende denatureres hos *aftagerne* under toldvæsenets kontrol. I tabellen

ovenfor er departementets inddeling fulgt. Grænsen drages her mellem sådan spiritus, som overhovedet ikke bliver genstand for denaturering, og sådan, som enten udgår fra selskabets fabrikker i denatureret stand (kogesprit o. lign.) eller senere bliver denatureret ved købernes foranstaltning (hvorved beskatningen bortfalder). Under forskæringsspirituss indgår der i øvrigt små poster ren sprit, der, skønt de er solgt til teknisk anvendelse (chokoladeindustrien; m. v.), bærer fuld spiritusafgift (nu 27,50 kr. pr. liter 100 pct.s spiritus), medens spiritus til tekniske, medicinske o. lign. anvendelser ellers er helt afgiftsfri, idet der på dette forbrugsområde ikke i noget tilfælde er tale om erlæggelse hverken af spiritusafgift eller omsætningsafgift.

Salget af spiritus til drikkebrug omfatter for så vidt angår forskæringsspirituss de til brug ved frugtvinsfabrikation afsatte mængder samt spiritus indeholdt i de eksporterede mængder danske likører o. lign. drikkevarer. Tilbage til det indenlandske spiritusforbrug blev der i 1958 kun knapt en fjerdedel af hele forskæringsspiritussalget (dette er der taget hensyn til ved beregningen af det personlige alkoholforbrug pr. indbygger).

Under krigen steg salget af såvel brændevin og akvavit som forskæringsspirituss stærkt, og stigningen fortsattes i efterkrigsårene, indtil den i 1949 afløstes af en nedgang, der dog ikke bragte forbruget tilbage til førkrigsårenes niveau. Siden 1956 er der — bl. a. som følge af en nedsættelse af spiritusafgiften — indtrådt en ny opgang, og i 1958 lå det samlede salg af spiritus til drikkebrug ca. 57 pct. over salget i gennemsnit af årene 1936—40.

Produktionstallene giver, som det ses, når de sammenholdes med salgstallene, plads for en ikke helt ubetydelig eksport, som hovedsagelig består af salgsfærdige varer (brændevin, akvavit og likører), og som i de senere år har udgjort omkring 400 000 l 100 pct. spiritus årligt.

Også salget af frugtvine tog et stærkt opsving i krigsårene, som det fremgår af efterfølgende tal, der, efter hvad der oplyses i beretningerne om de statskontrollerede produktioner, nogenlunde skulle dække produktionen, idet udleveringen fra producenterne omtrent falder sammen med denne:

	Salg af frugtvine		Ialt 1000 liter
	Afgifts- klasse 2 1000 liter	Afgifts- klasse 3 1000 liter	
1931-35	gnstl.	1	866
36-40	—	—	2 525
41-45	—	—	5 892
46-50	1 132*)	7 232	8 364
51-55	454	3 268	3 722
1956	436	2 738	3 174
57	471	2 806	3 277
58	464	2 683	3 147

*) Indbefatter i 1946 et lille kvantum på 1 938 liter, som henhørte til afgiftsklasse 1 (almindelige eller mousserende frugtvine, som er fremstillet af danske frugt- og bærsorter, og som indeholder højst 6 vol. pct. alkohol). Siden har der ikke fundet tilvirkning sted af frugtvine af denne type.

Også i de første tre femårsperioder, for hvilke der ingen specifikation er vist (der fandtes da tillige en afgiftsklasse 4, omfattende cider, mjød og alkoholstærke frugtvine og vintyper), var afgiftsklasse 3 langt den vigtigste, idet op imod 90 pct. af produktionen faldt inden for dennes rammer.

Inddelingen af frugtvine sker nu på følgende grundlag:

Afgiftsklasse 1: Frugtvin, også mousserende, med et alkoholindhold af ikke over 6 rumprocent.

Afgiftsklasse 2: Frugtvin af bordvinstype med et alkoholindhold af over 6, men ikke over 14 rumprocent.

Afgiftsklasse 3: Andre varer.

Under afgiftsklasse 1 og 2 henføres kun sådanne frugtvine, som er fremstillet af her i landet almindeligt avlede frugter, bærsorter eller rabarber. Frugtvine må ikke have et større alkoholindhold end 20 volumenprocent. Overstiger alkoholindholdet dette tal, falder pågældende frugtvine ind under spiritusbeskatningen.

Salgstallenes bevægelser under og efter krigen afspejler først de aftagende og derefter de stigende muligheder for at importere og falbyde druevine.

Produktionen af øl falder først i to hovedgrupper, nemlig sådanne ølsorter, der indeholder $2\frac{1}{4}$ vægt pct. alkohol eller derover, og sådanne, der har et lavere alkoholindhold, og som delvis er skattefri. Inden for den første gruppe sondres der atter mellem de til skatteklasse I hørende sorter, der ikke

må indbrygges på et højere ekstraktindhold end 10,75 pot. Balling (de almindelige sorter pilsnerøl og lagerøl), og de to klasser luksusøl (A, som omfatter øl indbrygget på 10,75-13,00 pet. ekstrakt, og B, som omfatter stærkere indbrygget øl). De ekstraktlige sorter vil normalt også have det største alkoholindhold, medmindre alkoholstyrken

kunstigt holdes nede (som det sker ved fremstilling af maltøl og lignende sorter). Bryggerierne er imidlertid enedes om at holde den maksimale alkoholstyrke for klasse B-øllet på ca. 6 vægtprocent, (med en mindre tolerance). Produktionen har i samme åremål som det i de øvrige tabeller behandlede haft det nedenfor angivne omfang:

	01 henhørende	Luksusøl		Alkoholsvagt øl		lait
	til akattekl. I	kl. A	kl. B	skattekl. II	skattefrit	1000 hl
	1000 hl	1000 hl	1000 hl	1000 hl	1000 hl	
1931-35 gnstl.	1 312	44	39	62	665	2 122
36-40 —	1 394	71	56	64	665	2 250
41-45 —	1 509	6		72	637	2 224
46-50 —	2 282	131	10	100	735	3 258
51-55 —	2 301	291	82	124	635	3 433
1956	2 305	361	135	180	553	3 534
57	2 535	389	127	208	535	3 794
58	2 571	387	157	70	515	3 700

For de i første kolonne opførte ølsorter vedkommende har *forbruget* i gennemsnit af tiåret 1946-55 udgjort ca. 2100 000 hl årligt. Om de to luksusølssorter gælder det, at der intet kom frem til forbrug af det i femåret 1946-50 tilvirkede, idet fremstilling da alene måtte ske med eksport for øje (salget på det indenlandske marked, som var bragt til ophør i 1940, genoptoges først i 1951). I periodens anden halvdel har forbruget samlet ligget omkring 120 000 hl årligt. Der har da her, som tilfældet har været for de førstnævnte ølsorter (de til skatteklasse I hørende), været plads til en ret betydelig

eksport. Salget på det indenlandske marked (i alt væsentligt svarende til forbruget) ligger iøvrigt normalt under det tal, der fremkommer ved at trække de eksporterede mængder fra de producerede. For 1956 opgør Det statistiske Departement forbruget af samtlige ølsorter til 2 843 000 hl, medens der, når eksporten fradrages, skulle være 3 095 000 hl til rådighed til hjemmemarkedets forsyning. Forskellen skyldes dels svind, dels lagerforskydninger. Eksportens størrelse og sammensætning har i årene 1951-56 været følgende (der foreligger endnu ikke oplysninger herom for 1959):

	Eksport af		Eksport af		lait hl
	øl af skatte- klasse I hl	luksusøl klasse A hl	luksusøl klasse B lu	øl af skatte- klasse II hl	
1951.	94 000	229 000	4 000	23 000	350 000
52.	80 000	184 000	4 000	31 000	299 000
53.	84 000	182 000	4 000	36 000	306 000
54.	89 000	186 000	4 000	46 000	325 000
55	124 000	232 000	8 000	75 000	439 000
56,	153 000	268 000	12 000	97 000	530 000
57	230 000	277 000	13 000	125 000	645 000
	376 000 ¹⁾	264 000	13 000	7 000	660 000

Før krigen var øleksporten af langt mindre betydning. I gennemsnit af årene 1937-39 eksporteredes der således af alle sorter til sammen kun ca. 91 000 hl pr. år.

Bryggeriernes samlede forbrug af byg malt var i gennemsnit af de nævnte tre førkrigsår

31 947 000 kg, i gennemsnit af årene 1954-56 derimod 44 050 000 kg (men der anvendes nu i langt højere grad end før majs, majspræparater, ris og andre stivelsesholdige produkter ved fremstillingen).

¹⁾ Stigningen i første kolonne og nedgangen i fjerde er overvejende af formel natur, idet den beror på en ændring i klassificering af eksportøllet.

På grundlag af tabel 4 i handelsstatistik-tabelværkerne for 1956 og 1957 og december-hæftet 1958 af „Handelsstatistiske meddelelser“ er nedenfor angivet, hvor stor

importen af henholdsvis vine og spiritus har været i årene 1956, 1957 og 1958 (for det sidste års vedkommende er tallene dog foreløbige):

Import af vine og spiritus.

	1956		1957		1958	
	på flaske	på fustage	på flaske	på fustage	på flaske	på fustage
	100 l	100 kg	100 l	100 kg	100 l	100 kg
<i>Vine</i>						
Mousserende	512	—	668	—	638	—
Bordvine	1 614	43 369	852	49 122	1 160	56 201
Hede vine ¹⁾	471	46 321	491	48 673	679	49 769
<i>Spiritus</i> ²⁾	8 727	2 986	10 528	3 670	10 566	4 597

¹⁾ Herunder Vermouth

²⁾ For så vidt angår de på flaske hjemtagne varer er alkoholstyrken almindelig salgsstyrke, som i de fleste tilfælde ligger mellem 40 og 45 vol. pct. alkohol. Når spiritus indføres på fustage, er alkoholstyrken normalt 50 vol. pct., idet tolden beregnes af 50 pct.s varer. Der sker da en nedblanding til almindelig salgsstyrke.

Importen har i de tre år ligget væsentlig højere end i førkrigsårene. I 1958 tilførtes der landet 55 100 liter mousserende vine, 135 700 liter bordvine og 6 100 liter hede vine på flaske samt 2 160 000 kg bordvine og 3 658 000 kg hede vine på fustage. Importen af spiritus var fordelt på en anden måde, end tilfældet er nu, idet der indgik 270 400 liter på flaske og 488 600 på fustage. Den største stigning viser herefter importen af bordvine, der nu udgør mellem det dobbelte og tredobbelte af 1938-importen.

Selv om importen i det lange løb må svare nogenlunde til *forbruget*, kan efter omstændighederne det enkelte års import afvige betydeligt fra samme års forbrug,

hvilket bl. a. skyldes, at der fragår reeksport samt salg til skibsproviantering, de her-værende ambassader og gesandtskaber og til industriel og medicinsk anvendelse. Størrelsen af det indenlandske forbrug er angivet i det efterfølgende afsnit på grundlag af Det statistiske departements banderole-ringsstatistik og de i tilslutning hertil ud-førte beregninger af forbrugets omfang angivet i liter ren alkohol (100 pct.s spiritus). For så vidt angår spiritus har forbruget i de omhandlede tre år kun udgjort henholdsvis 508 000, 581 000 og 599 000 liter, og det indenlandske forbrug dækker således kun ca. 40 pct. af det indførte kvantum.

Alkoholforbrugets størrelse og sammensætning.

I de fleste iande har statsmagten tidligt lagt vægt på at skaffe sig kendskab til, *hvor store mængder* der tilvirkedes, importeredes og solgtes — forbrugtes — enten alene af visse typer af alkoholholdige drikke eller af samtlige drikke af denne art. Hvor *social* og *moralske* hensyn ikke tilskyndede dertil, synes *næringsretlige* og *skattemæssige* grunde at have været bestemmende. I vore dage har man ved de statistiske undersøgelser af produktions-, import- og forbrugsforholdene vistnok som regel haft *alle disse hensyn for øje*, og i konsekvens heraf er man efterhånden kommet ind på at søge at klarlægge også alkoholforbrugets samfundsmæssige *virksomheder* i den ene og anden henseende.

Det ældre statistiske materiale til belysning af de nævnte forhold lider gennemgående af adskillige mangler og spænder i hvert fald ikke nær så vidt som nutidens. Det skulle dog som helhed være brugbart, hvis der blot regnes med en vis usikkerhedsmargin. Der skal her eksempelvis peges på det tekniske spiritusforbrug (i husholdninger og erhvervsvirksomheder) og det medicinske, som ikke har kunnet fraskilles, før man kora ind på at indrømme skattelempelse eller skattefritagelse, når de hertil bestemte varepartier ved denaturering gjordes utjenlige til at drikkes. Forinden har i hvert fald erhvervslivets behov næppe været synderlig stort, men da der også i visse tilfælde anvendes ren spiritus („*fin-spiritus*”) til de nævnte formål, uden at der herved ydes skattebegunstigelser, har det personlige spiritusforbrug under alle omstændigheder været mindre end angivet i produktionsopgørelserne (med importmængden tillagt og eksportmængden fradraget).

Heller ikke vore dages forbrugsstatistik er overalt fuldt nøjagtig, selv om de administrationsgrene, hvorfra indberetningerne hidrører, gennemgående har større muligheder for at istandbringe en effektiv kontrol. Hvor de produktions- og importstati-

stiske oplysninger kan suppleres med *salgsstatistiske*, kan man dog komme selve forbruget så nær, som det praktisk er muligt at nå. I Danmark skaber dels bandedoleringsordningen for spiritus og vine, dels opkrævningen af omsætningsafgift af stærke drikke betingelser for med stor nøjagtighed at fastslå salgets omfang periode for periode, og i de andre nordiske lande baseres forbrugsangivelserne på alkoholmonopolernes salgsstatistik, som umiddelbart viser, hvad der er gået ud til forbrugerne. I Sverige kendtes endda som følge af den individuelle køberkontrol, størrelsen og sammensætningen af de enkelte forbrugeres indkøb indtil „*motbok*”-systemet ophævedes i 1955.

Ved beregningen af, hvad de forbrugte mængder repræsenterer i ren alkohol (100 pct.'s spiritus), melder der sig dernæst den vanskelighed, at de enkelte drikkevarers alkoholstyrke kan variere noget fra år til år som følge af, at produktionen omstilles under hensyn til indtrufne smagsændringer. Da antallet af de i handelen frembudte drikkevaremærker er alt for stort til, at det vil *væve* praktisk muligt at holde dem adskilt ved beregningen, er de statistiske centralbureauer henvist til at arbejde med visse gennemsnitsstyrkegrader for hver af hovedgrupperne, og resultatet kan da allerede af den grund ikke blive fuldt korrekt. Ganske vist undersøges det af og til, om styrkeforholdene er undergået ændringer, og heller ikke dette usikkerhedsmoment har da i almindelighed større betydning. Hengår der for lang tid mellem revisionerne, kan det dog blive nødvendigt at foretage justeringer for en del år, hvis det skulle vise sig, at der er indtrådt væsentlige forskydninger. I Danmark konstaterede det statistiske departement således for nogle år siden, at det gennemsnitsalkoholindhold, hvormed der i efterkrigsårene havde været regnet, for de til skatteklasse I og luksusskatteklasserne hørende ølsorters vedkommende var for lavt, og at det samlede alkoholforbrug som

følge heraf havde ligget 10-12 pct. højere end antaget (se herom „Statistiske Efterretninger” nr. 56 i 1953).

Ved sammenligninger mellem en nations alkoholforbrug og andre nationer må det også have i erindring, at varegrupperne muligvis afgrænses forskelligt (i Danmark henføres således spirituøse drikke med **et** større alkoholindhold end 23 vol.-pct. til spiritus, i Norge og Sverige sker det samme, når vinene har henholdsvis over 21 og over 22 vol.-pct. alkohol), at gennemsnitsstyrkerne ved statistiske beregninger kan være ansat forskelligt, skønt de efter varenes karakter burde være omtrent ens, og endelig, at varerne muligvis i henhold til smag og traditioner eller påbud fra lovgivningsmagtens side omvendt indgår i forbruget i andre styrkegrader end sædvanligt andetsteds, således at der ikke uden videre kan drages slutninger for en enkelt varegruppes vedkommende fra mængden af ren **alkohol** til befolkningens interesse for de herhenhørende typer af alkoholholdige drikke. Som eksempel kan nævnes, at Sveriges forbrug af de skattepligtige ølsorter (skatteklasse II) i 1952 angivet i ren alkohol udgjorde 0,85 liter pr. indbygger, medens Danmarks forbrug af de tilsvarende (alle andre ølsorter end de alkoholsvage) beregnedes til 2,19 liter. For den, der er ukendt med de henholdsvis i Sverige og Danmark rådende produktionsforhold på dette område, kunne det se ud, som om svenskernes olforbrug kun udgjorde knapt 40 pct. af danskernes. I virkeligheden drak i det pågældende år hver svensker i gennemsnit omtrent 27 liter øl af den omhandlede art, hver dansker derimod knapt 49, således at svenskernes ølforbrug i **mængde** svarede til lidt over 55 pct. af danskernes. Da det svenske øl imidlertid fremstilles med en væsentlig lavere alkoholstyrke end det danske, går der flere liter salgsvare på en liter ren alkohol, end tilfældet er i Danmark.

Den største fejlkilde repræsenterer dog utvivlsomt den omstændighed, at lovgivningsmagten som regel tillader ubeskattet fremstilling inden for nærmere angivne grænser af visse alkoholholdige drikke til privat brug (i Danmark således af frugtvine og øl), og at befolkningen dernæst stedvis og periodevis skaffer sig sådanne drikke i strid med de gældende lovbestemmelser. Det sker ved hjemmetilvirkning af spiritus og indsmugling af drikkevarer og ved anvendelse af spiritus, som er anskaffet til

tekniske, medicinske og lignende formål, til drikkebrug. I vinlandene gør det første forhold sig særlig stærkt gældende, fordi vindyrkerne her på lovlig grund sædvanligvis har ret til dels at udtage vin skattefrit til eget brug, dels at fremstille destillerede drikke (cognac og dermed beslægtede drikke) af den indhøstede vin og herved ligeledes med henblik på husholdningens behov holde visse mængder uden for beskattningen. Da det er forbundet med store vanskeligheder at kontrollere, at det skattefri forbrug ligger inden for de afstukne rammer (i Frankrig findes der således mindst 3 millioner af de til at drive hjemmebrænding berettigede „bouilleurs de cru”), må der her regnes med ikke ubetydelige tillæg til de officielle forbrugstal. Fra land til land er det efter alt at dømme højst forskelligt, hvad den ukontrollerede og ukontrollable fremstilling og import betyder, mender synes at være grund til at antage, at det i Danmark drejer sig om langt mindre mængder end i de øvrige nordiske lande absolut og relativt (se om forholdene i Norge nedenfor), men overalt unddrager i hvert fald en del af forbruget sig statsmagtens kontrol. På den anden side kan det, som foran fremhævet, forekomme, at enkelte poster ansættes for højt, idet spiritus og vine også i beskattet stand kan finde anvendelse i husholdningerne og erhvervslivet til andet end drikkebrug.

I de nordiske lande er stillingen i øvrigt, som det fremgår af den omtalte fremstilling i 1934-kommissionens betænkning, den, at produktionens og importens og eksportens bevægelser, og dermed forbrugets, gennemgående kan følges siden midten af det sidste århundrede. Der foreligger således opgørelser for en periode på godt hundrede år. I Danmark er der dog tale om en noget kortere, idet de beretninger om „statskontrollerede produktioner”, som det statistiske departement begyndte at udsende særskilt i 1897, ikke går længere tilbage end til 1871 for så vidt angår *spiritus* (destillerede drikke) og til 1892 for så vidt angår *øl*, og først fra og med året 1913 gives der meddelelser om, hvad m'forbruget androg pr. indbygger. Den svenske produktionsstatistik foreligger derimod i nogenlunde fyldestgørende skikkelse fra 1856 at regne, og i Norge kendes produktionen af spiritus og

øl samt importen af vin allerede fra 1851. Der findes endog fra århundredets første halvdel enkelte spredte oplysninger herom, og det først udsendte hæfte af landets „Alkoholstatistikk“, som kom i 1910, bærer da også undertitlen: „Forbruk av brændevin, vin og øl i Norge 1814-1909“. For Sveriges vedkommende kan henvises til den på foranledning af „Nykterhetskommittén“ af 1911 iværksatte undersøgelse af „Tilvirkningen af alkoholhaltige drycker inom riket“ (Stockholm 1913), hvor der med udgangspunkt i perioden 1856-60 er foretaget gennemsnitsberegninger af alkoholforbrugets størrelse og sammensætning femår for femår. I Finland kendes udviklingsgangen fra og med året 1866 på alle tre forbrugsområder, og der er her ligeledes udarbejdet femårgennemsnit for hver varegruppe med angivelse af, hvad forbruget repræsenterer i ren alkohol (se den i 1926 af „Alkoholkommittén“ af 1922 udsendte betænkning). Om islandsk alkoholstatistik gælder det endelig, at der i bilagene til den første danske ærdelighedskommissions betænkning findes nogle kortfattede meddelelser om lovgivnings- og forbrugsforhold i sidste fjerdedel af det gamle århundrede, og i øvrigt indeholdt de ældre danske statistiske årbøger (til og med 1918) regelmæssigt oplysninger om størrelsen af Islands import af vigtigere varer og herunder også „brændevin og sprit“. Så vidt det kan ses heraf, skulle ved århundredets begyndelse forbruget af destillerede drikke have udgjort ca. 1,5 liter ren alkohol pr. hoved af befolkningen. Da det tekniske og medicinske forbrug er indbefattet, og forbruget af vin og øl vistnok var ret ringe, kan man formentlig uden at begå større fejl regne med, at det *samlede* alkoholforbrug næppe har oversteget 1,7-1,8 liter ren alkohol.

Underretning om produktions- og forbrugsforholdene i de nordiske lande gives nu i specialskrifter, som de statistiske centralbureauer udsender årligt eller med større mellemrum, og herfra går tallene over i de statistiske årbøger. For Danmarks vedkommende er det omtalt i afsnittet om tilvirkning, import og salg, hvorledes oplysningerne meddeles. I Norge indgår de produktions- og forbrugsstatistiske oplysninger i den hvert andet år udsendte „Alkoholstatistikk“, som indeholder en lang række

alkoholstatistiske tabeller omhandlende foruden produktion, import og forbrug, antal og fordeling af salgs- og udskænkingssteder, drukkenskabsanholdelser, overtrædelse af alkohollovgivningen m. v. Det svenske kildemateriale består af to som led i serien „Sveriges officiella Statistik“ årligt udsendte skriftserier: „Accispliktiga näringar“ og „Rusdrycksförsäljningen m. m.“, hvoraf den sidste udgør et sidestykke til den foran nævnte norske „Alkoholstatistikk“ uden dog at være fuldt så omfattende. I Finland fremkommer de omhandlede oplysninger regelmæssigt i de af alkoholmonopolet (Oy Alkoholiliike Ab) afgivne årsberetninger, og i øvrigt findes der i „Statistiske Oversikter“ måned for måned meddelelser om størrelsen af henholdsvis spiritusproduktionen og ølproduktionen. Også i Norge og Sverige indeholder de af alkoholmonopolerne (se om disse ligesom om det finske og det islandske alkoholmonopol side 160) udsendte årsberetninger en rigdom af alkoholstatistiske data og tjener derved, ligesom tilfældet er i Finland, som kildekrifter på dette område. For Islands vedkommende findes der i den i 1951 nedsatte alkoholkommissions betænkning (afgivet i efteråret 1952) en specificeret forbrugsoversigt omfattende årene 1935-51, og i øvrigt har alkoholforbrugets størrelse lejlighedsvis været anført i statistiske årbøger og lign.

Hvor produktions- og forbrugsforholdene, som det er sket i de fleste af de af de skiftende nordiske alkoholkommissioner afgivne betænkninger, behandles i historisk belysning, føres sammenligningerne som regel ikke længere tilbage end til årene umiddelbart før den første verdenskrig eller måske århundredskiftet. I alle de nordiske lande og i særdeleshed i Danmark har der da været forbrugsnedgang at notere. Også *forinden* havde der imidlertid fundet en ret stærk formindskelse sted, som det klart ses, når tallene fra 1870'erne vælges til udgangspunkt. Af efterfølgende oversigt fremgår det, hvad det samlede alkoholforbrug angivet i ren alkohol (100 pct.'s spiritus) udgjorde henholdsvis i perioden 1871-75, i århundredets sidste femår og i perioden 1906-10 i de fem nordiske lande, når forbruget af alkoholsvage ølsorter medregnes:

*Alkoholforbrug i liter ren alkohol
fr. indbygger*

	1871-75	1896-1900	1906-10
Danmark .	*)	8,90	7,40
Island**)	ca. 5,00	ca. 3,00	ca. 1,75
Norge	3,70	2,75	2,28
Sverige . . .	6,52	5,31	4,41
Finland . . .	2,84	2,14	1,52

I løbet af den første verdenskrig undergik i samtlige de nordiske lande de vilkår, under hvilke produktion, import og salg af alkoholholdige drikke kunne finde sted, meget vidtgående ændringer af dels temporær, dels blivende natur. Det skyldtes i første række praktisk-økonomiske overvejelser, som skabte betænkeligheder ved at afse korn og andre landbrugsprodukter til spiritus- og ølfremstilling, men også moralske hensyn spillede ind. De i Island allerede før krigen gennemførte forbud imod henholdsvis produktion og import af alkoholholdige drikke suppleredes med et salgsforbud. I Norge vandt forbudstanken ligeledes indpas, men her udfærdigedes der alene salgsforbud for spiritus, hede vine og de særlig alkoholstærke ølsorter (øl af skatteklasse III), og i Finland godkendte den russiske interimregering 1917 en af landdagen tidligere vedtagne forbudslov, omfattende alle alkoholholdige vædsker med et større alkoholindhold end 2 vol. pct. I disse tre lande bragtes således salget af alkoholholdige varer til drikkebrug til ophør helt eller delvis. I Danmark og Sverige opretholdtes med de af forholdene nødvendiggjorte indskrænkninger tilvirkning og salg af samtlige alkoholdrikke, men i Danmark forhøjedes som led i de produktionsregulerende foranstaltninger spiritusbeskatningen så kraftigt, at forbruget af brændevin og andre destil-

lerede drikke sank til et minimum, og i Sverige indsnævredes for de sidstnævnte drikkevarers vedkommende befolkningens indkøbsmuligheder gennem etablering af det individuelle kontrolsystem, til hvilket dr. Ivan Bratt's navn er knyttet. Efter at de særlige krigstidsrestriktioner var blevet mildnet eller hævet, rettede alkoholforbruget sig noget, men i intet af de tre lande, i hvilke samtlige alkoholdrikke eller nogle af dem fremdeles kunne tilvirkes, importeres og sælges, nåede forbruget dog på højde med førkrigsårenes. Særlig bemærkelsesværdig var den i Danmark af den omtalte skatteforhøjelse fremkaldte formindskelse af spiritusefterspørgslen, der bragte forbruget ned til ca. en syvendel af, hvad det havde udgjort forinden. Nedenstående tabel viser for hver af varekategorierne***) forbruget omregnet til ren alkohol pr. indbygger i gennemsnit af årene 1921-25:

	Spiritus	Vin	Øl ²⁾	Tilsammen
Danmark .	0,63	0,23	1,50	2,36
Norge	0,40 ¹⁾	0,34	1,26	2,00
Sverige ³⁾ . .	2,10	0,10	0,80	3,00

1) Da der stadig gjaldt forbud imod salg af spiritus til drikkebrug, angiver tallet alene det lovlige salg til medicinske formål.

2) Der er set bort fra de alkoholsvage ølsorter undtagen for Norges vedkommende (det udgjorde her kun en ubetydelig del af det samlede ølforbrug).

3) Afrundede tal.

Siden har alkoholforbruget i de tre lande været først stationært eller nedadgående (som følge bl. a. af den i 1930'erne herskende økonomiske krise) og derefter svagt stigende. Under den anden verdenskrig pegede bevægelser atter nedad, men de sidste krigsår og efterkrigsårene bragte en ny

*) Da øllet i disse år ikke var genstand for beskatning, kendes kun vinimportens og spiritusproduktionens størrelse. Efter den sidste at dømme skulle alene forbruget af spiritus have udgjort op imod 9,00 liter 100 pct.'s spiritus pr. indbygger, når der skønmæssigt foretages et fradrag for det *tekniske* forbrug af spiritus, som i disse år, da industrien endnu var lidet udviklet, næppe kan have været særlig stort. Det samlede alkoholforbrug har da antagelig ligget ved 10,50-11,00 liter ren alkohol pr. indbygger.

**) De to første tal er beregnet med støtte i de i bilagene til den første danske ædruelighedskommissionens betænkning indeholdte oplysninger om *spiritusforbrugets* størrelse pr. indbygger; det sidste er ansat under hensyn til de danske statistiske årbøgers importangivelser (se teksten foran).

***) I de nordiske lande er forbruget *ai cider*, som er en ved gæring af æblesaft fremstillet drik, så ringe, at der ikke er grund til at holde det for sig, som det sker i visse lande, bl. a. i Frankrig, hvor forbruget af cider er meget højt i nogle landsdele (i Normandiet således over 300 liter pr. indbygger årligt). Alkoholstyrken ligger omkring 4,0 vol. pct.

opgang, som for Norges vedkommende dog hurtigt standsede, men for Danmarks og Sveriges først kulminerede omkring 1948.

Også Finland og Island havde et ret stort alkoholforbrug i det angivne tidsrum, men derefter indtrådte der her ligesom i de tre andre nordiske lande en nedgang. I det sidstnævnte land har forbruget indtil 1956 ligget nogenlunde fast på et væsentlig lavere niveau end det, på hvilket det befandt sig i de første efterkrigsår. Derefter har der fundet en ny stigning sted. I Finland begyndte forbruget derimod påny at stige i årene efter 1949, og det er nu nærmest noget højere, end det var straks efter krigens ophør, men sammensætningen er ændret væsentligt.

De omtalte forbudsbestemmelser var alle faldet bort i begyndelsen af 1930'erne og i de sidste 25 år har de betingelser, under hvilke tilvirkning, import og salg og udskænkning af alkoholholdige drikke foregår, været i det væsentlige uændrede, når der bortses fra forhøjelser eller nedsættelser af

den beskatning, som disse drikkevarer er genstand for. En undtagelse danner dog Sverige, idet man her efter indstilling fra en i 1948 nedsat ærdelighedskommission afskaffede det foran nævnte individuelle kontrolsystem i 1955. Frigivelsen af salget af de under kontrolsystemet henhørende drikkevarer („spritdrycker“ og vine) bevirkede, at forbruget af disse drikkevarer tog et stærkt opsving med det resultat, at ærdelighedstilstanden undergik en væsentlig forringelse. Herved synes det at have spillet en mindre rolle, at bryggerierne samtidig fik tilladelse til atter at sælge stærkere indbrygget øl på hjemmemarkedet („starköl“ med højst 4,5 vægtprocent alkohol), da de pågældende ølsorter kun overgangsvis efterspurgtes i større omfang.

I efterkrigsårene har de fem nordiske landes alkoholforbrug angivet i liter ren alkohol pr. indbygger stillet sig således for de enkelte varegrupper vedkommende og som helhed:

Liter ren alkohol pr. indbygger:

	Spiritus (norsk: „brennevin“, svensk og finsk: „spritdrycker“)	Vine udenlandske og indenlandske	Øl (svensk og finsk: „maltdrycker“)		Lait
			alm. sorter	alkoholsv. sorter ⁸⁾	
<i>Danmark:</i>					
1946	0,85	0,43	1,86	0,32	3,46
1947	0,78	0,48	1,98	0,32	3,56
1948	0,78	0,53	2,09	0,31	3,71
1949	0,56	0,43	2,32	0,31	3,62
1950	0,55	0,42	2,35	0,29	3,61
1946-1950 gnstl.	0,71	0,46	2,12	0,31	3,60
1951	0,40	0,35	2,24	0,27	3,26
1952	0,45	0,38	2,19	0,26	3,28
1953	0,45	0,41	2,34	0,26	3,46
1954	0,47	0,44	2,31	0,24	3,46
1955	0,39	0,42	2,29	0,25	3,35
1951—55 gnstl.	0,43	0,40	2,27	0,26	3,36
1956	0,40	0,44	2,27	0,22	3,33
1957	0,44	0,44	2,30	0,22	3,40
1958	0,47	0,44	2,41	0,21	3,53

	Spiritus (norsk: „brenne- vin“, svensk og finsk: „sprit- drycker“)	Vine udenlandske og indenlandske	01 (svensk og flnsk: „maltdrycker“)		lait
			alm. sorter	alkoholsv. sorter ¹⁾	
<i>Finland:</i> ¹⁾					
1946	1,84	0,07	0,03		1,91
1947	1,69	0,11	0,03		1,80
1948	1,61	0,11	0,03		1,75
1949	1,26	0,07	0,06		1,47
1950	1,39	0,08	0,26		1,73
1946-1950	1,56	0,09	0,08		1,73
1951	1,36	0,10	0,33		1,79
1952	1,30	0,25	0,32		1,87
1953	1,18	0,37	0,30		1,85
1954	1,23	0,34	0,31		1,88
1955	1,30	0,35	0,32		1,97
1951-55 gnsstl.	1,27	0,28	0,32		1,87
1956	1,21	0,30	0,32		1,83
1957	1,15	0,24	0,33		1,72
1958	1,15	0,15	0,32		1,62
<i>Island:</i> ³⁾					
1946	1,85	0,14	—		1,99
1947	1,76	0,16	—		1,92
1948	1,72	0,15	—		1,87
1949	1,47	0,13	—		1,60
1950	1,34	0,12	—		1,46
1946-1950	1,63	0,14	—		1,77
1951	1,30	0,10	—		1,40
1952	1,25	0,09	—		1,34
1953	1,35	0,10	—		1,45
1954	1,45	0,11	—		1,56
1955	1,33	0,12	—		1,45
1951-55 gnsstl.	1,34	0,10	—		1,44
1956	1,18	ca. 0,12			1,30
1957	1,57	ca. 0,12			1,69
1958	1,66	0,12			1,78
<i>Norge:</i> ¹⁾					
1946	1,81	0,10	0,50		2,41
1947	1,62	0,13	0,60		2,35
1948	1,62	0,15	0,51		2,28
1949	1,40	0,14	0,75		2,29
1950	1,22	0,15	0,80		2,17
1946-1950	1,53	0,14	0,63		2,30
1951	1,05	0,18	0,85		2,08
1952	1,06	0,19	0,87		2,12

	Spiritus (norsk: „brenne- vin“, svensk og finsk: „sprit- drycker“)	Vine udenlandske og indenlandske	Øl (svensk og finsk: „maldrycker“)		Ialt
			alm. sorter	alkoholsv. sorter ²⁾	
1953	1,01	0,19	0,85		2,05
1954	1,08	0,19	0,87		2,14
1955	1,12	0,19	0,99		2,30
1951—55 gnstl.	1,06	0,19	0,89		2,14
1956	1,12	0,19	1,01		2,32
1957	1,14	0,18	1,00		2,32
1958	1,12	0,17	1,03		2,32
<i>Sverige:</i>					
1946	2,32	0,20	0,67	0,16	3,35
1947	2,53	0,22	0,74	0,17	3,66
1948	2,60	0,20	0,79	0,16	3,75
1949	2,54	0,19	0,80	0,15	3,68
1950	2,60	0,19	0,81	0,14	3,74
1946-1950	2,52	0,20	0,76	0,15	3,63
1951	2,47	0,20	0,82	0,15	3,62
1952	2,62	0,24	0,85	0,12	3,83
1953	2,65	0,27	0,91	0,12	3,95
1954	2,52	0,29	0,91	0,11	3,83
1955	2,73	0,32	1,04	0,15	4,20
1951—55 gnstl.	2,60	0,26	0,90	0,13	3,89
1956	3,15	0,28	0,96	0,13	4,52
1957	2,73	0,37	0,95	0,13	4,22
1958	2,40	0,40	0,90	0,13	3,83

¹⁾ I finske og norske opgørelser af det samlede alkoholforbrugs størrelse er de almindelige og de alkoholsvage ølsorter behandlet under eet. I Finland ophørte tilvirkningen af de første praktisk taget helt i årene 1946 og 1947, og først i 1950 fik de påny en mere fremtrædende plads i forbruget. I mængde stod de dog stadig langt tilbage for de alkoholsvage, af hvilke der eksempelvis i 1956 tilvirkedes ca. 607078 hl imod ca. 293 900 hl alkoholstærkere (henhørende til skatteklasser III, som omfatter øl med 3,2 vægtprocent, alkohol og derover).

I Norge falder der på skatteklasser I („Landsøl“, nu betegnet „lagerøl“, og lign. sorter) kun lidt over 4 pct. af totalproduktionen, og den her indeholdte mængde alkohol udgør da en forsvindende del af den, som hele ølforbruget repræsenterer. — Island har alene salg af alkoholsvagt øl. Statistiske oplysninger om forbruget savnes.

²⁾ Tallene er for Sveriges vedkommende ansat skønsmæssigt, da den officielle forbrugsstatistik ikke omfatter de alkoholsvage ølsorter.

³⁾ De islandske tal hidrører fra en af statens ædruelig hedskonsulent meddelt opgørelse, der imidlertid afviger noget fra de af spiritus- og vinmonopolet beregnede. Forskellen er dog ikke af større betydning.

Sammenstilles de senere års totalforbrug - incl. det alkoholsvage øl — med de sidste førkrigsårs, fremkommer der følgende billede:

Samlet alkoholforbrug angivet i liter ren alkohol pr. indbygger.

	I gennemsnit af årene 1956-58	I gennemsnit af årene 1936-38	Stigning siden 1936-38
Danmark .	3,43	2,66	29 pct.
Finland . .	1,72	1,34	28 -
Island. . . .	1,59	0,91	75 -
Norge	2,32	2,07	12 -
Sverige. . .	4,19	3,42	23 -

For Islands vedkommende er forbruget af alkoholsvagt øl ikke medregnet (se note 1, side 17).

Herefter ligger alkoholforbruget nu overalt på et højere niveau, end tilfældet var i årene nærmest før krigen. Danmark og Sverige står med den største forøgelse talmæssigt (begge 0,77 liter ren alkohol), men Island med den største stigningsprocent; det drejer sig dog her om et så forholdsvis lavt begyndelsestal (1936-38), at en stigning af omtrent samme størrelse som Danmarks og Sveriges kommer til at veje stærkt udtrykt

procentvis. Om Norge i virkeligheden står så forholdsvis gunstigt, som sammenstillingen udviser, må vist betragtes som tvivlsomt. Den i de senere år indtrådte stigning i antallet af retssager vedrørende hjemmebrænding og smugling kunne tyde på, at der nu finder ulovlig tilvirkning og ulovlig import af spiritus sted i større omfang end tidligere. De under krigen gennemførte skatteforhøjelser udgør utvivlsomt hovedmotivet hertil. Det norske spiritus- og vinmonopol, A/S Vinmonopolet, har da også givet udtryk for ønskeligheden af, at priserne på brændevin og andre sorter spiritus nedsættes. Ulovlig tilvirkning er ganske vist heller ikke ukendt i de øvrige lande. I Finland er antallet af straffede for denne lovovertrædelse således langt større end i Norge. Tallene må da i det hele betragtes som ret usikre, og spørgsmålet er derefter blot, om afstanden mellem det officielle og det faktiske forbrug er større i årene 1951-55, end den var i årene 1936-38.

Det danske alkoholforbrug har for henholdsvis indenlandske og udenlandske varers vedkommende bevæget sig således i den siden førkrigsårene forløbne tid:

Danmarks forbrug af alkoholholdige drikke angivet i liter ren alkohol fr. indbygger.

	Spiritus		Vin		Pilsner og lagerøl samt luksusøl	Samlet alkoholforbrug	Alkoholsvagt øl
	udenlandsk	dansk	udenlandsk	dansk			
1936-38	0,10	0,35	0,22	0,11	1,57	2,35	0,31
1939-41	0,09	0,37	0,21	0,14	1,54	2,35	0,27
1942-44	0,08	0,61	0,06	0,24	1,49	2,48	0,28
1945-47	0,08	0,72	0,07	0,35	1,73	2,95	0,30
1948	0,08	0,70	0,10	0,43	2,09	3,40	0,31
1949	0,06	0,50	0,19	0,24	2,32	3,31	0,31
1950	0,06	0,49	0,20	0,22	2,35	3,32	0,29
1951	0,05	0,35	0,17	0,18	2,24	2,99	0,27
1952	0,05	0,40	0,22	0,16	2,19	3,02	0,26
1953	0,05	0,40	0,28	0,13	2,34	3,20	0,26
1954	0,06	0,41	0,32	0,12	2,31	3,22	0,24
1955	0,05	0,34	0,30	0,12	2,29	3,10	0,25
1956	0,05	0,35	0,32	0,12	2,27	3,11	0,22
1957	0,06	0,38	0,32	0,12	2,30	3,18	0,22
1958	0,06	0,41	0,32	0,12	2,41	3,32	0,21

Under hensyn til den af Det statistiske departement i 1953 foretagne revision af omregningerne fra almindelig salgsstyrke til ren alkohol er for årene til og med 1945 de i de respektive år meddelte forbrugstal ovenfor forhøjet skønsmæssigt for de almindelige ølsorters vedkommende. Tallene omfatter *ikke* forbruget

af *udenlandsk øl*, som altid har været ubetydeligt. Importen, der i årene 1936-38 androg gennemsnitligt knapt 200 hl årligt, ophørte i krigsårene helt. I de senere år har der atter været små mængder udenlandsk øl (vistnok hovedsagelig af engelsk og tysk tilvirkning) fremme på markedet.

Da den overvejende del af forbruget falder på skattefri sorter som hvidtøl, skibsøl og lign., har den alkoholmængde, som indeholdes i forbruget af øl af skatteklasse II, kun udgjort 0,03-0,05 liter ren alkohol, 1958 således 0,04. Det statistiske departement har herved regnet med et gennemsnitsalkoholindhold af 2 vægtprocent, medens de skattefri ølsorter er sat til 1,0 vægtprocent i gennemsnit.

Forskellen mellem førkrigsårenes og efterkrigsårenes gennemsnitsforbrug hidrører i første række fra ølforbrugets vækst, som har forårsaget, at de almindelige ølsorters andel af totalforbruget nu er væsentlig større end før. Derimod har forbruget af alkoholsvagt øl været nedadgående både absolut og relativt. Forbrugets fordeling på drikkevaregrupperne har, når det alkoholsvage øl, som det er sket ovenfor, holdes for sig, forskudt sig siden førkrigsårene som nedenfor vist:

Gennemsnit af	Procentfordeling			lait
	Spiritus	Vine		
1936-38 . . .	19,1	14,1	66,8	100
1956-58 . . .	13,6	13,6	72,8	100

Herefter dækker øllet nu lige ved tre fjerdedele af det samlede alkoholforbrug fraregnet de alkoholsvage ølsorter mod ca. to trediedele i de sidste førkrigsår. Skønt vinforbruget som helhed også er steget under krigsårenes og de første efterkrigsårs omskiftelser (til en begyndelse synkende vinimport og stigende frugtvinproduktion, senere forskydning i modsat retning), er vinforbrugets andel af totalforbruget ikke ændret væsentligt. Derimod har de til spiritusgruppen hørende drikke tabt terræn. Medvirkende hertil har utvivlsomt været de i periodens løb gennemførte forhøjelser af omsætningsafgiften af stærke drikke, som har stillet de dyrere alkoholdrikke og særlig de i forvejen højt beskattede destillerede drikke ugunstigere i konkurrencen (se nærmere herom, afsnittet om alkoholbeskatningen, side. 146).

Selv om det vil være urigtigt ved sammenligningen af et lands forbrugsforhold med andre landes, at gå ud fra, at ædruelighedstilstanden er omvendt proportional med alkoholforbrugets størrelse, eftersom det meget vel kan tænkes, at et land med et

større gennemsnitsforbrug pr. indbygger har færre tilfælde af alkoholmisbrug end et land med et mindre, indicerer store forbrugstal dog, alt andet lige, større sandsynlighed for alkoholmisbrug. Det kan derfor have ikke ringe interesse at søge at klarlægge ved sammenligninger mellem de nordiske landes og specielt Danmarks alkoholforbrug på den ene side og andre landes på den anden, på hvilket trin af forbrugsskalaen Nordens lande befinder sig. Ved at følge alkoholforbrugets bevægelser i en række lande på samme kulturniveau som de nordiske skaffer man sig også holdepunkter for en bedømmelse af de rundt om trufne forbrugsregulerende og forbrugskontrollerende foranstaltningers virkninger og kan drage nytte af de vundne erfaringer ved udformningen af tilsvarende på eget landområde.

De danske statistiske årbøgers internationale afdeling har da også i en lang årrække indeholdt en oversigt over et varierende antal landes alkoholforbrug. Emnet behandlede første gang i årbogen for 1913, hvor der for hvert af årene 1909, 1910 og 1911 gives mere eller mindre fuldstændige oplysninger fra i alt 22 lande (Danmark indbefattet). Det fremgår af kildeangivelserne, at materialet er tilvejebragt af „Det norske kontor for socialstatistik“. Da alkoholstyrken kun meddeles for de destillerede drikkes vedkommende, kan det ikke ses, hvad det samlede forbrug repræsenterer i ren alkohol land for land. Der foreligger imidlertid fra omtrent den samme periode fra en svensk statistikers hånd en omfattende og dybtgående undersøgelse af forbrugsforholdene i et langt større antal lande verden over, nemlig dr. *Johannes Gabrielsson*: „Consommation des boissons alcooliques dans les differents pays" (Stockholm og Paris 1915)*). Forfatteren går for

*) Nogle år i forvejen havde professor E. Struve i et af „Versuchs- und Lehranstalt für Brauerei in Berlin" udgivet lille skrift meddelt ret fuldstændige forbrugstal fra 11 europæiske lande (deriblandt Danmark, Norge og Sverige) samt USA for perioden 1885-1905.

nogle landes vedkommende helt tilbage til det gamle århundredes midte, men koncentrerer sig i øvrigt om femåret 1906-10, som behandles særlig detaljeret. Danmark indtog da med et samlet alkoholforbrug af 6,82 liter ren alkohol pr. indbygger en mellemplads mellem landene med det største forbrug (Frankrig stod i spidsen med 22,93 liter ren alkohol efterfulgt af de andre europæiske vinlande) og landene med det mindste (Sydafrika, Finland, Tyrkiet, Newfoundland, Forindien). For så vidt angik brændevinsforbruget figurerede Danmark imidlertid med de højeste tal (5,22 liter ren alkohol pr. indbygger), og denne del af alkoholforbruget repræsenterede 76,6 pct. af totalforbruget.

Den i 1913-årbogen indføjede tabel genfindes i de følgende årgange i noget udvidet skikkelse (der meddeltes nu også oplysninger om forbruget af kaffe, te og tobak), men fra årgangen 1923 er den udeladt og i en 7-årig periode herefter er alkoholforbrugets størrelse ikke genstand for international belysning. Da det atter sker (i årbogen for 1930), er grundlaget et andet. Det statistiske departement havde på dette tidspunkt ligesom de øvrige nordiske landes statistiske centralbureauer truffet aftale med „Bureau International contre l'Alcoolisme" i Lausanne om regelmæssigt at få indberetning om forbrugsforholdene i et så stort antal lande som muligt. Den nye tabel, der var frugten heraf, omfattede i alt 28 lande, af hvilke Frankrig fremdeles havde det største alkoholforbrug (16,61 liter ren alkohol pr. hoved i gennemsnit af årene 1923-27), medens Danmark kom forholdsvis langt nede på listen med tallet 2,91 liter. Til og med årgangen 1947 havde bureauets forbrugsoversigt til stadighed plads blandt den internationale afdelings tabeller, men allerede i årene nærmest før den anden verdenskrig synes det at være faldet bureauet svært at ajourføre tallene, idet opgørelserne fra og med 1937 alle uforandret refererer sig alene til årene 1928-32. Det „statistikløse" mellemrum, hvorom der således var tale, afkortedes dog noget derved, at der i 1938 i det af det svenske „Centralförbundet för Nykterhetsundervisning" udgivne tidskrift *Tiffing* publiceredes en stort anlagt

international forbrugsoversigt, udarbejdet af *Tapio Voionmaa*. Heri fører forfatteren i samarbejde med Lausanne-bureauet oplysningerne om alkoholforbrugets størrelse frem til året 1936 og går væsentligt videre ved indsamlingen af statistisk materiale, end bureauet havde gjort (således er tilkommet bl. a. Polen og Portugal, flere sydamerikanske stater samt Japan og Indokina). Sammenholdes for nogle vigtigere landes vedkommende de her fremførte tal med dr. Gabrielsson's, træder alkoholforbrugets nedgangslinie verden over stærkt frem (de nordiske lande, for hvis forbrugsforhold der er redegjort foran, er holdt udenfor):

Gennemsnitligt alkoholforbrug angivet i liter ren alkohol.

	1906-10	1932-36
Storbritannien	9,67	4,19
Frankrig	22,93	21,08
Belgien	10,58	8,41
Holland	5,01	1,57
Tyskland	7,47	3,32
Italien	17,29	12,42
USA	6,89	3,05*)
Canada	3,31	1,74
New Zealand	4,61	1,95
Australien	5,65	2,59

Når Frankrig undtages, er der overalt en så betydelig afstand mellem tallene, at det, deres rigtighed forudsat, ubestrideligt må udlægges som et vidnesbyrd om en dybtgående ændring af livsvaner og interesser, som formentlig må ses i sammenhæng med den i løbet af den 30-årige periode stedfundne økonomiske og kulturelle oprykning. Forbrugsnedgangen er så meget mere bemærkelsesværdig, som den af fødselshyppighedens fald fremkaldte forskydning af *aldersfordelingen* i sig selv skulle have medført en stigning, eftersom der i 1932-36 fandtes forholdsvis flere voksne og dermed flere potentielle forbrugere end i 1906-10 (udviklingen var da i virkeligheden gunstigere end angivet ved tallene foran).

I samme retning har formentlig *tilstrømningen til byerne*, der er en frugt af den stigende industrialisering, virket. Skønt bybefolkningen normalt er mere alkoholforbrugende end landbefolkningen, er totalforbruget overalt aftaget,

*) Gennemsnit alene af årene 1935 og 1936,

De nordiske landes forbrugsstatistik tyder imidlertid på, at det er et spørgsmål, om det lader sig gøre fortsat at nedbringe alkoholforbruget, og at der endda momentvis kan indtræde stigninger, selv om det nok må betragtes som lidet sandsynligt, at der skulle blive tale om større udsving fra det i årene 1932-36 konstaterede niveau. Stigningerne er utvivlsomt først og fremmest et resultat af konjunkturvekslingerne, men det er ikke udelukket, at en fortsat levestandard-fremgang tværtimod at virke forbrugssvækkende kan skabe lyst til og også økonomisk muliggøre en forøgelse af forbruget af alkoholholdige drikke, hvorved der også kan blive tale om forbrugsomlægninger fra simple til finere varer. Under verdenskrigen havde forbruget dog en synkende tendens i de fleste lande som følge af produktionsindskrænkninger og importvanskeligheder, men i efterkrigsårene har det vistnok mange steder været stigende påny. De nordiske lande står, som det er påvist ovenfor, alle med et større forbrug i de senere år end i førkrigsårene, og i USA og Australien synes der i lighed hermed at være en ret betydelig opgang at notere. Omvendt kunne det se ud (der foreligger i det hele kun ufuldstændige og spredte oplysninger fra efterkrigsårene), som om Frankrig og navnlig Italien ligger lavere, end tilfældet var før krigen, og Storbritannien havde i hvert fald i gennemsnit af de første efterkrigsår (1946-48) mindre forbrugstal end i årene 1932-36. Den svenske „1944 års Nykterhetskommitté“ behandler i sin betænkning 4. bind, der bærer titlen: „Nykterhetsförhållanden i vissa främmande länder m. m.“, forbrugsforholdene i det sidstnævnte land og viser bevægelserne i hele den ca. hundredårige periode 1851-1948. Herefter skulle det samlede alkoholforbrug være sunket fra 11,0-12,0 liter ren alkohol pr. indbygger i sidste fjerdedel af det gamle århundrede til rundt 4,0 liter i årene 1946-48, og udviklingen minder da om den, der har fundet sted i Danmark. I Storbritannien er dog ikke alene forbruget af spiritus gået ned ligesom i Danmark (til ca. en femtedel i periodens løb), men også ølforbruget, som er faldet til ca. to femtedele af det gamle århundredes.

Efter en i det franske tidsskrift *Population* publiceret forbrugsstatistik at dømme (gen-

givet i det finske tidsskrift *Alkoholpolitik*) skulle Storbritanniens alkoholforbrug imidlertid atter være steget, eftersom det her figurerer med 5,9 liter ren alkohol pr. indbygger i 1951. Samme år skulle forbruget have andraget 9,0 liter i Schweiz, 6,3 i Belgien, 4,2 i Vesttyskland og 6,2 i U.S.A.

Allerede i 1949 vender det statistiske departement tilbage til oversigterne over alkoholforbrugets størrelse i andre lande, og tabellen fremtræder nu i fornyet skikkelse, idet der gives oplysninger fra en halv snes lande (deriblandt de nordiske) om forbrugsforholdene i årene 1946-48. I en række år bragte departementet i alkoholtabellens sted en oversigt over forbruget af dels alkoholholdige drikke, dels kaffe, te, kakao og tobak (smlgn. de ældste tabeller), hvorved tallene førtes frem til 1954, men den omfattede for de førstnævnte varers vedkommende kun ganske få lande uden for Nordens område, og kun i enkelte tilfælde rådede departementet her over tal af nyere dato end fra 1953. Det blev heller ikke længere angivet, hvad det samlede alkoholforbrug andrager omregnet til ren alkohol. Den internationale forbrugsstatistik er således skrumpet så stærkt ind, at den nu ikke har synderlig interesse, og i årbogen for 1958 har departementet ladet de alkoholholdige drikke glide ud af den omtalte tabel. Foruden fra de nordiske lande forelå der tiisids t kun fra Holland, Vesttyskland, Storbritannien, Italien og USA fuldstændige opgørelser. Det er vel ikke helt udelukket, at rammerne kunne udvides væsentligt, selv om en række stater har skilt sig ud fra den kreds af lande, der regelmæssigt udveksler statistiske oplysninger. Det ville i hvert fald være ønskeligt, om de nordiske landes statistiske centralbureauer i forening ville undersøge mulighederne for påny at indsamle materiale fra et større antal lande, eller om der ved specialundersøgelser på linie med de af Johannes Gabriëlsson og Tapio Voionmaa udførte kunne tilvebringes større klarhed over, hvorledes nationernes alkoholforbrug har udviklet sig siden førkrigsårene. Produktionen af alkoholholdige drikke beslaglægger dog land for land betydelige mængder arbejde og kapital, og forbrugets omfang påvirker i svagere eller stærkere grad befolkningens

sociale, moralske og hygiejniske forhold. Hvor langt det end måtte være muligt at nå i retning af genoplivelse af den internationale forbrugsstatistik, må det dog stadig erindres, at der kun er tale om gennemsnitstal, som fremgår af forskelligartede forbrugsopgørelser. De muliggør vel en sammenligning mellem forbrugsniveauerne og forbrugssammensætningen, men siger intet om, hvorledes det enkelte lands forbrug fordeler sig regionalt og efter køn, alder og erhverv m. v. For Frankrigs vedkommende påvises det således i det foran nævnte bind af den af den svenske „1944 års Nykterhetskommitté“ udgivne betænkning, hvor stærkt forbrugsvaner og forbrugsomfang varierer fra landsdel til landsdel (oplysningerne herom er baseret på meddelelser fra det franske „Institut national d’hygiène“). Et højt forbrug pr. indbygger af den ene eller anden alkoholdrik kan således føres tilbage på enkelte landsdele og enkelte befolkningskredsers specielle drikkevaner, som trækker gennemsnittet op, og omvendt behøver et lavt forbrug ikke ubetinget at være en garanti for, at alle forbrugere iagttager mådehold. Hvis størstedelen af befolkningen næsten aldrig nyder den pågældende drik i det daglige, kan der trods det beskedne gennemsnitsforbrug blive nok til at gøre det muligt for visse elementer jævnlige at drikke til overmål. Det er vel ikke udelukket at trænge til bunds heri ved hjælp af nye statistiske arbejdsformer, men indtil man har skaffet sig nærmere kendskab til forbrugsfordelingen, må de hidtil benyttede gennemsnitstal ikke tages for mere, end de er.

Ifølge lov om Færøernes hjemmestyre af 23. marts 1947 er spørgsmål vedrørende alkohollovgivning et færøsk særanliggende. På øerne er efter de således gældende bestemmelser alle former for salg og udskænkning af **alkoholholdige** drikke forbudt. Da tilvirkning af disse drikke heller ikke kan finde sted, kan befolkningens forsyning alene ske ved privat import inden for nærmere fastsatte ram-

mer. Denne ordning har bestået siden 1917, men forinden var efterhånden praktisk taget al salgs- og udskækningsvirksomhed bragt til ophør som følge af, at adkomst til at drive næring af denne art kun kunne meddeles, hvis beboerne i vedkommende sogn positivt havde tilkendegivet ved en sogneafstemning, at de billigede det (mindst en fjerdedel af de stemmeberettigede skulle tiltræde).

I de senere år har der været forslag fremme om at gå bort fra forbudsbestemmelserne, hvis betydning som middel til at sikre ædrueligheden synes at være tvivlsom. Der henvises fra forslagsstillernes side navnlig **til**, at indklarerungen af større eller mindre partier drikkevarer ikke sjældent har været ledsaget af drikkeudskejsler. Den herom førte diskussion har imidlertid endnu ikke medført en ændring af lovgivningen.

Importen har i efterkrigsårene været større, end tilfældet var i mellemkrigsperioden, men den er dog i det hele af beskedent omfang målt med indbyggerantallet, som i 1955 udgjorde 32,380. Omregnet til ren alkohol androg det forbrug, som importen repræsenterer, kun noget over 1 liter pr. indbygger, og det er således langt mindre end forbruget i den øvrige del af kongeriget. Importtallene har i årene 1955-57 stillet sig således:

	Import i liter alm. salgsstyrke		
	1955	1956	1957
Spiritus	50 200	60 300	71 000
Vine (herunder frugtvine)	12 400	16 100	14 700
01 (også alkoholsvage sorter)	248 400	170 000	220 100

Det er vel ikke udelukket, at der finder indsmugling af spiritus sted, men der foreligger intet til belysning af dette forhold, og sandsynligvis er de mængder, hvorom det drejer sig, så små, at billedet af alkoholforbrugets omfang og sammensætning ikke ændres nævneværdigt.

Alkoholforbrugets samfundsmæssige virkninger.

Som det fremgår af det foran anførte, er de forbrugsstatistiske opgørelser behæftet med en vis unøjagtighed, men de viser i hvert fald, på hvilket *niveau* alkoholforbruget ligger. Dets bevægelser skulle da også kunne fastslås nogenlunde sikkert, hvis det kan antages, at fejlprocenten ikke undergår større ændringer fra år til år.

Derimod er det forbundet med betydelige vanskeligheder at sige noget bestemt om, hvor stor *skade* der anstiftes ved overdreven brug af alkoholholdige drikke. Før eller senere vil vel den, der til stadighed gør sig skyldig heri, hjem søges af sygdomme, svækket arbejdsevne, økonomiske bekymringer og anden modgang, men det er et spørgsmål, om det offentlige overhovedet får kendskab hertil. Sker det, tilsløres årsagssammenhængen imidlertid ofte derved, at trangen til behandling eller hjælp fremtræder som et resultat af flere samvirkende omstændigheder. I de grovere tilfælde vil der formentlig kun sjældent være tvivl om, hvad grunden er, og ud fra statistiske oplysninger herom (antallet af tilfælde af delirium tremens, alkoholisme-dødsfald, indlæggelser på afvænningshjem o. s. v.) skulle man formentlig kunne danne sig en forestilling om, hvilken rolle alkoholmisbrug spiller i det pågældende samfund. Politiets drukkenskabs-anholdelsesstatistik er også vejledende i så henseende, men rent bortset fra, at stigninger eller fald bl. a. kan være udtryk for henholdsvis større eller mindre politimæssig aktivitet, afspejler den kun i begrænset omfang følgerne af egentlig drikfældighed (således når der er tale om faste „gængangere“). For en væsentlig del drejer det sig om enkelt-tildragelser, som for så vidt er beklagelige, som de vidner om svigtende selvkontrol, men som normalt ikke afføder socialt eller sundhedsmæssigt nedbrydende virkninger. Noget andet er, at den berusede muligvis „udsætter andres person eller betyde-

ligere formueværdier for fare“, som det hedder i straffelovens § 138. Det gør han i kvalificeret grad, hvis han i sin berusede tilstand (eller blot som alkoholpåvirket) indlader sig på at føre automobil eller motorcykle. Af den årligt udsendte „Færdselsuheldsstatistik“ kan det ses, i hvor stort omfang det faktisk er sket, og hvilke skader der derved er anmeldt. Hvis der er forårsaget ulykker, skulle det herom rapporterede uden videre kunne overføres til alkoholforbrugets tabskonto.

Selv om det statistiske materiale, som herefter står til rådighed, giver visse holdpunkter for en bedømmelse af ædruelighedstilstanden, og der også kan drages lære af de almindelige „dagliglivs-iagttagelser“, vil det være vanskeligt at nå frem til en blot nogenlunde fuldstændig oversigt over, hvad alkoholmisbrug alt i alt koster samfundet direkte og indirekte, medmindre de myndigheder, institutioner og organisationer, der af den ene eller den anden grund kommer i berøring med umådeholdne forbrugere, er i stand til regelmæssigt at fremlægge pålidelige oplysninger om antal tilfælde, årsagssammenhæng, følger m. v. Det er imidlertid ikke altid tilfældet, og selv om det skulle kunne lade sig gøre, har man under den siden den første verdenskrig indtrådte forbedring af ædrueligheden ikke altid lagt vægt på at beskæftige sig med de herhenhørende forhold. Det ville imidlertid efter kommissionens opfattelse være af stor betydning for alkoholforskningen, om man overalt ville gøre sig det til regel at publicere i årsberetninger eller på anden måde, hvad man måtte have erfaret i de nævnte henseender.

Nedenfor har kommissionen med Det statistiske Departements publikationer og medicinalberetningerne samt andre meddelelser fra offentlige forvaltningsorganers side som kilde redegjort punkt for punkt for, hvad

der foreligger til belysning af de skadelige virkninger af alkoholmisbrug. Det vil heraf ses, at materialet lider af væsentlige mang-

ler, og at der følgelig på adskillige områder tiltrænges supplerende undersøgelser.

I. Anholdelser for drukkenskab.

I Danmark offentliggøres drukkenskabs-anholdelsestallene i politiets årsberetninger (nu den af rigspolitichefen årligt udsendte beretning), hvorfra de går over i den offentlige statistiks kriminalstatistiske afsnit. Tallene opgives her årsvis for hovedstaden, provinsbyerne og landdistrikterne for sig. Siden 1911 har de stillet sig som nedenfor vist. Det bemærkes, at afgrænsningen af hovedstadsområdet ændredes i 1942, da det statistiske departement gik over til at sammenlægge politikredsene Nordre og Søndre birk med Københavns og Frederiksberg kommuner, som hidtil alene havde udgjort hovedstadsområdet. Tallene for 1942 og følgende år må da allerede af den grund være større end de for de foregående år opførte.

Antal anholdelser for beruselse (i eller uden forbindelse med vold).

	Hele landet	pr. 1000 indb.	Heraf København-Frederiksberg	pr. 1000 indb.
1911...			9 448	16,9
1912...			8 913	15,7
1913...			9 616	16,7
1914...			10 418	17,8
1915...			10 088	17,1
1916...			10 827	17,9
1917...			4 952	8,0
1918...			2 307	3,6
1919...			4 235	6,7
1920...			5 030	7,6
1921...	7 685	2,3	4 313	6,5
1922...	7 416	2,2	4 364	6,5
1923...	8 467	2,5	5 195	7,7
1924...	9 507	2,8	5 759	8,4
1925...	8 943	2,6	5 193	7,5
1926...	8 792	2,5	4 958	7,2
1927...	8 139	2,3	4 617	6,6
1928...	8 061	2,3	4 600	6,5
1929...	8 197	2,3	4594	6,5
1930...	8 356	2,4	4 755	6,6
1931...	8 799	2,5	5 000	6,9
1932...	9 068	2,5	4 830	6,6
1933...	9 962	2,7	5 557	7,5

	Hele landet	pr. 1000 indb.	Heraf København-Frederiksberg	pr. 1000 indb.
1934...	10 892	3,0	6 124	8,1
1935...	10 791	2,9	6 188	8,0
1936...	11 426	3,1	6 680	8,5
1937...	11642	3,1	6 841	8,6
1938...	12 305	3,3	7 028	8,8
1939...	11 189	2,9	5 729	7,1
1940...	10 592	2,8	5 054	6,2
1941...	11 569	3,0	4 612	5,6
1942...	10 579	2,7	4 520	4,3
1943...	12 743	3,2	5 388	5,1
1944...				
1945...				
1946...	11 965	2,9	5 230	4,7
1947...	12 620	3,0	6 192	5,4
1948...	15 009	3,6	7 058	6,1
1949...	16 144	3,8	7 505	6,4
1950...	15 002	3,5	6 720	5,7
1951...	15 281	3,6	7 087	5,9
1952...	15 762	3,6	7 092	5,8
1953...	16 434	3,8	7 682	6,3
1954...	15 173	3,5	6 887	5,5
1955...	15 069	3,4	6 701	5,0
1956...	14 873	3,3	6 726	4,9
1957...	14 982	3,3	6 875	4,9
1958...	14 638	3,2	6 507	4,7

Virkningerne af de i 1917 gennemførte forhøjelser af spiritusbeskatningen træder tydeligt frem i tabellen, som på det tidspunkt kun omfatter oplysninger vedrørende København og Frederiksberg. I det store og hele har anholdelsestallene her holdt sig på det niveau, hvorpå de kom ned i det nævnte år, og den stigning, som siden har fundet sted, har kun forbigående været stærkere end befolkningstilvæksten (omkring midten af 1930'erne og i nogle af efterkrigsårene). Tallene fra krigsårene og det første år, efter at politiet atter var trådt i funktion, må dog betragtes som usikre. For landet som helhed har der derimod såvel absolut som relativt været opgang at notere. Siden 1954 har tallene dog på begge områder holdt sig nogenlunde konstant, og relativt har der da været nedgang at notere.

På et tidligt stadium af kommissionens arbejde udtaltes der ønske om, at politiets drukkenskabsstatistik kunne fremtræde i mere specificeret skikkelse, således at det blev muligt at se, til hvilke aldersklasser og befolkningslag de anholdte hørte, og under hvilke omstændigheder de havde beruset sig. Efter forhandling med justitsministeriet og Det statistiske Departement udførtes der da et herpå sigtende spørgeskema og i en treårsperiode, som omfattede peri-

oden 1. april 1949—31. marts 1952, blev dette lagt til grund for politiets indberetninger. Af arbejdsmæssige grunde mente departementet, som havde påtaget sig at bearbejde det således indhentede materiale, at måtte indskrænke sig til at gennemgå skemaerne for det første af de tre år. For resultaterne heraf er der redegjort nedenfor side 44. Af det her fremførte er der forøvrigt offentliggjort et uddrag i „Statistiske Efterretninger" nr. 70 i 1952.

II. Færdselsuheld (færdselsulykker) forvoldt af alkoholpåvirkede eller berusede førere af motorkøretøjer.

Den stærkt stigende anvendelse af motor-køretøjer, som præger navnlig de senere års trafikmæssige udvikling, har været ledsaget af en så stor forøgelse af antallet af færdselsuheld og færdselsulykker, at det har været nødvendigt dels at forstærke de trafikregulerende foranstaltningers effektivitet, dels at skærpe kravene til de motorkørendes duelighed og ansvarsfølelse. Under det sidste punkt har de ovenfor omtalte færdselsuheld, der forvoldes af alkoholpåvirkede eller berusede førere af motorkøretøjer, særlig vakt opmærksomhed. Kommissionen har i sin i 1951 afgivne betænkning om trafik og alkohol beskæftiget sig med dette forhold og herunder meddelt med den offentlige statistik som kilde, hvor stort et antal færdselsuheld der kan henføres hertil, og hvilke følger de har haft. De herom fremsatte oplysninger, der findes på side 7 i betænkningen, og som refererer sig til årene 1946-48, er nedenfor ført op til 1956, og samtidig er tallene fra 1938 angivet for at muliggøre en sammenligning med stillingen i førkrigsårene. Ved bedømmelsen af tallene må det erindres, at antallet af indregistrerede motorkøretøjer har været i stærk stigning i de senere år, og at det samme utvivlsomt gælder den samlede kørselsmængde (gennemkørte vej-længde).

Der forefandt pr. 31. december 1958 ialt 441 300 automobiler og 121 600 motorcykler (herunder scootere, men *ikke* knallerter). Pr. 31. december 1948, da de fra krigsårene hidrørende kørselsrestriktioner havde været ude af kraft et årstid, var de til-

svarende tal henholdsvis 166 400 og 37 200. Der er således i løbet af de 10 år foregået mere end end fordobling af automobilenes og lidt over en tredobling af motorcyklernes antal. Det samlede antal motorkøretøjer er imidlertid steget stærkere end angivet ved de viste tal, idet benyttelsen af knallerter, der ikke er genstand for optælling, har taget et stort opsving siden 1949. Det antages, at der nu forefindes i landet som helhed mindst 400 000 køretøjer af denne art. Fra og med 1958 er Det statistiske Departement gået over til alene at behandle sådanne færdselsuheld, der har medført personskade. Tallene for dette år kan da ikke på alle punkter sammenstilles med tallene for de foregående år.

	Færdselsuheld forvoldt af mo- torkøretøjsførere	Deraf dræbtes eller kom til skade	Deraf dræbtes
1938	8 088	3 431	130
1946	8 190	3 097	142
1947	9 982	3 455	147
1948	10 850	3 983	169
1949	11 925	4 298	173
1950	12 290	4 560	164
1951	13 219	4 989	183
1952	14 322	5 440	232
1953	17 553	7 212	257
1954	22 966	10 086	377
1955	24 402	10 892	372
1956	23 383	10 916	359
1957	24 783	12 264	409
1958	9 575	11 925	370

De af alkoholpåvirkede motorkøretøjsførere
forvoldte færdselsulykker.

	ialt	i pct. af samtlige
1938.	224	2,8
1946.	473	5,8
1947.	479	4,8
1948.	469	4,3
1949.	501	4,2
1950.	438	3,6
1951.	485	3,7
1952.	493	3,4
1953.	602	3,4
1954.	749	3,3
1955.	950	3,8
1956.	1 150	4,9
1957.	1 270	5,1
1958.	767	8,0

Ved disse ulykker dræbtes
eller kom til skade

	ialt	pct. af samtlige	ialt	i pct. af samtlige
1938 ..	123	3,6	7	5,4
1946 ..	293	9,5	24	16,9
1947 ..	285	8,3	19	12,9
1948 ..	311	7,8	22	13,0
1949 ..	346	8,1	28	16,2
1950 ..	255	5,6	26	15,9
1951 ..	314	6,3	27	14,8
1952 ..	341	6,3	22	9,5
1953 ..	459	6,4	32	12,4
1954 ..	577	5,7	42	11,1
1955 ..	688	6,3	36	9,7
1956 ..	891	8,2	55	15,3
1957 ..	1 004	8,1	43	10,5
1958 ..	961	8,1	47	12,7

Den andel af de dræbte eller tilskadekomne, der falder på „alkohol-færdselsulykkerne“, har således i det hele været væsentligt højere, end det kunne ventes under hensyn til disses vægt inden for rammerne af samtlige af motorkøretøjsførere forvoldte færdselsuheld, selv om det muligvis må tages i betragtning, at der utvivlsomt anlægges en noget strengere bedømmelse ved de alvorligere ulykkestilfælde. Det er ensbetydende med, at de pågældende færdselsulykker er af langt alvorligere karakter end gennemsnittet (i enkelte år er således hver 6. eller 7. af de dræbte omkommet ved en „alkohol-færdselsulykke“).

Det stiller sig noget tvivlsomt, om tallene, som er taget fra den årligt udsendte færd-

selsuhedsstatistikens redegørelse for, hvorledes de indtrufne færdselsuheld fordeles sig efter *hovedårsag*, er et fulgyldigt udtryk for den omhandlede årsags betydning som ulykkesvoldende faktor. Som departementet er inde på i sine bemærkninger til de pågældende tabeller, vil førerens *personlige mangler* i ulykkesøjeblikket let komme til at stå i skygge af den trafikmæssige fejl, som han begår (f. eks. letsindig overhaling eller for stor hastighed over et vejkryds), og som umiddelbart kan konstateres, således at *denne* kommer til at figurere som årsag til det skete, medens der måske i virkeligheden er tale om følgerne af træthed, sygelighed eller alkoholnydelse. Disse betragtninger falder ganske sammen med de af kommissionen i den nævnte betænkning anstillede, og der peges her side 40 også på farerne for, at indtagelsen af selv en forholdsvis lille alkoholmængde kan virke nedsættende på reaktionsevnen (jfr. de af dr. Leonard Goldberg i Sverige udførte forsøg). De ydre tegn på påvirkning kan imidlertid være så svage, at politiet intet bemærker. Det må derfor anses for sandsynligt, at de i tabellens to nederste afsnit opførte tal er noget for små. Det ændrer imidlertid næppe forholdet mellem procenttallene, som i denne forbindelse har størst interesse.

Også *cyklister* kan i alkoholpåvirket eller beruset tilstand forårsage færdselsulykker, men de ulykker, som skriver sig herfra, adskiller sig fra de af motorkøretøjsførere anstiftede derved, at de som oftest alene går ud over den skyldige selv. I de tre sidste år, for hvilke der foreligger opgørelse, har tallene stillet sig således:

	Antal færdselsuheld forvoldt af alkohol- påvirkede cyklister		Heraf dræbtes eller kom til skade	
	ialt	i pct. af samtlige cyklistuheld	ialt	i pct. af samtlige
1954. . . .	233	4,9	190	4,8
1955. . . .	273	6,4	209	5,8
1956. . . .	274	6,9	215	6,5
1957. . . .	290	6,8	231	6,4
1958. . . .	195	6,3	220	6,9

I de fem år dræbtes der af alkoholpåvirkede eller berusede cyklister henholdsvis 12, 5, 14, 8 og 8 af i alt 123, 127, 106, 105 og 105, som drøbtes som følge af cyklisters fejl.

Ved at køre i alkoholpåvirket tilstand udsætter disse trafikanter sig for væsentlig større personlig risiko, end de alkoholpåvirkede motorkøretøjsførere gør, og det viser sig også, at den overvejende del af de dræbte eller tilskadekomne her udgøres af de alko-

holpåvirkede selv (i 1954 og 1955 således henholdsvis 163 af 190 og 182 af 209). Følgerne af de begåede fejl ville imidlertid næppe være blevet så skæbnesvangre, hvis motorkøretøjerne ikke havde en så fremtrædende plads i den samlede trafik.

III. Delirium tremens-tilfælde.

Under den yderst lemfældige beskatningsordning for spiritus, der var gældende i tiden op imod den første verdenskrig, var det i hvert fald i København en dagligdags hændelse, at drikfældige indbragtes til hospitalsbehandling for delirium tremens. Som det vil ses af den efterfølgende tabel, der omspænder årene 1910-24, var der vel en nedgang af notere i løbet af årene 1910-14 (spiritusbeskatningen forhøjedes også i 1912), men årsgennemsnittet for de 5 år ligger dog på 862 tilfælde. Det er et af de mest bemærkelsesværdige resultater af den radikale ændring af den på dette område førte skattepolitik, som fandt sted i 1917, at antallet af hospitalsindlæggelser for den omhandlede alkoholsygdom i København svandt ind til ca. en 3-4 pct. af det normale (i landet som helhed til 6-7 pct).

Anmeldte tilfælde af delirium tremens i årene for og nærmest efter den første verdenskrig

	København	Købstæderne	Landkomm.	Hele landet
1910. . . .	714	223	172	1 109
1911. . . .	623	244	178	1 045
1912. . . .	536	165	137	838
1913. . . .	404	166	114	684
1914. . . .	409	113	114	636
1915. . . .	350	146	138	634
1916. . . .	438	202	141	781
1917. . . .	110	85	55	250
1918. . . .	15	26	10	51
1919. . . .	12	15	20	47
1920. . . .	19	21	16	56
1921. . . .	22	14	15	51
1922. . . .	16	18	9	43
1923. . . .	20	30	13	63
1924. . . .	24	20	17	61

Siden er antallet gået yderligere ned, således at delirium tremens nu kun forekommer ganske undtagelsesvis. Det må ses i lys af, at forbruget af brændevin og dermed

sammenhørende drikke har udgjort en så ringe del af befolkningens samlede alkoholforbrug (se side 23). I efterkrigsårene indregistreredes der følgende antal tilfælde af delirium tremens:

1946. . . .	18	1953. . . .	22
1947. . . .	16	1954. . . .	25
1948. . . .	32	1955. . . .	21
1949. . . .	24	1956. . . .	58
1950. . . .	22	1957. . . .	56
1951. . . .	17	1958. . . .	41
1952. . . .	31		

I tiden 1946-55 var gennemsnitstallet herefter 22,5 (med det største antal tilfælde i København). Det „spring“ op efter, som tallet for 1956 udviser, må formentlig i hvert fald delvis skyldes en ændring af rubriceringen, da det må anses for lidet sandsynligt, at der pludselig skulle være indtrådt en så stor stigning. Sundhedsstyrelsen, som har sin opmærksomhed henvendt på forholdet, har udtalt, at stigningen er størst i Københavns kommune (til omtr. det tredobbelte), men at den fordeles sig nogenlunde jævnt over de hospitaler, der kommer i betragtning. Det oplyses fra lægelig side, at de i de senere år registrerede tilfælde gennemgående er af langt lettere karakter end de før 1917 indtrufne. Ud fra almindelige statistiske synspunkter synes det imidlertid ejendommeligt, at 1956-tallene afviger så stærkt fra det billede, som har fæstnet sig gennem de sidste 30 år (normalt en snes tilfælde årligt), men de fra sundhedsstyrelsens side foretagne undersøgelser tyder ganske vist efter det anførte ikke på, at der skulle være tale om formelle mangler ved de tilgrundliggende indberetninger. Tallet for 1958 ligger en del lavere end tallene for 1956 og 1957, men overstiger dog stadig „normaltallet“.

IV. Alkoholforgiftninger.

Af medicinalberetningernes omtale af ulykkestilfælde og derunder forgiftningstilfælde fremgår det, at et ret stort antal af disse sidste opstår som følge af indtagelse af alkohol. Statistiske oplysninger herom foreligger imidlertid først fra og med året 1944. Udviklingen siden da ses af efterfølgende tabel:

	Antal forgiftnings- tilfælde behandlet på sygehus	Heraf fremkaldt ved misbrug af alkohol	i ialt	i pet.
1944-45 gnsntl....	3 904	286	7,3	
1946-50 — ...	4 751	620	13,0	
1951.	6 266	954	15,2	
1952.	5 667	852	15,0	
1953.	6 205	896	14,4	
1954.	6 538	987	15,1	
1955.	6 623	803	12,1	
1956.	6 582	1027	15,6	
1957.	6 773	1 131	16,7	

Efter hvad sundhedsstyrelsens medicinalstatistiske kontor har oplyst, må det antages, at stigningen på alkoholtilfældenes konto for en del er af formel natur, idet sygehusenes indberetninger på dette punkt formentlig er blevet nøjagtigere, efterhånden som forholdet har tilvendt sig større og større interesse, og sundhedsstyrelsen i sammenhæng dermed har lagt større vægt på at fremskaffe mere detaljerede oplysninger. Der synes også at være anledning til at tro, at stærkt berusede personer hyppigere end før bringes til hospitalerne ved politiets eller privates foranstaltning. Selv om stigningen således fremtræder stærkere, end den faktisk har været, er der dog anledning til at have opmærksomheden henvendt på hele forholdet.

V. Dødsfald som følge af alkoholisme.

I tiden før 1917 beskæftigede sundhedsstyrelsen sig naturligt nok mere indgående med de grovere alkoholskader, som i hvert fald for byernes vedkommende satte sig tydelige spor i den årligt udarbejdede dødsårsagsstatistik. Der skelnedes dengang mellem dødsfald, som skyldtes „brændevinsygdом“, dødsfald, som hidrørte fra „drankergalskab“ (delirium tremens), og endelig sådanne, som indgik under rubrikken: „Pludselig død af drik“. I gennemsnit af årene 1911-15 forefaldt der under disse tre poster sammenlagt 171 dødsfald årligt (de fleste skyldtes „brændevinsygdом“). Også her indtraf der et stærkt fald, da spiritusbeskatningen var blevet forhøjet. Antallet gik ned til 36 i gennemsnit af årene 1921-25. Først i 1920 optælles de herhenhørende dødsfald i landet som helhed, og i samme femår udgjorde totalantallet da i årligt gennemsnit 62. I 1931 gik sundhedsstyrelsen bort fra at sondre mellem de tre dødsårsager, og siden har tallene, som angiver, hvor mange alkoholisme-dødsfald der er indtruffet, bevæget sig som nedenfor vist:

1911-15 gnsntl..	171			
1931-35 —	18	1947	..	57
1936.	37	1948	..	33
1937.	54	1949	..	45
1938.	56	1950	..	32
1939.	59	1951	..	33
1940.	45	1952	..	18
1941.	50	1953	..	14
1942.	51	1954	..	11
1943.	37	1955	..	11
1944.	49	1956	..	12
1945*)	10	1957	..	13
1946.	57	1958	..	4

*) Tallet for 1945 afviger så stærkt fra tallene for såvel de foregående som de efterfølgende år, at det kunne se ud, som om opgørelsen er fejlagtig (året havde ganske vist en unormal karakter). Også tallene for årene efter 1951 er meget små, men her synes der at være tale om en varig forandring.

Medens det må anses for sandsynligt, at angivelserne af delirium tremens-tilfældenes antal er nogenlunde fuldstændige, fordi denne sygdom sædvanligvis nødvendigvis

hospitalsbehandling, må det antages, at de her meddelte tal som helhed er altfor små, allerede af den grund, at de alene viser de direkte af alkoholisme forårsagede dødsfald, men intet siger om de dødsfald, der rent umiddelbart skyldes en tilfældig sygdom, men som måske ikke var indtruffet, hvis patienten ikke havde været alkoholist (på dødsattesterne fremtræder alkoholismen da muligvis som sekundær dødsårsag). Rent bortset fra, at tallet for 1945 afviger stærkt fra såvel de foregående som de efterfølgende (se noten til tabellen), ser det også ejendommeligt ud, at der siden 1949 har været en stor nedgang at notere, at antallet af alkoholisme-dødsfald i gennemsnit af årene 1952-57 svandt ind til ca. en femtedel af det i de første efterkrigsår konstaterede for i 1958 at gå så langt ned som til 4. Det må vel allerede af den grund, at lægerne nødtigt vil opføre alkoholisme som dødsårsag (dødsattesten skal ses af begravelsesvæsenet, embedslægen m. n.), anses for sandsynligt, at tallene er for små, men dette forhold har formentlig gjort sig gældende med samme styrke i alle efterkrigsårene og må også have påvirket førkrigsårenes tal. Ved en nærmere undersøgelse af materialet vil der muligvis fremkomme en forklaring, men så længe en sådan ikke er anstillet, går det næppe an at drage bestemt slutninger af bevægelsen i de seneste år, og også tallene fra mellemkrigsårene må betragtes som højst usikre. For de seneste års vedkommende er der imidlertid mulighed for at bedømme, hvad alkoholisme eller stærk alkoholpåvirkning betyder som sekundær dødsårsag. Siden 1951, da sundhedsstyrelsen gik over til at anvende en anden dødsårsags-nomenklatur (overensstemmende med den af *World Health Organization* udarbejdede), er der fremkommet mere præcise oplysninger herom fra lægernes side, og det viser sig derved, at alkoholisme fremtræder som dødsårsag i et langt større omfang end angivet ved de ovenfor meddelte dødelighedstal. For året 1952 foreligger der af ukendte grunde ingen opgørelse. I de andre år har stillingen været følgende:

	Dødsfald, ved hvilke alkoholisme eller alkoholpåvirkning er sekundær dødsårsag
1951.	312
1952.	

1953.	245
1954.	289
1955.	313
1956.	285
1957.	281
1958.	293

Til belysning af de omstændigheder, under hvilke de pågældende afgik ved døden, skal anføres (med sundhedsstyrelsens medicinalstatistiske kontor som kilde), at henholdsvis 78, 52, 70, 51 og 35 af dem døde som følge af gasforgiftning.

Til de primære alkoholisme-dødsfald er ikke henregnet sådanne, som kan føres tilbage på, at den afdøde har pådraget sig *cirrhosis hepatis* (leversygdom) ved umådelig alkoholnydelse, skønt denne dødsårsag har haft en ret fremtrædende plads indenfor rammerne af sundhedsstyrelsens alkoholisme-dødelighedsstatistik. Endnu i 1934-alkoholkommissionens arbejdsperiode betegnes *cirrhosis hepatis* i styrelsens beretning til kommissionen om „sygdom og død som følge af alkohol“ som en af de „typiske sygdomme, fremkaldt af alkoholmisbrug“, og beretningen indeholder en oversigt over, hvor stort antallet af dødsfald af *cirrhosis hepatis* var i byerne i tidsrummet 1877-1935. Senere er man imidlertid gået bort fra at karakterisere sygdommen på den angivne måde, da det har vist sig, at den i større udstrækning end tidligere antaget kan erhverves af andre grunde, hvorved det særlig falder i øjnene, at kvindernes andel af de herhenhørende dødsfald har været stigende og nu er lige så stor som mændenes eller endog større end mændenes, som det fremgår af efterfølgende tal fra de seneste år.)*

Dødsfald af *cirrhosis hepatis*.

	Mænd	Kvinder	Ialt
1951.	125	123	248
1952.	112	150	262
1953.	124	130	254
1954.	139	167	306
1955.	114	161	275
1956.	113	173	286
1957.	171	209	380
1958.	135	203	338

*) Kilden er Sundhedsstyrelsens årligt udsendte publikation: „Dødsårsagerne i Kongeriget Danmark“.

Indtil 1956 har tallene stort set ligget på det samme niveau, men derefter viser der sig et lignende „spring“ i udviklingen som det ovenfor under omtale af delirium tremens-hypypigheden konstaterede. Stigningen, som var særlig stor for mændenes vedkommende (nær ved 50 pct.), synes i hvert fald ikke at kunne forklares ved hjælp af den offentlige statistiks alkoholforbrugs- og drukken-skabsangivelser, eftersom tallene herfra ikke er undergået store ændringer i de senere år. Det udelukker ganske vist ikke, at der indenfor forbrugets rammer kan have fundet en forskydning sted i retning af, at de mere umådeholdne elementer gør sig stærkere gældende, men der er, så vidt det kan overses, ingen ydre tegn herpå. Der er imidlertid næppe grund til at anstille nærmere undersøgelser, eftersom tallene for 1958 viser en tydelig nedgang, og antallet af mandlige dødsfald derefter ikke ligger væsentligt over det normale.

For at tilvejebringe klarhed over, hvor stor en del af de omhandlede dødsfald der hidrører fra alkoholmisbrug, foretog sundhedsstyrelsens medicinal-statistiske kontor for øvrigt i årene 1955 og 1956 en gennemgang af dødsattestmaterialet ved systematisk at spørge lægerne om, hvorvidt de tilfælde af cirrhosis hepatis, der var anført på dødsattesterne, skyldtes alkoholmisbrug. Undersøgelsen kom da til at omfatte et større antal dødsfald end de i den årlige dødsårsagsstatistik optagne, som er anført ovenfor, idet man tog med alle sådanne

tilfælde, i hvilke den afdøde vel havde lidt af levercirrhose, men hvor dødsfaldet blev tilskrevet en anden på dødsattesten anført årsag. På dette grundlag udsendes der i de to år henholdsvis 380 og 390 henvendelser til lægerne. Af den efterfølgende oversigt fremgår det, hvorledes svarene faldt:

	Mænd	
	1955	1956
Totalantal dødsfald	172	174
Heraf i forbindelse med alkoholisme		
— sikre tilfælde	72	59
— sandsynlige tilfælde . . .	6	9
— tilsammen	78	68
I pct. af det hele antal . . .	45,4	39,1
	Kvinder	
	1955	1956
Totalantal dødsfald	208	216
Heraf i forbindelse med alkoholisme		
— sikre tilfælde	11	6
— sandsynlige tilfælde . . .	1	2
— tilsammen	12	8
I pct. af det hele antal . . .	5,8	3,7

For mændenes vedkommende skulle heretter op imod halvdelen af de indtrufne dødsfald kunne karakteriseres som alkoholtilfælde, medens kvinderne kun havde ganske få af denne art (knap 5 pct.).

VI. Dødsfald som følge af ulykkelig hændelse.

Til de dødsfald, som skyldes færdselsulykker, og som i stigende grad præger den årlige dødelighedsstatistik, slutter sig de ved andre ulykkehændelser indtrufne. De er ligeledes genstand for behandling i de årlige medicinalberetninger, og det anføres også her, om den omkomne var påvirket af alkohol (derimod omfatter den pågældende statistik ikke dødsfald, som *forvoldtes* af alkoholpåvirkede). Af nedenstående tabel ses det, i hvilket omfang dette har været tilfældet i henhold til de oplysninger, som sundhedsstyrelsen har modtaget:

	Antal tilfælde, i hvilke forulykkede personer har været alkoholpåvirkede	
	ialt	i pct. af samtlige ulykkes-dødsfald
1931—40 gnstl.	20	1,7
1941—45 gnstl.	28	1,5
1945—50 gnstl.	58	
1951	74	3,9
1952	52	3,3
1953	41	2,7
1954	61	3,2
1955	66	3,3
1956	71	3,7
1957	64	3,2
1958	62	3,1

I årene nærmest før den første verdenskrig var antallet af „alkoholdødsfald“ på denne konto langt større absolut og relativt. Der optaltes således i årene 1911—15 gennemsnitligt 82 om året, og da det samlede antal dødsfald som følge af ulykkelige hændelser dengang kun var 597 i årligt gennemsnit, havde da i ca. 14 pct. af tilfældene den forulykkede gjort sig skyldig i alkoholmisbrug. Det forekom kun undtagelsesvis, at kvinder mistede livet under de angivne omstændigheder (i gennemsnit 4 tilfælde årligt), og fra 1931 til 1945 var der overhovedet ingen kvinder blandt de alkoholpåvirkede forulykkede. Siden da har der været ialt 10 kvinder blandt de omkomne alkoholpåvirkede.

Også om disse tal gælder det, at de rimeligvis er for små. Det hænder dog formentlig ikke så sjældent, at ulykkestilfældet indtræffer under sådanne omstændigheder, at det slet ikke kan oplyses, om den omkomne har været alkoholpåvirket (måske har ingen set, hvad der skete), og iøvrigt støttes formodningen herom også derved, at tilsyneladende kun ganske få af de i medicinalberetningerne opførte „alkoholtilfælde“ refererer sig til sådanne ulykker, som er et udtryk for, hvad der kan kaldes „arbejdets risiko“ (nedstyrtning, skoldning, eksplosioner, anvendelse af maskiner o. s. v.), skønt det dog må antages, at nedsat påpasselighed som følge af alkoholnydelse af og til bærer skylden for de i denne forbindelse indtrufne ulykkestilfælde med eller uden dødelig udgang. For de sidste fire beretningsårs vedkommende skete de dødsfald, ved hvilke den omkomne havde været alkoholpåvirket, under følgende omstændigheder:

VII. Ulykkestilfælde uden dødelig udgang.

For så vidt angår ulykkestilfælde, som ikke medfører døden, er det praktisk ugørligt at belyse årsagsforholdene, da sådanne ulykkestilfælde kun ganske løseligt er genstand for statistisk belysning. I det afsnit af medicinalberetningerne, som omhandler ulykkestilfælde, selvmord m. v., meddeles det alene, i hvilket omfang sygehusene har behandlet læsioner (angivet absolut og pr. 10 000 indbyg-

Dødsfaldet skyldtes	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958
	Trafikulykker*)	15	14	22	21	22	15
Forbrænding	—	2	2	3	4	—	5
Nedstyrtning fald o. lign.	10	7	13	6	14	6	10
Drukning	9	7	5	11	12	13	12
Forfrysning	1	5	1	4	1	2	6
Forgiftning	17	14	17	18	15	24	5
Andet	6	—	1	3	3	4	3
Tilsammen	58	49	61	66	71	64	62

*) Disse tal genfindes ikke i den årlige færdselsuheldsstatistik, som viser, i hvor stort omfang alkoholpåvirkede eller berusede førere af motor-køretøjer forvolder ulykker, ved hvilke de selv eller andre omkommer. Ovenfor er de alkoholpåvirkede alene de af ulykkestilfældet ramte (som ganske vist også kan være de forvoldende). Efter den nævnte statistik skulle i 1953 ialt 24 alkoholpåvirkede motor-køretøj førere være blevet dræbt. Når der ovenfor kun findes 14 tilfælde under rubrikken „Trafikulykker“, må det formentlig hidrøre fra, at dødsattesterne, som er grundlaget for sundhedsstyrelsens statistik, ikke altid viser, at den omkomne var alkoholpåvirket i ulykkestilfældet.

Herefter synes egentlige erhvervsulykker, som vel nærmest måtte være at søge under rubrikkerne: „Forbrænding“ og „Nedstyrtning, fald o. lign.“, kun at forekomme i ret begrænset omfang, skønt det dog kunne ventes, at f. eks. anvendelsen af maskiner i et forholdsvis stærkt industrialiseret samfund som det danske ikke helt sjældent skulle medføre ulykker, som hidrørte fra, at den forulykkede havde været alkoholpåvirket.

gere). Tallene præges stærkt af det stigende antal færdselsulykker, der f. eks. i 1957 medførte, at ialt 18 408 kom til skade, men da totalantallet i henhold til medicinalberetningen for samme år var 53 549, er der under forudsætning af, at alle færdselsulykkestilfældene indgår i opgørelsen, ca. 35 000 tilbage, om hvilke man intet ved. Yderligere kommer åbenbart et betydeligt antal skader ikke til behandling

på sygehusene, eftersom der i 1957 anmeldtes ialt 44 246 ulykkestilfælde i henhold til ulykkesforsikringsloven, der alene omhandler de under udførelsen af et erhvervsmæssigt arbejde opståede ulykkestilfælde. Den overvejende del af anmeldelserne indgår til de anerkendte forsikringsselskaber, og der foreligger ikke fra disses hånd offentlig tilgængelige statistiske oplysninger om, hvorledes skaderne er sket, og hvorledes skyldforholdet i henhold hertil stiller sig. Heller ikke de af Direktoratet for ulykkesforsikringen årligt afgivne beretninger til socialministeren om ulykkesforsikringsrådets og direktoratets virksomhed giver underretning herom, når der bortses fra, at direktoratet regelmæssigt gør visse ulykkestilfælde til genstand for særlig omtale (f. eks. hvis de frembyder juridiske problemer). I det som tillæg til beretningerne for årene 1951—52 udarbejdede „stikordsregister" for perioden 1917—52 nævnes alkoholisme eller beruselse i en række tilfælde (men i det hele ikke mange og ikke senere end i beretningerne for 1939 og 1940), og der har da formentlig her været tale om anvendelse af lovens bestemmelse om, at erstatningen skal ned sættes eller bortfalde, hvis den forsikrede har været beruset i skadesøjeblikket og derved selv forskyldt ulykken. Rent bort-

set fra, at dette formentlig i praksis forstås således, at beruselsen skal være den egentlige årsag (under de samme ydre omstændigheder ville ulykken ikke have ramt en ædru person), må det imidlertid antages, at det som regel slet ikke kommer frem, at der har været noget at udsætte på den tilskadekomne, selv om direktoratet udtrykkeligt spørger på anmeldelsesblanketterne, om skylden er at søge i beruselse. Hvis det ikke drejer sig om så grove tilfælde, at sammenhængen træder stærkt i øjnene, vil det kun undtagelsesvis være muligt at fastslå alkoholpåvirkning, da eventuelle vidner til det passede formentlig nødtigt vil medvirke til, at den af ulykken ramte mister erstatningen.

I forhold til det store antal ulykkeshændelser, som i henhold til det foranstående forekommer årligt, vejer „alkoholtilfældene" dog i det hele næppe ret meget. Under den fremadskridende mekanisering stilles der så store krav til den enkeltes skøneevne, sikkerhed og atgpågivenhed, at folk med uheldige alkoholvaner ikke vil kunne gøre fyldest, og virksomhederne må af disciplinære grunde søge at skille sig af med sådanne. Det skulle muliggøre en udvikling i gunstig retning, men de farer, som alkoholnydelse i arbejdsdagens løb rummer, bør derfor ikke bagatelliseres.

VIII. Selvmord.

Også antallet af selvmord omhandles i medicinalberetningerne, hvis statistiske oplysninger herom viser en stærk stigningstendens (fra 690 tilfælde årligt i perioden 1931—40 til 1 010 i gennemsnit af årene 1955—57). Der meddeles intet om *motiverne*, som formentlig heller ikke altid kan klarlægges med fuld sikkerhed. For en del år siden bearbejdedes materialet af Det statistiske Departement, som herved også fordelte selvmordstilfælde efter, hvad der forelå om motiverne (tungsind, drikfældighed, ulykkelig kærlighed, økonomiske bekymringer o. s. v.). I årene 1906—1915 havde typisk for den tid drikfældighed og beru-

selse en ret fremtrædende plads, idet 76 af 400 tilfælde i årligt gennemsnit klassificeredes som hidrørende herfra (svarende til 19 pct.). Efter 1917 faldt drikfældighedstilfældenes antal noget, og i 1924 ophørte departementet med at beskæftige sig med årsagsfordelingen. Der kan da intet siges om, i hvilken grad drikfældighed eller drikke-udskejelser nu sætter sig spor i den årlige selvmordsstatistik. Efter alt at dømme skyldes det helt andre forhold, at antallet af selvmord som nævnt har ligget langt højere i krigsårene og efterkrigsårene, end tilfældet var for 30—35 år siden.

IX. Alkoholmisbrug som trangsårsag.

Skønt udgiften til anskaffelse af alkohol som regel tynger de drikkelystne eller drikfældige så stærkt, at de også af den grund før eller senere rammes af økonomisk tilbagegang og derved skridt for skridt forringer deres og deres families levevilkår, og skønt der her er tale om en af de mest fremtrædende følger af alkoholmisbrug, er det forbundet med særlig store vanskeligheder at belyse ad statistisk vej, hvad det samfundsmæssigt betyder.

Der er i hvert fald ingen mulighed for at gøre det, så længe de drikfældige trods alt klarer sig, hvor store savn de og familien end må lide. Først når det er kommet så vidt, at de tvinges til at søge bistand hos det offentlige eller i velgørende foreninger eller lignende, er der betingelser for at fremskaffe statistisk materiale. Som det er nævnt indledningsvis, er det imidlertid ingenlunde sikkert, at de pågældende kontorer altid får klarhed over, hvad den egentlige trangsårsag er. Det afhænger ganske af, hvor indgående undersøgelser der anstilles. Fra tiden nærmest før den første verdenskrig foreligger der for de fattigunderstøttedes vedkommende en i Statistisk Årbog offentliggjort årsagsstatistik, som viste, at 5 809 af 24 215 mænd og 485 af 19 315 kvinder havde modtaget fattighjælp i finansåret 1911—12 som følge af „dovenskab og drikfældighed“. Selv om muligvis en del af de på denne konto understøttede kan have udvist dovenskab uden tillige at være drikfældige, afgiver tallene et nyt vidnesbyrd om, hvor stor en rolle drikfældighed dengang spillede. Hvis man efter krigen havde foranstaltet en ny undersøgelse af trangsårsagerne, ville man utvivlsomt være kommet til langt lavere drikfældighedstal. Det statistiske Departement synes imidlertid at være gået bort fra at beskæftige sig hermed, idet den tabel fra 1911—12, hvorfra tallene er taget, genfindes i uændret skikkelse i samtlige de til og med året 1921 udgivne årbøger, hvorefter departementet nøjes med at angive, hvor stort *antallet* af understøttede var, og hvad der er udbetalt. Nye oplysninger om årsagsforholdene fremkommer først nogle år senere, da departe-

mentet efter anmodning af den i 1914 nedsatte „Anden ædruelighedskommission“ fremlagde en oversigt over, hvorledes de i finansåret 1924—25 fattigunderstøttede fordelte sig efter trangsårsag (aftrykt i kommissionsbetænkningens 2. afsnit, som forelå i 1927). Herefter havde af 20 393 understøttede mænd og 11 512 understøttede kvinder henholdsvis 1 922 (svarende til 9,4 pct.) og 85 (svarende til 0,8 pct.) måttet ty til det offentlige som følge af drikfældighed.

Departementet, som var nået hertil ved at iværksætte en specialundersøgelse (der rettedes henvendelse til samtlige kommunalbestyrelser), vendte først i finansåret 1930—31 tilbage til emnet. Ved en ny specialundersøgelse klarlagdes det, at 844 af 20 946 vedvarende understøttede og 1 200 af 21 874 midlertidigt understøttede var kommet i nød på grund af drikfældighed (heraf henholdsvis 29 og 22 kvinder), og det kunne herefter fastslås, at denne trangsårsag nu var af underordnet betydning. Efter socialreformens ikrafttræden omlagdes denne del af departementets socialstatistik (de nævnte tal fremkom kun i årbogen for 1932), og siden har årsagsforholdene ikke været genstand for behandling fra departementets side. I 1945 gav socialministeriet imidlertid udtryk for ønsket om at få noget nærmere at vide om de understøttede, der *gennem længere tid* havde oppebåret enten kommunehjælp eller fattighjælp (denne sidste understøttelsesform benyttedes nu kun i meget begrænset omfang), og navnlig om at opnå kendskab til, under hvilke omstændigheder de var kommet i behov for hjælp. Det førte til, at der af det omhandlede klientel udtoges 432 mænd og 603 kvinder, hvis forhold undersøgte nærmere. Herunder indhentes der for mændenes vedkommende også oplysninger om, hvorvidt de kunne karakteriseres som drikfældige. I en i „Socialt Tidsskrift“ for maj—juni 1954 offentliggjort artikel har socialministeriets statsvidenskabelige konsulent redegjort for resultaterne. Der sondredes mellem legemlige og psykiske lidelser som trangsårsag. Under de sidste figurerede

alkoholisme i 8 pct. af de herhenhørende tilfælde (den dominerende årsag var „karakterinsufficiens“), og under henvisning hertil udtaler forfatteren, at alkoholisme således ikke forekommer „i alarmerende stort omfang“.

Heri må der vel gives forfatteren medhold, men det må erindres, at undersøgelsen alene omfattede *langvarigt* understøttede, og at den derfor, da formentlig kun de udpræget drikfældige er blevet stemplet som alkoholister, intet siger om, hvad drikketilbøjelighed i det hele betyder som trangsårsag. Endelig drejer det sig her som ved de forinden foretagne undersøgelser alene

om det *udsnit* af de umådeholdne alkoholforbrugere, der melder sig til det offentlige som understøttelsessøgende. Det unddrager sig statistisk belysning, hvor stor skade drikfældige familieforsørgere, der er i stand til at holde sig fri af det offentlige, forvolder deres pårørende ved at berøve dem mulighederne for at opretholde deres tilvante levevis og derved påføre dem savn og ydmygelser. Selv hvor det ikke fremtræder så grelt, vil alkoholudgifterne dog ofte stå i misforhold til, hvad familien har at leve af, og resultatet bliver da det beklagelige, at der vil være altfor lidt tilbage til dagliglivets fornødenheder.

X. Alkoholmisbrug og kriminalitet.

Så vidt det kan ses af 2. del af den af ædruelighedskommissionen af 1914 afgivne betænkning, som indeholder en række afhandlinger til belysning af alkoholspørgsmålets karakter og rækkevidde, synes denne kommission kun mere løseligt at have beskæftiget sig med forholdet mellem alkoholmisbrug og kriminalitet. Den første ædruelighedskommission gjorde derimod emnet til genstand for en indgående behandling. Kommissionen indhentede direkte i de enkelte jurisdiktioner oplysninger om, hvorvidt de i en given periode for forbrydelse straffede var drikfældige eller havde været alkoholpåvirkede i gerningsøjeblikket (eventuelt begge dele). De tal, som kommissionen derved fandt frem til, og som gennemgående var meget høje, præges stærkt af den tids udbredte brændevinsmisbrug og har da nu kun historisk interesse. Alkoholkommissionen af 1934 interesserede sig også for sammenhængen mellem alkoholmisbrug og kriminalitet, men indskrænkede

sig til at udbede sig indberetning fra fængselsvæsenet om de på de enkelte straffeanstalter indhøstede erfaringer herom, idet man nærmere præciserede sine ønsker i en række spørgsmål. Indberetningerne er aftrykt i 2. del af kommissionens materialsamling. Også de øvrige nordiske landes alkoholkommissioner har ydet mere eller mindre omfattende bidrag til klargørelse af den nævnte sammenhæng.

Nærværende kommission har under hensyn til de fra kriminologisk og anden side ofte fremsatte udtalelser om, at alkoholmisbrug er en fremherskende faktor på kriminalitetens område, lagt vægt på at fremskaffe en grundig redegørelse for, hvad der foreligger herom. Kommissionen anmodede derfor lektor i kriminologi ved Københavns universitet, dr. jur. *Karl O. Christiansen*, om at tage det hele spørgsmål op til behandling på bred basis. Den af dr. Christiansen i henhold hertil forfattede fremstilling er trykt nedenfor side 81.

XI. Erfaringer fra børneforsorgens arbejdsområde.

I henhold til forsorgslovens § 155, stk. 4, påhviler det børneværnsudvalgene at indsende hvert år til Landsnævnet for børneforsorg en beretning om virksomheden. På grundlag heraf udarbejder landsnævnet en „statistisk beretning“, som fremkommer i „Socialt Tidsskrift“. I afsnittet om årsagerne til, at børn fjernes fra hjemmet,

anvender landsnævnet en inddeling i fire hovedklasser: lovovertrædelser, tilpasningsvanskeligheder, forholdene i hjemmet og årsager af anden art, hvoraf den næstsidste skulle afgive plads for drikfældighed hos faderen eller moderen (eller dem begge) som fjernelsesgrundlag. Landsnævnet oplyser imidlertid ikke, hvorledes denne klasse, der

omspænder 36,7 pct. af de fjernede børn, er sammensat, og det må formentlig udlægges som et vidnesbyrd om, at antallet af „drikfældigheds-tilfælde“ ikke er særlig stort, da landsnævnet vel ellers ville have fremført tallene i en afdeling for sig eller i hvert fald gjort en bemærkning derom.

Også på dette område forekom, som det kunne ventes, drikfældighed hyppigere, da spiritusbeskatningen lå på et lavt niveau og brændevinsforbruget på et højt, og i årene før den første verdenskrig meddeltes der da også fra den da bestående vægerådsinstitutions side oplysninger om, hvor stort et antal børn der fjernedes fra hjemmet som følge af, at forældrene (eller andre opdragere) var drikfældige. I årene 1913-15 drejede det sig i årligt gennemsnit om 176 børn, men om 131 af disse gjaldt det, at drikfældigheden blot var en *medvirkende* årsag til fjernelsen. Efter at spiritusbeskatningen var blevet forhøjet, sank tallene til henholdsvis 39 og 12 i gennemsnit af årene 1919-21. Oplysningerne fremskaffedes af Det statistiske Departement til brug for ærde- lighedskommissionen af 1914, som har offentliggjort dem i sin betænkningens anden del. Af det her anførte ses det imidlertid ikke, hvor mange børn der *i det hele* blev taget bort fra deres hjem i de nævnte år, og der kan derfor intet siges om, *hvilken vægt* drikfældigheden havde som fjernelsesgrund.

Fra og med 1923 har drikfældighed ikke længere været genstand for særlig omtale i de årlige indberetninger, men landsnævnet har lejlighedsvis beskæftiget sig med dette forhold. Således foretoges der i 1938 og 1941 særlige undersøgelser af fjernelsesårsagerne, hvorved der fremkom materiale til belysning af alkoholismens rolle i denne sammenhæng. Ved den første af disse undersøgelser udtog man 900 tilfælde til en dyberegående bearbejdelse (se „Statistisk Beretning fra Landsnævnet for Børneforsorg“ for årene 1938-40). Der skelnes her, som det også skete ved den anden undersøgelse, mellem fjernelse fra hjemmet *som følge af barnets forhold* (gruppe A) og fjernelse *som følge af hjemmets forhold* (gruppe B). I den

første gruppe er det vistnok yderst sjældent, at barnet selv har gjort sig skyldig i alkoholmisbrug, men det kan dog forekomme, hvor fjernelsen først sker i 16-18 års alderen. Derimod kan alkoholisme hos forældrene spille ind. Det var i 1938 tilfældet ved 13 af de her henhørende 683 fjernelser. For B-gruppens vedkommende træder alkoholisme stærkere frem som fjernelsesårsag. I 19 tilfælde betegnedes faderen og i 6 moderen som alkoholist. Herefter havde alkoholisme været skyld i fjernelsen i ialt 38 tilfælde, men det betones stærkt fra landsnævnets side, at årsagsopgivelserne lider af uensartethed og ufuldstændighed. Det er da et spørgsmål, om det altid er kommet frem og er blevet noteret, at alkoholmisbrug er den egentlige årsag til det skete.

Undersøgelsen i 1941 sigtede på en gennemgang af oplysningerne om samtlige de i årets løb fjernede børn (ialt 1 753). Til A-gruppen hørte 1 234 børn, og her anførtes i 17 tilfælde alkoholisme som fjernelsesårsag, til B-gruppen 519, hvoraf 60 fjernedes som følge af enten faderens eller moderens drukkenskab (henholdsvis 52 og 8 tilfælde). I B-grupperne var alkoholisme da fjernelsesårsag i ca. 11,5 pct. af tilfældene i såvel 1938 som i 1941.

I beretningerne fra *Københavns kommunes børneværnsudvalg* meddeles det regelmæssigt, hvor stort et antal børn der fjernes fra hjemmet på grund af forældrenes drikfældighed. I femåret 1950-54 gjaldt det gennemsnitligt om 50 af i alt 276, som fjernedes som følge af forholdene i hjemmet, og tallene er således ikke så lidt større end de i 1938 og 1941 for landet som helhed konstaterede. Der er heri intet overraskende, for så vidt som det måtte ventes, at den omhandlede fjernelsesårsag gør sig særlig stærkt gældende i en by af en storbys karakter. En gennemgang af de til børneværnet indgåede *anmeldelser* viser dernæst, at drikfældighed spiller en ikke helt ringe rolle, hvor forældrenes forhold har givet anledning til, at anmeldelse er sket (i gennemsnit af de samme år: 76 af 445 tilfælde af denne art eller ca. 17 pct.).

XII. Drikfældighed og skilsmisser.

Kun den første af kommissionens for-gængere har søgt af udrede sammenhængen mellem alkoholmisbrug og separationer og skilsmisser. Efter at have indhentet oplysninger herom i et enkelt år (1903-04) mente Ædruelighedskommissionen af 1903 at kunne fastslå, at alkoholmisbrug havde været hovedårsag eller medvirkende årsag i ca. 45 pct. af de behandlede sager. Siden er der fremkommet spredte bidrag til bedømmelse af drikkeriets rolle på dette område. Således har Københavns overpræsidium på grundlag af de i årene 1946-54 behandlede andragender om fri proces under retssager om ægteskabsopløsning udarbejdet en statistisk oversigt over årsagerne til de pågældende ægteskabers forlis. Da separations- og skilsmissesager hyppigst afgøres ved bevilling, er antallet af retssager i sig selv ikke så stort, og da det yderligere som regel kun er ubemidlede, der søger at opnå fri proces, kan materialet ikke betragtes som tilstrækkelig repræsentativt, hvortil kom-

mer, at drikfældighed forekommer i mange afskygninger og derfor ikke er så let bestemmeligt et begreb som f. eks. utroskab. Det vil som følge heraf ikke være rigtigt at til-lægge tallene for stor beviskraft. De stillede sig således: af de 2 271 tilfælde (ca. 250 pr. år), i hvilke hovedårsagen til skilsmisse-ønsket lå i fejl på mandens side, drejede det sig i 602 tilfælde eller ca. 27 pct. om drikfældig-hed, og desuden var drikfældighed i 263 tilfælde medvirkende årsag til, at hustruen søgte skilsmisse. Hvor hustruen var den skyldige part (i det hele i 660 sager), op-førtes drikfældighed i 39 tilfælde som med-virkende årsag, medens specifikationen af hovedårsagerne intet nævner herom (der kan imidlertid findes enkelte tilfælde under samlingsbetegnelsen: „Andre forhold“). Selv om resultatet må tages med forbehold, er der dog tale om så store tal, at der er grund til at understrege, at mandens drikfæ-l dighed er en fremtrædende skilsmisseårsag.

XIII. Alkoholmisbrug og kønssygdomme.

I besættelsesårene viste antallet af an-meldte tilfælde af kønssygdomme en så stærk stigning, at der næsten fandt en fordobling sted af det i førkrigsårene registrerede antal (20 198 tilfælde af gonorré og syfilis mod 10 402 i gennemsnit af årene 1931-40). Efter at man har fået mulighed for at an-vende mere effektive behandlingsmåder, har udviklingen taget et så gunstigt forløb, at erhvervet syfilis nu kun forekommer i ganske ringe omfang (48 tilfælde i 1957 mod 2 341 årligt i krigsårene og 721 årligt i perioden 1931-40), medens antallet af gonorré-til-fælde er faldet fra 17 857 årligt i krigsårene (9 682 forinden) til 7 447 i 1957. I de nærmest foregående år var for denne sygdoms ved-kommende antallet omtrent det samme, og det kunne da se ud, som om der ikke kan ventes yderligere nedgang. Det årligt an-meldte antal tilfælde er dog, selv om der er en betydelig forbedring at notere i forhold til normalårene 1931-40, stadig så stort, at der er grund til at undersøge, *under hvilke omstændigheder de smittede har p ådraget sig*

sygdommen. Derved skulle man kunne skabe klarhed over, hvorvidt det måtte være muligt at fjerne eller mildne nogle af de årsager, der i særlig grad gør sig gældende.

Det er vel ikke aldeles udelukket, at egentlig drikfældighed kan virke som risiko-forøgende faktor i denne sammenhæng, men opmærksomheden må dog først og fremmest rettes mod *de akute former for alkoholmis-brug*, der sløver den, der gør sig skyldig heri, således at han eller hun knytter til-fældige bekendtskaber uden at tænke over følgerne. Der er ganske vist intet til hinder for, at årsagssammenhængen kan være den omvendte, idet drikkeudskejeiserne frem-træder som en art forberedelse, men det er for så vidt mindre væsentligt, om man drikker for at „slå sig løs“ under den ene eller den anden form, eller man indlader sig med ukendte personer efter at have drukket så meget, at de naturlige hæv-ninger nedbrydes. I begge tilfælde skabes der dog en gunstig jordbund for smitte-spredning.

Da der ikke påhviler de indberettende læger pligt til at forhøre patienterne om, hvorvidt de havde nydt alkohol, forinden de smittedes, er det ikke muligt at belægge formodningen om, at akut alkoholmisbrug i betydeligt omfang medvirker til udbredelse af de omhandlede sygdomme, med tal. Derimod skulle man nok på grundlag af dels venerologernes, dels sædelighedspoli-tiets erfaringer og iagttagelser kunne danne sig et skøn over, hvor hyppigt det forekommer, at de syge har været alkoholpåvirkede eller berusede, da de pådrog sig smitten. Grundigere kendskab til emnet kan man dog kun fremskaffe sig ved at foretage en *specialundersøgelse*. En sådan iværksatte den svenske „1944 års nykterhetskommité“, der lod udarbejde et spørgeskema til anvendelse i nærmere udvalgte distrikter (herunder de fire største byer) i løbet af et år. Det derved tilvejebragte materiale, der omfattede i alt 1 413 brugbare besvarelser,

ansås for at være tilstrækkelig repræsenta-tivt til at kunne afgive grundlag for en bedømmelse af, i hvilket omfang erhver-velsen af en kønssygdom sker under alko-holpåvirkning. Det konstateredes derved, at 43,6 pct. af de smittede mænd og 25,4 pct. af de smittede kvinder havde nydt alkohol, da de pådrog sig sygdommen, og at procent-andelen var højere, jo mere „tilfældig“ den indledede forbindelse var. Hvor det drejede sig om prostituerede kvinder, havde ca. 80 pct. af mændene været alkoholpåvirkede.

De resultater, hvortil den svenske kom-mission således kom, synes fuldtud at bekræfte rigtigheden af den ovenfor fremsatte formodning. Som den svenske kommission gør gældende, består der utvivlsomt en statistisk „samvariation“ mellem alkoholud-skænkning, forlystelseslivets intensitet, de almindelige økonomiske konjunkturer og kønssygdoms-hyppigheden.

XIV. Svensk materiale til belysning af misbrugshyppigheden.

Den flere gange omtalte svenske ædrue-lighedskommission af 1944 søgte som baggrund for sine overvejelser at skaffe sig kendskab til den voksne befolknings al-koholvaner og iscenesatte derfor med udgangspunkt i folketællingsskemaerne fra 1945 en dybtgående undersøgelse til klar-læggelse heraf. Undersøgelsen kom til at omfatte ca. 2 pct. af de på skemaerne opførte, og udvælgelsen foregik på en så-dan måde, at der fremkom et repræsenta-tivt udsnit af befolkningen. Navnene på de af de udtagne, der var over 15 år, af stemtes derefter med kontrolsystemets kunderegistre, og de her forefundne noteringer om de enkelte indkøbsberettigedes forhold ind-føj edes på fortegnelserne (i tvivlstilfælde efter indhentet underretning hos de kom-munale ædruelighedsnævn), der tilbage-sendtes kommissionen til gennemgang og bearbejdelse. Som resultat heraf mente kommissionen at kunne fastslå, at ca. 200 000 af de ved årsskiftet 1945—46 levende havde udvist svigtende ædrue-lighed i løbet af den foregående tiårspe-riode, at 15 000 af dem måtte betegnes som alkoholister og 35 000 som „andra

grova missbrukare“ (se afsnit II i bind V af kommissionens betænkning). Som det kunne ventes, var der kun få kvinder blandt de 200 000, og de mænd, der i denne forbin-delse kom i betragtning, udgjorde da en ret høj procentdel af den mandlige befolkning over 15 år (for byernes vedkommende 10,6 pct.).

Følgerne heraf søgte kommissionen at efterspore ved at skaffe sig kendskab til den mandlige befolknings alkoholvaner (ho-vedsagelig på grundlag af de under det individuelle kontrolsystems gyldighed førte kartoteker over indkøbsberettigede og deres indkøb). Undersøgelsesmateriale udgjordes af et repræsenterativt udsnit af mænd, der var fyldt 25 år. De placeredes i henhold til de fra „systembolagen“ modtagne indberetninger i 10 grupper, spændende fra alkoholist til „absolutister“, hvorefter der bl. a. med folketællingsskemaerne som hjælpemid-del tilvej ebragtes oplysninger om deres personlige forhold (civilstand, tidspunkt for ægteskabs indgåelse, børneantal, arbejds-løshedsperioder m. v.). I sin betæknings 1. bind har kommissionen udførligt rede-gjort for, hvad der derved kom frem.

Angivet i sammentrængt form, som det er sket i det ovenfor nævnte afsnit af betænkningens 5. bind, var det følgende:

Blandt de elementer, der misbruger alkohol, er antallet af fraskilte procentvis mange gange større end i den øvrige befolkning. For de misbrugendes vedkommende hænder det hyppigere, at giftermål først kommer i stand, efter at der er født et barn, eller medens der ventes et barn. Om de grovere tilfælde gælder det, at relativt mange af de herhenhørende har store børneflokke (kommissionen beregnede, at 175 000 børn eller ca. 10 pct. af samtlige levede i et milieu, som prægedes af faderens eller moderens drikkældighed). Børn fra hjem som de om-

talte får gennemsnitligt en ringere uddannelse end børn, som vokser op i andre hjem under tilsvarende økonomiske betingelser, og det forekommer 10 gange så hyppigt som i hjem med ædruelige forældre, at børneværnet må gribe ind. De misbrugende udebliver ofte i længere tid fra deres arbejde og påtager sig sjældent bibeskæftigelser. De er „underrepræsenteret" blandt de formuebesiddende og „overrepræsenteret" blandt socialkontorenes klientel. Over halvdelen af de i strafferegistret opførte (alle, der er dømt til frihedsstraf samt visse til bødestraf ansatte) har enten groft misbrugt alkoholholdige drikke eller vist sig „upålidelige" i deres forhold til disse drikke.

XV. Dr. E. Jellineks teori.

Med støtte i statistiske oplysninger om antallet af levercirrhose-tilfælde har en amerikansk alkoholisme-ekspert, professor *E. Jellinek*, søgt at bestemme ad matematisk vej, hvor stort antallet af alkoholister er i et givet land. Han udgår herved fra de i U.S.A. indhøstede erfaringer vedrørende levercirrhose-dødeligheden. Om en betydelig del af alkoholisterne gælder det, at de lider af visse komplikationer, og at dette forvolder deres død. Efter amerikanske erfaringer skulle forholdstallet kunne sættes til rundt en fjerdedel. I U.S.A. skulle levercirrhose frembyde særlig interesse i denne forbindelse, idet her for mændenes vedkommende ca. halvdelen af dødsfaldene af denne sygdom og for kvinderne ca. en sjettedel skyldes alkoholisme. Hvis det nu vides eller kan anslås, hvor hyppigt sygdommen forekommer blandt alkoholister (herom skulle obduktionsmaterialet kunne give oplysning), og endelig, hvor hyppigt de ramte alkoholister dør deraf, skulle det være muligt med støtte heri at afgøre omtrentligt, hvor stort et antal alkoholister der findes i det pågældende land. Er P alkoholisternes andel af dødeligheden af levercirrhose, C_1 den procentdel af alkoholister med komplikationer af den ene eller anden art, der lider af sygdommen, C_2 den procentandel af de af sygdommen lidende alkoholister, der dør af den, og endelig D det samlede antal dødsfald af samme sygdom, vil man ved at multiplicere

C_1 og C_2 komme til sandsynligheden for alkoholister med komplikationer for at dø af levercirrhose. Efter de amerikanske erfaringer skulle denne størrelse, som Jellinek kalder K , udgøre omtrentlig $1/11 \times 1/13$ eller $1/143$ eller ca. 0,694 pct. Da han mener, at denne konstant har gyldighed overalt, skulle man ud fra kendskabet til P og D kunne beregne antallet af alkoholister med komplikationer ved anvendelsen af følgende formel:

$$A = P \times D \times 1/K$$

Som resultaterne af den foran omtalte undersøgelse af levercirrhose-dødsfaldenes karakter stiller sig (se under V), skulle for mændenes vedkommende ca. 42 pct. og forkvindernes ca. 5 pct. af de i 1955 og 1956 indtrufne dødsfald af levercirrhose (i henhold til dødsårsagsstatistikken) kunne henføres til alkoholmisbrug. Nærmere bestemt drejede det sig om henholdsvis 48 og 7 tilfælde som direkte henførtes til listenummer 581,1 i den nævnte statistik („Cirrhosis hepatis cum alcoholismo"). Ved anvendelsen af formlen skulle man herefter komme til, at A i 1955 udgjorde rundt 8 000. For at nå til det hele antal alkoholister skal man multiplicere dette tal, der alene refererer sig til alkoholister med komplikationer, med 4 (se ovenfor). Totalantallet skulle da blive ca. 32 000, men meget tyder på, at dette tal er for højt. Det synes således lidet sandsynligt, at Sverige skulle have for-

holdsvis færre alkoholister end Danmark, hvis befolkning dog som helhed har mildere drikkevaner. Det samme kan vistnok siges om danskernes drikkevaner i forhold til amerikanernes, og rent bortset fra de vanskeligheder, som selve afgrænsningen af begrebet alkoholisme frembyder, må det da anses for at være betænkeligt at tillægge den Jellinek'ske formel, som udelukkende bygger på amerikansk materiale, mere almindelig gyldighed, før

dens brugbarhed er blevet gennemprøvet i et større antal lande i et længere tidsrum. Også af den grund bør man stille sig afventende, at professor Jellinek, efter hvad kommissionen har erfaret, selv har ønsket at foretage visse ændringer af beregningsgrundlaget, (der er tale om en „modificeret Jellinek'sk formel“, se herom det amerikanske fagtidsskrift: „Quarterly Journal of Studies on alcohol“, juni 1959).

XVI. Sammenfattende bemærkninger.

Så vidt det overhovedet er muligt med støtte i det begrænsede statistiske materiale, der således står til rådighed, at belyse årsagsforholdene, synes kronisk eller akut alkoholmisbrug i det hele kun i ret få tilfælde at bære skylden for skader af den ene eller anden art, og ædruelighedstilstanden skulle derefter kunne karakteriseres som i det væsentlige tilfredsstillende. Det må imidlertid erindres, at følgerne af drikfældighed langt fra altid kan påvises med sikkerhed, og dernæst, at de ikke viser sig direkte under de foran gennemgåede former, men efter omstændighederne også indirekte ved mangel på evne til at nå frem til bedre kår og en sikrere og tryggere tilværelse (det lader sig ikke gøre at bestemme de „spilte forhåbningers“ værdi). Selv om der er sket betydelige forbedringer i løbet af det sidste halvthundrede år, forekommer alkoholmisbrug efter alt at dømmes stadig i så stort omfang, at det betegner en ikke ringe belastning for samfundet. Derom foreligger der talrige samstemmende vidnesbyrd fra folk, der i den ene eller anden egenskab har lejlighed til på nært hold at studere virkningerne. Det af socialministeriet i 1948 nedsatte udvalg angående forsorgen for de i forsorgslovens kapitler XXIV—XXVII omhandlede personer mener så-

ledes at kunne gå ud fra, at det antal alkohollidende, der årligt søger helbredelse, ligger omkring 3 000, og at der ialt er 4 000—5 000 patienter under behandling i løbet af et år. Udvalget støtter sig herved på indberetninger om benyttelsen af dels afholdbevægelsens og organisationen „Ring i Ring“'s rådgivningskontorer, dels visse hospitalsklinikker o. lign. behandlingsinstitutioner.

Om de ovenfor refererede svenske iagttagelser gælder det formentlig, at det ikke går an uden videre at overføre dem til dansk grund (dertil er forholdene for forskellige), men på den anden side ville det utvivlsomt også hos os vise sig, hvis der foranstaltedes en tilsvarende undersøgelse, at de misbrugende var de ædruelige underlegne i de fleste af de nævnte henseender. Dermed skal ikke være sagt, som den svenske kommission også afslutningsvis bemærker, at alkoholmisbrug altid er den direkte årsag til den konstaterede forskel i de pågældendes disfavør, men efter alt foreliggende medfører alkoholmisbrug så store samfundsmæssige skader, at det må betragtes som en betydningsfuld opgave at gennemføre så effektive afværgeforanstaltninger som muligt.

Anholdelser af berusede personer i 1949—50*).

Af *C. Fl. Steenstrup*,

kontorchef i Det statistiske Departement.

Til brug for retsplejestatistikken modtager det statistiske departement kvartårslige indberetninger bl. a. om antallet af anholdelser for drukkenskab. Dette antal anholdelser (for drukkenskab i eller uden forbindelse med vold) har for årene fra og med 1921 været følgende. For 1944 og 1945 foreligger ikke oplysninger.

1950.	15 002
1949.	16 144
1948.	15 009
1947.	12 620
1946.	11 965
1943.	12 743
1942.	10 579
1941.	11 569
1940.	10 592
1939.	11 189
1938.	12 305
1937.	11 642
1936.	11 426
1931—35.	gsntl. 9 880
1926—30.	8 289
1921—25.	— 8 714

I årene fra 1934 til 1947 har antallet af drukkenskabsanholdelser svinget mellem 10 500 og knap 13 000, men i 1948 steg det til 15 000 og i 1949 til godt 16 000, hvorefter det i 1950 igen faldt til 15 000.

Da retsplejestatistikens materiale kun oplyser selve antallet af anholdelser, fandt alkoholkommissionen det ønskeligt, at der til vurdering af, under hvilke forhold spiritusmisbrug opstår, tilveje bragtes nærmere oplysninger om de anholdte berusede personers forhold og om omstændighederne ved anholdelsen m. v.

Med henblik herpå optog kommissionen forhandling med justitsministeriet og stati-

stisk departement om tilvejebringelsen foreløbig for et år af en speciel statistik over drukkenskabsanholdelser på grundlag af skemaer, der af politiet skulle udfyldes for hver enkelt anholdt. Efter at justitsministeriet havde tiltrådt, at det ønskede materiale indhentes fra politikredsene, og statistisk departement indvillig i at påtage sig materialets bearbejdning, anmodede handelsministeriet i cirkulære af 1. marts 1949 politidirektøren i København og samtlige politimestre om at ville lade de til brug for undersøgelsen fremstillede skemaer udfylde og indsende til statistisk departement foreløbig for de i tiden 1. april 1949—1. april 1950 foretagne anholdelser af berusede personer.

De ved nævnte materiales bearbejdelse fremkomne statistiske oplysninger er i summarisk form meddelt i Statistiske Efterretninger 1952, nr. 70, medens der i det følgende skal gives en udførligere redegørelse for undersøgelsens resultater. I henhold til handelsministeriets cirkulærer af 28. marts 1950 og 30. marts 1951 fortsattes udfyldningen og indsendelsen af indberetnings-skemaer for årsperioderne 1. april 1950—1. april 1951 samt 1. april 1951—1. april 1952, men nogen bearbejdelse heraf er foreløbig ikke foretaget.

I alt omfatter dette materiale 16 103 anholdelser, men heraf angår 289 udlændinge, således at der af her i landet bosatte personer anholdtes 15 814. Af disse var igen 15 189 mænd og 625 kvinder, svarende til henholdsvis 9,9 og 0,4 pro mille af den mandlige og kvindelige befolkning på 15 år og derover.

Den nærmest efterfølgende redegørelse og de hertil knyttede tabeller omhandler alene nævnte 15 189 mænd, medens der i tilslut-

*) Undersøgelsen blev iværksat til brug ved kommissionens forarbejder til det udarbejdede udkast til en ny beværterlov. Da afhandlingen skønnes at have mere almindelig interesse, er den, uanset det siden forløbne tidsrum, optrykt i nærværende betænkning.

Tabel 1. Antal anholdte mænd fordelt efter alder og civilstand.

	Ugifte	Gifte	Enke- mænd	Separeret, fraskilt	Uoplyst	Ialt	Procent
Hovedstaden m. v.:							
Under 18 år.....	41	—	—	—	—	41	0,5
18—19	184	4	—	—	1	189	2,4
20—24	698	144	1	26	24	893	11,2
25—29	517	430	1	115	27	1 090	13,7
30—39	565	1 071	15	395	51	2 097	26,3
40—49	534	1 005	47	491	51	2 128	26,7
50—59	245	537	71	219	27	1 099	13,8
60—69	127	107	44	67	20	365	4,6
70 år og derover.....	20	5	21	5	3	54	0,7
Uoplyst.....	2	1	—	1	2	6	0,1
Tilsammen.....	2 933	3 304	200	1 319	206	7 962	100,0
Procent.....	36,8	41,5	2,5	16,6	2,6	100,0	
Provinsbyerne:							
Under 18 år.....	49	—	—	—	2	51	0,8
18—19	272	2	—	—	15	289	4,7
20—24	764	82	—	10	81	937	15,2
25—29	485	236	2	39	72	834	13,5
30—39	462	606	8	155	136	1 367	22,1
40—49	445	547	19	185	136	1 332	21,6
50—59	289	307	42	82	103	823	13,3
60—69	182	87	49	47	88	453	7,3
70 år og derover.....	20	13	20	6	12	71	1,2
Uoplyst.....	2	7	—	—	5	14	0,3
Tilsammen.....	2 970	1 887	140	524	650	6 171	100,0
Procent.....	48,1	30,6	2,3	8,5	10,5	100,0	
Landkommunerne:							
Under 18 år.....	11	—	—	—	—	11	1,0
18—19	24	—	—	—	—	24	2,3
20—24	109	12	—	—	1	122	11,5
25—29	89	34	—	2	5	130	12,3
30—39	85	118	3	16	26	248	23,5
40—49	88	91	2	20	27	228	21,6
50—59	77	45	5	16	15	158	15,0
60—69	55	17	18	4	21	115	10,9
70 år og derover.....	13	—	2	—	3	18	1,7
Uoplyst.....	1	—	1	—	—	2	0,2
Tilsammen.....	552	317	31	58	98	1 056	100,0
Procent.....	52,3	30,0	2,9	5,5	9,3	100,0	

(Tabel 1 fortsat).

	Ugifte	Gifte	Enke- mænd	Separeret, fraskilt	Uoplyst	laik	Procent
Hele landet:							
Under 18 år	101				2	103	0,7
18—19	480	6	—	—	16	502	3,3
20—24 —	1571	238	1	36	106	1 952	12,9
25—29	1091	700	3	156	104	2 054	13,5
30—39	1 112	1 795	26	566	213	3 712	24,4
40—49 —	1067	1 643	68	696	214	3 688	24,3
50—59 —	611	889	118	317	145	2 080	13,7
60—69 —	364	211	111	118	129	933	6,1
70 år og derover ,	53	18	43	11	18	143	0,9
Uoplyst	5	8	1	1	7	22	0,2
Tilsammen	6 455	5 508	371	1 901	954	15 189	100,0
Procent	42,5	36,3	2,4	12,5	6,3	100,0	

ning hertil gives særskilte oplysninger henholdsvis om de anholdte kvinder og de anholdte udlændinge.

Af anholdelserne (af mænd) fandt 6 875 sted i Københavns kommune, heraf i de forskellige politistationers område følgende:

	Anholdelser	Folketal 1040
1. Hambrosgade	854	24 056
2. Antoniegade	614	11 045
3. St. Kongensgade	743	34 161
4. Under Elmene	837	137 365
5. Eskildsgade	1 108	70 990
6. Fælledvej	697	62 995
7. Rosenvængets Alle	482	99 901
8. Tømsgårdsvej	1 193	232 031
9. Molbechsvej	332	85 869

På Frederiksberg foretoges 493 anholdelser, i Gentofte derimod kun 111, i hovedstaden ialt således 7 479. I Københavns amtsråds-kreds iøvrigt anholdtes 483, hvoraf 169 i Lyngby-Taarbæk kommune. Ialt 7 962 anholdelser skete således i det område, der i det følgende omtales som hovedstaden m. v.

I provinsbyerne foretoges 6 168 anholdelser og i landkommunerne 1 059, hvoraf 274 fandt sted i kommuner med over 3 000 indbyggere. I de større provinsbyer var antallet af anholdelser følgende:

Århus	763
Odense	532

Aalborg	496
Esbjerg	274
Randers	273
Horsens	220
Kolding	205
Vejle	256
Roskilde	163
Fredericia	106
Svendborg	158
Silkeborg	86
Viborg	37
Helsingør	231

I tabel 1 er de 15 189 anholdte mænd fordelt efter alder og civilstand. Hovedparten, 11 406 eller 75,1 pct., var i alderen 20—49 år. Af mænd under 20 år anholdtes 605, medens 2 080 var i alderen 50—59 år og 1 076 60 år eller derover. I hovedstaden var forholdsvis mange af de anholdte i de mellemste aldersgrupper, medens der i provinsbyerne relativt set var mange yngre og i landkommunerne mange ældre.

6 455 af de anholdte var ugifte, 5 508 gifte, 1 901 separerede eller fraskilte og 371 enkemænd. For 954 var civilstanden ikke oplyst. Fordelingen efter civilstand var, som det fremgår af tabellen, meget forskellig i hovedstaden og provinsen. Medens både i provinsbyerne og landkommunerne ca. halvdelen af de anholdte var ugifte og knap en trediedel gifte, var i hovedstaden omvendt kun 36,8 pct. ugifte, men 41,5 pct. gifte. Endvidere spillede de separerede og fraskilte en særlig stor rolle i hovedstaden,

hvor de udgjorde 16,6 pct. af de anholdte mod kun henholdsvis 8,5 og 5,5 i provinsbyerne og landkommunerne. Enkemændenes andel udgjorde i alle de tre dele af landet mellem 2 og 3 pct.

I forhold til folketallet var de anholdtes antal langt større i byerne end på landet. Antallet af anholdte i hovedstaden, provinsbyerne og landkommunerne udgjorde således pr. 1 000 mandlige indbyggere på 15 år og derover henholdsvis 21, 16 og 2. Imidlertid var en del af de i byerne, navnlig provinsbyerne, anholdte bopæl på landet, medens det omvendte kun i ringe grad er tilfældet. Sættes antallet af anholdte med bopæl i hovedstaden, provinsbyerne og landkommunerne i forhold til folketallene her, fås følgende anholdelsespromiller: 18, 13 og 3. Herved er dog ikke taget hensyn til 1 002 anholdte, om hvis bopæl der ikke foreligger oplysning. Men selvom disse alle boede i landkommunerne, ville anholdelsespromillen for dette område dog kun skulle forhøjes til knap 5 og således alligevel ligge væsentligt lavere end det tilsvarende tal for byerne. Dette må naturligvis ikke uden videre betragtes som udtryk for en større ædruelighed på landet end i byerne, thi der vil bl. a. på grund af de større afstande på landet være langt mindre sandsynlighed for, at her forekommende drukkenskab fører til anholdelse af de pågældende end i byerne.

Af tabel 2, hvor antallet af anholdte berusere i de forskellige alders- og civil-

standsgrupper er sat i forhold til hele den mandlige befolkning i de pågældende grupper, vil det ses, at der af de 15—17 årige anholdtes 1,2 p.m., af de 18—19 årige 8,6 p.m. og af de 20—24 årige 13,0 p.m. Nævnte promille var derefter konstant 12—13 op til 50 års alderen, men herefter atter faldende til 1,3 for mænd på 70 år og derover.

En meget betydelig forskel gør sig endvidere gældende for det relative antal anholdelser blandt de til de forskellige civilstandsgrupper hørende. Af 1 000 separerede og fraskilte mænd anholdtes således ikke mindre end 53,1. (Af anholdelserne vil dog naturligvis en del angå de samme personer, nemlig hvis disse er anholdt for drukkenskab mere end een gang i løbet af årsperioden). Nærmest herefter, men dog med betydeligt mindre tal, 14,2 p.m., kommer de ugifte, medens af de gifte og enkemændene gennemsnitligt kun henholdsvis 5,6 og 5,4 p.m. anholdtes.

Betragtes kombinationen mellem civilstand og alder, vil det ses, at anholdelsespromillen for de ugiftes vedkommende var stærkt stigende op til 50 års alderen, og tilsvarende gjaldt i hovedstaden også for de separerede og fraskilte. Derimod var både de giftes og enkemændenes anholdelsespromille uafbrudt faldende med alderen. Det er endelig bemærkelsesværdigt, at det relative antal anholdelser af ugifte kun var svagt aftagende fra 40 til 70 års alderen, således at de ugifte i aldersklassen 60—69

Tabel 2. Antal anholdte mænd i alders- og civilstandsgrupper fr. 1 000 mandlige indbyggere i samme gruffer.

	Ugifte	Gifte	Enkemænd	Separerede og fraskilte	Ialt
15—17 år	1,1	—	—	—	1,2
18—19 -	8,2	—	—	—	8,6
20—24 -	12,8	9,2	—	51,5	13,0
25—29 -	17,6	7,4	—	42,2	12,9
30—39 -	21,6	7,2	21,7	55,0	11,9
40—49 -	34,9	6,8	20,0	76,5	13,0
50—59 -	32,8	4,7	14,4	49,5	9,4
60—69 -	29,1	1,7	6,2	30,3	5,9
70 år og derover	6,9	0,3	1,1	6,5	1,3
15 år og derover ialt	14,2	5,6	5,4	53,1	9,9

Tabel 3. Antal anholdte mænd fordelt efter erhverv.

Erhvervsgrupper	Hovedstaden	Provinsbyerne	Landkommunerne	Ialt	Heraf Ugifte	Giftte	Enkemænd	Separerede og fraskilte	Civilstand uoplyst	Pr. 1 000 indbyggere
Selvst. landbrugere	6	61	13	80	27	45	3	—	5	0
— næringsdrivende	457	267	76	800	105	576	12	67	40	5
Repræsentanter	116	83	14	213	45	111	7	35	15	14
Funktionærer iøvrigt	296	137	14	447	181	190	7	45	24	3
Liberala erhverv, tjenestemænd m. v.	146	56	11	213	91	83	5	29	5	
Landbrugs-, skovbrugs- og gartneriarbejdere	104	256	78	438	320	72	4	17	25	3
Fiskere	40	253	52	345	219	934	6	9	18	25
Faglærte arbejdere m. v.	2 915	1 424	183	4 522	1 742	1 809	112	626	233	22
Arbejdsmænd	2 327	2 398	330	5 055	2 326	1 586	126	720	297	22
Chauffører	297	144	45	486	145	26	5	53	19	17
Tjenere, musikere	182	75	4	261	69	139	2	35	16	30
Sømænd	525	408	25	958	593	206	13	84	62	102
Handelsmænd etc.	307	329	153	789	310	231	24	116	108	—
Rentenydere, pensioniserer	53	80	13	146	49	28	28	33	8	1
Andre og uoplyste	191	200	45	436	233	75	17	32	79	—
Ialt	7 962	6 171	1 056	15 189	6 455	5 508	371	1 901	954	11

år havde praktisk taget samme høje anholdelsespromille som de separerede og fraskilte.

De anførte forholdstal viser ægtestandens store betydning som ædruelighedsfremmende faktor, omend det atter må huskes, at drukkenskabsanholdelsernes antal ikke giver noget fulgyldigt udtryk for drukkenskabs omfang og udbredelse. Netop personer, der som de ugifte, de separerede og fraskiltes ofte savner eget hjem, vil i særlig høj grad være udsat for at få deres beruselse konstateret ved anholdelse i offentligt lokale, på gaden etc. Endvidere kan der være tale om, at årsagsforholdet er det omvendte: at drukkenskaben fører til separation og skilsmisse eller eventuelt til forbliven i den ugifte stand.

At anholdelsespromillen for de ugifte er så stærkt stigende op til 40—50 års alderen og derefter kun svagt nedadgående, kan tænkes at stå i forbindelse med, at de relativt få mænd, der, måske som følge af særlige personlige forhold, levevilkår etc., forbliver ugifte livet igennem, af de samme grunde er mindre modstandsdygtige — gennemsnitligt set — over for alkoholens

fristelser end det flertal af mænd, der før eller senere rykker ind i den gifte stand. Disse præger tallene for de ugifte i afgørende, men aftagende grad op til 40-års alderen, medens de ældre ugifte overvejende omfatter personer, der aldrig bliver gift.

Som før nævnt havde de gifte mænd og enkemændene omtrent samme gennemsnitlige anholdelsespromille; men foretages sammenligningen indenfor hver aldersklasse for sig, ses der at være en betydelig forskel, idet enkemændene i forhold til deres antal anholdtes for beruselse ca. 3 gange så hyppigt som de gifte mænd.

De anholdte personers fordeling efter erhverv er vist i tabel 3. De absolutte tal får dog først interesse ved at blive sat i forhold til det samlede antal mandlige indbyggere i de pågældende erhvervsgrupper. Desværre er den senest foreliggende erhvervsfordeling fra folketællingen i 1940, men selv om der siden da må antages at være sket ikke ubetydelige forskydninger i nævnte fordeling, og selv om erhvervsangivelserne for de anholdte personer i mange tilfælde er usikre, vil de i tabellen anførte tal for antal anholdelser pr. 1 000 indbyggere dog formentlig

ganske godt vise størrelsesordenen af anholdelsespromillerne indenfor erhvervsgrupperne. Noget andet er, at antallet af anholdelser, som før påpeget, langtfra vil være proportionalt med antallet af beruselsstilfælde, og ikke mindst gælder dette, hvor persongrupper af forskelligt socialt stade sammenlignes. Dette må tages i betragtning, bl. a. når det ses, at anholdelsespromillen var betydelig højere for de to grupper af arbejdere ved byerhverv end for selvstændige erhvervsdrivende, funktionærer, tjenestemænd og liberale erhverv. Også gruppernes forskellige alders- og civilstandsfordeling spiller ind, bl. a. derved, at de selvstændige tæller forholdsvis flere ældre og gifte end arbejderne og funktionærerne. For sømændenes vedkommende, der havde en meget høj anholdelsespromille, gælder det i udpræget grad, at gruppen omfatter mange unge og ugifte. Måske er tilknytningen til sømandserhvervet heller ikke særlig stor for mange af de herunder rubricerede anholdte. Når endvidere såvel selvstændige landbrugere som landbrugs-, skovbrugs- og gartneriarbejdere havde meget lave anholdelsespromiller, må dette ses i sammenhæng med, at anholdelser for drukkenskab kun i relativt meget ringe grad finder sted på landet. De få landboere, der er anholdt, er da også ganske overvejende blevet det i byerne, særlig provinsbyerne. Endelig skal det angående chaufførernes ret høje anholdelsespromiller bemærkes, at samfundets stærke interesse i at hindre berusede personer i at føre motorkøretøj og de i anledning heraf truffene foranstaltninger har medført, at anholdelsespromillerne for chauffører næppe med retfærdighed kan sammenlignes med de øvrige relative tal. Dog behøver anholdelsen af chauffører naturligvis ikke at stå i forbindelse med, at de har ført motorkøretøj eller gjort forsøg herpå. Den gruppe af omvandrende folk, der ernærer sig ved handel ved dørene o. l. eller eventuelt betleri, findes ikke på tilsvarende måde afgrænset ved folketællingen, men det må antages, at antallet, 789, af de til denne gruppe henregnede anholdte personer udgør en forholdsvis stor del af gruppens samlede personal.

Tabellen viser tillige fordelingen på ugifte, gifte o. s. v. for de anholdte personer af de forskellige erhverv.

Man har på indberetningsskemaet søgt oplysning indhentet om, hvorvidt den pågældende anholdte tidligere har været anholdt for beruselse eller er kendt af politiet for spiritusmisbrug. Dog har man ikke ønsket at bebyrde rigsregistraturen med de mange forespørgsler, der i givet fald ville blive rettet hertil, men på skemaet anført, at spørgsmålene skulle besvares uden sådan henvendelse. Som følge heraf er det formentlig i hovedsagen kun politikredsnes eget kendskab til de nævnte forhold, der ligger til grund for de anførte bemærkninger, og i et stort antal tilfælde er — navnlig i hovedstaden — overhovedet ingen her henhørende bemærkninger anført.

Det skal nævnes, at 5 679 af de anholdte er oplyst tidligere at have været anholdt for beruselse, medens 1 876 angives ikke tidligere at være anholdt herfor. Vedrørende de resterende 7 634 anholdte er ingen oplysninger meddelt om eventuelle tidligere anholdelser. I hovedstaden m. v. var nævnte tal henholdsvis 2 250, 513 og 5 199, i provinsbyerne 2 944, 1 153 og 2 074 samt i landkommunerne 485, 210 og 361. I forhold til samtlige anholdte udgjorde de tidligere for spiritusmisbrug anholdte i de tre dele af landet henholdsvis 28,3, 47,7 og 45,9 pct., men navnlig hovedstadens tal må som før nævnt antages at være for små i denne forbindelse.

2 560 af de tidligere anholdte var, som det fremgår af tabel 4, ugifte, 1 669 gifte, 185 enkemænd, 910 separerede eller fraskilte, medens der for 355 ikke foreligger oplysninger om civilstanden. I forhold til det samlede antal anholdte udgjorde dette i de anførte grupper henholdsvis 39,7, 30,3, 49,9 og 37,2 pct. At procenten for tidligere anholdelse lå højest for enkemændene samt de separerede og fraskilte, står i forbindelse med disses højere liggende aldersfordeling, idet nævnte procent ifølge sagens natur er stigende med alderen. Den steg jævnt fra 15,0 for anholdte under 20 år til 55,1 for dem på 60 år og derover. Når derimod forholdsvis flere af de ugifte anholdte tidligere har været anholdt for spiritusmisbrug end af de gifte, kan dette ikke forklares ved den forskellige aldersfordeling for ugifte og gifte, idet denne netop skulle betinge, at der blandt ugifte var færre tidligere anholdte end blandt de gifte.

Tabel 4. Antal anholdte mænd fordelt efter, om de tidligere har været anholdt for beruselse m. v., samt efter civilstand.

	Ugifte	Gifte	Enke- mænd	Separe- rede og fraskilte	Uoplyst	Ialt
A. Absolutte tal:						
Anholdt tidligere for beruselse	2 560	1 669	185	910	355	5 679
Ikke anholdt tidligere for beruselse	871	699	38	113	155	1 876
Ialt i oplyste tilfælde	3 431	2 368	223	1 023	510	7 555
Heraf kendt for spiritusmisbrug	2 537	1 624	179	898	353	5 591
Uoplyste tilfælde	3 024	3 140	148	878	444	7 634
Tilsammen	6 455	5 508	371	1 901	954	15 189
B. Procentvis fordeling:						
Anholdt tidligere for beruselse	45,1	29,4	3,3	15,9	6,3	100,0
Ikke anholdt tidligere for beruselse	46,4	37,3	2,0	6,0	8,3	100,0
Ialt i oplyste tilfælde	45,4	31,3	3,0	13,5	6,8	100,0
Heraf kendt for spiritusmisbrug	45,4	29,0	3,2	16,1	6,3	100,0
Uoplyste tilfælde	39,6	41,1	1,9	11,6	5,8	100,0
Tilsammen	42,5	36,3	2,4	12,5	6,3	100,0

Tabel 5. Antal mænd, der er anholdt i de forskellige landsdele, fordelt efter bopælskommune.

Bopælskommune	Anholdelseskommune					Hele landet
	Hoved- staden m. v.	Øernes køb- stæder	Øernes land- kommune	Jyllands køb- stæder	Jyllands land- kommune	
Samme kommune	6 690 ¹⁾	1 215	134	2 230	182	10 451
Fremmed kommune nemlig:						
Hovedstaden m. v.	644	148	52	104	11	959
Øernes købstæder	118	160	93	57	6	434
Øernes landkommune	108	534	119	22	3	786
Jyllands købstæder	60	67	13	353	130	623
Jyllands landkommune	29	17	2	737	149	934
Uoplyst	346	183	90	310	73	1 002
Ialt	7 995	2 324	503	3 813	554	15 189
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
Samme kommune	83,7	52,2	26,6	58,5	32,8	68,8
Fremmed kommune nemlig:						
Hovedstaden m. v.	8,0	6,4	10,3	2,7	2,0	6,3
Øernes købstæder	1,5	6,9	18,5	1,5	1,1	2,9
Øernes landkommune	1,4	23,0	23,4	0,6	0,5	5,2
Jyllands købstæder	0,8	2,9	2,6	9,3	23,5	4,1
Jyllands landkommune	0,3	0,7	0,4	19,3	26,9	6,1
Uoplyst	4,3	7,9	17,9	8,1	13,2	6,6
Ialt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹⁾ København, Frederiksberg og Gentofte er regnet som een kommune.

Indenfor erhvervsgrupperne var procenten for tidligere anholdelse, som man kunne vente, særlig høj, 60,5, for gruppen af omvandrende handelsfolk m. n., og omtrent lige så høj var den for den ret fåtallige gruppe af anholdte rentenydere m. v., hvor den høje gennemsnitsalder spiller ind. Det kan videre nævnes, at procenten for arbejdsmænd var 47,6, for fiskere 41,2, for sømænd (der har en lav gennemsnitsalder) 33,8 og for faglærte arbejdere m. v. 30,4. I alle de øvrige erhvervsgrupper lå procenten for tidligere anholdelse mellem 20 og 30, idet dog en enkelt gruppe havde et endnu lavere tal.

De 5 679 tidligere anholdte angives næsten alle at være kendt af politiet for spiritusmisbrug. Kun 180 var ikke dette. Omvendt var af de 1 876 ikke tidligere anholdte kun 92 kendt for sådant misbrug. Ialt var altså 5 591 af de anholdte kendt for spiritusmisbrug, nemlig 2 174 i hovedstaden m. v., 2 925 i provinsbyerne og 492 i landkommunerne. Om ialt 16 af disse er det oplyst, at de havde været på drankerhjem.

Ialt 277 af de anholdte havde afholdspålæg, nemlig henholdsvis 150, 112 og 15 af dem, der anholdtes i hovedstaden m. v.,

provinsbyerne og landkommunerne. 101 af dem var ugifte, 88 gifte, 2 enkemænd, 78 separerede eller fraskilte, medens der for 8 ikke var meddelt oplysning om civilstanden. Af det samlede antal anholdte havde 1,8 pct. afholdspålæg, af de separerede og fraskilte dog 4,1 pct.

I de fleste tilfælde var de anholdte berusede personer hjemmehørende i den kommune, hvori de anholdtes. Regnes København, Frederiksberg og Gentofte som een kommune, findes det, at ialt 10 451 af de anholdte eller 68,8 pct. var hjemmehørende i anholdelseskommunen, medens 4 738 eller 31,2 pct. havde bopæl udenfor denne.

Af de i hovedstaden m. v. anholdte var det, som det fremgår af tabel 5, kun en ringe del, der havde bopæl udenfor selve hovedstaden og dens nærmeste omegn. For de i provinsbyerne anholdte var tallene for de udenbys boende væsentlig større, men antagelig var der også her fortrinsvis tale om personer, der boede i vedkommende bys forstæder eller opland. Endelig var de i landkommunerne anholdte kun for en mindre dels vedkommende hjemmehørende i anholdelseskommunen selv.

Betragter man i tabel 6 med udgangs-

Tabel 6. Antal anholdelser af mænd med bopæl i de forskellige landsdele, fordelt efter anholdelseskommune.

Bopælskommune	Anholdelseskommune						
	Samme kommune	Fremmed kommune		Øernes landkommune	Jyllands købstæder	Jyllands landkommune	Ialt
		Hovedst. m. v.	Øernes købst.				
Hovedstaden m. v.	6 690 ¹⁾	644	148	52	104	11	7 649
Øernes købstæder	1 215	118	160	93	57	6	1 649
Øernes landkommune	134	108	534	119	22	3	920
Jyllands købstæder	2 230	60	67	13	353	130	2 853
Jyllands landkommune	182	29	17	2	737	149	1 116
Uoplyst	—	346	183	90	310	73	1 002
Ialt	10 451	1 305	1 109	369	1 583	372	15 189
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
Hovedstaden m. v.	87,5	8,4	1,9	0,7	1,4	0,1	100,0
Øernes købstæder	73,7	7,2	9,7	5,6	3,5	0,4	100,0
Øernes landkommune	14,6	11,8	58,0	12,9	2,4	0,3	100,0
Jyllands købstæder	78,2	2,1	2,3	0,5	12,3	4,6	100,0
Jyllands landkommune	16,3	2,6	1,5	0,2	66,0	13,4	100,0
Uoplyst	—	34,5	18,3	9,0	30,9	7,3	100,0
Ialt	68,8	8,6	7,3	2,4	10,4	2,5	100,0

¹⁾ København, Frederiksberg og Gentofte er regnet som een kommune.

Tabel 7. De i og udenfor bopælskommunen anholdte mænd, procentvis fordelt efter alder.

	Under 20 år	20—24 år	25—29 år	30—39 år	40—59 år	60 år og derover	Ialt
A. Anholdt i bopælskommunen — nemlig i:							
Hovedstaden m. v.	2,8	10,8	13,8	26,7	40,7	5,2	100,0
Øernes købstæder	5,0	15,7	13,7	25,8	33,0	6,8	100,0
Øernes landkommuner . .	2,2	14,2	20,1	24,6	32,2	6,7	100,0
Jyll. købstæder	5,4	14,9	13,7	22,2	36,0	7,8	100,0
Jyll. landkommuner . . .	4,9	15,4	19,8	22,5	28,6	8,8	100,0
Ialt	3,6	12,2	13,9	25,6	38,7	6,0	100,0
B. Anholdt udenfor bopælskommunen — nemlig i:							
Hovedstaden m. v.	6,4	21,3	14,6	25,7	26,3	5,7	100,0
Øernes købstæder	8,2	18,6	14,9	22,7	30,8	4,8	100,0
Øernes landkommuner . .	2,2	13,2	12,2	28,0	36,2	8,2	100,0
Jyll. købstæder	6,0	16,1	14,9	22,1	32,1	8,8	100,0
Jyll. landkommuner . . .	5,4	14,0	10,1	24,8	32,7	13,0	100,0
Ialt	5,3	17,0	14,2	23,4	31,5	7,6	100,0
C. Bopælen uoplyst	1,4	6,5	7,4	14,5	52,3	17,9	100,0
Tilsammen	4,0	12,9	13,5	24,4	38,1	7,1	100,0

punkt i de anholdtes gruppering efter bopæl fordelingen efter anholdelsesstedet, vil det bl. a. ses, at den overvejende del af de i landkommunerne hjemmehørende berusere er anholdt i en by, formentlig i hovedsagen den nærmeste.

Fordelingen i de to tabeller viser, at der i ikke helt få tilfælde må have været en ret betydelig afstand mellem bopæl og anholdelsessted. Ikke alene bevirker landkommunernes ringe forsyning med udskænkingssteder for stærke drikke, at de herboendes drikkeri for en væsentlig del foregår i fremmede kommuner, i særdeleshed den nærmeste købstad, medens omvendt sommerrestaurationer m. v. i byernes nærmeste omegn trækker byboerne til de pågældende landkommuner. Thi udover denne indenfor oplandsområderne foregåede „spiritustrafik“ skete det i ialt 1 330 tilfælde eller 8,8 pct. af samtlige, at hjemmehørende i en by anholdtes i en anden by etc., at hjemmehørende i øernes landkommuner anholdtes i Jylland, eller at hjemmehørende i Jyllands landkommuner anholdtes på øerne. Såfremt

man kan gå ud fra — hvad der forekommer mest sandsynligt — at en væsentlig mindre procentdel af den samlede befolkning gennemsnitligt befinder sig i tilsvarende lang afstand fra bopælen, tyder dette på, at udflugtstrafik, rejseliv etc. i sig selv relativt ofte medfører umådeholdent spiritusforbrug.

Af tabel 7 vil det dernæst ses, at der blandt dem, der anholdtes udenfor bopælskommunen, var forholdsvis flere unge og yngre end blandt dem, der anholdtes i den kommune, hvor de havde bopæl. Dette gælder særlig udpræget for dem, der anholdtes i hovedstaden m. v., der her er regnet som een kommune, men også i provinsbyerne, hvorimod det omvendte var tilfældet for de i landkommunerne anholdte.

Af de anholdte under 20 år anholdtes 32,2 pct. udenfor bopælskommunen, af de 20—24 årige 26,8 pct., af de 25—29 årige 21,3 pct., af de 30—39 årige 19,5 pct., af de 40—59 årige 16,8 pct. og endelig af dem på 60 år og derover 21,9 pct.

Anholdelsernes fordeling på de enkelte måneder fremgår af tabel 8. Det bemærkes,

Tabel 8. Antal anholdte mænd i de enkelte måneder.

	Absolutte tal:				Procentvis fordeling:				
	Hoved- staden m. v.	Provins- byerne	Land- kommune- ne	Hele landet	Pr. dag	Hoved- staden m. v.	Provins- byerne	Land- kommune- ne	Hele landet
Januar	422	312	63	797	26	5,3	5,1	6,0	5,2
Februar	414	419	39	872	31	5,2	6,8	3,7	5,7
Marts	584	469	72	1 125	36	7,3	7,6	6,8	7,4
April	644	534	110	1 288	43	8,1	8,7	10,4	8,5
Maj	828	565	110	1 503	48	10,4	9,2	10,4	9,9
Juni	795	607	111	1 513	50	10,0	9,8	10,5	10,0
Juli	821	594	113	1 528	49	10,3	9,6	10,7	10,1
August	791	564	135	1 490	48	9,9	9,1	12,8	9,8
September	812	605	115	1 532	51	10,2	9,7	10,9	10,1
Oktober	673	540	72	1 285	41	8,5	8,8	6,8	8,5
November	559	428	66	1 053	35	7,0	6,9	6,2	6,9
December	619	534	50	1 203	39	7,8	8,7	4,8	7,9
Tilsammen	7 962	6 171	1 056	15 189	42	100,0	100,0	100,0	100,0

at månederne april—december hører til 1949, men månederne januar—marts til 1950, hvilket i denne forbindelse formentlig dog er af underordnet betydning. Anholdelserne viser en stærk sæsonbevægelse med betydelig stigning fra januar til maj. Fra sidstnævnte måned til og med september ligger tallene på omtrent samme niveau, næsten dobbelt så højt som i januar, men efter september er tallene atter nedadgående, dog med en speciel stigning igen i december.

Sæsonbevægelsen har omtrent samme karakter i hovedstaden, provinsbyerne og

landkommunerne. På landet, hvor de sæsonmæssige udsving fra gennemsnittet er noget større end i byerne, skete der dog ingen stigning i december.

I tabel 9 er vist, hvor mange berusede personer, der gennemsnitlig anholdtes på de enkelte ugedage henholdsvis i sommer- og vinterhalvåret (april—september og oktober—marts).

Såvel sommer som vinter anholdtes der gennemsnitlig mindst en halv gang så mange berusede om fredagen og lørdagen som på de andre ugedage. Det største antal anholdelser herefter havde torsdagen (løn-

Tabel 9. Gennemsnitligt antal anholdte mænd på de enkelte ugedage, henholdsvis i sommer- og vinterhalvåret.

	Sommerhalvåret:			Vinterhalvåret:		
	Hoved- staden m.v.	Øvrige land	Hele landet	Hoved- staden m.v.	Øvrige land	Hele landet
Mandag	21	21	42	14	16	30
Tirsdag	18	16	34	14	14	28
Onsdag	22	19	41	13	12	25
Torsdag	30	22	52	17	17	34
Fredag	35	29	64	26	21	47
Lørdag	34	30	64	25	25	50
Søndag	20	22	42	14	13	27
Gennemsnitlig for hele ugen	26	23	49	18	17	35

ningsudbetalingsdagen for lønarbejdere). Forskellen mellem lørdagens, fredagens og torsdagens tal på den ene side og de øvrige ugedage på den anden ses navnlig i sommerhalvåret at være større i hovedstaden m. v. end i det øvrige land.

Regnede man de anholdelser, der foretoges i de sene nattetimer til den foregående ugedag, fra hvilken beruselsen vel oftest hidrører, ville gennemsnitstallene for torsdag og eventuelt fredag og lørdag formentlig blive endnu større og tallene for søndag endnu mindre.

Man har optalt anholdelsesantallet på de forskellige helligdage og andre dage af særlig karakter. Det fremgår heraf, at 1. pinsedag (der i 1949 tillige var grundlovsdag) lå i spidsen med 77 anholdelser, tæt fulgt af st. bededagsaftensdag med 75, juleaftensdag med 72 og pinselørdag med 70 anholdelser. Derefter kom befrielsesdagen 5. maj (der var en torsdag) med 66, skærtorsdag og 1. maj (der var en søndag) begge med 61, st. bededag med 54, påskelørdag med 52 og nytårsaftensdag med 51. Særlig få anholdelser foretoges der omvendt 1. og 2. juledag, nemlig henholdsvis 9 og 18. Det skal tilføjes, at det i tabel 9 viste forhold mellem ugedagene ikke forskydes næneværdigt, hvis man ser bort fra ovennævnte særlige dage.

Endelig skal nævnes, at forholdsvis få, knap 30 pct., af de om søndagen anholdte berusere tidligere havde været anholdt for spiritusmisbrug, medens det på de øvrige ugedage gjaldt mellem 36 og 41 pct. af de anholdte.

Det tidspunkt på døgnet, hvor antallet af drukkenskabsanholdelser var lavest, var fra kl. 7 til kl. 8 om morgenen. I denne time anholdtes gennemsnitlig 29 mandlige berusere. Derefter steg antallet langsomt gennem de følgende morgentimer, men efter middagstid blev stigningen, som det fremgår af nedenstående tal, stærkere, og efter arbejdstidens normale ophør nåede anholdelsernes antal op på ca. 1 000 i timen. På dette niveau holdt tallene sig indtil 22-tiden, da en ny stigning indtrådte. Maksimum nåedes i den første time efter midnat, da gennemsnitlig 1 456 anholdelser fandt sted. Den følgende time kl. 1—2 kunne dog udvise et omtrent lige så stort antal anholdelser, men derefter faldt disses

antal stærkt, til minimum ved 7—8 tiden igen var nået.

Kl. 0—1	1 456
- 1—2	1 405
- 2—3	742
- 3—4	312
- 4—5	127
- 5—6	70
- 6—7	41
- 7—8	29
- 8—9	67
- 9—10	67
- 10—11	118
- 11—12	213
- 12—13	248
- 13—14	360
- 14—15	499
- 15—16	719
- 16—17	885
- 17—18	1 018
- 18—19	1 073
- 19—20	1 044
- 20—21	1 091
- 21—22	1 022
- 22—23	1 160
- 23—24	1 273
Uoplyst	150

I alt... 15 189

I hovedstaden var antallet af anholdelser lidt større kl. 1—2 end i selve midnattstimen. Det senere natteliv her gav sig endvidere, som det vil ses af tabel 10, udtryk i forholdsvis flere anholdelser også i de efterfølgende nattetimer. I landkommunerne nåedes maksimum af anholdelser allerede kl. 19—20, medens timen efter midnat havde betydeligt lavere tal. Af tabel 11 vil det dernæst ses, at der af ugifte anholdtes forholdsvis mange i timerne kl. 22—4, men til gengæld forholdsvis få i tiden kl. 12—22. De gifte havde derimod relativt høje tal i tiden kl. 16—22. Enkemændene og de separerede eller fraskilte havde de højeste procenttal helt fra kl. 8—22, men til gengæld lave tal — navnlig enkemændene — i tiden kl. 22 til kl. 8. De nævnte forskelle står, som det fremgår af samme tabel, til en vis grad i forbindelse med den forskellige aldersfordeling indenfor civilstandsgrupperne, idet de unges anholdelser hyppigere faldt i aften- og nattetimerne end de ældres.

Tabel 10. Antal anholdte mænd i døgnets forskellige timer.

	Hoved- staden	Provins- byerne	Landkom- munerne	Hele landet	Hoved- staden	Provins- byerne	Landkom- munerne	Hele landet
Kl. 0—2	1467	1 284	110	2 861	pet. 18,5	pct. 20,8	pct. 10,4	pct. 18,9
- 2—4	646	364	44	1 054	8,1	5,9	4,2	6,9
- 4—6	122	61	14	197	1,5	1,0	1,3	1,3
- 6—8	48	17	5	70	0,6	0,3	0,5	0,5
- 8—10	97	31	6	134	1,2	0,5	0,6	0,9
- 10—12	186	112	33	331	2,3	1,8	3,1	2,2
- 12—14	348	219	41	608	4,4	3,5	3,9	4,0
- 14—16	593	528	97	1218	7,4	8,6	9,2	8,0
- 16—18	1011	754	138	1903	12,7	12,2	13,1	12,5
- 18—20	1089	843	185	2 117	13,7	13,7	17,5	13,9
- 20—22	1099	837	177	2 113	13,8	13,6	16,8	13,9
- 22—24	1 159	1082	192	2 433	14,6	17,5	18,1	16,0
Uoplyst	97	39	14	150	1,2	0,6	1,3	1,0
Ialt	7 962	6 171	1056	15 189	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabel 11. Antal anholdte mænd i civil stands- og aldersgrupper, procentvis fordelt efter anholdelsestidspunkt.

	Ugifte	Giftte	Enke- mænd	Sep. eller frask.	Ialt	Under 20 år	20—24 år	25—29 år	30—39 år	40—59 år	60 år og der- over
Kl. 0—2	pct. 21,0	pct. 18,5	pct. 11,6	pct. 14,9	pct. 18,8	pct. 27,9	pct. 30,8	pct. 26,0	pct. 21,3	pct. 12,0	pct. 6,1
- 2—4	7,5	6,9	2,7	6,6	6,9	10,4	10,8	10,8	7,8	4,4	1,5
- 4—6	1,3	1,6	0,5	1,0	1,3	1,7	1,7	1,7	1,5	1,0	0,4
- 6—10	1,4	1,2	1,9	1,5	1,4	0,5	1,6	0,8	1,2	1,6	1,4
- 10—12	2,5	1,4	3,0	3,2	2,2	1,0	0,6	1,4	1,5	3,3	4,0
- 12—14	3,9	3,2	8,1	5,3	4,0	1,6	2,1	2,4	3,0	5,4	7,7
- 14—16	7,6	7,4	11,6	9,9	8,0	2,8	3,3	5,4	6,3	10,9	15,2
- 16—18	11,5	13,2	14,3	13,5	12,5	4,8	6,8	8,4	11,1	15,9	21,3
- 18—20	12,6	14,9	18,0	14,6	14,0	6,9	8,1	10,1	13,3	17,7	18,1
- 20—22	13,0	14,6	17,2	14,8	13,9	14,6	12,6	13,0	13,9	14,7	13,8
- 22—24	16,8	16,0	10,8	13,7	16,0	26,5	20,8	19,1	18,0	12,2	9,2
Uoplyst	0,9	1,1	0,3	1,0	1,0	1,3	0,8	0,9	1,1	0,9	1,3
Ialt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Sagt på en anden måde vil det af tabel 12 fremgå, at aldersklasserne op til 40 år dominerer stærkt blandt dem, der anholdtes i de sene aftentimer og efter midnat. Til disse aldersklasser hørte således 67,0 pct. af dem, der anholdtes mellem kl. 22 og kl. 24, samt 73,3 pct. af de i nattetimerne indtil kl. 6 anholdte. Til gengæld udgjorde de mindst 40 år gamle mænd hovedparten, godt 60 pct., af de i morgen-, middags- og de tidlige aftentimer anholdte.

Alderssammensætningen af det personklientel, der anholdes for drukkenskab, skifter altså ret afgørende karakter i døgnets løb, og det samme gælder i nogen, men ikke nær så stærk grad med hensyn til sammensætningen efter civilstand.

Af de 15 189 anholdelser fandt størstedelen, 10 182 eller 67,0 pct., sted på offentlig gade eller vej, 92 i park eller skov og 61 i andet offentligt udendørs område. I 329 skete i restaurationsvirksomheder o. l., 327

på jernbane-, færge- eller rutebilstation, 35 i forsamlingshus, forenings- eller møde-lokale m. v., 53 på offentligt toilet og 660 i andet offentligt lokale. I sporvogne, rute-biler o. l. foretoges 90 anholdelser, i drosker og lillebiler 227, i jernbanetog 29 samt i andet offentligt befordringsmiddel 41. Endelig fandt 17 sted i porte og 344 på trappe-gange, 1 202 i private lejligheder, 47 på arbejdspladser og 394 på andet privat om-råde, medens der for 39 anholdelser ikke foreligge¹ oplysning om anholdelsesstedets nærmere karakter.

Det vil af tabel 13 fremgå, at den væ-sentligste del af anholdelserne i særdeleshed i byerne fandt sted på gader og veje m. v. På landet foretoges 21,2 pct. af anholdel-serne på privat område mod kun ca. 10 pct. i byerne.

Endvidere ses, at navnlig mange af de ugifte og af enkemændene anholdtes på gader og veje. De gifte samt de separerede og fraskilte havde derimod relativt høje tal for anholdelser i privatlejligheder in. v.

Endelig viser tabel 14, at anholdelser på

gaden forekom relativt hyppigst for de helt unge og for de gamle. Disse anholdelsers procentdel af samtlige udgjorde for personer under 20 år 76,8 og faldt derfra til 63,4 i 30—39 års alderen for atter at stige til 74,9 for personer på 60 år og derover. På den anden side spillede anholdelser i privat-lejligheder m. v. den relativt største rolle inden for de mellemste aldersgrupper. Den forholdsmæssige betydning af anholdelser på beværtninger og lign. var stærkt afta-gende efter 40 års alderen, medens procent-tallene for anholdelser i porte og på trappe-gange omvendt var størst for de ældre.

Det skal endelig nævnes, at 36,5 pct. af dem, der anholdtes på gaden, tidligere havde været anholdt for spiritusmisbrug, medens det for anholdelser i beværtninger o. l. gjaldt 32,4 pct., i andet offentligt lokale 47,2 pct., i offentligt befordringsmiddel 23,8 pct., i port eller trappegang 46,5 pct. og i privatlejlighed m. v. 40,9 pct.

Såfremt der har kunnet oplyses noget om, hvor drikkeriet, der har medført den anholdtes beruselse, fandt sted, er dette

Tabel 14. Antal anholdte mænd indenfor aldersgrupper, fordelt efter anholdelsessted.

	Under 20 år	20—24 år	25—29 år	30—39 år	40—59 år	60 år og derover	Ialt
A. Absolutte tal:							
Gade, vej etc.	465	1 398	1 412	2 353	3 887	805	10 335
Beværtning o. l.	56	219	213	411	397	32	1 329
Andet offentlig lokale	39	119	121	247	452	94	1 075
Offentlig befordringsmiddel	12	60	55	126	122	12	387
Port eller trappegang	9	31	37	85	162	36	361
Privat lejlighed m. v.	24	122	210	477	735	93	1 663
Uoplyst .	—	3	6	13	13	4	39
Tilsammen	605	1 952	2 054	3 712	5 768	1 076	15 189 ¹⁾
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
B. Procentvis fordeling:							
Gade, vej etc.	76,8	71,6	68,7	63,4	67,5	74,9	68,0
Beværtning o. l.	9,3	11,2	10,4	11,1	6,9	3,0	8,8
Andet offentlig lokale	6,4	6,1	5,9	6,5	7,8	8,7	7,1
Offentlig befordringsmiddel	2,0	3,1	2,7	3,4	2,1	1,1	2,5
Port eller trappegang	1,5	1,6	1,8	2,3	2,8	3,3	2,4
Privat lejlighed m. v.	4,0	6,2	10,2	12,9	12,7	8,6	10,9
Uoplyst .	—	0,2	0,3	0,4	0,2	0,4	0,3
Tilsammen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹⁾ Herunder 22, hvis alder er uoplyst.

Tabel 15. Antal anholdte mænd fordelt efter, hvorfra drikkeriet, der har givet anledning til beruselsen, hidrører.

	Absolutte tal:						Procentvis fordeling:					
	Gader el. porte	Beværtning o. l.	Arbejdsplads	Privatlejlighed	Andet el. uoplyst	Ialt	Gader el. porte	Beværtning o. l.	Arbejdsplads	Privatlejlighed	Andet el. uoplyst	Ialt
Hovedstaden . . .	814	3 542	1 001	1 266	1 339	7 962	10,2	44,5	12,6	15,9	16,8	100,0
Provinsbyerne . .	930	3 071	266	536	1 368	6 171	15,1	49,7	4,3	8,7	22,2	100,0
Landkomm.	215	429	39	122	251	1 056	20,4	40,6	3,7	11,6	23,8	100,0
Hele landet	1 959	7 042	1 306	1 924	2 958	15 189	12,9	46,4	8,6	12,7	19,4	100,0
Ugifte	1 046	3 030	366	790	1 223	6 455	16,2	46,9	5,7	12,2	19,0	100,0
Gifte	317	2 843	713	792	843	5 508	5,8	51,6	12,9	14,4	15,3	100,0
Enkemænd	84	132	35	51	69	371	22,6	35,7	9,4	13,7	18,6	100,0
Sep. el. fraskilte.	364	766	169	250	352	1 901	19,1	40,3	8,9	13,2	18,5	100,0
Uoplyst	148	271	23	41	471	954	15,5	28,4	2,4	4,3	49,4	100,0
Ialt	1 959	7 042	1 306	1 924	2 958	15 189	12,9	46,4	8,6	12,7	19,4	100,0
Under 20 år	28	351	38	113	75	605	4,6	58,0	6,3	18,7	12,4	100,0
20—24	60	1 231	95	281	285	1 952	3,0	63,1	4,9	14,4	14,6	100,0
25—29	115	1 157	162	274	346	2 054	5,6	56,4	7,9	13,3	16,8	100,0
30—39	318	1 902	366	465	661	3 712	8,6	51,2	9,9	12,5	17,8	100,0
40—59	1 107	2 125	595	696	1 245	5 768	19,2	36,8	10,3	12,1	21,6	100,0
60 år og derover.	327	271	49	91	338	1 076	30,4	25,2	4,6	8,5	31,3	100,0
Ialt ¹⁾	1 959	7 042	1 306	1 924	2 958	15 189	12,9	46,4	8,6	12,7	19,4	100,0

¹⁾ Herunder 22, hvis alder ikke er oplyst.

anført på indberetningsskemaerne. Som det fremgår af tabel 15 hidrørte beruselsen i næsten halvdelen af tilfældene, 7 042, fra restaurationsbesøg og lign. I 1 959 tilfælde havde drikkeriet fundet sted på gader eller i porte, i 1 924 i privatlejligheder m. v., i 1 306 på arbejdspladser og i 195 andre steder, medens der i 2 763 tilfælde ikke er anført oplysning om, hvorfra beruselsen stammer.

I hovedstaden har drikkeriet hyppigere end i provinsen fundet sted på arbejdspladser eller i privatlejligheder. Provinsbyerne havde de relativt højeste tal for beværtninger m. v. som arnesteder for beruselsen, medens landkommunerne havde de laveste. Her spillede til gengæld drikkeriet på veje m. v. en forholdsvis stor rolle.

De gifte havde i modsætning til både ugifte, separerede eller fraskilte samt navnlig enkemænd små procenttal for drikkeriet på gader og i porte. Derimod hidrørte de

giftes beruselse forholdsvis ofte fra drikkeriet på beværtningssteder og på arbejdspladser, medens procenttallene for drikkeriet i privatlejligheder m. v. var omtrent ens for samtlige civilstandsgrupper.

Det vil endelig ses, at beværtningsevirkningernes relative betydning som stedet, hvorfra drikkeriet hidrører, var størst for de 20—24 årige og iøvrigt stærkt aftagende med alderen. Til gengæld lå tallene for drikkeriet på gader og i porte relativt meget højt for aldersklasser over 40 år.

Over to trediedele (68,2 pct.) af de anholdte, hvis beruselse hidrørte fra drikkeriet på gaden eller i porte, havde før været anholdt for spiritusmisbrug, medens dette kun gjaldt ca. 30 pct. af dem, hvis beruselse stammede fra restaurationsbesøg, drikkeriet på arbejdsplads eller i privatlejlighed m. v.

Som årsag til de foretagne anholdelser er i 5 777 tilfælde eller 38,0 pct. af samtlige anført selve beruselsen, jfr. tabel 16.

Tabel 18. Antal anholdte mænd i alders grupper, fordelt efter årsagen til anholdelsen.

Årsag til anholdelsen:	Absolutte tal:							Procentvis fordeling:						
	Under 20 år	20—24 år	25—29 år	30—39 år	40—59 år	60 år og derover	Ialt	Under 20 år	20—24 år	25—29 år	30—39 år	40—59 år	60 år og derover	Ialt
Ude af stand til at klare sig selv	31	61	79	110	374	128	785	5,2	3,1	3,8	3,0	6,5	11,9	5,2
Vold el. slagsmål	91	267	219	302	235	18	1 133	15,0	13,7	10,6	8,2	4,1	1,7	7,5
Gadeuorden	121	371	286	316	352	42	1 493	20,0	19,0	13,9	8,5	6,1	3,9	9,8
Værtshusuorden.	35	128	102	194	118	8	585	5,8	6,6	5,0	5,2	2,0	0,7	3,9
Nægtet at betale.	10	34	40	142	191	16	433	1,7	1,7	2,0	3,8	3,3	1,5	2,8
Uønsket oph. på privat område	16	61	55	158	275	56	622	2,6	3,1	2,7	4,3	4,8	5,2	4,1
Tyveri, røveri ell. usædelighed . .	10	37	31	49	37	6	170	1,7	1,9	1,5	1,3	0,6	0,6	1,1
Færdselsheld . .	8	17	21	70	96	15	227	1,3	0,9	1,0	1,9	1,7	1,4	1,5
Til ulempe for andre	36	146	201	473	710	82	1 653	5,9	7,5	9,8	12,7	12,3	7,6	10,9
Beruselse uden anden ang. . . .	193	564	667	1 204	2 534	608	5 777	31,9	28,9	32,5	32,4	43,9	56,5	38,0
Andet el. uoplyst	54	266	353	694	846	97	2 311	8,9	13,6	17,2	18,7	14,7	9,0	15,2
Ialt ¹⁾	605	1 952	2 054	3 712	5 768	1 076	15 189	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹⁾ Herunder 22 med uoplyst alder.

nærmere oplysning om, hvem eller hvad voldshandlingerne er gået ud over. 785 berusede blev anholdt, fordi de var ude af stand til at klare sig selv, 107 fordi de var trængt ind i privat lejlighed eller på andet privat område, og 515 iøvrigt, fordi deres tilstedeværelse på privat grund var uønsket. 585 anholdtes for værtshusuorden og 433 for ikke at ville betale på beværtning. I 227 tilfælde gav færdselsheld anledning til anholdelsen, medens 170 berusede anholdtes enten i forbindelse med tyveri (122), røveri (3) eller usædelighed (45). Andre årsager end de nævnte forelå i 2 291 tilfælde, herunder 781, hvor den berusede anholdtes, fordi han førte eller gjorde forsøg på at føre motorkøretøj. I 20 tilfælde var årsagen ikke angivet.

Nogen vilkårlighed er formentlig forbundet med, om den ene eller den anden af de nævnte årsager er anført på indberetnings-skemaet, da ikke alle årsagskategorierne er skarpt afgrænset overfor hinanden. De forskelligheder mellem landsdelene, der kommer frem med hensyn til årsagsfordelingen, må derfor antages i en vis udstrækning at

kunne skyldes en forskellig praksis ved udfyldelse af årsagsrubrikken.

Større forskellighed mellem årsagernes forekomst gør sig derimod gældende, når i tabel 17 årsagsforholdene indenfor de enkelte civilstandsgrupper betragtes, samt i tabel 18 fordelingen indenfor aldersgrupper. Den procentvise andel af dem, der anholdtes, fordi de var ude af stand til at klare sig selv, var, som man kunne vente, størst for de ældres og dermed for enkemændenes vedkommende. Procenten for vold var derimod stærkt aftagende med alderen, og det samme gælder for gadeuorden. Dette sidste spillede en særlig stor rolle som anholdelsesårsag for de ugifte. Værtshusuorden forekom forholdsvis sjældent efter 40-års alderen. Derimod var det de 30—59 årige, der relativt oftest blev anholdt, fordi de havde nægtet at betale. Procenten for uønsket ophold på privat område var størst for aldersklasserne over 30 år og navnlig stor for separerede eller fraskilte. Berusede personer, der anholdtes for tyveri, røveri eller usædelighed, var relativt hyppigt yngre. Anholdelser i forbindelse med færd-

selsuheld skete derimod forholdsvis oftest i aldersklasserne 30—59 år. En relativ stor del af anholdelserne af ældre personer skete, uden at andet end selve beruselsen er angivet som årsag hertil. Dette gælder således over halvdelen af de anholdte på 60 år og derover, men kun henved en trediedel af dem under 40 år.

Ca. halvdelen både af dem, der anholdtes, fordi de var ude af stand til at klare sig selv, af dem, hvis ophold på privat område var uønsket, og af dem, der anholdtes alene fordi de var berusede, havde tidligere været anholdt for spiritusmisbrug. Det samme gjaldt 40 pct. af dem, der anholdtes, fordi de var til ulempe for andre. Derimod var de af andre årsager anholdte sjældnere recidivister. Hvor det drejede sig om vold eller slagsmål, værthusuorden eller tyveri m. v. således kun ca. en trediedel, og ved gadeuorden, nægtet at betale samt færdselsuheld kun ca. en fjerdedel.

I 923 tilfælde er det oplyst, at den berusede førte motorkøretøj, nemlig i 378 tilfælde, hvor anholdelsen skete i hovedstaden m. v., i 328 i provinsbyerne og i 217 i landkommunerne. Yderligere anholdtes 54 (henholdsvis 14, 33 og 7) berusede, der forsøgte at føre motorkøretøj. Af berusede cyklister anholdtes 1 294 (henholdsvis 966, 292 og 36), medens 363 (henholdsvis 191, 144 og 28) anholdtes trækkende med cykle. Endelig anholdtes 27 (henholdsvis 16, 10 og 1), der førte hestekøretøj.

Af de ialt 977 anholdte, der havde ført motorkøretøj i beruset tilstand eller gjort forsøg herpå, var 258 ugifte, 613 gifte, 14 enkemænd samt 56 separerede eller fraskilte. 16 var under 20 år, 121 20—24 år, 167 25—29 år, 323 30—39 år, 324 40—59 år, 25 60 år eller derover samt 1 af uoplyst alder. Ifølge sagens natur var der forholdsvis mange her imellem, der var chauffører af livsstilling, nemlig 172. Iøvrigt var relativt mange selvstændige erhvervsdrivende, ialt 223, samt repræsentanter, 49. Langt de fleste, 720, anholdtes på gaden m. v., 80 i beværtning m. v., 28 i andet offentligt lokale og 95 i privat lejlighed. Beruselsen hidrørte i 662 af tilfældene fra beværtninger, i 99 fra drikkeri på arbejdsplads og i 108 i privatlejlighed. Årsagen til anholdelsen var i de allerfleste af disse tilfælde selve den omstændighed, at den

berusede førte eller ville føre motorkøretøj. I 77 tilfælde stod anholdelsen i forbindelse med indtrufne færdselsuheld, i 21 med tyveri m. v., i 6 med vold eller slagsmål, i 4 med gadeuorden og i 3 med værthusuorden m. v.

Af de anholdte indsattes langt de fleste, 13 197 eller 86,8 pct., i detentionsarrest. I 842 indsattes ikke, og for 150 foreligger ikke oplysning. Indsættelsesprocenten var i hovedstaden m. v. 86,9, i provinsbyerne 88,8 og i landkommunerne 76,0. Den var endvidere for ugifte 87,7, for gifte 83,9, for enkemænd 91,1 og for separerede og fraskilte 91,6.

Af berusede *kvinder* anholdtes ialt 625, hvoraf 473 i hovedstaden m. v., 148 i provinsbyerne og 4 i landkommunerne. Af de i hovedstaden foretagne anholdelser af kvinder faldt henholdsvis 107, 84 og 64 på de til politistationerne i Eskildsgade, St. Kongensgade og Hambrosgade hørende områder. For hver 1 000 berusede mænd anholdtes der gennemsnitligt 41 berusede kvinder. Dette forholdstal udgjorde i hovedstaden m. v. 59, i de tre største provinsbyer 39, i de øvrige provinsbyer 18 og i landkommunerne 4.

I modsætning til, hvad der gjaldt mændene, var der flere gifte end ugifte mellem de anholdte berusede kvinder, nemlig henholdsvis 229 og 188. 18 var enker, men navnlig var tallet relativt stort for separerede og fraskilte, henholdsvis 36 og 146 eller tilsammen 29,1 pct. af de anholdte kvinder; af de anholdte mænd var derimod kun 12,5 pct. separerede eller fraskilte.

35 af de anholdte kvinder var under 20 år gamle, 118 20—24 år, 114 25—29 år, 194 30—39 år, 152 40—59 år og 10 60 år eller derover, medens 2's alder var uoplyst. Der var forholdsvis flere yngre blandt de kvindelige anholdte end for mændenes vedkommende. 73,8 pct. var således under 40 år mod 54,8 pct. af mændene.

Hvad de anholdte kvinders erhverv angår, skal det nævnes, at 107 var husassistenter, 63 servitricer eller andet i restaurationsindustrien, 165 kvindelige lønarbejdere iøvrigt, 29 butik- og kontorfunktionærer m. v., medens 216 betegnedes som husmødre.

Om anholdelsestidspunktet bemærkes, at dette betydeligt hyppigere end for mændenes

vedkommende faldt i aften- og nattetimerne. 20,2 pct. mod 16,0 pct. anholdtes således kl. 22—24, 27,0 (18,8) pct. kl. 0—2 og 18,6 (8,2) pct. kl. 2—6.

Anholdelsesstedet var i 433 tilfælde offentlig gade m. v., i 56 beværtningsssted o. lign., i 48 andet offentligt lokale, i 36 offentligt befordringsmiddel, i 20 port eller trappegang og i 31 privat lejlighed m. v. I 1 tilfælde var anholdelsesstedet uangivet. Kvindernes procentvise fordeling efter anholdelsessted var næsten fuldstændig den samme som mændenes.

Endelig skal det angående anholdelsesårsagen nævnes, at 35 berusede kvinder anholdtes, fordi de var ude af stand til at klare sig selv, 36 på grund af vold eller slagsmål, 131 som følge af gadeuorden, 68 fordi de lavede værthusuorden eller nægtede at betale, 12 fordi deres nærværelse på privat område var uønsket, 4 som følge af tyveri ni. v., 1 i anledning af færdsels-

uheld, og 46 fordi de var til ulempe for andre. I 238 tilfælde var der ikke angivet anden årsag til anholdelsen end selve beruselsen, og i 54 tilfælde skete anholdelsen af anden eller uoplyst årsag. Sammenlignet med mændenes anholdelsesårsager spillede gadeuorden og værthusuorden en relativ stor rolle for kvindernes vedkommende.

Af de 625 anholdte kvinder indsattes 518 i detentionsarrest.

Blandt de 289 *udlændinge*, der anholdtes, udgjorde svenskerne over halvdelen, nemlig 163. Af nordmænd anholdtes 59.

Størstedelen af udlændingene, navnlig af svenskerne, anholdtes enten i hovedstaden m. v. eller på Sjælland iøvrigt — navnlig Helsingør. Dette gjaldt henholdsvis 110 og 90 af de anholdte.

Anholdelsesstedet var for 186 gade eller vej, for 30 restaurationsvirksomhed og for 19 offentligt befordringsmiddel.

Alkoholmisbruget, dets opståen og dets følger.

Af *Johs. Nørvig*,

overlæge, dr. med.

I kommissoriet for den af handelsministeriet nedsatte kommission af 1947 angående alkoholspørgsmålet hedder det bl. a., at det er kommissionens opgave at undersøge og overveje de samfundsmæssige, derunder såvel erhvervsmæssige og finansielle som ærdeligheds-mæssige, sundhedsmæssige og politimæssige spørgsmål, der står i forbindelse med fremstilling, indførsel, salg og udskænkning af stærke drikke.

Kommissionens opgave er på basis af disse undersøgelser og overvejelser at fremkomme med forslag til de ændringer, som herefter måtte findes ønskelige.

Når kommissionen herefter har ønsket en lægelig, nærmere betegnet psykiatrisk, redegørelse for visse spørgsmål, som måtte kunne tjene til at belyse enkelte sider af de nævnte problemer, må det findes rimeligt at give en kort beskrivelse; af, hvad alkohol er, og hvorledes den virker på den menneskelige organisme. Der kan her blive tale om det, man vel kan kalde et normalt alkoholforbrug, men især må det antages at have betydning at give en belysning af alkoholmisbruget med de deraf flydende følger, således som dette præsenterer sig for lægen under hans arbejde med alkoholmisbrugere.

Alkohol er et arabisk ord, som man vist kan tillade sig at oversætte ved noget i retning af „det bedste eller det fineste”. I en stor del af menneskehedens tilværelse har man beskæftiget sig med alkohol og de dertil knyttede problemer. Et gammelt sagn fortæller da også, at guden Bacchus engang på en rejse fandt en plante, som han fandt så smuk, at han gerne ville tage den med sig hjem. Han plantede den nu først i et fugleben, men under den videre rejse voksede planten så hurtigt, at den ikke længere kunne få plads i fuglebenet, og

derfor måtte plantes om, hvilket skete i en løveknogle. Men planten voksede stadig, hvorfor den måtte anbringes i hovedskallen af et æsel. Da vinguden kom til sit bestemmelsessted, viste det sig, at det var en vinstok, han havde fundet, og denne voksede hurtigt til og gav druer. Druerne blev lavet til vin, som menneskene fik at drikke. Bacchus så da, at mennesker, når de begyndte at drikke vin, blev glade og sang som fuglen, drak de mere, følte de sig modige som løven, og fortsatte de med at drikke, blev de dumme som æslet. Denne lille historie fortæller ikke så lidt om alkohol og dens virkninger.

Lidt om alkohols kemi og farmakologiske virkning.

Alkohol er en kemisk forbindelse, der består af kulstof, ilt og brint. Der findes flere alkoholer, men her er kun interesse for een, den der findes i drikkesprit, ætylalkohol. Alkohol fremstilles sædvanligvis, således som man altid har gjort det, ved gæring. Denne proces fremkaldes af gærsvampe, og den går i reglen i stå, når alkoholprocenten har nået en rumfangsprocent af 10—15. Heraf følger, at alkoholholdige drikke, fremstillet på denne måde, ikke kan have en alkoholprocent, der er højere end den nævnte. Således har da også de såkaldte bordvine, rødvin og hvidvin, en alkoholprocent af 10—12 og lidt mere. Hedvin indeholder 18—20 procent og er derfor tilsat alkohol for at nå denne styrke, og de stærke drikke, som brændevin, whisky, cognac m. fl. er fremstillet ved destillation. Bortset fra vore almindelige daglige drikke, som the, kaffe, kakao, vand, sodavand og mælk, er der større eller mindre mængder alkohol i det, vi

drikker. En flaske hvidtøl indeholder således knap 4 gram alkohol, den lyse pilsner ca. 6 gram, og den almindelige pilsner rundt regnet 12 gram. Til alkoholholdigt øl regnes imidlertid i reglen kun pilsnerøl og ølsorter med endnu større alkoholindhold. At vin og destillerede drikke ligeledes hører med til de alkoholholdige drikke, behøver næppe at nævnes. Der synes at være en tilbøjelighed til at afpasse de flasker og glas, hvoraf alkoholholdige drikke indtages, således at hver portion indeholder samme mængde alkohol, nemlig 10—12 gram. Dette gælder, som allerede nævnt, for en pilsner, og det gælder en snaps og et glas rødvin. Ved man derfor, at en person har drukket så og så mange genstande, kan man uden altfor store fejl regne med 10—12 gram alkohol pr. genstand.

Alkohol er et giftstof, der virker lamende på levende organismer. På mennesker virker det på alle organerne, men især på nervesystemet. Men foruden denne virkning, som først indfinder sig, når alkoholen er gået over i blodet, kan alkoholen i mere koncentreret form virke irriterende på slimhinderne i mund, svælg og mave. Virkningen på dette sidste organ kan efter mere langvarigt alkoholforbrug blive så udtalt, at der kan opstå en katarrh af maveslimhinden, og forandringer i tarmslimhinden. Dette så man især tidligere, da der var tale om et stort brændevinsdrikkeri, og dette medførte, at brændevinsdranken kom i dårlig ernæringstilstand, hvilket formentlig var en medvirkende årsag til de alvorlige følger efter brændevinsdrikkeri som delirium tremens og andet. Når alkoholen er kommet ned i maven, opsuges en del, mens resten passerer ned i tarmen, hvorfra så godt som alt opsuges. Denne opslugning foregår hos forskellige personer med forskellig hastighed. Forskellen i opslugningshastigheden er en af de ting, der bevirker, at følsomheden overfor alkohol er forskellig hos forskellige mennesker. Spørgsmålet om alkoholens opslugningsforhold i mave-tarmkanalen er ikke helt klarlagt, men synes blandt andet for en del at være afhængig af mavesækens tømning. Foregår denne hurtigt, passerer alkoholen ned i tarmen, hvorfra den i løbet af kort tid går over i blodet.

Man ser da, at blodalkoholindholdet stiger stærkt. Det modsatte kan iagttages ved langsom tømning. Også styrken af alkohol i de drikke, man indtager, synes at indvirke på tømningen. Således har nogle ment, at drikke med alkoholindhold på over 20 procent, forårsager en langsommere tømning. At alkoholens opslugning fra maven er afhængig af, om man drikker på fastende hjerte, eller om man spiser, samtidig med at man drikker, er en kendt ting. Nogle har ment, at alkoholindholdet i blodet allerede efter ca. 1 time når sit højdepunkt, når alkohol indtages på tom mave, mens opslugningen og dermed alkoholens overgang i blodet, når den indtages sammen med føde, undertiden varer 2—2½ time. I så tilfælde opnås det højeste alkoholindhold i blodet først efter et par timers forløb. Med blodet fordeles alkoholen i organismen, hvorefter en ringe del udskilles gennem hud og urinen. Langt den største del forbrænder dog i organismen. Alkoholforbrændingen indledes i leveren og synes at forløbe efter ganske bestemte regler, uafhængig af, om man er i bevægelse, er vågen eller sover. Forbrændingen synes også at være uafhængig af, hvor meget man har drukket, idet man regner med, at der forbrændes 7—8 gram alkohol i timen. Herom synes dog ikke alle at være helt enige, idet f. eks. svenskeren *Goldberg* hævder, at alkoholforbrændingen stiger med den tilførte alkoholmængde, især hvis alkoholen er indtaget i form af øl. Klarhed over dette spørgsmål må kommende undersøgelser give. Holder vi os nu til en forbrænding af ca. 8 gram i timen, vil dette betyde, at det tager ca. 1½ time at forbrænde den mængde alkohol, der findes i en pilsner. Dette er formentlig et forhold, man ikke altid i dagliglivet gør sig klart. Ved alkoholforbrændingen udvikles der en ikke ringe energi, som legemet kan benytte, og som kan tjene til delvis erstatning for de energimængder, organismen ellers får tilført gennem næringsmidlerne. Regner man med, at en organisme får tilført tilstrækkelig alkohol til, at den hele døgnet igennem har alkohol nok til at forbrænde 7 gram i timen, kan organismen på denne måde få tilført over 1 000 kalorier i døgnet, hvilket er ca. 1/3 af den mængde kalorier, man

sædvanligvis regner med, at et menneske behøver. Vi ser da heller ikke helt sjældent, at alkoholmisbrugere spiser meget lidt. Det er imidlertid ikke tilstrækkeligt, at organismen får tilført den rigtige kalorie-mængde, idet også andre forhold — her især vitamintilførslen — spiller en rolle. Da de alkoholholdige drikke så godt som ikke har noget vitaminindhold, fører en erstatning af $\frac{1}{3}$ af kalorieforbruget med alkohol med sig, at organismen får tilført for få vitaminer, hvorfor der før eller senere kommer tegn på vitaminmangel. Dette er en af grundene til, at alkoholmisbrugers organisme tager skade.

Indholdet af alkohol i blodet, som man måler efter svenskeren *Widmarks* metode, er bestemmende for den virkning, alkohol har på organismen. En undersøgelse af 2 438 alkoholpåvirkede personer med den danske spiritusprøve viste således, at 20 procent var påvirkede, når der fandtes $\frac{1}{2}$ ‰ alkohol i blodet, fandtes der 1 ‰, var 50 procent påvirkede, ved 1,5 ‰ var 75 procent påvirkede og ved 2 ‰ var 90 procent påvirkede, og endelig var ved 3 ‰ alle påvirkede. Opsugningsshastigheden, alkoholtilvæning og individuelle forskelligheder gør sig her gældende, men man tør endnu ikke regne med, at disse problemer, som før antydet, er helt klarlagte, hvorfor vi da også må håbe, at vor viden her må blive udvidet gennem fremtidige undersøgelser.

Den mindste mængde alkohol, der skal til, for at fremkalde en iagttagelig virkning på det enkelte individ, kaldes tærskelværdien. Denne tærskelværdi er forskellig hos forskellige personer, idet her den enkeltes konstitution og alkoholvane spiller nogen rolle. Endnu et begreb må omtales, når talen er om alkoholindtagelse, nemlig det man betegner som det kritiske punkt. Man forstår herved den ejendommelighed, at alkoholmisbrugere, når de først har fået alkohol, selv en beskedent dosis, f. eks. 1 eller 2 pilsnere, men varierende for de forskellige personer, får en så uimodståelig trang til at fortsætte drikkeriet, at de ikke kan lade være med at drikke. Der drikkes nu 10—20 pilsnere eller endnu mere, og alkoholmisbrugeren holder først op, når der ikke er flere penge, eller han er så påvirket af alkohol, at det er umuligt for ham

at fortsætte. Det kritiske punkt giver således oplysning om den dosis alkohol, der får alkoholmisbrugeren til at fortsætte drikkeriet, idet han efter denne dosis taber kontrollen over sig selv.

Brug og misbrug af alkohol.

At drøfte spørgsmålet om brug og misbrug af alkohol er vanskeligt, idet mennesker ser forskelligt på disse spørgsmål, betinget af den personlige indstilling overfor alkoholspørgsmålet. Skal man prøve at belyse spørgsmålet om brug af alkohol så objektivt som muligt, kan man vel sige, at mennesket ikke gik tabt af uundværlige værdier, selv om alkohol forsvandt fra verden. Forlader vi imidlertid dette mere teoretiske standpunkt og går over til at drøfte, hvilke mængder alkohol, der kan opfattes som brug, hvilket altså her skal sige, hvilke mængder alkohol, man kan drikke uden påviselig skade, må de subjektive synspunkter lægges til side. Nogle har da ment, at en daglig indtagelse af 50 gram ren alkohol, hvilket svarer til indholdet i 4 pilsnere, i årenes løb kan medføre risiko for blivende alkoholskade, og de samme har villet hævde, at 100 gram rent alkohol pr. dag svarende til godt 8 pilsnere, i årenes løb vil betyde sikker alkoholskade. Tallene kan næppe siges at lyde usandsynlige, men noget bevis for rigtigheden af det nævnte tror jeg ikke kan bringes. Man har også prøvet at trække grænsen mellem brug og misbrug på anden måde, idet Kian har sagt, at den, hvis alkoholforbrug væsentlig overstiger drikkeskikkene i det land, han lever i, er alkoholmisbruger. Prøver man en mere social definition, kan man måske sige, at alkoholmisbruger er den, der indtager alkoholholdige drikke i en form og i et omfang, som præger hans forhold til arbejde, økonomi, familie og samfund i det hele, på en sådan måde, at han afviger tydeligt fra, hvad der er sædvane i hans sociale miljø. Definitioner, som her nævnt, kan formentlig siges at have en vis værdi for de lande, hvor vin er en daglig drik til måltiderne. Efter disse antydninger må det formentlig være rigtigt at sige, at en beskedent daglig alkoholdosis eller alkoholnydelse ved særlige lej-

ligheder må falde ind under alkoholforbrug og ikke vil kunne medføre skade.

Alkoholpåvirkningens psykiske billede.

Alle kender sikkert den virkning, selv en beskeden alkoholdosis har på en persons psykiske tilstand og dermed på hans adfærd. Er der tale om mennesker, der ikke er vant til at drikke alkohol, kan virkningen erkendes ret hurtigt efter selv en ringe alkoholdosis. Der er dog her tale om ret store individuelle forskelligheder, men ikke sjældent vil man allerede efter et par pilsnere eller efter et par glas vin kunne mærke forandring i personens psykiske tilstand. Han vil føle sig bedre tilpas, tale friere, og have lettere ved at komme i kontakt med omgivelserne, fordi hæmningerne er mere eller mindre ophævede. Han bliver optimistisk, ser lysere på sig selv og tilværelsen. Den, der vanskeligt kunne få sig til at sige noget i et selskab, holder nu tale ved bordet og synes under samtalerne bagefter at have forstand på ting, som han i virkeligheden ikke kender særlig meget til. Drikker han videre, bliver han endnu gladere for sig selv, bliver stor på det, synes, han er en farlig karl, gestikulerer, bliver brovtende, indtil han, såfremt drikkeriet fortsættes, bliver ævlende, siger dumme eller meningsløse ting, bliver grov i sin tale, kommer eventuelt i skænderi over de ligegyldigste ting og ender måske i slagsmål, med mindre han da allerede nu har fået så meget, at han er så træt og medtaget, at han falder i dyb søvn. Også i det ydre er han præget af drikkeriet, idet han er blussende i ansigtet og bevægelserne og gangen bliver usikre, tilsidst i en sådan grad, at han dingler og eventuelt falder omkuld. Denne korte beskrivelse af alkoholvirkningen svarer ret godt til den beskrivelse, der før er givet i den citerede gamle historie.

Fra dette almindelige billede af alkoholrusen kan mange afvigelser ses. Jeg skal her blot nævne, at enkelte i stedet for at blive opstemte, bliver nedtrykte, gnavne, irritable og kedelige. Omtales må også, at enkelte på en lille alkoholdosis reagerer med den såkaldte patologiske rus, under hvilken ellers hæderlige og lovlydige borgere kan begå mærkelige handlinger, her-

under lovovertrædelser, som de bagefter ingen erindring har om. Dette ses især hos psykopatisk prægede personer og hos mennesker, der efter ydre vold har fået hjernen beskadiget.

Dagen efter en alkoholrus er der i reglen hovedpine, træthed og undertiden mallede. Har den berusede under rusen dummet sig, kan han føle sig flov, og gøre sig selvbebrejdelser. Den psykisk sunde lover herefter sig selv, at han næste gang, lejlighed til alkoholnydelse gives, nok skal passe på ikke at overskride grænsen for, hvad han kan tåle. Og han er i de allerfleste tilfælde, i hvert fald når han er nået den helt voksne alder, i stand til at holde igen.

Alkoholmisbrug.

Man må nu straks spørge, hvad er da årsagen til, at nogle bliver alkoholmisbrugere. Spørgsmålet er vidtrækkende og ikke helt let at besvare, i hvert fald ikke helt fyldestgørende. Men før jeg forsøger at svare på dette spørgsmål, vil det være hensigtsmæssigt at sige noget om begrebet narkomani. Visse giftstoffer som morfin, kokain, alkohol m. fl. har den egenskab, at de under visse omstændigheder hos nogle personer fremkalder sygelig trang til stoffet og derefter tilvænning. Tager vi et stof, som morfin, vil det virke forskelligt på de forskellige mennesker. Hos de fleste virker det efter hensigten, nemlig alene smertestillende, og så er alting godt, for såvidt man uden risiko kan give den syge det smertestillende morfin. Hos andre virker morfin positivt ubehagelig, fremkalder kvalme eller endogså opkastning eller andre ubehageligheder. Og denne ubehagelige virkning kan være så stærk, at man må afstå fra at bruge morfin som smertestillende middel til sådanne patienter og derfor må søge andre udveje. Endelig kan morfin overfor en 3. gruppe mennesker nok virke smertestillende, men samtidig fremkalder den en følelse af velbehag og frigjorthed, der i den grad virker behageligt på patienten, at han fortsætter med at bruge morfin, også efter at han er blevet helbredt for den smertefulde sygdom. Denne behagelige tilstand kalder man med et fremmedord for eufori, på dansk velvære. Men nu forholder det sig således, at dette

velvære ikke i længden kan opnås gennem den oprindelige morfindosis, hvorfor man for at opnå den ønskede virkning, må tage mere og mere morfin. Organismen vænnes nu lidt efter lidt til morfinen, således at stoffet ikke længere har den sædvanlige giftige virkning på organismen selv i doser, som ville virke dødeligt på den ikke tilvænnede organisme. Samtidig med at dette sker, opstår der en afhængighed af stoffet hos den morfinbrugende organisme, således at personen ikke længere frivilligt kan holde op med at tage morfin. Gør han det, indtræder det, vi kalder afvænnings symptomer, og disse optræder med en sådan styrke, og er så ubehagelige, at der opstår en uimodståelig trang til morfin; der opstår en morfinhunger. Afvænnings symptomerne kan hos morfinisten bl. a. give sig udslag i stærk uro, søvnløshed, nedtrykthed, diarrhoe, pinagtige fornemmelser i arme og ben og en stærk pirrelighed, og symptomerne er ofte så voldsomme, og tilstanden så ubehagelig, at morfinisten ved alle midler søger at få fat på morfin. Morfinisten viger ikke tilbage, for at søge at narre lægen under påskud af smertefulde sygdomme, at skrive falske recepter, eller at forsøge at få fat på den såkaldte sortbørsmicin. Sortbørsmicinen må han købe i dyre domme, hvorfor økonomiske vanskeligheder og dermed social deroute hurtigt indtræder. Tilsidst bliver morfinisten så ødelagt og afhængig af morfinen, at hans eneste tanke er for enhver pris at skaffe sig stoffet uden hensyn til følgerne. Han forsømmer sit arbejde og sin familie, bliver sjusket med sin person, og det oprindelige velvære, han følte, når han tog morfin, træder nu stærkt i baggrunden og forsvinder måske helt, således at morfinen tilsidst ikke har anden virkning end at hjælpe ham af med de pinefulde mangelsymptomer. Nogen helt sikker forklaring på, hvorfor morfinen har denne ejendommelige virkning på organismen, har man ikke, men man tænker sig, at morfinen indgår i cellernes stofskifte på en sådan måde, at der kommer en forstyrrelse i organismens liv, når morfinen undrages cellerne. Afvænningen kan på grund af de svære afvænnings symptomer så godt som aldrig ske ambulantly, men må finde sted på et hospital, med lukket afdeling, hvor

man kan have morfinisten under kontrol.

Dette er, om jeg så må sige, det klassiske billede på, hvad man forstår ved narkomani, der ordret betyder: en hæftig trang til et stof, som har en døvende virkning.

Alkoholomanien.

Også denne tør man kalde en narkomani, selv om den ikke på alle punkter kan paralleliseres med morfinismen. For det første er risikoen for, at de mennesker, der drikker alkohol, skal blive alkoholister, ikke så stor, som den er, for at de mennesker, der bruger morfin, skal blive morfinister. I sidste tilfælde har man undertiden villet mene, at hver femte, der blot 2—3 uger regelmæssigt bruger morfin, løber en risiko for at blive morfinist, medens man har villet hævde, at kun ca. 1 af 100 af dem, der gennem længere tid regelmæssigt misbruger alkohol, løber risikoen for at blive alkoholist. Medens morfinisme kan opstå i tilslutning til brug af morfin mod smerter, er det ofte, som jeg senere skal gøre rede for, sjælelige afvigelser eller forstyrrelser, personlige eller sociale vanskeligheder, der bliver årsag til alkoholmisbrug, idet man ved hjælp af alkoholen søger at døve eller glemme den ubehagelige situation. I visse tilfælde opnås det, man tilsigter, nemlig for en tid at komme til at leve i en anden og mindre trist verden. Ofte må dosis dog øges, og der må drikkes mere og mere for at få den behagelige virkning frem, men undertiden ser man dog personer klare sig gennem lang tid med en ret uforandret alcoholholdosis eller med en kun ringe forhøjelse. Men der indtræder nu i reglen også hos alkoholmisbrugeren en tilvænnning, således at han bedre tåler alkohol, for så vidt som de ydre symptomer på alkoholpåvirkethed, russyntomerne om man vil, træder mindre frem. Dette er tegnet på, at en tilvænnning har fundet sted. Samtidig opstår der en trang til at fortsætte drikkeriet. Denne trang beror dog først og fremmest på de sjælelige faktorer eller miljøfaktorerne eller begge dele og kan således på en måde betegnes som en indirekte trang. Men der er dog næppe heller nogen tvivl om, at årsagen til alkoholtrangen også stammer fra, at alkohol indgår i organismens stofskifte på en sådan måde, at legemet kræver alkohol.

Trangen til eller kravet om alkohol er dog sjældent eller aldrig så absolut, som man ser det hos morfinisten. Alkoholmisbrugeren søger ikke for enhver pris alkohol. Der kan således være dage, hvor han ikke af egen drift søger at forskafe sig alkohol, men kun drikker, dersom han tilfældigt støder på drikkekammerater. Også ydre uheldige forhold, f. eks. ufred i hjemmet kan få ham til at føle trang til den trøst, som alkohol giver ham, og således bryde en afholdenhedsperiode. Ofte ser man også en vis psykisk spændingstilstand som årsag til drikkeri. Der er således mennesker, der kun drikker i arbejdsløshedsperioder, fordi alt da forekommer dem gråt i gråt. Undertiden kan man se en mand starte med at drikke om morgenen på hverdage, fordi han er bange for, at han ikke skal kunne klare sit arbejde eller sit erhverv, medens han ikke drikker om søndagen, fordi der da ikke stilles krav til ham. Denne forskel mellem morfinisten og alkoholisten er ikke uvæsentlig og beror formentlig bl. a. på, at der ikke opstår direkte afvænnings symptomer hos alkoholmisbrugeren på samme måde som hos morfinisten. De før omtalte legemlige og sjælelige, ubehagelige symptomer hos morfinisten, når han ikke kan få morfin, opstår enten slet ikke hos alkoholisten eller kun i meget ringe grad. Denne forskel mellem alkoholisten og morfinisten har bl.a. den store betydning, at man kan tage alkoholen fra en alkoholmisbruger med eet slag, uden at der indtræder afvænnings symptomer. Såfremt man herefter behandler hans sjælelige tilstand, sanerer forholdene i hjemmet eller på arbejdspladsen eller gennem andre sociale foranstaltninger hjælper ham over de vanskeligheder, han er i, klarer han sig uden alkohol. En afvænnings fra alkohol kan derfor i ikke få tilfælde ske ambulat.

Hvorledes opstår alkoholmisbruget.

Under beskrivelsen af narkomanien har jeg allerede berørt enkelte af de faktorer, som spiller nogen rolle for alkoholmisbrugets opståen. For at få et så klart billede som muligt af de mekanismer, som her gør sig gældende, er det imidlertid nødvendigt at gå i detaljer. Jeg skal da prøve gennem en omtale af alkoholmisbrugerens person-

lighed, hans personlige og sociale forhold og endelig af visse spørgsmål knyttet til alkoholen selv at belyse spørgsmålet.

Jeg tror, man kan sige, at samtlige forfattere er enige om, at en stor del af alkoholmisbrugerne er psykisk særprægede, eller sjæleligt syge. Nogle mener, at så godt som alle har sjælelige ejendommeligheder, andre at kun en vis procentdel af dem har det. Min erfaring går i retning af, at en stor del af alkoholmisbrugerne er psykisk afvigende. Nogle har villet hævde, at alkoholismen opstår på arvelig basis. Dette er næppe rigtigt, i hvert fald ser vi ikke sjældent børn vokse op i hjem, med en fordrunken fader eller moder, eller endogså i hjem, hvor begge forældrene er hengivne til overdreven alkoholnydelse, uden at børnene bliver alkoholister. Ser man børn af forældre, der er alkoholmisbrugere, selv senere i livet blive drankere, drejer det sig formentlig hyppigst om, at de sjælelige forstyrrelser, der hos forældrene var årsag til drikkeriet, er nedarvede til børnene. Der er her næsten altid tale om karakterforstyrrelser, en mindre harmonisk karakteropbygning, det, vi i daglig tale betegner som psykopati. Derimod har man blandt alkoholisters efterkommere ikke kunnet påvise flere tilfælde af sindssygdom, epilepsi eller åndssvaghed, end man har fundet i den øvrige befolkning. I modsætning her til viser arvelighedsundersøgelserne, at der blandt alkoholisters afkom findes flere psykopater end i befolkningen iøvrigt. Man har i mange arbejder drøftet spørgsmålet om risikoen for alkoholbeskadigelse af fostret, såfremt der hos forældrene var tale om beruselse i undfangelsesøjeblikket, eller moderen under svangerskabet var hengiven til overdreven alkoholnydelse, men man har aldrig kunnet påvise, at noget sådant har været tilfældet.

Den psykiske afvigelse, der oftest fører til alkoholmisbrug, er da den karakterologiske disharmoni, der betegnes som psykopati. Det er næppe muligt at fremhæve nogen speciel psykopattype, som er særlig udsat for at blive forfalden til alkohol, men det synes dog som om visse følsomme og stemningssvingende personligheder, der har vanskeligt ved at tilpasse sig i tilværelsen, ofte tager tilflugten til alkohol for at klare sig. En særlig psykisk afvigelse

hos visse psykopatisk prægede personer, den såkaldte stemningsfor skydning (dysfori), der opstår pludseligt, fører ikke sjældent til alkoholmisbrug. At mennesker med tilbøjelighed til depressive perioder kan komme iud på alkoholmisbrug kan næppe undre. At også epileptikere undertiden kan misbruge alkohol skal blot nævnes. Når det derimod af og til anføres, at åndssvage ikke sjældent er forfaldne til drikkeri, stemmer det ikke overens med mine erfaringer. Det er relativt sjældent, man finder åndssvage forfaldne til drikkeri, hvad enten det nu skyldes, at de ikke kan skaffe penge nok til alkohol, eller at deres psykiske kapacitet er så beskedent, at de ikke kan være med i drikkelaget. En sjælelig sygdom, der ikke sjældent fører til alkoholmisbrug, er neurosen. Man forstår herved en sygelig tilstand, der væsentlig viser sig ved forskellige nervøse symptomer, ofte ledsaget af en angstpræget spændingstilstand. En hyppig årsag til opståelsen af denne lidelse er sjælelige påvirkninger som følge af vanskeligt eller uheldigt miljø. Spændingstilstanden gør det svært for den syge at tilpasse sig socialt. Han søger derfor tilflugt til alkohol, der bringer ham lettelse. De uheldige miljøpåvirkninger behøver ikke at stamme fra vanskelige barndomsår, nogle forfattere mener endogså, at dette spiller en mindre rolle for alkoholismens opståen. At man af og til ved undersøgelse af alkoholskadede får oplysning om uheldig barndom, kan skyldes, at neurotikeren i særlig grad hæfter sig ved oplevelser, som sundere naturer har glemt eller afreageret. Sindsygdом giver sjældnere anledning til alkoholmisbrug.

Enhver legemlig sygdom kan hos dertil disponerede personer føre til drikkeri. Nævnes skal det især, at visse beskadigelser af hjernen som følge af ydre vold, de såkaldte traumatiske hjerneskrader, kan give anledning til psykopatilignende forandringer af karakteren, og dermed undertiden til nedsat alkoholtolerance, hvorefter den således ændrede personlighed kan komme ind på alkoholmisbrug.

Visse legemlige skavanker kan påvirke sjælelivet således, at drikkeri bliver følgen. Har et menneske et uheldigt udseende, f. eks. fordi han skeler, eller har massivere

legemlige fejl, kan han have sværere ved at klare sig i tilværelsen eller vanskeligere ved at komme i kontakt med sine medmennesker. Dette kan føre til mindreværds-komplekser, der igen kan føre til alkoholmisbrug.

Miljøet har altid nogen indflydelse på mennesker, er i nogen grad med til at forme personligheden. Nogle stærkere karakterer lader sig kun lidt påvirke af omgivelserne, medens andre svagere og mindre harmoniske karakterer lader sig påvirke i stærkere grad. Den unge mand, der kommer i selskab med kammerater med uheldige drikkevaner, følger undertiden trop og kan derved komme ind på et alkoholforbrug, som han ikke selv er i stand til at begrænse. Og dette kan ske, hvad enten der er tale om fritidskammerater eller arbejdskammerater. Kommer han på en arbejdsplads, kan det hændes, at der drikkes mere end godt er, især hvis der er tale om hårdt legemligt arbejde, dels i de såkaldte drikkepauser, dels efter arbejdstidens ophør. Selv om det vel nok er ret sjældent, at den, der ikke vil være med her, ligefrem bliver generet af kammeraterne, dersom han ikke drikker, ligger der i det, at en stor del drikker for meget, en vis tilskyndelse til den mindre modstandsdygtige til at følge med. Det kan her dreje sig om, at der drikkes så meget, at regningen, når ugelønnen skal udbetales, for drikkevarerne bliver betydelig — omkring et halvt hundrede kroner eller mere. Mange kan nu trække en grænse, men andre taber kontrollen over sig selv, og drikker efter arbejdstidens ophør, hvad de kan skaffe penge til. At utilfredshed med arbejdet og vanskelighed ved at omgås medarbejdere og overordnede kan give anledning til drikkeri på grund af den misstemning, der herved opstår, behøver næppe nøjere begrundelse. Forlader vi arbejdspladsen og går til hjemmet, ser man undertiden, at en vanskelig og mindre duelig hustru får manden til at tabe tålmodigheden og søge trøst i alkohol. Der kan her være tale om, at hustruen er uordentlig, at maden aldrig er færdig, når han kommer hjem, eller at hun gør vrøvl over alt og alle. Kommer dertil, at han bor i en dårlig, lille og usund lejlighed med højst primitive og ugunstige udenomsbekvemmeligheder, hvilket de

senere års bolignød ikke sjældent fører med sig, forstår man, at ikke helt svage kræfter trækker manden bort fra hjemmet. I stedet søger han værtshuset, hvor han kan få øl og hygge sig sammen med ligesindede. At arbejdsløshed med det tryk og den mindre værdsfølelse, som kan følge dermed, kan føre til alkoholmisbrug, er ikke uforståeligt.

Man behøver imidlertid ikke at nøjes med denne mere almindelige beskrivelse af miljøforholdenes indflydelse på alkoholismens opståen, idet man har foretaget visse systematiske undersøgelser, der talmæssigt viser, hvilken indflydelse miljøet har. Amerikanske undersøgelser af befolkningen i Chicago har således vist, at der findes flere alkoholmisbrugere i den gamle, centrale del af byen end ude i periferien. Man har endogså kunnet vise, hvorledes alkoholmisbruget af tog jævnt fra den mindre sunde centrale del af byen udefter til de mere og mere sanerede perifere dele. Samtidig fandt man, at skilsmisser, uordnet levevis og ungdomsforbrydelser florerede i centrum og var sjældnere i periferien. At også de økonomiske forhold var bedre i de ydre og sunde kvarterer end i den indre del, kan herefter næppe overraske. Adskillige undersøgelser, der viser noget lignende, kunne citeres, men jeg vil tro, at det givne billede er tilstrækkeligt. I USA har man også foretaget visse undersøgelser af drikkevanerne og har herved fundet, at der blandt jøder fandtes færre totalt afholdende end blandt katolikker og protestanter. Men til trods herfor var der betydelig færre alkoholister mellem jøderne end mellem katolikkerne og protestanterne. Forklaringen herpå mener forfatteren ligger i, at jødernes alkoholforbrug er knyttet til visse ritualer og sociale vaner og derfor under kontrol, medens de andre ofte drikker på grund af personlige konflikter eller dårlig social tilpasning. Det her fremførte viser formentlig, at så godt som alle menneskelige og sociale vanskeligheder hos dertil disponerede personer kan give det skub, der fører til alkoholmisbrug.

Under beskrivelsen af narkomanien kom jeg lidt ind på, hvorledes tilvænnning til alkohol kunne opstå. Jeg skal forsøge at uddybe dette vigtige spørgsmål nærmere. Der findes mennesker, der i hele den voksne alder har et dagligt, moderat alkoholfor-

brug, f. eks. en pilsner. Og der findes mennesker, der engang imellem ved festlige lejligheder nyder alkohol, men stadig på en sådan måde, at de har fuld kontrol over sig selv. Et sådant forbrug kan næppe siges at være så stort, at det kan registreres under begrebet alkoholvane. Men hvad enten det nu drejer sig om den ene eller anden af disse grupper, kan en pludselig sorg eller pludselige vanskeligheder få dem til at søge tilflugt til alkohol for at klare situationen, for at dulme det sjælelige ubehag, de føler. Man taler da om symptomatisk drikkeri, fordi alkoholmisbruget er en følge af en vanskelig situation. Dette drikkeri kan forme sig noget forskelligt, idet der kan være tale om dagligt misbrug, eller om et stærkere periodisk misbrug. Såfremt familien, lægen eller begge griber ind, før misbruget har fået tilvænningskarakter, og man kan få fjernet årsagen til drikkeriet, vil en afvænnning uden altfor stor vanskelighed kunne ske. Det tør ikke ganske udelukkes, at en sådan alkoholmisbruger undertiden kan vende tilbage til kontrolleret alkoholforbrug, men sikkert kan det næppe siges, og der må i hvert fald gå lange tider, før man tør gå med til, at den tidligere symptomatiske drinker igen forsøger at drikke alkohol. Opgavens vanskelighed vil her selvsagt afhænge af, hvad der har givet anledning til drikkeriet, og hvorledes alkoholmisbrugerens psykiske struktur er. Får man derimod ikke lejlighed til at gribe ind i tide overfor det symptomatiske drikkeri, eller forsøget på at hjælpe ikke fører til noget positivt resultat, glider drinkeren let over i det næste stadium, i tilvænningsstadiet, hvor vejen til hjælp er vanskelig, eller i hvert fald kan være vanskelig. Flere ting karakteriserer den tilvænnede alkoholmisbruger. Han bliver således mindre påvirket end tidligere af en bestemt dosis alkohol, hvilket vil sige, at hans tærskelværdi stiger. Denne øgede tolerance overfor alkohol fører til stigende drikkeri, hvorved han kommer ind på ?t fortære så store alkoholmængder, som han, før han blev tilvænnet, slet ikke kunne tåle. Og endelig har visse forskere ment, at hans alkoholforbrænding ændres, således at han med stigende drikkeri, især hvis der er tale om øl, forbrænder mere alkohol pr. time end tidligere. Om dette sidste

punkt er der dog ingenlunde enighed, og nye undersøgelser må her skaffe klarhed.

Jeg har med vilje undgået at bruge ordet alkoholist, idet dette ord har forskellige betydninger, ikke alene i de forskellige lande, men også undertiden indenfor det samme land. Da det således næppe vil være muligt at give en bestemt definition af ordene alkoholist og alkoholisme, mener jeg, man gør bedst i at se bort fra disse betegnelser og alene anvende udtrykket alkoholmisbrug, således som jeg har gjort det i min fremstilling.

Har vi nu for os en af de før skildrede, psykisk afvigende eller psykisk syge personer, og der opstår en vanskelighed for ham enten i hjemmet eller med hensyn til den sociale tilpasning, søger han, som nævnt, at mildne vanskelighederne ved at drikke. Til at begynde med vil han ofte forstå, at der er noget galt, selv om han gennem alkohol bliver af med sin mindre-værdfølelse eller følelsen af utilstrækkelighed overfor arbejdet, arbejdsplads eller hvad det nu kan dreje sig om. Et tilpas stort alkoholforbrug om dagen eller måske især om aftenen befrier ham for den psykiske utilpashed, han føler, trykket harves, hæmningerne forsvinder, hvorefter han er i stand til at hygge sig med kammerater eller måske endogså at befinde sig helt vel alene. Næste morgen vågner han med både psykiske og legemlige „tømmermænd“, han føler sig ilde tilpas, er utilfreds med sig selv, skammer sig og nyt drikkeri er nødvendigt for igen at bringe ham på højde med situationen. Han ved ofte, at det er galt, søger derfor ikke sjældent at skjule sit alkoholmisbrug overfor sine nærmeste. Han bliver nu det, man måske bedst kan betegne som „skabsdranker“, idet han skjuler alkoholen forskellige steder i lejligheden for ubemærket at kunne ty til flasken. Han kan også drikke åbenlyst sammen med en bestemt klike eller alene på værts-hus. Mange aftener kommer han beruset hjem, og overfor visse alkoholmisbrugere kan det være lige galt, hvad enten han af hustruen bliver modtaget med venlighed og forståelse, eller han bliver modtaget med bebrejdelser eller grove ord. I første tilfælde bliver han fornærmet, fordi hustruen efter hans mening viser ham medlidenhed, fordi hun betragter ham som en sølle fyr,

i sidste tilfælde bliver han vred og skælder ud. Var der ikke nervøse symptomer med i starten, skal den her skildrede psykiske belastning nok bringe neurotiske mekanismer frem. Han kommer nu til at sove dårligt, bliver uligevægtig og pirrelig og kan ikke koncentrere sig om sit arbejde. Heller ikke fritiden kan han udnytte rigtigt, idet han ikke kan samle sig til at læse, eller samle sig om andre fritidssysler, så får måske børnene skylden, og ufreden i hjemmet er startet. Der kommer en indre uro over ham, der giver sig udslag i rastløshed. Han kan dårligt blive arbejdstiden ud på arbejdspladsen, og om aftenen må han ofte forlade hjemmet for at prøve at få lidt ro ved at gå en tur. Hertil kommer undertiden maveforstyrrelser, som følge af den af alkoholen fremkaldte mavekatarth, og dette gør ikke situationen bedre. Fortsætter han nu drikkeriet, begynder det snart at knibe med økonomien, han må pantsætte hjemmets ejendele for at skaffe penge til alkohol. Samtidig begynder det måske også at knibe med at passe arbejdet, han frygter for at blive sagt op og siger derfor selv sin plads op for at vise, at han endnu selv kan bestemme. Glider han herefter over i arbejdsløshed, og hustru og børn forlader ham, lader han stå til, bliver sjusket med sin påklædning og malproper med sin person. Skridtet fra normale drikkevarer til kogesprit er nu ikke langt. Han bliver hjemløs, opsøger andre hjemløse, og man træffer ham nu om dagen i baggårde sammen med ligesindede med en halv flaske kogesprit i den ene lomme, og, hvis det kommer højt, med en flaske hvidtøl i den anden til at blande kogespritten op med. Om natten finder han til at begynde med plads i et herberge, men senere kan han heller ikke klare det, og han hutler sig da igennem, må oftere og oftere sove under åben himmel, undertiden også om vinteren. Den menneskelige og sociale dérouté er nu fuldkommen, han er psykisk reduceret, hukommelses-svækket og følelsesmæssigt og moralsk afstumpet. Medens han tidligere, så længe han havde arbejde, levede under gode kår og fik normal føde, var risikoen for skade på organismen ikke så stor, men i den nævnte slutfase får han ofte for lidt mad og derfor for få vitaminer, hvorfor der optræder

visse symptomer som tegn på vitamimangel, leverforandringer og smerter i arme og ben som følge af nervedidelse. Lykkes det ikke at gribe ind i denne situation, og drikkeriet fortsættes, kan hjernens celler og andre organer tage blivende skade, og der opstår det alkoholiske sløv-sind, der ikke lader sig ændre. Permanent ophold i sindssygehospital eller en forsorgsinstitution kan blive følgen. Man har angivet forskellige tidsfrister for alkoholismens opståen, således mener nogle, at et alkoholmisbrug efter 11—12 års forløb fører til alkoholskade, og da drikkeriet ikke sjældent begynder en gang i tyverne, træffer man således ikke sjældent de alkoholskadede omkring fyrretyveårsalderen.

Behandling af alkoholmisbrug.

I mange år har afholdsbevægelsen gennem et stort og dygtigt arbejde gjort en god indsats for bekæmpelsen af alkoholmisbrug, dels ved at hjælpe den enkelte, dels ved at slå til lyd for alvoren af misbruget. At afholdsbevægelsens arbejdsmetoder ikke passede for alle, er den sikkert selv den første til at indrømme. At afholdsbevægelsen er fulgt med tiden og har oprettet poliklinikker for alkoholskadede, hvor behandlingen drives efter de nyeste retningslinier, blandt andet med antabus, viser, at den fortsat er med i kampen i forreste linie. Dernæst havde man tidligere den rent personlige påvirkning at ty til, men uden nøje kendskab til de forskellige faktorer, der var årsag til den enkeltes drikkeri, kom man let til at optræde enten for skolemesteragtigt eller med for megen venlighed. Og det var næsten lige galt, hvad enten drankeren følte, at han skulle korrektes eller leve af medlidenhed, hvorfor de gode hensigter i reglen ikke belønnedes. Endvidere havde vi og har vi afvænningshj emmene, der ofte er beliggende stærkt isolerede for at gøre adgangen til alkohol så vanskelig som mulig. Man regner her med, at man i løbet af ca. 1 årstid gennem afholdenhed fra alkohol ved arbejdsstræning og almindelig sund menneskelig påvirkning kunne hjælpe den alkoholskadede. Det er dog ikke altfor meget, der er opnået ad denne vej, idet patienterne ofte kom for sent til behandling og på forhånd var

mere eller mindre uvilligt stemt, blandt andet fordi de officielt blev stemplet som drankere. Man kan her tale om en korporlig afspærring fra alkohol, men dette er altså kun i de færreste tilfælde tilstrækkeligt til at nå et gunstigt resultat, i hvert fald skete det ofte, at tilbagefald fandt sted, når drankeren vendte tilbage til sit eget miljø, og det hvad enten det var en landsby i nærheden af kroen eller i en større by med let adgang til bevættninger. Forklaringerne på de beskedne resultater kan sikkert være mange. Blot skal nævnes, at man fra afvænningshj emmenes side vel sjældent har haft mulighed for at ændre det miljø, der var en væsentlig årsag til alkoholmisbrugets opståen, lige så lidt som man havde mulighed for at underkaste patienterne en rationel psykiatrisk behandling. Det har derfor ofte været svært for familie, venner og læge at få den alkoholskadede til at gå med til at lade sig indlægge på et afvænningshj em for et helt år, borte fra det hjemlige miljø. Noget større pres kunne man næppe lægge på dem, idet drankeren vel ofte selv forstod, at udsigten til helbredelse vel ikke var særlig stor. Kom der så tilbagefald efter et års ophold på afvænningshj em, var spillet så godt som altid tabt, idet det kun i sjældnere tilfælde lykkedes at få en genanbringelse med udsigt til endnu et års isolation bragt i stand. Det fremgår formentlig af det nævnte, at de omtalte behandlingsmetoder kun har været virksomme overfor relativt få, og det var derfor et stort fremskridt i behandlingen af alkoholskadede, da vi for få år siden fik det danske præparat Antabus. Det var dr. med. Erik Jacobsen, der gav os dette nye middel. Jeg skal kortest muligt søge at forklare, hvorledes antabus virker. Alkoholforbrændingen indledes, som før omtalt, i leveren efter bestemte regler. Når forbrændingen forløber normalt, opstår der ikke nævneværdige giftige stoffer, hvorfor en rus alene viser sig ved de af alkoholen fremkaldte forgiftningssymptomer. Tager man derimod antabus, før man drikker alkohol, kan forbrændingen ikke finde sted på normal måde, og der ophobes derfor i organismen et stof, acetaldehyd, som i de mængder, der her kan blive tale om, virker giftigt. Selv en enkelt pilsner bevirker

under disse omstændigheder, at personen bliver rød i ansigtet, hjertevirksomheden og åndedrættet bliver ubehageligt påskyndet, hvorfor han føler hjertebanken og kortåndethed. Dertil kommer så kvalme, undertiden også opkastning. Såfremt man daglig indtager en efter hver enkelt person afpasset dosis antabus, vil de nævnte forgiftningssymptomer hurtigt indtræde, når man drikker alkohol. Forgiftningstilstanden er så ubehagelig, at de allerfleste drankere ikke tør drikke. I modsætning til den før omtalte rent legemlige afspærring på afvænningshjem, taler man her om en kemisk afspærring fra alkohol ved hjælp af antabus. Det har allerede vist sig, at dette middel er til stor hjælp i behandlingen af alkoholskadede. Det må dog straks understreges, at antabus kun er en hjælp sammen med anden behandling. Den psykiatriske behandling af den alkoholskadede og hjælp til ændring af det skadelige miljø er fremover de vigtigste midler i behandlingen af alkoholskadede. Ved hjælp af antabus kan behandlingen ofte foregå ambulat, således at den alkoholskadede kan blive hjemme og eventuelt beholde sit arbejde. Dette er ikke alene et stort plus i øjeblikket, men det er også af værdi senere, når den mere aktive behandling er slut, idet sejren da er vundet i det hjemlige, ganske vist ændrede miljø, samme sted hvor nederlaget er lidt. Udsigten til, at der skal komme noget uventet og nye vanskeligheder i de sanerede omgivelser, er ringere. Og endelig må man ikke glemme, at denne nye behandling har den store fordel, at et eventuelt tilbagefald til drikkeriet ikke behøver at betyde den samme katastrofe, som et tilbagefald efter lang tids ophold på et afvænningshjem, idet man ofte uden altfor store vanskeligheder påny kan instituere antabusbehandling og om fornødent optage også den psykiatriske behandling. Men foruden denne værdifulde hjælp i selve behandlingen har antabus bevirket, at der er kommet røre om alkoholspørgsmålet, og mange alkoholskadede og deres nærmeste har forstået, at der med rimelige ofre er hjælp at få. Lægerne har da også set en stærk tilgang af alkoholskadede, der ønsker hjælp. Selv om ambulat behandling efter de nævnte retningslinier kan ske, vil indlæggelse af alkohol-

skadede enten i hospital eller i en dertil indrettet institution i et par uger eller mere være nødvendig for på rette måde at indlede behandlingen og for på den bedste måde at få miljøet saneret.

En stor støtte i behandlingen af alkoholskadede har foreningen Ring i Ring været. Medlemmerne er tidligere alkoholmisbrugere, der under foreningens ledelse slutter sig sammen i små grupper. De enkelte medlemmer i gruppen hjælper hinanden. Kommer der hos et af medlemmerne tilbagefald, vil de andre medlemmer af gruppen hurtigt få det at vide og hjælpe til med, at behandlingen kan genoptages. Og det er meget vigtigt, at man er på sin post, idet vanskelige perioder for den antabusbehandlede kan opstå, og tilbagefald derfor finde sted. I de allerfleste tilfælde vil det være nødvendigt for den alkoholskadede at blive totalt-afholdende resten af livet.

Alkoholiske sindssygdomme.

De alkoholskadede, man gennem den her skitserede behandling har udsigt til at hjælpe, frembyd er ikke tegn på de sjællige forstyrrelser, vi betegner som alkoholiske sindssygdomme.

Der kan her være tale om dels kortvarige akutte sindslidelser, dels om kronisk forløbende sindslidelser. Til de første hører sygdommen *delirium tremens*, der tidligere var en særdeles hyppig lidelse, der oftest optrådte efter brændevinsdrikkeri. Sygdommen satte pludselig ind, undertiden i tilslutning til en legemlig sygdom, der må antages at have en udløsende virkning. Hospitalsindlæggelse er så godt som altid nødvendig, idet patienten er præget af stærk uro, er meget ængstelig, men det er dog især synshallucinationerne, der er karakteristiske for denne sygdom. Disse er ofte af en særlig art, idet den syge ser mange ubehagelige ting, oftest småkryb, der findes overalt. Patienternes angst kan være så stor, at de maser rundt dag og nat i sygestuen, inden de til sidst falder til ro. Man har tænkt sig, at sygdommen skyldes den på grund af drikkeriet fremkaldte vitaminmangel, muligvis også forandringer af leveren.

Efter langvarigt drikkeri opstår sinds-

sygdomme af længere varighed, f. eks. *korsakoffs psykose*. Det mest fremtrædende symptom her er massiv hukommelsesvækkelse, og nedsat indprentningsevne, samtidig med at patienten fabulerer, fortæller om mange slags imaginære oplevelser. Patienten kan således det ene øjeblik fortælle, at han lige er kommet hjem fra tigerjagt i Indien, for i det næste øjeblik at give en levende skildring af, hvorledes han for 1 time siden har skudt isbjørne på Grønland. Denne sygdom kan invalidere patienten således, at ophold på sindssygehospital bliver nødvendigt for resten af livet.

En anden sindslidelse, der ses hos alkoholskadede, er den *alkoholiske forrykthed*, der ofte er plaget af jalousiforestillinger. Patienten fremkommer med en lang række beskyldninger mod hustruen, idet han finder tegn på utroskab i ganske dagligdags småbegivenheder. Til sidst mener han, at hun har kærester i massevis, og det kan ende med, at han bliver truende og voldsom overfor hende, hvorfor indlæggelse må finde sted.

Det tristeste billede, man træffer, når talen er om alkoholiske sindssygdomme, er det *alkoholiske sløvsind* (*dementia alcoholica*). Jeg har før lige berørt billedet og betegnet denne tilstand som slutstenen på de ødelæggende forandringer, der følger med mangeårigt alkoholmisbrug. Her skal blot føjes til, at patienten ofte først indlægges i sindssygehospital, når han sjælelig er blevet så reduceret, at han ikke længere kan klare sig ude i livet. Han er da massivt hukommelsessvækket og uden energi og initiativ. De legemlige forandringer kan være mere eller mindre udtalte, han er op-dunstet i ansigtet, ofte rødligblå, og med særlige forandringer af næsen, den såkaldte drankernæse. Forandringer af leveren i form af leverskrumpning kan ses, og der kan på grund af beskadigelser af nerverne opstå lammelser, usikkerhed i bevægelserne og måske føleforstyrrelser. Har vi et sådant billede, er forandringen blivende, og patienten må plejes og passes resten af livet. Disse alvorlige følger efter langvarigt drikkeri var tidligere ikke sjældne. Således indkom der i årene før 1917, det år, da den ekstraordinære alkoholbeskatning trådte i kraft, op til 300 patienter

årligt med delirium tremens på Kommunehospitalets VI afdeling i København, mens der de senere år kun har været tale om en halv snes indlæggelser årligt i København, og noget lignende eller lidt mere for resten af landet. Et lignende billede gør sig også gældende, når talen er om de kronisk forløbende sindssygdomsformer. Jeg husker således, at der på Set. Hans Hospital i årene omkring 1917 var op til 10 pct. af de mandlige patienter med den korsakoffske sindssygdom, medens vi nu kun sjældent ser denne lidelse og i reglen kun har en eller to af disse patienter ad gangen på hospitalet. Nedgang i alkoholforbruget kan næppe alene forklare denne forandring, hvorfor det må være rigtigt at drøfte andre årsager. Der kan her være grund til at nævne, at drikkeriet i nogen grad har skiftet karakter, idet man er kommet bort fra det stærke brændevinsdrikkeri og er gået over til øl. Men en medvirkende årsag til ændringen kan formentlig også bedre levevilkår herunder bedre ernæring siges at være. I hvert fald synes de fleste at være enige om, at den vitaminmangel, alkoholmisbrugere især tidligere på grund af for lidt og for ringe føde led af, har en væsentlig andel i de skadelige følger, drikkeriet fører med sig. Der er da næppe heller tvivl om, at den bedre ernæring er skyld i, at alvorligere og irreparable sjælelige og legemlige forandringer hos alkoholmisbrugere indtræder senere end for år tilbage. Og får man fat på disse alkoholskadede i tide, kan behandling med normal føde og ekstra vitamintilførsel bedre eller helbrede den skete skade. Men endnu beslaglægger alkoholskadede mange hospitalpladser, således alene på Set. Hans Hospital ca. 20 pladser på mandsafdelingen.

Alkoholismens sociale følger.

Men selv om billedet af alkoholens skadelige virkninger på et enkelt område, de alkoholiske sindssygdomme, synes at tegne sig noget lysere end tidligere, er der næppe opmuntring at hente, når vi ser på drikkeriets sociale følger.

Visse amerikanske statistikker har brugt økonomien som et kriterium på, hvor dårligt alkoholmisbrugerne klarede sig. Det fremgår af disse statistikker, at næsten tre

fjerdedele hutlede sig gennem tilværelsen, og at kun den ene fjerdedel klarede sig tåleligt. Et andet grundlag for bedømmelsen af den alkoholskadedes sociale stæde er en undersøgelse af skilsmisseprocenten. Det har vist sig, at skilsmisser er ca. 15 gange så talrige mellem alkoholskadede som i den almindelige befolkning. Fra svensk side har man under forarbejderne til den i 1955 gennemførte ændring af salgs- og udskærkningslovgivningen vist, at der er færre alkoholmisbrugere, der er gifte, end svarende til antallet af gifte i den almindelige befolkning. Men selv uden disse statistiske resultater, der er baserede på store talmaterialer, vil enhver, der beskæftiger sig med alkoholskadede, få et overvældende indtryk af, hvor ussel en tilværelse, disse fører, når drikkeriet har været et vist antal år og har haft et tilpas stort omfang. Han fører da en tilværelse, som man næppe vil tro rauligt. Først gør han, som før nævnt, hjemmet til et utåleligt opholdssted for hustru og børn, dels ved den måde han opfører sig på, når han kommer beruset hjem, dels ved at han pantsætter alt, hvad han kan få fat på for at skaffe sig alkohol. Dernæst pantsætter han eget tøj, så han knapt har det nødtørftigste at skjule sig i. Jeg har således en kold dag talt med en mand, der ønskede sig indlagt på hospitalet; han mødte, såvidt jeg kunne se, kun iført en lang regnfrakke og galoscher. Han var dertil snavset og ubarberet. At han ikke havde arbejde og forlængst mistet muligheden for at få det, siger sig selv. Når et sådant stadium er nået, er interessen for en social tilværelse forsvundet, og de menneskelige og kulturelle værdier, som andre stræber efter at få del i, er en fjern verden for ham. Af og til tænker han måske på det, han har mistet, og for den, der har haft et godt hjem med kone og børn, dukker tanken om børnene af og til op og piner ham. At der for en person, som alkoholen har trukket så langt ned, også kan blive tale om kriminelle handlinger, i reglen dog kun småkriminalitet, er ikke uforståeligt. Det kan her f. eks. dreje sig om ejendomsforbrydelse, betleri eller vagabondage. Under beruselse kan dog også ses alvorligere lovovertrædelse, som voldsforbrydelser og visse kønsforbrydelser. De fleste forfattere synes

dog at være enige om, at det ingenlunde er drikkeriet, der er årsagen til lovovertrædelsen, men at kriminalitet og drikkeri begge kan være et udslag af den alkoholskadedes fra det normale afvigende psykiske struktur, her ofte psykopatiske karaktertræk.

Uden at gå i enkeltheder skal det nævnes, at alkoholpåvirkethed er skyld i adskillige dødsfald som følge af ulykkelig hændelse. Men iøvrigt ses menneskelige og sociale skader som følge af alkoholpåvirkning på utallige områder. Her skal blot nævnes, at ikke få selvmord, talrige skilsmisser, fjernelse af børn fra hjemmet er forårsaget af alkoholmisbrug. At alkoholpåvirkede motorførere afstedkommer færdselsulykker, at berusede begår brandstiftelse, er kendt af alle.

Eget materiale.

Fra 1948 til udgangen af 1952 har Set. Hans Mandshospital modtaget 460 alkoholskadede patienter, altså ca. 100 om året. Af disse har jeg nøjere gennemgået de først indlagte 220. Heraf viste det sig, at 140 var psykisk afvigende. Afvigelseerne måtte i væsentlig grad anses for at være baserede på medfødte egenskaber, idet diagnosen i de fleste tilfælde var det, vi i daglig tale kalder psykopati. Der var således tale om en disharmonisk karakter, der ofte viste sig ved holdningsløshed, med ringe modstandsevne overfor uheldige tilskyndelser. Men de psykopatiske karaktertræk præsenterer sig iøvrigt under forskellige former. Her er allerede nævnt holdningsløshed, men desuden viste mange sig særlig følsomme eller havde stemningssvingninger med tilbøjelighed til opstemthed eller nedtrykthed. Kun i 6 tilfælde kunne der konstateres svag begavelse, resten måtte anses for at være normalt begavede. Karakterafvigelseerne må således anses for at være en meget væsentlig årsag til alkoholmisbrugets opståen. I 64 tilfælde fandtes nervøse lidelser, idet patienten var præget af indre uro og rastløshed. Det vil af det nævnte fremgå, at ca. 200 af de 220 patienter under en eller anden form frembød tegn på sjælelige forstyrrelser. Dette tal må dog siges at ligge højt, hvilket måske skyldes, at det stammer fra hospitalsind-

lagte, der formentlig oftere vil frembyde tegn på sjælelige afvigelser. Tallene er imidlertid ikke principielt afvigende fra de tal, andre er kommet med.

For en ordens skyld skal jeg nævne, at vi i enkelte tilfælde træffer alkoholmisbrug hos sindssyge, f. eks. hos manikere, men dette er så sjældent, at vi i denne forbindelse kan se bort derfra.

Derimod nævnes, at der i ikke mindre end 40 tilfælde har kunnet påvises tegn på mere eller mindre alvorlige legemlige sygdomme som medvirkende årsag til alkoholmisbruget.

Går vi dernæst over til at se på, hvilken betydning miljøet har haft for alkoholmisbrugets opståen, tænker jeg kun på det miljø, der for den voksne person har haft indflydelse på starten af drikkeriet. Jeg ser således bort fra den miljøskade, der kan være sket i barndommen og eventuelt haft nervøse lidelser til følge. Af de 220 patienter havde ikke mindre end 107 så alvorlige ægteskabelige konflikter, at manden søgte tilflugt til alkohol for at få lettelse for det, der trykkede ham. I 36 tilfælde fandtes alvorlige økonomiske årsager, og i 30 tilfælde forskellige forhold på arbejdspladserne at være af ikke uvæsentlig betydning for alkoholmisbrugets opståen. De ægteskabelige konflikter afspejlede snart sagt alle de vanskeligheder, der kan opstå i et ægteskab. Her skal blot nævnes utroskab, manglende økonomisk sans og manglende ordenssans, hos hustruen, og det man i daglig tale kalder gemytternes uoverensstemmelse. For de økonomiske forholds vedkommende spillede arbejdsløsheden en stor rolle, idet de reducerede levevilkår og det tunge tryk, arbejdsløsheden fører med sig, slog dem ud. Vanskelighederne på arbejdspladsen kunne være af forskellig art. Undertiden drejede det sig om, at et ret stort antal medarbejdere var inde på et så stort alkoholforbrug, at det var svært for den enkelte at klare sig fri. Der var her næsten altid tale om pilsnerøl. Adgangen til øl var altid let, idet man enten kunne få det gennem kantinen, eller fra en kasse øl stående på arbejdspladsen. Enhver kunne tage heraf, blot han registrerede, hver gang han havde taget en flaske. Når ugeregningen så skulle betales, viste det sig ikke sjældent, at den var større,

end man havde regnet med, således at den resterende løn var for lille til at klare hjemmets løbende udgifter. Der var hermed en grund til fortsat drikkeri på løningsdagen eller senere.

Af de 220 patienter drak de 140 i overvejende grad øl, ca. et halvt hundrede frugtvin og resten likør, whisky og lignende. 64 drak desuden af og til brændevin. Når tallene viser, at ikke færre end 35 periodisk også drak kogesprit, kan dette næppe ses som et udtryk for almindelig sædvane blandt drankere, men det kan formentlig forklares ved, at en del af de til afvæning i et hospital indlagte ofte havde drukket i så mange år, at de var kommet ud i en massiv social deroute.

De her givne tal kan vel siges at pege i retning af, at man søger de billigste drikkevarer og dem, der er lettest adgang til, når man misbruger alkohol. At de almindelige drikkevaner her i landet også spiller en rolle på de nævnte områder, turde være selvsagt.

Ser vi dernæst på alkoholmisbrugets varighed, viste det sig, at ca. 50 havde misbrugt alkohol i 10 år, og andre 50 havde drukket i 20 år. Ikke mindre end 32 havde misbrugt alkohol i 30 år, og 13 i 40—50 år. Resten havde været alkoholmisbrugere i mindre end 10 år, idet det dog for en del patienters vedkommende ikke var muligt at få tilstrækkelig sikre oplysninger om varigheden af drikkeriet.

Undersøger vi dernæst omfanget af patienternes drikkeri, viste det sig, at ca. 10 havde drukket under 10 genstande daglig, mens ca. 20 havde drukket 10 genstande pr. dag. Ikke mindre end 57 havde et dagligt forbrug af 20 genstande, 12 ca. 30 genstande, en halv snes 40—50 genstande og 20 opgav endnu større dagligt forbrug. For omtrent 100 patienters vedkommende var det ikke muligt at fa opgivet et blot nogenlunde eksakt alkoholforbrug. Ca. 100 af de alkoholskadede opgav, at deres drikkeri var periodisk, mens ca. 75 opgav et konstant dagligt drikkeri. For ca. 40 patienters vedkommende kunne formen af drikkeriet ikke opgives. 90 af patienterne havde været ude for en udtalt socialderoute, og for 79 af de alkoholskadedes vedkommende var der tale om kriminalitet, heri medregnet både kriminaliteten, før alkohol-

misbruget satte ind, og kriminaliteten efter alkoholmisbrugets begyndelse. I sidste tilfælde var der ofte tale om småkriminalitet. Jeg vil tro, at dette talmateriale, selv om det ikke er stort, giver et ret godt billede af formen for og omfanget af det langvarige alkoholmisbrug i Danmark.

Undersøger vi, hvor gamle patienterne var ved indlæggelsen, finder vi, at 2 var under 20 år, 20 var mellem 20 og 30 år, 59 mellem 30 og 40 år, 73 mellem 40 og 50 år, 47 mellem 50 og 60 år, 15 mellem 60 og 70 år, og endelig var 4 patienter over 70 år gamle.

Disse tal viser, således som man også kunne vente det, at størstedelen af patienterne var mellem 30 og 60 år.

Undersøger vi nu til slut, hvilket arbejde, de indlagte havde været beskæftiget ved, viser det sig, at 38 var arbejdsmænd, heraf kun 3 bryggeriarbejdere, 9 var sømænd, 74 håndværkere, 65 repræsentanter og beskæftiget ved kontor og handel, 11 arbejdede ved hotel- og restaurationsfaget, 9 var kunstnere, 4 akademikere og resten kunne ikke opgive nogen fast beskæftigelse.

Det er næppe tilladeligt at drage altfor sikre slutninger af disse forholdsvis små tal, men det synes dog at pege på, at alkoholmisbrug i Danmark findes indenfor snart sagt alle erhvervsgrupper.

Antallet af alkoholister og forbruget af alkohol i Danmark.

Der findes mig bekendt ikke nogen sikker opgørelse af, hvor mange alkoholister der gennem årene har været i Danmark, og det er vel også et spørgsmål, om det lader sig gøre at fremskaffe en sådan, eftersom langt fra alle, der misbruger alkohol, kommer i berøring med det offentlige. Mange klarer sig nogenlunde i tilværelsen trods deres alkoholmisbrug. Der har været gjort forsøg på at beregne antallet på det ene eller det andet grundlag, men resultaterne er for usikre til, at man kan bygge på dem. Således har man med støtte i de arvelighedsundersøgelser, som overlæge Kurt Fremming for en halv snes år siden udførte på Bornholm, ment at kunne sætte antallet til ca. 50 000, men fra fagstatistisk side er der gjort indvendinger mod beregningsmåden. Sammenlignet med svenske erfaringer, ser

det også ud, som om man er kommet for højt op. Ved den foran omtalte svenske undersøgelse, der foretoges med stor omhu, nåede man nemlig ligeledes til, at der fandtes ca. 50 000 alkoholister og „andre grove misbrugere“, og Danmark har dog både et mindre folketal og et mindre alkoholforbrug pr. indbygger (med øl som den dominerende bestanddel, medens hovedparten af det svenske forbrug falder på brændevin og andre destillerede drikke).

Det er ganske vist tvivlsomt, hvilke slutninger der kan drages af alkoholmisbrugets størrelse, men alt andet lige skulle dog et stort alkoholforbrug rumme større muligheder for misbrug end et lille. Ved århundredskiftet lå det danske forbrug så forholdsvis højt som ved 8,0 liter ren alkohol årligt pr. indbygger med brændevin som langt den største post. Ædruelighedsforholdene var dengang også meget dårlige, som det fremgår blot af Københavns kommunehospitals indlæggelsestal for delirium tremens. De i 1917 gennemførte forhøjelser af spiritusbeskatningen slog forbruget ned til knapt en tredjedel af det anførte tal, når de alkoholsvage ølsorter holdes uden for beregningen. Umiddelbart før den anden verdenskrig registreredes der et forbrug af 2,38 liter ren alkohol. I krigsårene indtraf der en stigning, som fortsattes i de første efterkrigsår og kulminerede i 1948, da forbruget (stadig uden de alkoholsvage ølsorter) nåede op på 3,40 liter. Siden er det faldet noget, men i 1955, da det udgjorde 3,10 liter, lå det dog endnu ca. 30 pct. over førkrigsårenes niveau. Det må vel til en vis grad betragtes som en virkning af først pengeregighed og mangel på en række forbrugsartikler, senere indtægtsfremgang i næsten alle befolkningskredse og ikke mindst blandt de unge. Enhver stigning af alkoholforbruget har sine betænkelige sider og må derfor følges. Foreløbig har det dog ikke sat sig stærkere spor i sygeligheds-, dødeligheds- og kriminalitetsstatistik m. v., men at dømme efter de ved antabus-behandlingen og i det hele alkoholistforsorgs-arbejdet indvundne erfaringer synes krigsårenes og efterkrigsårenes forbrugsstigning at have været ledsaget af en ikke uvæsentlig forringelse af ædrueligheden. Vor høje alkoholbeskatning frembyder da ikke slet så sikker en garanti for ædrueligheden som alminde-

ligt antaget, og i hvert fald må man til stadighed have opmærksomheden henvendt på forholdet mellem priserne på de alkoholholdige drikke og befolkningens økonomiske standard. Såfremt priserne ikke følger med indtægtsfremgangen, må det ventes at give sig udslag i et forøget salg af disse drikke.

Slutbemærkninger.

Skal vi herefter prøve at gøre op, hvad vi efter den givne fremstilling af alkoholspørgsmålet kan få at vide om alkoholismens problemer, kan vi formentlig sige, at flere faktorer som oftest er nødvendige, for at alkoholmisbrug kan opstå. Det første, der her falder i øjnene, er personligheden, der spiller en betydelig rolle. Her synes især karakteregenskaberne og nervøse lidelser at være af betydning. Men selv personer med ret udtalte personlighedsafvigelse kan sikkert klare sig uden alkoholmisbrug, dersom de lever i godt og egnet miljø. Kommer der derimod vanskeligheder fra omgivelserne, hvad enten det drejer sig om modgang i ægteskabet, økonomiske vanskeligheder, skuffelser med hensyn til den sociale placering eller der er tale om vanskeligheder på arbejdspladsen eller om arbejdsløshed, viser det sig, at sådanne forhold er tilstrækkelige til at vælte den psykisk svagere udrustedes modstand, hvorefter han må søge tilflugt til et eller andet, som han håber kan gøre det muligt for ham at bære vanskelighederne, og dette bliver ofte alkohol. Den relativt lette adgang til at få spiritus og den i forhold til visse lønninger relative prisbillighed på alkohol gør, at den, der ønsker at drikke, ikke behøver at søge længe.

Prøver vi herefter at se på, hvilke forholdsregler der kan tænkes at være af betydning for at hindre disponerede personers trang til at søge hjælp og trøst i alkohol, kommer man næppe udenom, at der i første række må blive tale om mentalhygiejniske foranstaltninger. Men også en bedring af de væsentlige og undertiden fortvivlende boligforhold vil gøre det lettere for mangen en alkoholmisbruger at blive afvænet.

Der må tænkes på ægteskabsrådgivning, således at man søger gennem vejledning at undgå ægteskab mellem altfor uegnede parter. Endvidere må man søge gennem

lægehjælp, undertiden gennem psykiatrisk speciallægehjælp at komme de psykisk afvigende og de sjæleligt syge til hjælp. Hertil kræves en udbygning af det bestående apparat. Jeg tænker her i første række på betydningen af at indrette flere psykiatrisk ledede poliklinikker med tilpas socialrådgiverhjælp, således at patienterne kan få den lægebehandling, de trænger til, og så vidt muligt samtidig få deres private og sociale forhold sanerede. Der er før nævnt, at arbejdsløshedstrykket kunne være en medvirkende faktor til drikkeri. En bedring i arbejdsløshedstallet må derfor ventes at følges af en nedgang i tallet af alkoholmisbrugere. Det kan heller ikke undgås her at nævne det alkoholforbrug, der finder sted på arbejdspladserne. For den, der dag ud og dag ind taler med alkoholskadede, giver det et betydeligt indtryk, når man gang på gang hører, at visse alkoholskikke eller visse alkoholvaner på arbejdspladsen er årsag til tilfælde af alkoholmisbrug. Man må her undersøge forholdene for at få konstateret, hvorledes det forholder sig, og er der noget galt, må man klart erkende det. Her, som på så mange andre områder, vil der, så vidt jeg kan se, især være en vej at gå, nemlig oplysningens vej. Jeg vil ikke tro, der vil være nogen større vanskelighed ved at få fagforeningsledelsen med i dette arbejde, og jeg vil mene, at en fornuftig tilrettelagt oplysning og vejledning vil føre til gode resultater. Men der er ikke alene brug for oplysning på dette specielle område, idet oplysning om alkoholspørgsmål må gives hele befolkningen.

Det er formentlig blevet klart gennem de bemærkninger, jeg i min udredning hist og her har gjort, at adskilligt vedrørende alkohol og alkoholens skæbne i organismen er uklart og trænger til undersøgelse. Det drejer sig her ofte om specielle videnskabelige problemer, hvorfor en nærmere redegørelse herfor må siges at falde udenfor rammerne af denne afhandling. Men der er ingen tvivl om, at det vil være af betydning, at der også i Danmark søges midler til og skabes mulighed for at igangsætte og drive et forskningsarbejde med det formål for øje at klarlægge visse alkoholproblemer, som direkte eller indirekte spiller en rolle for såvel alkoholforbrug som

alkoholmisbrug. Vi bør ikke som hidtil næsten udelukkende lade udlandet om at søge at løse disse problemer. Det vil efter mit skøn altid være af betydning at udføre et forskningsarbejde, tilrettelagt efter de særlige forhold, der gør sig gældende i hvert enkelt land med hensyn til alkoholmisbruget.

Af litteratur har jeg bl. a. benyttet:

„Bidrag til belysning af alkoholproblemet i Danmark". I. del. Tilvejebragt af kommissionen af 1934 angående alkoholspørgsmål. (A/S J. H. Schultz bogtrykkeri, København).

Kurt Åmark: „A study in alcoholism, clinical, social, psychiatric and genetic investigations". (Ejnar Munksgaard, 1951 København).

Kurt Fremming: „Sygdomsrisikoen for sindslidelser og andre sjælelige abnormtilstande i den danske gennemsnitsbefolkning" (Ejnar Munksgaard, 1947, København).

Leonard Goldberg: „Verkan på den mänskliga organism av maldryckar med olika alkoholhalt" (Stockholm, 1951).

- Erik Jacobsen: 1) „Alkohols fysiologi og farmakologi".
2) „Alkohol som et socialt problem".
3) „The Metabolism of Ethyl Alcohol". Pharmacological reviews, vol. 4, nr. 2. June 1952.

Fra Knud O. Møller: „Stimulanser". (Gyldendal, 1945, København).

Jens Chr. Smith: „Psykiatriske forelæsningsninger". (Ejnar Munksgaard, 1951, København).

E. M. P. Widmark: „Über die konzentration des genossenen alkohols in blut und harn unter verschiedenen umständen". Skand. arch, physiol, 1916. 33 : 85.
„Die theoretischen grundlagen und die praktische Verwendbarkeit der gerichtlichmedizinischen alkoholbestimmung". Berlin und Wien 1932.

„Der einfluss der nahrungsbestandteile auf den alkoholgehalt des blutes". Biochem. Z. 1944. 267 : 135.

„Studien über den einfluss verschiedener nahrungsbestandteile auf den Äthylalkoholgehalt des blutes". Biochem. Z. 1934. 270 : 297.

Om alkoholmisbrug og kriminalitet

**En oversigt, der hovedsagelig er baseret
på dansk materiale**

Af Karl O. Christiansen,
universitetslektor, dr. jur.

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
<i>Kapitel 1. Indledning</i>	85
A. De kriminalretlige problemer	85
B. Alkohol som kriminalitetsfaktor	86
C. Om spirituspåvirkning	87
D. Længerevarende spiritusmisbrug	87
E. Sprogbrugen	88
<i>Kapitel 2. Alkoholpåvirkning på gerningstidspunktet</i>	89
I. Problemet	89
II. Danske undersøgelser	90
A. Døgnets variationer	90
B. Ugedagssvingninger	92
C. Sæsonsvingninger	92
D. Langtidsvariationer	95
E. Undersøgelser af lovovertrædere	97
F. Specielt om spirituspåvirkede motorførere	104
III. Kasuistik	104
IV. Sammenfatning og diskussion	106
<i>Kapitel 3. Længerevarende spiritusmisbrug</i>	113
I. Problemet	113
II. Drikfældighed blandt kriminelle	113
III. Kriminalitet blandt drikfældige	123
IV. Kasuistik	130
V. Sammenfatning og diskussion	132
<i>Kapitel 4. Visse andre problemer vedrørende alkoholmisbrug og kriminalitet</i>	135
I. Forældrealkoholisme	135
II. Alkoholmisbrug hos kriminalitetens ofre	138
III. Kriminalpolitiske konsekvenser	139
A. Forebyggelse af alkoholmisbrug og kriminalitet	140
1. Fjernelse af fristelser	140
2. Opsporing og behandling af truede individer	141
3. Social sanering	141
B. Behandling af drikfældige lovovertrædere	141

Kapitel 1.

Indledning.

Forbindelseslinjerne mellem de to socialpatologiske fænomener, alkoholmisbrug og kriminalitet, er talrige, mangeartede og vidtforgrene. I den efterfølgende redegørelse skal først og fremmest problemets kriminologiske aspekter, d. v. s. spørgsmålet om alkohol som kriminalitetsfaktor, behandles. Indledningsvis kan der dog være grund til kort at omtale nogle af de andre synspunkter og problemer, man støder på inden for dette emneområde.

A. De kriminalretlige problemer.

I de fleste civiliserede samfund er visse former for alkoholmisbrug i visse situationer og under visse omstændigheder ligesom kriminalitet belagt med — som regel mindre alvorlige — sanktioner, hvoraf nogle er af strafferetlig karakter.

De sanktioner, der er rettet mod den drikfældige eller alkoholpåvirkede selv, må antages at have et tre-dobbelt formål; dels er de af generalpræventiv karakter, idet de må antages at medvirke til, at hovedparten af befolkningen ikke gør sig skyldig i nogen af de kriminaliserede former for beruselse, dels er formålet specialpræventivt, idet man gennem straffen forventer at kunne afskrække eller gennem behandling forsøger at afvæne den pågældende selv fra forfalden til alkohol; endelig kan formålet være at beskytte den pågældendes nærmeste omgivelser eller almenheden mod farer. *P. M. Sachs* har for nogle år siden i en afhandling givet en oversigt over de i dansk ret gældende regler, som vedrører alkoholmisbrug (5). *Hurwitz* behandler spørgsmålet indgående forskellige steder i sin kriminalret (19). De retspsykiatriske problemer drøftes hos *Helweg* i „Den retslige psykiatri” (17).

Læsere, der ønsker disse problemer nærmere belyst, henvises til disse værker og den dér anførte litteratur.

De senere års fremskridt i den lægelige behandling af alkoholister, antabuskur i forbindelse med socialpsykologisk behandling og forsorg, har også sat sit præg på den kriminalretlige behandling af kriminelle alkoholister. Antabuskur i forbindelse med anden terapi anvendes nu i ret stor udstrækning som vilkår ved betinget dom med tilsyn og også ved prøveløsladelse og betinget benådning.

Betænkning om dom til forsorg (6) indeholder i overensstemmelse med disse nyere synspunkter flere bestemmelser, der netop sigter på at modvirke alkoholmisbruget eller dets følger. Lovudkastets hovedbestemmelse lyder således: „I stedet for at fastsætte en straf kan retten dømme tiltalte til at undergives forsorg i en prøvetid, hvis varighed fastsættes ved dommen til mindst 1, højst 5 år”. Endvidere bestemmes det, at den, der dømmes til forsorg, skal undergives tilsyn i prøvetiden; i forbindelse hermed kan retten pålægge domfældte visse forpligtelser.

Af de forsorgsforanstaltninger, der vedrører drikfældige, må særlig nævnes bestemmelsen i lovudkastet § 56, stk. 1, nr. 3, hvorefter retten kan pålægge den domfældte „at afholde sig fra misbrug af alkohol, narkotika eller andre medikamenter”. Et mindretal inden for straffelovskommissionen har dog foreslået følgende affattelse: „at afholde sig fra nydelse af alkohol eller misbrug af narkotika eller andre medikamenter”. Mindretallet går altså ud fra, at misbrug bedst undgås ved et totalt forbud mod nydelse af alkohol, idet der lægges vægt på, at det for de fleste alkoholister drejer sig om et enten eller, og at de ikke selv vil være i stand til at bedømme, hvornår misbrug

foreligger. Flertallet er derimod af den opfattelse, at det principielt gennem lovens formulering bør fastslås, at det er misbruget, man må forhindre; pålæggets rækkevidde må bedømmes under hensyntagen til den enkelte lovovertræders individuelle tolerans.

Videre indeholder lovudkastet en bestemmelse om, at retten kan pålægge den domfældte „at underkaste sig afvænningskur for misbrug af alkohol, narkotika eller andre medikamenter, om fornødent på hospital eller særlig anstalt" (§ 56, stk. 2, nr. 4). Det fremhæves i betænkningen, at indgrebet i den dømtes personlige frihed bør være det mindst mulige under hensyntagen til, at kuren skal kunne gennemføres.

Endelig indeholder udkastet bestemmelser om, at det kan pålægges den domfældte at tage ophold i dertil egnede hjem eller institution og at underkaste sig tilsynets bestemmelser om indskrænkninger i rådigheden over indtægter og om opfyldelse af ham påhvillende økonomiske forpligtelser. I de sidstnævnte tilfælde tales der ikke udtrykkelig om bestemmelse-nes anvendelighed over for drikfældige, men det er sandsynligt, at man i nogle tilfælde vil kunne udnytte disse regler ved behandlingen af drikfældige lovovertrædere.

B. Alkohol som kriminalitetsfaktor.

Fra et kriminologisk synspunkt samler interessen sig om spørgsmålet: alkohol som kriminalitetsfaktor. *Hurwitz* har defineret kriminologien som den del af kriminalvidenskaben, der gennem empirisk forskning belyser **kriminalitetsfaktorene** (20). Begrebet „kriminalitetsfaktor" er ikke uden videre identisk med det, man i almindelighed forstår ved kriminalitetens årsager. Kriminalitetsfaktorer kan defineres som faktorer, der **optræder** i lovmæssig sammenhæng med kriminaliteten som helhed, med visse former for kriminalitet eller med visse sider af kriminaliteten. Da sådanne lovmæssige sammenhæng kan påvises for alkohol vanernes vedkommende, er de kriminalitetsfaktorer; men heraf kan man ikke uden videre slutte, at alkoholmisbruget er *årsag* til kriminaliteten. Det kan tænkes, at de to socialpatologiske fænomener, vi her beskæf-

tiger os med, udspringer af de samme årsager i lovovertræderens person eller milieu, og det er også muligt, at det nu og da er kriminaliteten \rightarrow og det, en kriminel tilværelse fører med sig \rightarrow der er årsagen, og alkoholmisbruget, der er virkningen.

Det er dog uden videre klart, at man ved de kriminaliserede former for alkoholmisbrug må betragte misbruget som en nødvendig forudsætning for kriminaliteten og altså i denne forstand som en af dens årsager. Dette ligger simpelthen i den måde, hvorpå disse former for alkoholmisbrug er defineret i straffeloven. Hovedinteressen vil imidlertid samle sig om sammenhængen mellem andre former for kriminalitet og alkoholmisbrug. Vi står her over for et problem, der har været genstand for megen diskussion. Der er ganske vist næppe nogen, der vil benægte, at alkoholpåvirkning kan være en væsentlig medvirkende årsag til forbrydelser, og at drikfældighed kan medføre en social déroute og dermed forøge kriminalitetsrisikoen. Alligevel har der været stærkt afvigende opfattelser med hensyn til den nærmere betydning af alkoholmisbrug som kriminalitetsfaktor. Forskellige undersøgelser har givet meget varierende resultater. Dette kan skyldes, at begreber som spirituspåvirkning og drikfældighed er afgrænset på forskellig måde. Det kan hænge sammen med, at alkoholforbruget varierer stærkt til forskellige tider i forskellige samfund og inden for forskellige befolkningsgrupper; men det kan også bero på, at forskellige befolkningsgrupper og enkeltpersoner har en forskellig alkoholtolerans, og man må yderligere regne med, at alkoholmisbrug under visse samfundsforhold kan have en ganske anden betydning som kriminalitetsfaktor end under andre milieuforhold.

Man beskæftiger sig i undersøgelser over sammenhængen mellem alkoholmisbrug og kriminalitet med en række forskellige problemer:

- 1) Spørgsmålet om, hvilken betydning man må tillægge alkoholpåvirkning på gerningstidspunktet.
- 2) Spørgsmålet om sammenhængen mellem længerevarende alkoholmisbrug og kriminalitet, hvor undersøgelserne spalter sig op og belyser to problemer:

- a) hvor mange drikfældige findes der blandt de kriminelle?
og
 - b) hvor mange kriminelle findes der blandt de drikfældige?
- 3) Spørgsmålet om drikfældighedens mere indirekte virkninger, og herunder navnlig
- a) virkningen på de børn, der vokser op i familier, hvor en af eller begge forældre er alkoholister, og spørgsmålet om betydningen af arvelig belastning med alkoholisme, og
 - b) betydningen af alkoholpåvirkning og drikfældighed hos kriminalitetens ofre.

C. Om spirituspåvirkning.

Alkohols virkninger er velkendte. Alkohol virker hovedsagelig ved en forstyrrelse af individets sanseopfattelse og motoriske reaktioner, ved en forringelse af de mere komplicerede psykiske funktioner, herunder særlig ved en nedsættelse af hæmninger og selvkritik. I øvrigt kan rusens forløb variere stærkt, fordi disse funktioner ikke alle lammes ved de samme alkoholkoncentrationer hos forskellige individer.

Fra et kriminologisk synspunkt vil man særlig hæfte sig ved alkoholens psykiske virkninger. Indflydelsen på motorikken er sikkert kun sjældent af kriminogen betydning, bortset fra, at den usikre gang naturligvis vil være et stærkt indicium for beruselse, der kan føre til anholdelse. Derimod kan virkningerne på sanseapparatet undertiden spille en afgørende rolle. Ændringer i sanseopfattelsen medfører en ændret opfattelse af den verden, man lever i. Det hænder ikke så sjældent, at den berusede ikke opfatter eller mistyder andre menneskers reaktioner, måske i en kritisk situation, hvor mulighederne for kriminalitet er mere nærliggende end ellers. Den spirituspåvirkede voldsmand eller sædelighedsforbryder opfatter og oplever måske ikke ofrets lidelser eller modpartens reaktioner på samme måde, som hvis han var ædru.

Det er dog den forhøjede selvfølelse, selvovervurderingen i forbindelse med nedsættelsen af hæmningerne, der indebærer den

største kriminalitetsrisiko. Det gælder både med hensyn til berigelsesforbrydelser og personforbrydelser, måske i særlig grad voldsforbrydelser, hvor også de uregulerede følelsesmæssige reaktioner spiller en fremtrædende rolle.

D. Længerevarende spiritusmisbrug.

World Health Organization (8,51) har defineret umådeholdent (ekcessivt) drikkeri, der også betegnes som symptomatisk drikkeri, som enhver form for drikkeri, som går ud over den sædvanemæssige anvendelse af alkohol som fødemiddel, eller ud over, hvad der er i overensstemmelse med de sociale drikkevaner i det pågældende samfund. Alkoholister er de umådeholdne personer, hvis afhængighed af alkohol har nået en sådan grad, at den frembyder en erkendelig sjælelig forstyrrelse eller griber ind i deres legemlige og sjælelige sundhed, deres forhold til andre mennesker og deres gnidningsløse, sociale og økonomiske tilpasning, eller som viser begyndende tegn på en sådan udvikling.

I definitionen på det ekcessive drikkeri er spørgsmålet om årsager ladet ude af betragtning; men det antages, at det er symptom på en forstyrrelse af legemlig, sjælelig eller social art. Hvis den drikfældige bliver afhængig af alkoholen, betegnes drikkeriet som addiktivt. Hverken disse begreber eller deres betydning for diagnostiken kan betragtes som helt klare.

Karl Teilmann (46) har som et bidrag til klaring af begreberne foreslået, at man ved opdeling af en befolkningsgruppe efter alkoholvaner anvender følgende sprogbug:

Totalt afholdende.

Mådeholdende.

Personer, der nu og da ved enkelte lejligheder drikker umådeholdent.

Personer, der vanemæssigt drikker umådeholdent, men ikke addiktivt.

Personer, der drikker addiktivt.

De to sidste grupper betegnes som alkoholister, men det fremhæves, at de ikke omfatter alle de personer, der har alkoholproblemer.

Straffeloven anvender som kriterium for iværksættelse af visse reaktioner begrebet

„forfalden til drukkenskab". Dette juridiske begreb er utvivlsomt videre end begrebet addiktivt drikkeri og måske snævrere end begrebet alkoholisme.

Begrebet „kronisk alkoholisme" anvendes om alkoholister, hvis sygdom viser sig ved legemlige symptomer som rystende hænder og tunge, kroniske slimhindekatarrer, lettere eller sværere nervebetændelser og i udprægede tilfælde leversygdomme, samt visse karakteristiske psykiske symptomer, der hos *Helweg* (17) beskrives således: „et almindeligt åndeligt forfald, langsom, træg tankegang, svigtende præcision og pligtopfyldenhed, svigtende ordenssans. Efterhånden kommer der moralsk forfald, slaphed og viljesløshed, tilbøjelighed til kompenserende selvhævdelse, stigende til affektexplosivitet, aggressivitet og brutalitet. Til sidst familiær og social deroute og total forsumpethed. Fortsætter drikkeriet, kommer der en blivende demens, dog sædvanlig af lettere grad".

Begrebet kronisk alkoholisme er vistnok snævrere end begrebet addiktivt drikkeri.

Som symptomer på en begyndende alkoholisme nævner *Teilmann* følgende otte punkter:

1. Man er mere interesseret i alkoholens virkning end i dens smag. Man drikker for virkningens skyld.

2. Man er på kant med sin hustru eller andre pårørende, der synes, at der går alt for mange penge til spiritus. Hvis man tænker sig om, må man indrømme, at en alt for stor del af ugelønnen er gået til spiritus -- mere end en enkelt gang i det sidste halve år.

3. Man har fået advarsler på sin arbejdsplads, eller man er begyndt at forsømme på grund af tømmermænd.

4. Man „tåler" mere end tidligere. Der skal meget mere til, før man bliver beruset.

5. Man er begyndt at få huller i hukommelsen vedrørende begivenhederne aftenen før. Man husker ikke, hvordan man kom hjem.

6. Man skal helst have spiritus dagen derpå. Man synes ikke, man er menneske, før man har fået en eller et par genstande.

7. Man er rastløs og urolig, har dirrende hænder næste morgen og drikker for meget også denne dag.

8. Man kan ikke holde op med at drikke, når man først har fået lidt i sig, måske allerede efter 2-3 „genstande", måske først efter 6-7 „genstande". Man går ud for at drikke en enkelt „genstand", men fortsætter hele aftenen.

Det understreges, at disse symptomer enkeltvis ikke kan tillægges nogen betydning.

Med et længerevarende alkoholmisbrug forøges sandsynligheden for kriminalitet, bl. a. fordi de med drikkeriet følgende psykiske forandringer indebærer en forøget kriminalitetsrisiko. Et længerevarende alkoholmisbrug vil i øvrigt ofte forandre selve rusens forløb; de lovovertrædelser, der begås af drikfældige under akut alkoholpåvirkning, er af en noget anden karakter end de forbrydelser, der begås under den akutte lejlighedsrus. Den akutte rus hos en drikfældig virker på baggrund af psykiske forandringer og ofte også en social deroute, hvorfor tyverier og forskellige former for lettere parasitær kriminalitet som løsgængereri og betleri dominerer; lejlighedsvis begås der dog også grove voldsforbrydelser, som man undertiden ser det hos jalousiforrykte kroniske alkoholister.

E. Sprogbrugen.

Desværre er det ikke muligt at anvende en helt ensartet sprogbrug ved referatet af andres undersøgelser. Ordet alkoholmisbrug dækker i almindelighed 1) længerevarende, eventuelt periodisk (men ikke episodisk) forekommende tilstande af alkoholforgiftning; 2) den akutte alkoholpåvirkning, for så vidt den medfører væsentlige socialt uheldige følger (herunder kriminalitet og straf) for den påvirkede.

Kapitel 2.

Alkoholpå virkning på gerningstidspunktet.

I. Problemet.

Undersøgelser over sammenhængen mellem kriminalitet og alkoholpåvirkning på gerningstidspunktet er dels foretaget ved mere indirekte metoder, først og fremmest sammenligninger mellem variationer i alkoholmisbruget og variationer i den erfaringsmæssigt alkoholbetingede kriminalitet. Ved sådanne sammenligninger kan man interessere sig for kriminalitetens udvikling gennem længere eller kortere tidsrum eller for kriminaliteten i forskellige samfund eller forskellige befolkningsgrupper. Dels er sammenhængen søgt belyst mere direkte ved mer eller mindre indgående undersøgelser af de enkelte lovovertrædere.

Fra tiden omkring århundredskiftet foreligger der en lang række statistiske undersøgelser, der viser en sammenhæng mellem spiritusmisbrug og visse former for kriminalitet. Det gælder naturligvis først og fremmest ved de lovovertrædelser, hvor alkoholpåvirkningen er en del af gerningsindholdet, men derudover tillige ved forskellige typer af voldsforbrydelser, visse ejendomsforbrydelser og visse seksualforbrydelser., Også undersøgelser af enkelttilfælde, foretaget med henblik på nærmere at belyse spørgsmålet, viser, at den ad andre veje konstaterede statistiske sammenhæng dækker over realiteter.

Ved visse af de statistiske undersøgelser støder man på betydelige vanskeligheder, fordi det er umuligt at få sikre tal for alkoholmisbrugets omfang gennem en vis periode, i forskellige samfund eller inden for forskellige befolkningsgrupper. De oplysninger, der foreligger, vedrører som regel alkoholproduktionen, alkoholomsætningen eller eventuelt alkoholforbruget, der dog sjældent kan bestemmes selvstændigt. Der er imidlertid heller ingen grund til at tro,

at det er *alkoholforbruget*, der er det afgørende for kriminaliteten. Det afgørende er *alkohol misbruget*. Dette følger allerede af, hvad der tidligere er anført om begrebet alkoholmisbrug, og det er ikke meget mere end en tautologi, når man siger, at *alkoholnydelse* bliver til *alkoholmisbrug*, når den fører til kriminalitet. Specielt må man være opmærksom på, at man ikke gennem fastlæggelsen af denne sprogbrug kaster nyt lys over årsagsforholdene.

Ved ældre undersøgelser er det dog af og til lykkedes at påvise sammenhæng mellem kriminalitet og alkoholforbrug. Metoden er imidlertid ikke sikker. Det er således tvivlsomt om misbruget står i et entydigt, konstant forhold til forbruget. Påviser man f. eks., at de typisk alkoholbetingede forbrydelser gennem en vis periode holder sig på nogenlunde samme niveau, medens alkoholforbruget har været væsentlig stigende, kan dette meget vel skyldes, at det stigende alkoholforbrug ikke har medført nogen stigning i misbruget. Det kan være kommet befolkningsgrupper til gode, som ikke tidligere nød spiritus i større omfang, uden at det derfor har ført til noget misbrug. Eller det kan være tegn på en almindelig økonomisk fremgang for *hele* befolkningen. Omvendt kan svingninger i de alkoholbetingede forbrydelsers antal i en periode, hvor alkoholforbruget er konstant, skyldes en ændring i befolkningens alkoholvaner, som i visse befolkningsgrupper kan have medført et forøget misbrug, i andre et mindre forbrug.

Det er heller ikke sikkert, at en opgørelse vedrørende alkoholforbrugets fordeling inden for bestemte befolkningsgrupper, f. eks. angivet ved antallet af personer, der drikker mere end et bestemt kvantum daglig, ville give et godt grundlag for vurderingen af misbruget, fordi de enkelte gruppers alko-

holvaner og den individuelle tolerans hos deres medlemmer spiller med ind. Seks-otte bajere daglig behøver ikke nødvendigvis for en hårdt arbejdende koksafbærer eller havnearbejder at få sådanne socialt uheldige følger, at man med rimelighed kan tale om misbrug. Hos visse håndværkere, kontorister, tjenestemænd, repræsentanter eller forretningsfolk kan det samme kvantum imidlertid have medført en grad af alkoholpåvirkning, der i deres erhverv må karakteriseres som misbrug.

Endelig spiller de omstændigheder, hvorunder der drikkes, en rolle, og visse mennesker med et relativt stort, undertiden endogså et meget stort alkoholforbrug er faktisk i stand til at kontrollere deres alkoholnydelse på en sådan måde, at de ikke udsætter sig for nogen forøget kriminalitetsrisiko. *Veli Verkko* (49) nævner således, at departementet Finistère i Frankrig lå på førstepladsen med hensyn til beruselse i det meste af perioden 1826-1890, medens det med hensyn til drab og drabsforsøg kom på 43. pladsen, ved mord på 76. pladsen, ved forgiftning på 81. pladsen og ved drab på forældre eller bedsteforældre på 20. pladsen blandt de franske departementer i perioden 1826-1880. Forklaringen kan være den enkle, at man gennem et stort antal anholdelser for beruselse har forebygget grovere former for kriminalitet; men den kan også ligge i, at samfundsforhold og drikkevaner ikke begunstiger den grovere alkoholbetingede kriminalitet — nogle mennesker bliver under alkoholpåvirkning ikke aggressive, men glade, muntre, overstadige, støjende og — før eller senere — søvnige.

I dette afsnit skal omtales visse resultater af danske undersøgelser vedrørende kriminalitetens periodiske variationer samt resultater af undersøgelser af lovovertrædere, for så vidt de indirekte eller direkte kan kaste lys over spørgsmålet om sammenhængen mellem alkoholpåvirkning og kriminalitet.

Indledningsvis skal det dog bemærkes, at det ved en række udenlandske undersøgelser er påvist, at beruselsesforseelserne, de fleste voldsforbrydelser, visse seksualforbrydelser, husfredskramkøler og ran forekommer med forøget hyppighed i perioder, hvor alkoholforbruget er særlig stort. Blandt forbrydelser mod liv og legeme synes det overlagte mord at danne en undtagelse.

Udenlandske undersøgelser over kriminalitetens stedlige fordeling viser ligeledes sammenhæng med alkoholforbruget. *Verkko* (48) antager, at det ikke så meget er alkoholforbrugets størrelse som alkoholforbruget i forbindelse med folkepsykologiske ejendommeligheder, specielt de forskellige folks alkoholtolerance, der er det afgørende.

Endvidere bekræfter udenlandske undersøgelser over forekomsten af alkoholpåvirkning hos lovovertrædere, at voldsforbrydelser med undtagelse af overlagt mord meget hyppigt begås af alkoholpåvirkede. Procenttallene varierer for forskellige typer af voldsforbrydelser, men de er gennemgående ret høje. Dette gjaldt ikke blot i begyndelsen af århundredet, hvor alkoholforbruget var flere gange større, end det er nu, det gælder også de sidste årtier. En tilsvarende sammenhæng er påvist for seksualforbrydelser, hvor procenttallet er mindre, og ejendomsforbrydelser, hvor de anførte tal for hyppigheden af alkoholpåvirkning varierer temmelig meget fra undersøgelse til undersøgelse. Også for brandstiftelse synes sammenhængen med alkoholpåvirkning at spille en rolle. Alkoholpåvirkning forekommer — stadig ifølge udenlandske undersøgelser — hyppigere blandt recidivister end blandt forbryderbegyndere, og den er højst i aldersklasserne mellem 30 og 40 år.

II. Danske undersøgelser.

Der er i dansk kriminologisk litteratur ydet visse bidrag til belysning af spørgsmålet om alkoholpåvirkning som kriminalitetsfaktor. Adskillige af de herhenhørende arbejder har først og fremmest interesse, fordi de på danske materialer illustrerer sammenhæng, der i og for sig må anses for velkendte. Enkelte undersøgelser er dog af selvstændig værdi.

A. Døgnets variationer.

Le Maire (31) har i sin undersøgelse af seksualkriminaliteten, baseret på materiale vedrørende 3185 seksualforbrydere, der er domfældt i perioden 1. juni 1929—1. juni 1939, for 1972 af de undersøgte fundet, at uterlighed over for piger og drenge samt exhibitionisme kulminerer om eftermiddagen, medens uterlighed over for kvinder og

Tabel 1. Seksualkriminalitetens procentvise fordeling på døgnets hovedafsnit efter kriminalitetens art (efter le Maire).

	Formiddag (6—12)	Eftermiddag (12—18)	Aften (18—24)	Nat (0—6)	Samlet antal
Voldtægt	10,1	19,1	32,6	38,2	89
Uterlighed overfor kvinder	5,6	12,6	41,4	40,4	285
Uterlighed overfor piger	15,3	60,3	22,3	2,1	511
Uterlighed overfor drenge	7,0	47,5	38,1	7,4	215
Exhibitionisme	21,8	56,8	17,2	4,2	249
Samleje med mindreårige	4,2	19,7	58,2	17,9	335
Diverse forseelser	9,1	38,6	48,9	3,4	88
Ialt	12,0	41,5	33,4	13,1	1 972
Sexualforbrydernes antal	238	818	658	258	1 972

samleje med mindreårige har deres maksimum om aftenen mellem kl. 18 og 24 og voldtægt om natten mellem kl. 0 og 6, hvor også uterlighed over for kvinder er repræsenteret ved høje tal (se nærmere i tabel 1). For de tre sidste seksualforbrydelsers vedkommende, der udspringer af mere „normale“ motiver, må man regne med, at alkoholpåvirkning spiller en vis rolle.

C. Fl. Steenstrup (44) har for alkoholkommissionen foretaget en opgørelse vedrørende 16 103 anholdelser for beruselse i tiden 1. april 1949—1. april 1950, hvortil der henvises. Han har her undersøgt fordelingen af sådanne anholdelser på døgnets

timer. Antallet er lavest mellem kl. 7 og 8 om morgenen; herefter stiger det langsomt indtil omkring middagstid, hvor stigningen bliver stærkere; efter den normale arbejdstids ophør når antallet af anholdelser (for hele året) her i landet op på ca. 1 000 i timen. På dette niveau holder tallene sig indtil 22-tiden, hvorefter en ny stigning indtræder; maksimum nås i de første 2 timer efter midnat; herefter falder tallene, indtil minimum igen nås omkring 7-8 tiden.

Disse svingninger må i alt væsentligt antages at være et resultat af variationer i alkoholforbruget. Denne opfattelse støttes blandt andet af, at anholdelsestallene kul-

Tabel 2. Seksualkriminalitetens procentinse fordeling på ugens dage efter kriminalitetens art (efter le Maire).

	Søndag	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Samlet antal
Voldtægt	18,8	11,8	10,6	15,3	8,2	8,2	27,1	85
Uterlighed overfor kvinder	30,2	13,7	9,7	7,9	15,3	11,2	14,0	278
Uterlighed overfor piger	13,7	18,3	13,2	15,2	11,3	11,3	17,0	460
Uterlighed overfor drenge	14,8	13,8	10,1	12,6	15,9	15,3	17,5	189
Exhibitionisme	9,2	12,9	12,0	17,1	15,5	14,3	19,0	433
Samleje med mindreårige	32,2	8,6	5,3	17,3	10,1	11,1	15,4	208
Diverse forseelser	12,3	14,6	16,9	18,0	10,1	11,2	16,9	89
Ialt	17,8	14,1	11,1	14,6	12,8	12,2	17,4	1 742
Sexualforbrydernes antal	309	245	194	255	223	214	302	1 742

minerer senere i hovedstaden end i den øvrige del af landet, og væsentligt senere i byerne end i landkommunerne, hvor maksimum allerede nås kl. 19-20.

B. Ugedagssvingninger.

Le Maire (31) har for seksualkriminalitetens vedkommende for 1 742 af de undersøgte påvist, at samtlige seksualforbrydelser kulminerer i tiden lørdag til mandag. Resultaterne fremgår af tabel 2. Voldtægt, uterlighed over for drenge og exhibitionisme synes at være udprægede lørdagsforbrydelser. Uterlighed over for kvinder har maksimum om søndagen, og det samme gælder om samleje med mindreårige, medens uterlighed over for piger er repræsenteret ved forholdsvis høje tal mandag og lørdag. Fordelingen er — som man kunne vente — mest ensartet ved de egentlige abnormhandlinger, beføling af piger og drenge og exhibitionisme, „medens de mere „normale“ foreteelser, forbrydelser over for voksne kvinder og samleje med de forbudte aldersklasser, i højere grad er bundet til de særlige dage, hvor specielle lejlighedsmomenter (forsamlingshusballer, alkoholnydelse m. m.) har kunnet gøre sig gældende".

Steenstrup (44) har på materialet for 1949-50 foretaget en undersøgelse over variationer af anholdelser for beruselse på de enkelte ugedage, særskilt for sommerhalvåret og vinterhalvåret. Han har påvist, at der både sommer og vinter gennemsnitligt anholdes mindst en halv gang så mange berusede om fredagen og lørdagen som på de andre ugedage; herefter følger torsdag (lønudbetalingsdagen for lønarbejdere). Navnlig i sommerhalvåret er disse forskelle større i hovedstaden end i det øvrige land. Han tilføjer i sin oversigt, at hvis man henregner de anholdelser, der foretages i de sene nattetimer, til den foregående ugedag (hvor man må formode, at drikkeriet er begyndt), ville gennemsnitstallene for torsdag og muligvis også fredag og lørdag formentlig blive endnu større og tallene for søndag endnu mindre.

Steenstrup har endvidere opgjort anholdelsestallene for helligdage og visse andre dage. I 1949 lå 1. pinsedag, som dette år faldt sammen med grundlovsdag, i spidsen, tæt fulgt af st. bededagsaftensdag, jule-

aftensdag og pinselørdag; derefter kom befrielsesdagen (en torsdag), skærtorsdag og 1. maj (en søndag), st. bededag, påskelørdag og nytårsaftensdag; særlig lavt lå tallene for 1. og 2. juledag.

Københavns politis sociale hjælpetjeneste har i sin årsberetning for 1957 (28) givet en oversigt over anholdte mandlige berusere i København 1956 og 1957. Bearbejdelsen, der er foretaget i samarbejde med Det kriminalistiske institut ved Københavns universitet, viser ligesom *Steenstrups* oversigt for 1949-50, at anholdelsestallene kulminerer henimod ugens slutning med en stigning fra mandag til fredag og lørdag, hvor tallene er størst. I øvrigt fremgår det af denne undersøgelse, at svingningerne er mest udprægede for personer, der kun er anholdt en enkelt gang i årets løb, medens personer, der anholdes flere gange inden for det samme år, fordeler sig mere jævnt på ugedagene, selv om tendensen i øvrigt er den samme som for de engang-anholdte. Disse fordelinger kan tyde på, at de engang-anholdte er mere afhængige af svingningerne i det almindelige alkoholforbrug end de fleregang-anholdte, blandt hvilke man utvivlsomt finder en del drikfældige og egentlige alkoholister.

Der kan ikke være tvivl om, at disse svingninger hænger ret nært sammen med alkoholforbrugets størrelse.

C. Sæsonsvingninger.

Som nævnt har flere udenlandske undersøgelser vist, at personforbrydelser, og herunder navnlig voldsforbrydelser, varierer på en karakteristisk måde i årets løb. Disse variationer må i en ikke ringe udstrækning forklares ved variationer i alkoholforbruget.

Seksualkriminalitetens fordeling på årets måneder er herhjemme undersøgt af *le Maire* (31). Tyngdepunktet ligger, som det ses af tabel 3, i sommermånederne med de højeste tal i perioden maj-august. Variationerne inden for denne kulminationsperiode er ikke betydelige for de enkelte seksualforbrydelsers vedkommende. Samleje med mindreårige når sit højdepunkt i maj. Voldtægt viser maksima i marts, august og november, men de absolutte tal er små, så bevægelsen kan næppe anses for karakteristisk. Uterlighed over for kvinder og

exhibitionisme kulminerer i juni, uterlighed over for drenge i juli, uterlighed over for piger i august.

Det er sandsynligt, at alkoholnydelser i forbindelse med sommertidens livlige sociale aktivitet og de specielle festligheder i det fri spiller en afgørende rolle for disse svingninger.

Københavns politis statistiske kontor har

stillet materiale til rådighed vedrørende de i årene 1946 og 1947 samt 1953 og 1954 for beruselse alene eller for beruselse i forbindelse med anden lovovertrædelse foretagne anholdelser, månedlig fordelt (se tabel 4). De vedføjede kurver (se diagrammerne I og II) for årene 1946-47 viser, at såvel anholdelser (med efterfølgende tiltale) for beruselse alene som anholdelser i forbin-

Tabel 3. Seksualkriminalitetens procentvise fordeling på årets måneder efter kriminalitetens art (efter le Maire).

	Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	Septembr.	Oktober	November	December	Samlet antal
Voldtægt	4,5	2,2	12,3	7,9	4,5	10,1	9,0	14,6	7,9	4,5	14,6	7,9	89
Uterlighed overfor kv. . .	5,9	6,9	6,6	4,9	7,0	12,5	10,4	10,4	7,3	6,9	11,8	9,4	288
Uterlighed overf. piger . .	6,6	6,6	7,8	7,8	10,0	9,7	9,9	12,7	7,4	8,3	6,8	6,4	528
Uterlighed overf. drenge	7,5	5,3	4,9	7,1	11,5	9,2	12,8	12,4	10,2	5,8	4,9	8,4	226
Exhibitionisme	6,6	6,6	6,4	8,2	9,1	13,5	9,5	10,8	9,5	9,2	6,0	4,6	453
Samleje m. mindreårige	9,4	5,7	6,6	6,9	10,9	10,3	9,7	8,0	7,7	6,0	10,0	8,8	350
Diverse forseelser	12,2	4,1	7,2	8,2	7,2	10,2	6,1	17,3	11,2	11,2	1,0	4,1	98
Ialt	7,3	6,1	6,9	7,2	9,3	11,0	10,0	11,4	8,4	7,6	7,7	7,1	2 032
Månedernes middeltemperatur	1,5	1,0	2,1	6,0	11,0	14,4	16,6	16,3	13,1	8,9	5,3	2,3	
Seksualforbrydernes antal	148	124	140	146	189	224	203	232	171	154	157	144	2 032

Tabel 4. De i København for beruselse alene eller for beruselse i forbindelse med anden lovovertrædelse tiltalte personer i årene 1946 og 1947 samt 1953 og 1954, månedligt fordelt.

	1946		1947		1953		1954	
	Beruselse alene	Beruselse + anden lovovertr.	Beruselse alene	Beruselse + anden lovovertr.	Beruselse alene	Beruselse + anden lovovertr.	Beruselse alene	Beruselse + anden lovovertr.
Januar	141	226	134	185	184	199	199	174
Februar	101	163	91	125	168	160	132	117
Marts	116	192	117	174	262	271	225	235
April	155	266	101	206	282	295	260	280
Maj	186	276	161	263	333	247	308	215
Juni	203	264	146	253	321	263	296	261
Juli	194	318	204	351	362	319	303	231
August	188	277	211	358	271	273	308	296
September	167	268	173	374	287	258	265	259
Oktober	164	266	144	303	263	281	236	176
November	141	211	117	317	277	257	228	226
December	117	194	147	273	241	278	229	194
Ialt	1 873	2 921	1 746	3 182	3 251	3 101	2 989	2 664

Diagram I

1946

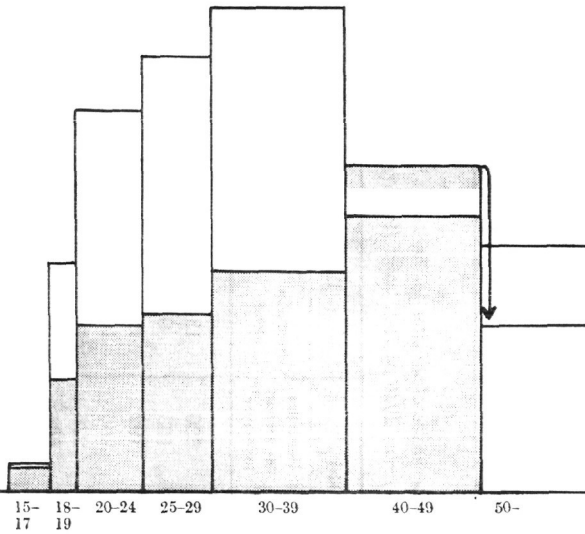
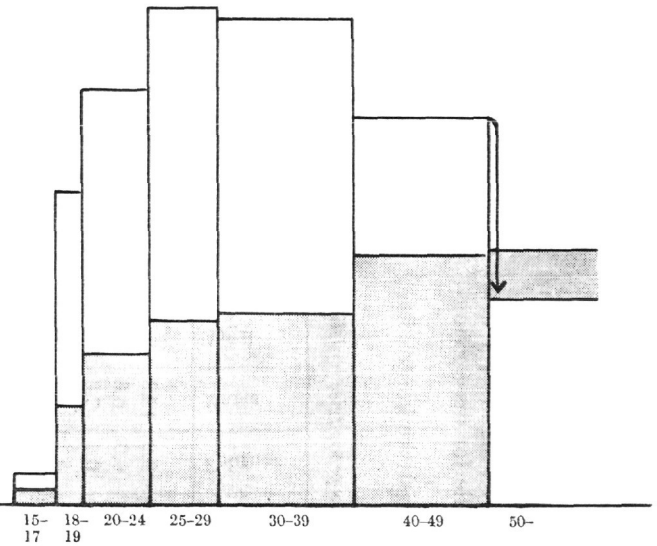

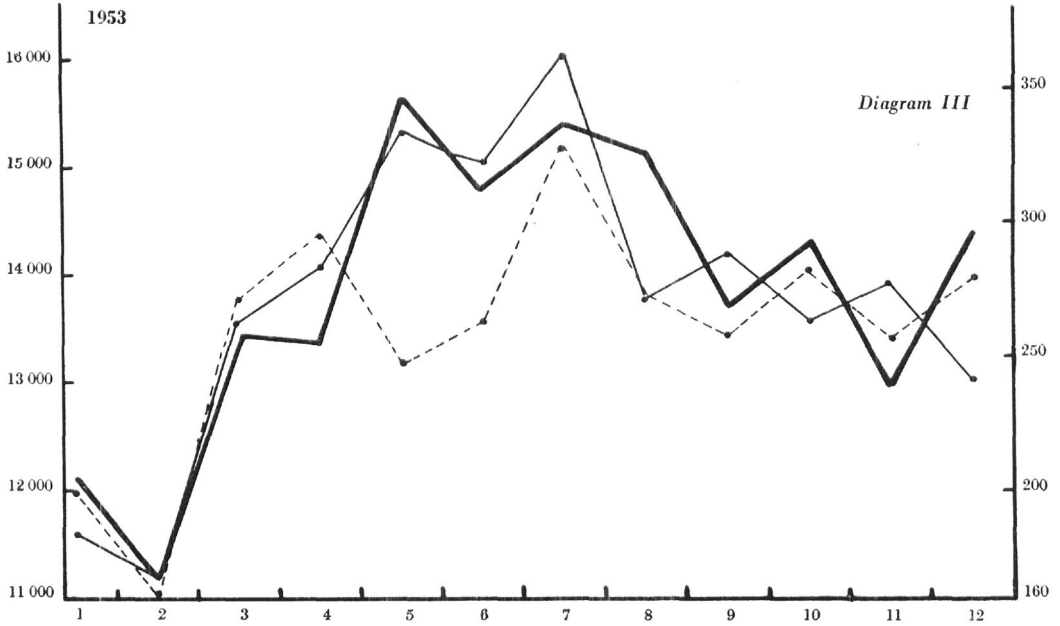
Diagram II

1947

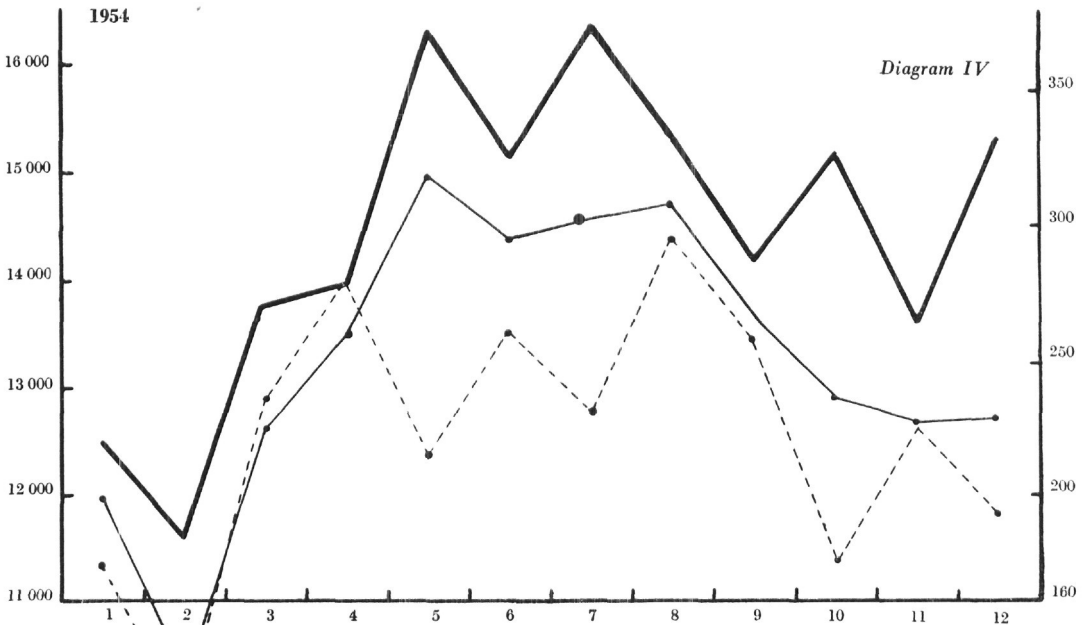

Antal personer, der er tiltalt for beruselse i forbindelse med anden overtrædelse
alene

— Omsætn. af stærke drikke
 — Beruselse alene
 - - - Beruselse i forbindelse med anden lovovertrædelse.

Omsætningen af stærke drikke i restaurationsvirksomheder i Københavns tolddistrikt og de i København for beruselse alene eller for beruselse i forbindelse med anden lovovertrædelse tiltalte personer i årene 1953 og 1954, månedlig fordelt.

delse med andre lovovertrædelser ligger relativt lavt i månederne februar-marts og november-december; en stigning sætter ind fra april-maj, og kulminationen nås omkring juli-september. Tallene for januar ligger i 1946 væsentligt højere end tallene for december, dette gælder derimod ikke i 1947. Februar måned karakteriseres i begge disse år ved et klart minimum.

For årene 1953 og 1954 er de tilsvarende tal sat i relation til månedstallene for omsætningen af stærke drikke i restaurationsvirksomheder i Københavns tolldistrikt (se diagrammerne III og IV). Kurverne over anholdelser forløber i store træk som for årene 1946-47, og kurverne for omsætningen af stærke drikke viser navnlig i 1953 en ganske god overensstemmelse med forløbet af anholdelseskurverne. Det er således karakteristisk både for 1953 og 1954, at minimum for begge typer af anholdelser og for omsætningen af stærke drikke nås i februar måned. Også med hensyn til den efterfølgende stigning i de første forårs måneder er der en smuk overensstemmelse. I de efterfølgende måneder ligger omsætningen af stærke drikke relativt højt fra maj til oktober-november ligesom antallet af anholdelser for beruselse. Her følger kurverne imidlertid ikke hinanden fra måned til måned, hvilket kan hænge sammen med, at omsætningen, beregnet på grundlag af de til tolldistriktet indbetalte afgifter, vedrører et væsentlig større område end anholdelseskommunen. I sommertiden, hvor mange restauranter i omegnen og Dyrehavsbakken lukker op, kan dette medvirke til at fortegne billedet, idet beruselsessager på grund af det således forøgede alkoholkonsum ikke falder ind under Københavns politis område. I øvrigt må man regne med, at også andre kriminalitetsfaktorer gør deres indflydelse gældende.

Den af Københavns politis sociale hjælpe-tjeneste foranstaltede undersøgelse viser i det store og hele tilsvarende svingninger. Også her er forløbet forskelligt for engangs- og fleregangs-anholdte. For de engangs-anholdte er anholdelseshyppigheden mindst i januar. Herefter stiger kurven ret stærkt og nogenlunde jævnt frem til sit kulminationspunkt i juli. I resten af årets måneder sker der et betydeligt fald, men dog således at december måned er karakteriseret ved

anholdelsestal, der ligger omkring tallene i marts-april. For de fleregangs-anholdte er forløbet mindre regelmæssigt. Der er et tydeligt fald fra januar til februar, herefter begynder en stigning med kulmination i maj. Resten af året falder kurven jævnt indtil november med en ny svag stigning i december.

Også sæsonsvingningerne tyder på, at de personer, der anholdes mere end en gang for beruselse i løbet af det samme år, er mindre påvirkelige af svingningerne i alkoholforbruget end de engangs-anholdte.

Man tør på dette grundlag konkludere, at såvel de kriminaliserede former for alkoholmisbrug som visse alkoholbetingede lovovertrædelser af anden art er underkastet bestemte sæsonsvingninger med et maksimum, der begynder i maj og strækker sig gennem de varme sommermåneder. Denne karakteristiske udvikling viser en forholdsvis nær sammenhæng med mængden af stærke drikke, der udskænkes på beværtninger og restauranter.

C. Fl. Steenstrup (44) har i sin afhandling vist, at de for Københavns vedkommende omtalte svingninger med små afvigelser også gælder for provinsbyerne og landkommunerne.

D. Langtids variationer.

Vanskelighederne ved gennemførelse af undersøgelser over kriminalitetens udvikling gennem en længere tidsperiode er tidligere omtalt. Mulighederne for at iagttagelse alkoholforbrugets indflydelse på forbrydernes antal foreligger kun i perioder, hvor alkoholforbruget i løbet af en kort årrække er undergået meget betydelige ændringer. Dette er her i landet kun sket én gang i dette århundrede, nemlig ved indførelse af de høje spiritusskatter i 1917. I begyndelsen af århundredet lå det årlige alkoholforbrug mellem 9 og 6 liter ren alkohol pr. person, i det store og hele dog med en nedadgående tendens. Det faldt brat i 1917 og har siden ligget på mindre end det halve, omkring 2-3 liter årlig. Netop krigsårene er imidlertid en særlig vanskelig periode at arbejde med i kriminalstatistikken. Kriminaliteten som helhed tiltog stærkt under den første verdenskrig; men denne stigning faldt hovedsagelig på ejendomsforbrydelserne. Stignin-

gen begyndte i 1917, og maksimum blev nået året efter; allerede i 1919 var man igen nået ned på førkrigsårenes niveau, således at kriminalitetskrisen var overstået i løbet af 2-3 år.

Til trods for dette var der dog visse forbrydelser, der faldt stærkt i 1917 og 1918.

Anholdelser for beruselse er naturligt nok den gruppe af lovovertrædelser, der påvirkes stærkest af nedgangen i alkoholforbruget (se diagram V). Kurven over antallet af anholdte for beruselse pr. 1 000 indbyggere i perioden 1911-1920 viser et meget betydeligt fald i 1917 og 1918. Man kan stort set sige, at både alkoholforbruget og antallet af anholdte i løbet af disse to år formindskes til en trediedel.

Udviklingen er mindre klar for andre lovovertrædelser; men det kan dog konstateres, at der også for visse egentlige forbrydelser skete en mer eller mindre betydelig og forholdsvist brat nedgang i antallet af domfældte. De vigtigste resultater af denne undersøgelse fremgår af tabel 5 og diagrammerne VI X.

Det er noget tvivlsomt, om den ikke særlig betydelige nedgang i antallet af forsætlige drab (VI) kan opfattes som et resultat af nedgangen i alkoholforbruget. De absolutte tal er relativt små, og kurven svinger uregelmæssigt.

Antallet af voldsforbrydelser og legemskrænkelser (VII) har været faldende fra slutningen af forrige århundrede ligesom alkoholforbruget. 1917 og 1918 bringer en betydelig nedgang, således at niveauet i de følgende år ligger på mindre end det halve af niveauet i perioden 1912-1916. Denne nedgang må antagelig forklares ved begrænsningen i alkoholforbruget.

Noget lignende gælder forbrydelser mod den offentlige orden (VIII), hvis sammenhæng med alkoholmisbrug er velkendt. Nedgangen er knap så stor som for voldsforbrydelsernes vedkommende, men niveauet i 1917 og de følgende år ligger dog ikke meget over det halve af niveauet i 1912-1916.

Tallene for voldtægt (IX) er relativt små, og kurven svinger noget uregelmæssigt; den falder stærkt fra 1914 til 1917, men det må anses for tvivlsomt, om dette betydelige fald simpelthen kan tilskrives det aftagende alkoholmisbrug.

Noget lignende gælder forbrydelseskategorien „uterligt forhold" (X), hvor der også er en nedadgående tendens, der strækker sig over en længere årrække, fra 1915 til 1919, efterfulgt af en stigning i 1920.

E. Undersøgelser af lovovertrædere.

Ældre danske undersøgelser har ligesom udenlandske undersøgelser vist meget høje tal for forekomsten af alkoholpåvirkning i gerningsøjeblikket hos forskellige fange-grupper. Hyppigt sondres der dog ikke mellem den akutte alkoholpåvirkning på gerningstidspunktet og drikfældighed af mere varig karakter, hvorfor resultaterne kan være vanskelige at vurdere.

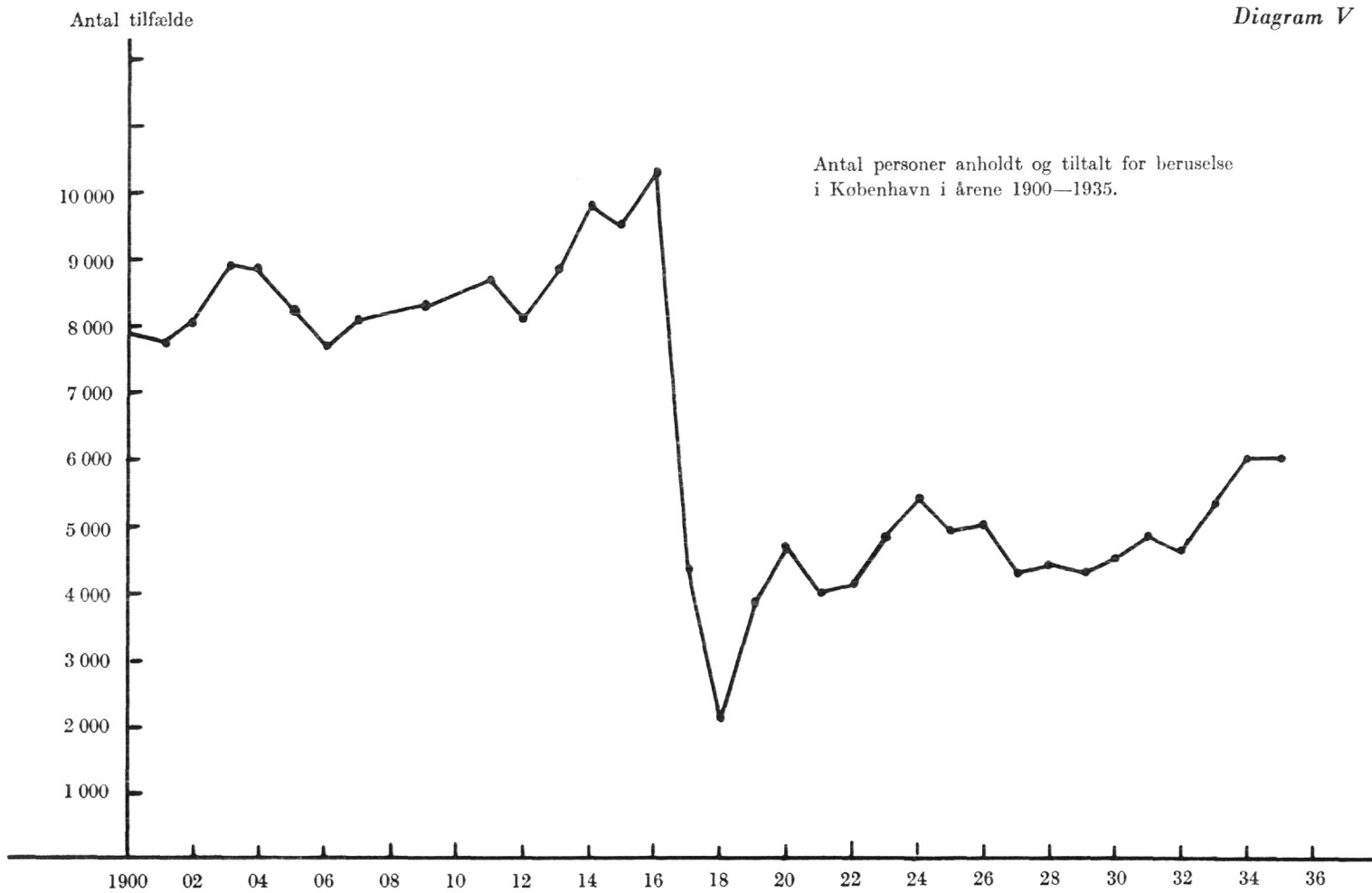
I *Ædruelighedskommissionens betænkning af 1907* (4) findes der en redegørelse for en undersøgelse af henvend 5 000 personer, straffet i 1903 og 1904. Noget over halvdelen af de straffede mænd havde begået deres lovovertrædelser under påvirkning af alkohol.

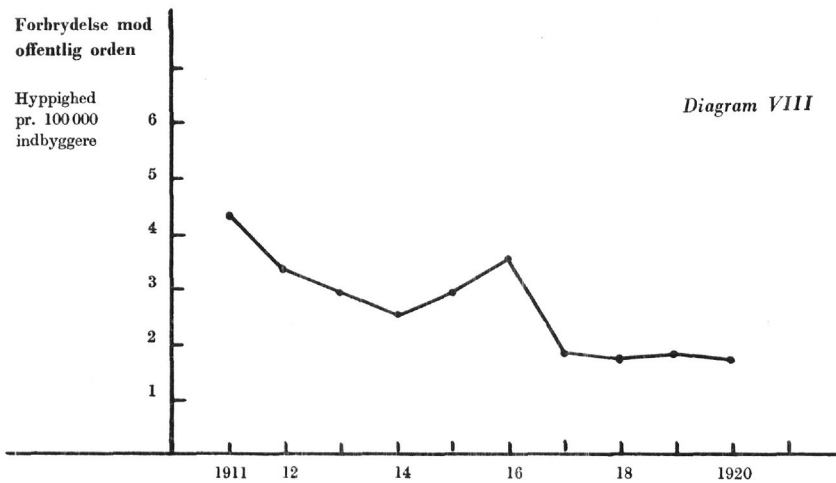
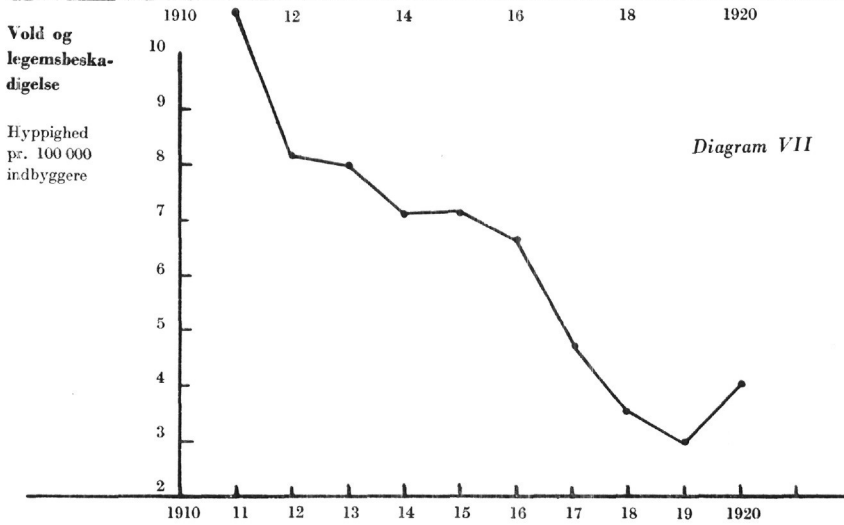
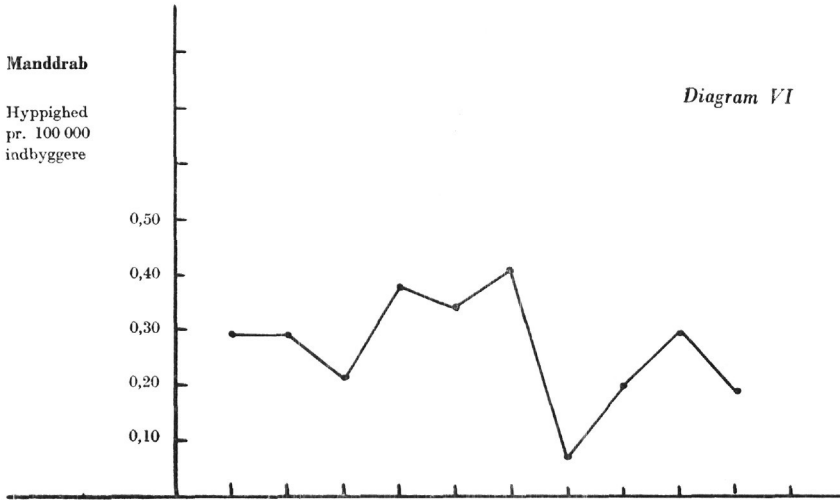
Christian Geill (14) fandt ved en undersøgelse af 1845 mandlige forbrydere i årene 1899-1901, at 46,12 pct. var notoriske drankere, og *yderligere* havde 12,41 pct. været berusede i gerningsøjeblikket; det må formodes, at en ikke ringe del af drankerne ligeledes har været påvirkede på gerningstidspunktet.

I Bidrag til belysning af alkoholproblemet i Danmark (5), som blev tilvejebragt af Kommissionen af 1934 angående Alkoholspørgsmålet, findes der i materialesamlingens anden del en række indberetninger fra *fængselsinspektørerne om alkoholmisbrug blandt fængsels fanger*, hvortil der henvises.

I *le Maires* undersøgelser over seksualkriminaliteten (31) opstilles der ved de enkelte forbrydelser et ledemotiv, der defineres som „det ifølge det foreliggende materiale mest iøjnefaldende eller fremtrædende træk i forbrydelsens genese". Her viser de forskellige former for alkoholmisbrug, der omfatter både den akutte påvirkning og drikfældigheden (samt den alkoholiske demens), sig at være den motivgruppe, der spiller den største rolle for seksualkriminaliteten. Alkoholmisbrug er opført som motiv ved 392 af de undersøgte tilfælde. Hos 227 drejer det sig om akut påvirkning, d. v. s. hos 7 pct. af de 3 185

Diagram V

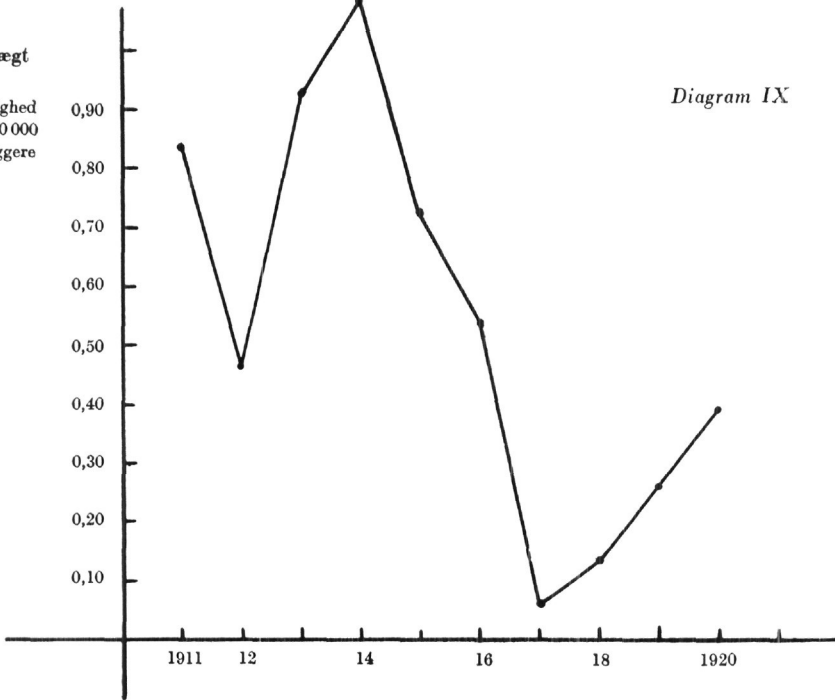

Voldtægt

Hyppighed
pr. 100 000
indbyggere

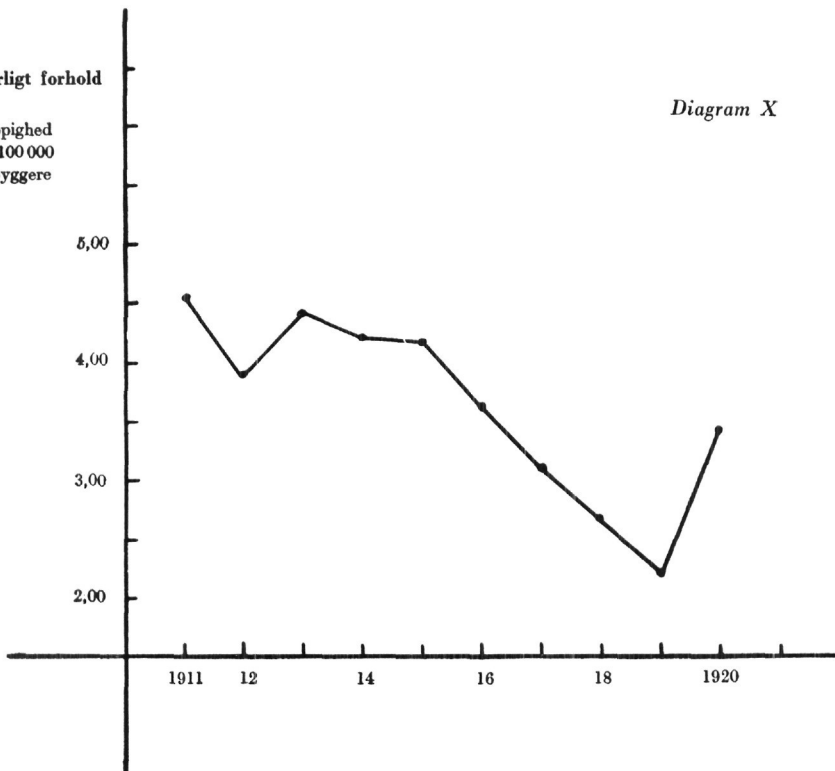
Diagram IX

Uterligt forhold

Hyppighed
pr. 100 000
indbyggere

Diagram X

Tabel 5. Spiritusforbrug i liter ren alkohol pr. person og visse volds- og sædelighedsforbrydelser efter kriminalitetens art i årene 1911—20 inclusive. Absolutte tal og kriminalitetshyppighed pr. 100 000 indbyggere.

	Liter ren alkohol pr. person	Manddrab	Vold og legemsbesk.	Forbr. mod off. orden	Voldtægt	Uterligt forhold
Absolutte tal						
1911	ca. 7	8	299	120	23	140
1912		8	229	94	13	123
1913	6,12	6	226	83	26	139
1914	6,16	11	204	73	31	135
1915	6,23	10	207	86	21	136
1916	6,68	12	196	104	16	121
1917	3,35	2	141	56	17	107
1918	1,65	6	107	53	4	95
1919	2,52	9	91	57	8	83
1920	3,03	6	125	53	12	122
Hyppighed pr. 100 000 indbyggere						
1911	—	0,29	10,79	4,33	0,83	5,05
1912		0,29	8,17	3,35	0,46	4,39
1913		0,21	7,98	2,93	0,92	4,91
1914		0,38	7,12	2,55	1,08	4,71
1915		0,34	7,14	2,96	0,72	4,69
1916		0,41	6,68	3,54	0,54	4,12
1917		0,07	4,74	1,88	0,06	3,60
1918		0,20	3,56	1,76	0,13	3,16
1919		0,30	2,99	1,87	0,26	2,73
1920		0,19	4,06	1,72	0,39	3,96

undersøgte. Alkoholmisbrug er særlig fremtrædende ved voldtægt, uterlighed over for kvinder og exhibitionisme.

Stürup og Christiansen (45) har registreret forkomsten af alkoholmisbrug blandt 335 statsfængsels fanger, der er undersøgt i statsfængslet i Vridsløselille i perioden 1940-42. Undersøgelsen, der ikke er foretaget specielt med det formål at belyse sammenhængen mellem alkoholmisbrug og kriminalitet, har ikke på dette punkt været særlig dybtgående, og man kan ikke se bort fra, at en mere indgående undersøgelse ville have afsløret en noget større forekomst af misbrug, der måtte antages at være af betydning for kriminaliteten; de fundne tal må derfor betragtes som minimumstal.

Konstateringen af alkoholpåvirkning på gerningsstedet er i det væsentlige baseret på dommenes og politirapporternes oplysninger; kun i enkelte tilfælde har man

måttet nøjes med fangens egen forklaring vedrørende alkoholnydelsen forud for kriminaliteten, og den er kun tillagt betydning, hvor oplysningerne er tilstrækkelig detaljerede og indirekte finder støtte i aktstykkerne. Tæt ved $\frac{1}{4}$ (22 pct.) af de undersøgte fanger var påvirkede på gerningsstedet; dette tal var — som man skulle vente — væsentligt højere hos de fanger, hvis tilværelse var mere eller mindre udtalt præget af drikfærdighed, nemlig omkring 60 pct. Afvigelse inden for de forskellige typer af lovovertrædere var betydelige. Højest var antallet af påvirkede blandt voldsmændene, nemlig 73 pct., og relativt høje tal fandt man også blandt „polykriminalle” og tyve. Hos personer, hvis kriminalitet overvejende ligger inden for kategorien underslæb, var der ingen alkoholpåvirkede på gerningsstedet, og hos forskellige typer af svindlere (personer, der

har gjort sig skyldig i bedrageri, underslæb, skyldnersvig el. lign.) og hos seksualforbrydere var tallene relativt små, varierende fra 10 til 16 pct.

Opdelers man disse lovovertrædere efter levnedsløbets art i forbryderbegyndere, hos hvem der ikke foreligger tidligere af offentlig myndighed (domstole eller børneværn) konstateret kriminalitet, intermitterende kriminelle, hvor der forekommer længere kriminalitetsfri perioder i levnedsløbet, og kronisk kriminelle, hvor der kun har været korte kriminalitetsfri perioder, finder man en svagt stigende hyppighed i forekomsten af alkoholpåvirkning på gerningstidspunktet, svarende til 18 pct. påvirkede blandt begynderne, 21 pct. blandt de intermitterende kriminelle og 25 pct. blandt de kronisk kriminelle. Det fremhæves i rapporten, at resultaterne med hensyn til alkoholmisbrug nok tegner et væsentlig mørkere billede af forholdene, end man skulle vente efter fængselsinspektørernes indberetninger til alkoholkommissionen af 1934.

Berntsen og Christiansen (3) har i en undersøgelse af 126 mandlige *arresthus fanger*, der har afsonet straf i Københavns fængsler, også indhentet oplysninger om alkoholmisbruget hos denne kategori af lovovertrædere. Alkoholpåvirkning på gerningstidspunktet er konstateret på samme måde som i Vridsløse-undersøgelsen. Blandt de 126 fanger var der 49 (39 pct.), der var påvirkede på tidspunktet for den aktuelle lovovertrædelse, som har medført indsættelse i fængslet. Tallet er højere end det, man fandt i Vridsløseundersøgelsen. To forhold kan bidrage til at forklare forskellen: For det første synes alkoholmisbrug i den danske befolk-

ning at være steget noget i de mellemliggende 10-12 år, og dette vil antagelig også medføre et forøget antal lovovertrædelser begået i påvirket tilstand. For det andet er det sandsynligt, at lovovertrædelser, begået under indflydelse af alkohol, vil forekomme hyppigere blandt korttidsstraffede end blandt statsfængselsfanger, fordi visse af de lovovertrædelser, der er nært forbundne med alkoholmisbrug, vil være særlig repræsenteret blandt arresthusfanger. Dette gælder f. eks. en del tilfælde af grovere værts-husuorden, som udarter til regulære voldshandlinger, der som regel vil medføre idømmelse af en kortere fængselsstraf.

Resultaterne af en undersøgelse af, hvordan påvirkning på gerningstidspunktet hænger sammen med alkoholmisbrug i øvrigt, er anført i tabel 6. Blandt de kroniske alkoholister og fanger, der i tiden omkring kriminaliteten måtte betegnes som drikfældige, har $\frac{2}{3}$ været påvirkede på gerningstidspunktet. For fanger, der *tidligere* har været ude i alkoholmisbrug, er tallet væsentligt mindre, og blandt de fanger, der hverken i de senere år eller tidligere har været præget af misbrug, er det kun ganske få (7 pct.), der har været påvirket på gerningstidspunktet.

En nærmere analyse af sammenhængen mellem påvirkning på gerningstidspunktet og andre kriminalitetsfaktorer viser følgende:

Samtlige voldsforbrydere i materialet var alkoholpåvirkede på gerningstidspunktet. Det samme gælder 2 af de 4 seksualforbrydere og 35 af de 107 berigelsesforbrydere (33 pct.).

Tabel 6. Mandlige arresthusfanger i København 1952—53 efter forekomsten af alkoholmisbrug og spirituspåvirkning på gerningstidspunktet (efter Berntsen og Christiansen).

	Kronisk alkoholisme	Spiritusmisbrug af aktuel betydning	Tidligere spiritusmisbrug	Intet misbrug	lait
Påvirket på gerningstidspunktet .	4	39	3	3	49
Ikke påvirket på gerningstidspunktet	2	18	14	43	77
lait	6	57	17	46	126

Antallet af påvirkede var størst blandt de 40-49 årige og størst blandt recidivister.

Landsforeningen Den Personlige Friheds Værn (10) har indsamlet materiale vedrørende personer, der i årene 1948-1950 blev domfældt i sager af en sådan karakter, at sagen havde været forelagt, og tiltale var besluttet af *statsadvokaten*. Dette materiale er efter en foretagen sammenligning med kriminalstatistikken for 1949 stort set repræsentativt, idet det dog bør bemærkes, at undersøgelsesmateriale tæller forholdsvis lidt for få voldsforbrydere og forholdsvis lidt for mange sædelighedsforbrydere.

Der gøres i oversigten rede for grundlaget for afgørelsen af, om den pågældende lovovertræder har været alkoholpåvirket i gerningsøjeblikket. „En proband er skønnet påvirket i gerningsøjeblikket, såfremt han angiver at have drukket mere end 2 genstande gennemsnitlig i timen de sidste 5 timer, eller 4 genstande i timen i de sidste 2 timer, eller han selv har angivet at have været påvirket, eller der foreligger lægeerklæring derom". Resultatet af denne undersøgelse svarer til det af *Stürup* og *Christiansen* i *Vridsløsematerialet* fundne; 23,8 pct. af de undersøgte var alkoholpåvirkede i gerningsøjeblikket. Blandt forbryderbegynderne, hvorved er at forstå domfældte, hos hvem der ikke tidligere — gennem tiltalefrafald eller ved dom -- var konstateret overtrædelser af straffeloven, er tallet 13,4 pct., og hos recidivisterne, der omfatter resten af de undersøgte fanger, er tallet 29,1 pct.

Undersøgelsesmateriale er klassificeret efter de pågældende personers alkoholvaner.

Ser man bort fra de totalt afholdende, der jo pr. definition ikke kan have været alkoholpåvirkede på gerningstidspunktet, ses det, at der blandt begynderne kun er 4 pct. og blandt recidivisterne kun 5 pct. af de mådeholdende, som har været påvirkede på gerningstidspunktet; personer med lejlighedsvis (for) stort forbrug — en klassifikation, der ifølge sagens natur relativt hyppigt må anvendes, når den pågældende lovovertræder har været påvirket på gerningstidspunktet — tæller 31 pct. påvirkede blandt begynderne og 35 pct. blandt recidivisterne. For personer med et mere regelmæssigt forbrug, er procenttallene 32 for begynderne

og 50 for recidivisterne. Lovovertrædere med et dagligt stort forbrug tæller 67 pct. påvirkede blandt begynderne og 69 blandt recidivisterne.

Også denne undersøgelse viser altså, at alkoholpåvirkning relativt hyppigt optræder som kriminalitetsfaktor.

Med hensyn til forbrydelsens art er der betydelige forskelle. Blandt *voldsforbryderne* var nøjagtigt halvdelen af begynderne og godt halvdelen af recidivisterne påvirkede ved forbrydelsen, blandt *sædelighedsforbryderne* gjaldt det 22 pct. af begynderne og 14 pct. af recidivisterne og blandt *ejendomsforbryderne* 9 pct. af begynderne og 29 pct. af recidivisterne. Da voldsforbrydere er underrepræsenteret i materialet, må man forvente en svag forhøjelse af det ovenfor nævnte gennemsnitlige procenttal for alkoholpåvirkede på 23,8, der gælder materialet som helhed.

En opdeling af materialet efter de anvendte straffelovsparagraffer, der ikke skal gengives her, kommer naturligvis i de fleste undergrupper til at bygge på relativt små tal. Det noteres dog i redegørelsen, at samtlige 5 begyndere, der dømtes for voldtægt eller lignende forhold over for voksne kvinder, var alkoholpåvirkede i gerningsøjeblikket, medens de laveste procenter findes blandt de personer, der er dømt for samleje eller anden kønslig omgang med mindreårige.

Ved overtrædelse af straffelovens § 244, stk. 2-4 (vold mod sagesløs person eller med skade på legeme eller helbred til følge) findes alkoholpåvirkning på gerningstidspunktet hos $\frac{4}{5}$ af begynderne og $\frac{3}{4}$ af recidivisterne; også inden for de alkoholklasser, der ikke er karakteriseret ved et større alkoholforbrug, findes høje procenter for påvirkning ved voldshandlingens udførelse både hos begyndere og recidivister.

Af de for røveri domfældte begyndere var 20 pct. påvirkede, hvad der må ses på baggrund af denne forbrydelsens sammensatte karakter, hvor volds- og berigelseskriminaliteten er kombineret. I øvrigt spiller det en rolle, at forbrydelsen hyppigt begås i tilslutning til besøg på beværtning eller smugkro. Blandt underslæberne er der 12 pct. af begynderne og 20 pct. af recidivisterne, der har været påvirkede på gerningstidspunktet. Det fremhæves ligeledes som

karakteristisk, at 33 pct. af de recidiverede hælere har været påvirkede, hvilket sættes i forbindelse med, at et betydeligt antal af recidivisternes hælrier begås i tilknytning til værtshusbesøg.

Man har endelig undersøgt forekomsten af alkoholpåvirkning ved tidligere lovovertrædelser. Herved stiger procenttallet for alkoholpåvirkning blandt recidivister fra 29 til 45. Det er stadig voldsforbryderne, der ligger højest med 63 pct.; herefter følger ejendomsforbryderne med 45 pct. og sædelighedsforbryderne med 25 pct. påvirkede. Det påpeges, at over halvdelen af de recidiverede, der lejlighedsvis har haft et stort forbrug, har været påvirkede enten ved den nu begåede eller ved tidligere lovovertrædelser.

F. Specielt om spirituspåvirkede motorførere.

På basis af det materiale, hvorpå Den personlige Friheds Værn har bygget sine undersøgelser, har *Erik Jacobsen* (21) givet en oversigt vedrørende 207 mandlige domfældte, der har ført motorkøretøj i alkoholpåvirket tilstand. Ca. 20 pct. var tidligere dømt for egentlige kriminelle handlinger. De øvrige 167 lovovertrædere, hvoraf 14 var dømt flere gange, havde udelukkende gjort sig skyldige i overtrædelser af den daværende motorlovs § 24. Disse 167 udgør den i social henseende mest stabile gruppe; specielt betegnes de som bedre tilpassede end de i forrige afsnit omtalte egentlige kriminelle. De blandede typer, som har gjort sig skyldige i såvel egentlige kriminelle handlinger som overtrædelse af motorloven, indtager en mellemstilling. Begge disse to grupper af alkoholpåvirkede motorførere tæller relativt mange personer med et vanemæssigt alkoholforbrug. Specielt er der mange med et lejlighedsvist stort drikkeri med forholdsvis korte intervaller. Det fremhæves i undersøgelsen, at det er sandsynligt, at deres drikkevaner har medført en temmelig ligeegyldig indstilling over for forbudet mod at føre motorkøretøj, når man er påvirket. I andre henseender må de karakteriseres som overvejende respektable og lovlydige borgere, der på det tidspunkt, de har sat sig til rattet, som regel følte, at de var i stand til „at klare den“. Der

findes kun meget få egentlige alkoholister i gruppen; 11 pct. af samtlige var tidligere dømt for at have ført motorkøretøj i påvirket tilstand, og denne gruppe har haft et større alkoholforbrug end de øvrige lovovertrædere; ca. 20 pct. har haft et regelmæssigt eller dagligt stort alkoholforbrug.

III. Kasuistik.

I det følgende skal der gives nogle eksempler på forskellige typer af lovovertrædelser, begået i alkoholpåvirket tilstand. Påvirkningens grad, former og sammenhæng med kriminaliteten er forskellig, og eksemplerne er ikke valgt, fordi det antages, at påvirkningen må opfattes som årsag til kriminaliteten. Det er stadigvæk „kun“ tilfælde, der kan illustrere, hvorledes den akutte alkoholpåvirkning kan optræde som kriminalitetsfaktor.

1. Vold i beruset tilstand.

26-årig blikkenslager idømt 5 måneders fængsel for i beruset tilstand at have tildelt ubekendt mand en skalle, hvorved den overfaldne faldt bagover, slog nakken i gadebelægningen og pådrog sig en alvorlig hjernerystelse.

Han har tidligere 7 bøder for gadeuorden, værtshusiorden, slagsmål og overtrædelse af færdselsloven, 30 dages hæfte for beruselse, respektstridighed og trusel om vold under militærtjenesten samt 15 dagbøder for automattyveri.

Faderen har fortalt, at han som barn var en sød og flink dreng, men som ung blev han mere og mere hidsig, kunne blive bleg af sindsbevægelse, tålte ikke modsigelser, kunne råbe op og være ude af sig selv. Bagefter blev han ulykkelig og gjorde alt for at gøre det godt igen.

I læretiden forsømte han arbejdet, fik ikke lært faget, men i de senere år skal det være gået bedre.

Han mener ikke selv, at han er drikfærdig, men han indrømmer, at han sammen med kammerater drikker en del på værtshuse. Kammeraterne kommer ofte i diskussion med de andre gæster og lader ham klare sagen, fordi han er bokser. Han blive i godt humør af spiritus, synes selv, at han undgår stridigheder; det er angivelig kammeraterne, der provokerer ham, således at han bliver indblandet i slagsmål med andre.

Han er karakteriseret som normalt begavet, er let at komme i kontakt med, vil gerne virke munter og sorgløs, meget kæphøj. Men han mener selv, at

han lider af mindreværdskomplekser. Han er temmelig spinkel, virker noget feminin, således at modstandere i almindelighed tror, at de har let ved at klare ham. Dette benytter han sig af. Som lærling fik han mange klø og fandt ud af, at han måtte lære at forsvare sig. Senere har han altid været parat til at slå først, når det trækker op til slagsmål.

Han er meget barnlig og umoden, temmelig ego-centrisk, må betegnes som psykoinfantil.

Ved den seneste lovovertrædelse havde han været på beværtning med nogle bekendte. De havde nydt en del spiritus og var halvfulde.

På et af værtshusene blev han tiltalt af en af stamgæsterne, som heller ikke var helt ædru. Det kom til et ordskifte, der udartede sig til håndgemæng, hvorefter episoden udviklede sig som beskrevet ovenfor.

Han har i fængslet forklaret, at han slog til den overfaldne, fordi han var bange for, at denne skulle slå først.

2. Vold og voldtægt i alkoholpåvirket tilstand.

27-årig koksafbærer, der for vold mod sagesløs person, voldtægt over for 20-årig pige og vold mod politibetjent er idømt 4 års fængsel.

Han er tidligere ustraffet.

Han er søn af arbejdsmand og hustru. Nr. 5 af 8 søskende. Opdraget i hjemmet, hvor forholdene var gode. Han har gået i kommuneskole, udgået af 6. klasse.

Efter konfirmationen har han haft pladser som bud og arbejdsdreng i nogle år, senere som arbejdsmand og fabriksarbejder. I de senere år koksafbærer. Har gået meget arbejdsløs. Hans arbejdsgivere karakteriserer ham dels som doven, upålidelig, fræk og utiltalende, dels som flink, villig, godt bevaret, men. noget drikfældig.

Han er gift og har et barn uden for ægteskab.

Han indrømmer alkoholmisbrug, men mener dog ikke selv, at han kan betegnes som drikfældig.

Han er karakteriseret som jævnt begavet, ikke uden social opdrift, men noget forskruet og forfængelig, selvundskyldende, på samme tid sentimental og brutal.

Sammen med en kammerat har han på gaden overfaldet en sagesløs jævnaldrende mand og tilføjet ham nogle slag. Da en politibetjent kom til stede, greb han fat i dennes hænder og vred dem om mod brystet og klemte politibetjenten op mod et rækværk. Begge de to voldsmænd havde i forvejen nydt nogle øller.

Efter et besøg i en danserestaurant, hvor han havde nydt 4 pilsnere, har han et par måneder

senere sammen med tre andre gæster voldtaget en 20-årig pige, der deltog i dansen. På vejen hjem havde han samleje med pigen, hvilket hun frivilligt indvilgede i. Hun har til politirapporten meddelt, at hun nærmest gik med til det, fordi hun ikke kunne slippe af med ham. Kort tid efter kom de tre kammerater, der ligeledes var noget påvirkede. Han sagde til dem, at „den var god nok“, hvorefter to af dem trak pigen med ned i en have. Hun råbte til ham, at han skulle hjælpe hende, men han svarede ikke og foretog sig intet. De havde herefter alle fire samleje med hende, hvorunder hun gjorde stærk modstand, men et par af kammeraterne holdt hendes ben og vistnok også hendes arme. Han har i retten forklaret, at han først kom til stede til sidst, og at han ikke var klar over, at pigen ikke gik frivilligt med til samlejet.

3. Tyveri og vold overfor tjenestemand, begået af drikfældig.

40-årig landarbejder idømt 3 måneders fængsel for tyveri i beruset tilstand af en kasse værktøj (værdi 300 kr.) og vold over for politibetjent, der ville anholde ham.

Tidligere kriminalitet: I 15-16 års alderen anbragt på optagelseshjem. Derefter i de følgende år et par advarsler for betleri. På ny tiltalefråfald for tyveri, 40 dages fængsel for tyveri, 15 måneders forbedringshusarbejde for tyveri, 2½ års forbedringshusarbejde for tyveri, 4 måneders fængsel for hæleri, 3 års fængsel for tyverier, 3 måneders fængsel for tyveri, 3 måneders fængsel for tyveri, 30 dages fængsel for sortbørshandel og 6 måneders fængsel samt afholdspåleg i 3 år for tyverier. Ind imellem enkelte bøder for beruselse og gadeuorden. Kronisk kriminalitet, dog noget længere kriminalitetsfri perioder i de senere år.

Søn af fodermester og hustru. Nr. 2 af 8 børn. Opdraget hos forældrene. Faderen var drikfældig. Hjemmets økonomi var dårlig. Forholdet mellem forældrene præget af faderens drikkeri. Børnene var mest overladt til sig selv.

Han har gået i landsbyskole. Skulkede en del.

Efter konfirmationen har han haft en række forskellige pladser, hovedsagelig på landet, afbrudt af enkelte perioder, hvor han har ernæret sig som arbejdsmand i byerne. Han er ganske ude af stand til at gøre rede for sine arbejdspladser og deres varighed.

Han har været gift i de sidste 15 år. Der er 6 børn i ægteskabet.

Han indrømmer, at han tidligere har drukket ret stærkt, men hævder, at han er holdt op for et par

år siden. Han mener, at han begyndte at drikke i 20-års alderen, og i perioder var hans alkoholforbrug meget stort. Han drak dog aldrig til stadighed, men i perioder på et par dage med mellemrum på ea. 14 dage. Han drikker altid sammen med andre. Han angiver, at *alle* hans kriminelle handlinger er begået, når **han** har været påvirket. Dette kan dog ikke altid ses af straffesagerens **akter**.

Han er karakteriseret som normalt begavet, muligt i underkanten af normalområdet. Han betegnes som karakterpåfaldende af den stemningslabile type. Han er som regel i godt humør, men bliver af og til deprimeret, især når han har økonomiske vanskeligheder, hvor han kan se, at pengene ikke kan slå til; så begynder han at drikke, idet lian bliver ligeglad med det hele. I de senere år synes hans alkoholmisbrug at have været aftagende.

Ved den seneste lovovertrædelse traf han tilfældigt en kammerat, og de drak en bajer sammen på en restaurant. Det blev til flere, og til sidst blev han fuld. I sin påvirkede tilstand brød han ind i et værksted, hvor han stjal en kasse værktøj. Da han på cykle ville køre hjem med værktøjet, væltede han, værktøjet faldt ud af kassen, og en betjent kom til og udspurgte ham nærmere om hans adkomst til kassen. Da han ikke kunne give nogen fyldestgørende forklaring herpå, bad betjenten ham om at gå med over til alarmskabet, hvad han også gjorde. Der smed han imidlertid sin cykle over mod betjenten, løb, snublede og slog sig. Han kom i håndgemæng med politibetjenten, rev ham i håret og i halsen og dunkede hans hoved mod jorden, hvorved politibetjenten pådrog sig en hjernerystelse.

Selv mener han, at han slog betjenten „i selvforvar“, fordi denne ville forhindre ham i at komme væk.

4. Tyverier i beruset tilstand, begået af drikfædig.

35-årig arbejdsmand, der for 34 tyverier er idømt 2½ års fængsel og meddelt afholdspålæg i 3 år i medfør af straffelovens § 72.

Han er tidligere ustraffet.

Han er søn af landarbejder og hustru. Forældrene blev skilt, da han var 18 år gammel. Nr. 4 af 7 **søskende**, opdraget i hjemmet, hvor forholdene var dårlige, præget af sygdom og faderens drikkeri. Moderen holdt kæresten, og børnene fik lov til at skotte sig selv.

Han har gået i landsbyskole. Arbejdede i nogle få år på landet, senere ved skiftende arbejde som fabriksarbejder, havnearbejder og ind imellem landarbejder i forskellige provinsbyer. Har kun sjældent

gået arbejdsløs, er karakteriseret som energisk og stabil. Gennemgående vel omtalt af sine arbejdsgivere. Ingen af dem har bemærket noget til drikfældighed. Han har ført en ret omflakkende tilværelse.

Blev gift i 25-års alderen. Der er 5 børn i ægteskabet. Konen har haft langvarige sygdomsperioder.

I de sidste 4-5 år har han drukket en hel del, hovedsagelig øl og snaps.

Han er karakteriseret som viljesvag, normalt begavet; virker noget depressiv ved undersøgelsen.

De sidste 2 år forud for anholdelsen har han begået 34 indbrudstyverier i forskellige sjællandske byer, stationsbyer og landsbyer, som regel i forretninger eller lagerlokaler, i enkelte tilfælde automatstyverier. Han har stjålet rede penge, beklædningsgenstande, stof, garn, fødevarer, te, tobak, kaffe, spiritus, fjerkræ m. m. til en samlet værdi af 3 100 kr. I de fleste tilfælde har han skaffet sig adgang til lokalerne ved ituslåsning af ruder, indstigning af vinduer eller opbrydning af døre. Det er muligt, men ikke ganske sikkert, at han var beruset ved de første tyverier. Senere har han været det næsten hver gang. Undertiden har han drukket for at få mod til lovovertrædelsen. Undertiden er tanken om indbrud opstået hos ham, når han var beruset.

IV. Sammenfatning og diskussion.

Danske undersøgelser har ligesom undersøgelser foretaget i udlandet vist, at visse lovovertrædelser forekommer med forøget hyppighed i perioder, hvor alkoholforbruget er særlig stort. Det gælder anholdelser for beruselse med eller uden forbindelse med anden kriminalitet, voldsforbrydelser samt de seksualforbrydelser, der må antages at udspringe af mere „normale“ motiver, specielt forbrydelser over for voksne kvinder og samleje med mindreårige. På lignende måde har danske undersøgelser vist relativt høje tal for hyppigheden af spirituspåvirkede på gerningstidspunktet blandt voldsforbrydere, visse seksualforbrydere og ejendomsforbrydere. I nyere undersøgelser varierer tallene for spirituspåvirkede voldsforbrydere mellem 60 og 75 pct. For seksualforbrydelsernes vedkommende er sammenhængen klarest ved de mere „normalt“ motiverede; der angives procenttal, som varierer mellem 7-8 pct. og 20-30 pct. Tallene for alkoholpåvirkede ejendomsfor-

brydere placerer disse mellem de to andre kategorier af lovovertrædere.

De danske undersøgelser bekræfter ligesom nogle af de udenlandske undersøgelser, at alkoholpåvirkning er hyppigere blandt recidivister end blandt forbryderbegyndere og højest i aldersklasserne mellem 30 og 50 år.

På grundlag af udenlandske og danske undersøgelser tør man konkludere, at *alkoholpåvirkning på gerningstidspunktet er en kriminalitetsfaktor, der optræder meget hyppigt ved forbrydelser mod liv og legeme med undtagelse af overlagt mord, relativt hyppigt ved nogle ejendomsforbrydelser og væsentlig mindre hyppigt ved visse sædelighedsforbrydelser af ikke udpræget pervers karakter*. Hermed er der dog ikke sagt, at alkoholpåvirkning i alle disse tilfælde kan opfattes som en medvirkende årsag til kriminalitet. Flere andre forhold må tages med i betragtning.

Det må for det første betragtes som fastslået, at kriminaliteten yderst sjældent, om overhovedet nogen sinde, udspringer af en enkelt årsag. Kriminalitet er et symptom på eller en form for tilpasningsvanskeligheder, der har mange rødder. Nogle finder man i lovovertræderens person, andre i de miljøforhold, hvorunder han lever eller har levet, og til en virkelig forståelse af kriminalitetens årsager når man antagelig kun gennem indgående undersøgelser af sammenspillet mellem individ og miljø. Almindelige betragtninger af denne art må også gøres gældende ved undersøgelser og overvejelser over, i hvilken udstrækning alkoholpåvirkning på gerningstidspunktet som kriminalitetsfaktor tillige kan opfattes som medvirkende årsag til kriminalitet. Det må for det andet anses for sandsynligt, at alkoholpåvirkningen influerer på chancen for, at en begået lovovertrædelse bliver opklaret, selv om man må indrømme, at det er umuligt helt at overskue konsekvenserne af dette forhold. Man må således gå ud fra, at flere af de lovovertrædelser, der begås under alkoholpåvirkning, er mindre velovervejede og mere følelses- eller driftsprægede, hvilket vil sige, at lovovertræderen har tilrettelagt forbrydelsen dårligere og gør mindre for at skjule den ved at slette sporene, afhænde kosterne under betryggende forhold, sikre sig et alibi o. s. v., o. s. v. Hertil kommer, at den alkoholpåvirkede lovovertræder selv

ved den planlagte lovovertrædelse lettere med sin alkoholbetingede mangel på agtpågivenhed og almindelige uforsigtighed kommer til at begå dumheder, der kan føre til forbrydelsens opklaring. Endelig vil den alkoholpåvirkede lovovertræder før, under og efter lovovertrædelsen være mere udsat for at blive iagttaget af politiet, afhørt, anholdt, simpelthen på grund af sin beruselse, og herigennem vil så chancen for, at hans egentlige kriminalitet kommer for dagen, være stærkt forøget.

I det følgende skal enkelte forskeres opfattelse af alkoholens kriminogene (kriminalitetsfremkaldende) betydning omtales, og spørgsmålet nærmere diskuteres. En del af de herhenhørende betragtninger er — og må nødvendigvis blive — af temmelig generel karakter.

Exner (11) fremhæver alkoholvanernes betydning for, om alkoholnydelse fører til kriminalitet. Ganske vist er det ikke fastslået, i hvilken udstrækning alkoholmisbrug kan opfattes som en miljøfaktor; thi også i lande og perioder, hvor der flyder alkohol i rigelige mængder, forholder det sig sådan, at nogle er afholdende, andre nyder spiritus, uden at der er tale om misbrug, og atter andre misbruger spiritus til fordærv for sig selv og deres nærmeste. Alligevel mener han, at der ikke simpelthen er tale om en rent individuel, i personligheden forankret, årsag til forbrydelsen; det drejer sig i stor udstrækning også om en omverdensbetinget indflydelse, idet den almindelige indstilling til alkoholnydelse, d. v. s. alkoholvanerne kan være bestemmende for, om der i en befolkningsgruppe bliver tale om misbrug eller ej.

Afgørende er også alkoholkoncentrationens individuelle virkninger; det drejer sig ikke blot om, hvad og hvor meget der drikkes; det spiller også en rolle, hvem der drikker. Alkoholkoncentrationen virker psykologisk forskelligt på forskellige mennesker. Hertil kommer, at mange berusede forstår at beherske sig under rusen.

Alkoholpåvirkning kan ifølge *Exner* aldrig opfattes som handlingsmotiv; men visse forestillinger og behov kan hos den påvirkede få en betydning, som de ikke ville få hos den samme personlighed i ædru tilstand.

Helweg (17) fastslår, at alkoholmisbrug

også i vore dage er en af de væsentlige faktorer, som vi må tage hensyn **til**, når vi vil forsøge at udrede forbrydernes tilblivelse. Det **er** dog kun i forholdsvis få **tilfælde**, at alkoholmisbrug optræder som isoleret **kriminogen** faktor. Betydningen af de individuelle ejendommeligheder fremhæves: „Også med hensyn **til** den akutte rus må det siges, at dens kriminogene betydning må ses i forbindelse med andre individuelle faktorer; det er forholdsvis sjældent, at beruselsen alene er forbrydelsens årsag. Trods vort lands relativt store ædruelighed er der dog hver dag en mængde mennesker, der drikker sig fulde, men kun et fåtal af dem begår rusforbrydelser". Blandt de individuelle forskelligheder spiller alkoholtolerancen en rolle; den kan dels nedsættes som følge af organiske hjernelidelser, dels kan vanedrikkeri medføre tilvænning og en vis træning i at bære rusen. Også alkoholpåvirkningens forløb er af betydning; under de melankolske stadier (vin triste) begås der sjældent forbrydelser, men ikke så helt sjældent selvmordsforsøg. Under den rabiate rus er voldshandlingen nærliggende, medens den lettere påvirkning, hvor de formindskede hæmninger er det mest karakteristiske træk, særlig fører **til** ejendomsforbrydelser og sædelighedsforbrydelser. Disse forskelligartede reaktioner er i nogen grad individuelle, og derfor kan man vanskeligt tænke sig, at den alkoholbetingede kriminalitet helt kan udryddes i et samfund, hvor alkohol overhovedet kan fås til købs. „Der vil altid være en del personer, hvis konstitutionelle forudsætninger bringer dem til at drikke, og det **vil** til dels være de samme, som har kriminelle tendenser eller rettere ringere modstandsdygtighed over for kriminelle tilskyndelser, og hos hvem derfor alkoholpåvirkningen kan være det lille skub, der sætter de uheldige mekanismer i gang". Der synes grund til at understrege, at de to af *Helweg* nævnte grupper — som anført — kun *tildels* er identiske.

Berntsen og *Christiansen* (3) har i undersøgelsen af arresthusfanger forsøgt at skønne over alkoholpåvirkning som medvirkende årsag til forbrydelsen. 48 personer har under alkoholpåvirkning begået handlinger, der er strafbare uden hensyn **til**, om de foretages i påvirket eller ædru tilstand. Blandt 11 af de 12 fanger, der er dømt for vold, og som

alle tolv var påvirkede i gerningsøjeblikket, synes alkoholpåvirkningen at have spillet en væsentlig rolle som medvirkende årsag til kriminaliteten. Alkoholindtagelsen har nedsat deres hæmninger og forøget deres aggressivitet. En tilsvarende nær sammenhæng kan også iagttages ved tyverier, hvor lovovertræderen i beruset tilstand har stjålet spiritus, penge eller effekter, som umiddelbart efter omsættes i spiritus, som regel således, at dette formål har været nogenlunde klart bevidst for gerningsmanden. 27 af de 34 personer, der har begået tyverier eller andre berigelsesforbrydelser i påvirket tilstand, falder klart ind under denne kategori. Sammenhængen må derimod anses for mere tvivlsom i de resterende 7 tilfælde, hvor der under alkoholpåvirkning er begået cykletyverier, tyverier af madvarer, hælerier og lign. 2 personer har i påvirket tilstand gjort sig skyldig i uterlighedshandlinger; men en nærmere årsagssammenhæng mellem påvirkningen og kriminaliteten er der anset for mindre sandsynlig. Endelig er der — foruden disse 48 — én, der er dømt for at have ført bil i spirituspåvirket tilstand.

De nævnte 49 fanger, der har begået deres seneste lovovertrædelser i alkoholpåvirket tilstand, kan herefter inddeles i tre grupper:

1) 38 personer, som har begået deres seneste lovovertrædelse i påvirket tilstand, hvor man skønner, at en nærmere kausal-sammenhæng mellem alkoholindtagelsen og kriminaliteten er overvejende sandsynlig.

2) 10 personer, som har begået deres seneste lovovertrædelse i alkoholpåvirket tilstand, hvor man skønner, at en nærmere kausalsammenhæng mellem beruselsen og kriminaliteten er mindre sandsynlig.

3) 1 person, der er dømt for at have ført bil i alkoholpåvirket tilstand.

Hovedparten af de personer, der er anbragt i gruppe 1, har også tidligere begået kriminelle handlinger i påvirket tilstand under sådanne omstændigheder, at det forekommer overvejende sandsynligt, at alkoholpåvirkningen har været en væsentlig medvirkende årsag til kriminaliteten; dette gælder særlig om voldsmændene, hvoraf mange tidligere er dømt for vold.

Der findes i materialet ikke eksempler på

tyverier af spiritus begået i ædru tilstand. Derimod finder man flere fanger, som i ædru tilstand havde begået underslæb eller be-
dragerier eller tyveri for at skaffe penge til dækning af gæld, som var opstået på grund af kortere eller længere tids alkoholmisbrug. I sådanne tilfælde vil man kunne tale om en mere indirekte sammenhæng mellem misbruget og kriminaliteten; men den er dog af mere tvivlsom karakter. Den forekommer kun hos 3-4 af de 126 undersøgte fanger, som [ikke er medtaget i ovenstående oversigt.

På grundlag af undersøgelsen konkluderes det, at alkoholpåvirkning, når den optræder som kriminalitetsfaktor, forholdsvist hyppigt tillige må antages at være en væsentlig medvirkende årsag til kriminaliteten. Efter undersøgelsens resultater gælder det om mere end 90 pct. af de alkoholpåvirkede voldsforbrydere og ca. 80 pct. af de påvirkede tyve. Det bør dog understreges, at undersøgelsesmateriale er forholdsvis lille.

I det følgende skal forskellige former for sammenhæng nærmere diskuteres.

For så vidt alkoholpåvirkning indgår i forbrydelsesbegrebet som en integrerende del af det strafbare gerningsindhold, må man konstatere, at alkoholpåvirkning er en væsentlig og nødvendig medvirkende årsag til kriminaliteten. Om den i enkelte tilfælde kan opfattes som isoleret årsag til lovovertrædelsen, er mere problematisk. En sådan betragtning må dog gøres gældende ved overtrædelse af et tidligere meddelt afholdspålæg, hvor det er selve alkoholindtagelsen, der er kriminaliseret, uafhængigt af de virkninger den måtte have på personens adfærd. Spørgsmålet er i øvrigt uden større kriminologisk interesse.

Ved beruselsesforseelserne må man imidlertid lægge vægt på, at den med alkoholpåvirkningen forbundne generende adfærd (ulempe for andre) er en afgørende del af det strafbare forhold, og at visse mennesker selv i svært beruset tilstand er i stand til at beherske deres adfærd på en sådan måde, at de ikke bliver til gene for omgivelserne, i nogle tilfælde måske fordi de forstår at vælge en omgangskreds, der tolererer temmelig voldsomme udslag af beruselse. Man kan i denne forbindelse pege på, at relativt mange berusede Nyhavngæster anholdes

ved Antonigades politistation, hvilket antagelig vil sige, når de er nået hen til Kongens Nytorv. Der kan være god grund til at tro, at de ikke her møder helt den samme tolerante holdning hos medborgere og politibetjente som den, der praktiseres over for dem, så længe de færdes i selve Nyhavn. En sådan forskel i indstillingen ville i hvert fald være letforståelig, og den ville næppe kunne kritiseres. Det ville blot være et forhold, der understreger betydningen af det miljø, der drikkes i, og den kreds af mennesker, man drikker sammen med.

Forholdet er omtrent det samme for de alkoholpåvirkede motorføreres vedkommende. Her er det springende punkt, om den påvirkede er i stand til at afstå fra at føre motorkøretøj eller ej. Alkoholpåvirkningen er nok *conditio sine qua non* for handlingens strafbarhed; men det er ikke en tilstrækkelig betingelse. De fleste påvirkede bilister undlader at køre, når de har drukket, hvad enten det skyldes personlighedsej endommeligheder eller miljøpåvirkning, herunder de omstændigheder, hvorunder der drikkes, og de mennesker, de drikker sammen med. Helt udtømmende er denne beskrivelse dog ikke; der er ret store forskelle på, hvordan motorførere med en vis alkoholkoncentration i blodet reagerer under kørslen; dette vil utvivlsomt influere på chancen for, om de bliver standset og — i bekræftende fald — om de bliver sendt til spiritusprøve, og i nogen grad også på, om de vil blive betegnet som påvirkede eller ej. Den pågældendes almindelige drikkevaner og hans alkoholtolerans kan altså i givet fald spille en afgørende rolle for, om han bliver klassificeret som lovovertræder eller ej.

Også ved de egentlige kriminelle handlinger kan alkoholpåvirkning være en betydningsfuld medvirkende årsag.

Ved voldsforbrydelser optræder alkoholpåvirkning hyppigt som kriminalitetsfaktor, og ved disse forbrydelser synes der i almindelighed at være tale om en ret direkte årsagssammenhæng. Uden at gå for dybt i det psykologiske problem om motivationen af menneskelige handlinger, kan man nok skildre sammenhængen således: De fleste mennesker bliver på grund af samfundsmæssige restriktioner i større eller mindre grad hæmmede i deres behovstilfredsstillelse. Så-

daaie frustrationer — som psykologerne kalder disse bremsninger af behovstilfredsstillelsen -- optræder ganske vist med forskellig hyppighed, og de kan være mer eller mindre omfattende, mer eller mindre langvarige hos forskellige mennesker, og der er yderligere store forskelle med hensyn til, hvilke behov der særlig frustreres. I vort samfund synes dog oplevelsen af frustrationer at høre med til de almenmenneskelige erfaringer. Da frustrationer ofte fremkalder aggressioner, foreligger der her det psykologiske grundlag for voldsforbrydelser. Det afgørende er, hvorledes aggressionerne afreageres og beherskes. Kommer aggressionen til udtryk, er den psykiske proces i al almindelighed afsluttet, hvad enten nu reaktionen består i en kriminel handling eller ej; men i en hel del tilfælde bremses også de ydre udtryk for aggressionen, og der kan da ske en „ophobning af aggressioner“, således at visse mennesker går rundt med et mere eller mindre latent „aggressionsberedskab“. Alkoholpåvirkningens nedsættelse eller totale ophævelse af hæmningerne medfører, at aggressioner, der tidligere blev holdt i tømme, får friere løb. Det kan ske gennem verbale udtryk, som i almindelighed kan holdes inden for ytringsfrihedens grænser; undertiden får de dog karakter af injurerende og ærekrænkende bemærkninger, af hvilke en mindre del anmeldes og giver anledning til retssager. Men aggressionsudbruddet kan også komme til udtryk gennem en motorisk aktivitet, hvor hovedinteressen fra et kriminalistisk synspunkt knytter sig til muligheden af, at der begås voldsforbrydelser.

Disse psykologiske mekanismer synes som nævnt at være af almenmenneskelig karakter. Det er dog sandsynligt, at personligheden spiller en væsentlig rolle for, hvordan forløbet bliver. Sådanne aggressionshæmmede mennesker er mennesker, hos hvem der under opdragelsen er etableret snævre skranker for aggressionsudbrud. Undertiden er der herigennem skabt et aggressionsberedskab, således at der er betydelige muligheder for, at de vil reagere stærkt aggressivt, når hæmningerne nedsættes eller bortfalder. Et ikke ringe antal voldsforbrydere er i ædru tilstand pæne og skikkelige mennesker, om hvem deres pårørende og bekendte kan fortælle, at de sjældent eller

aldrig optræder aggressivt. Men også mennesker, der ikke kan betegnes som aggressionshæmmede, er underkastet de her nævnte psykologiske love, og i samfund af vor kulturtype kan man ikke forvente, at alle frustrationer umiddelbart afreageres gennem en eller anden socialt acceptabel form for aggressivitet. Herpå beror den akutte alkoholpåvirknings kriminogene betydning for voldsforbryderne.

Det er i denne forbindelse af interesse at konstatere, at en sammenhæng som den i tilfælde 1 skildrede ikke er ualmindelig hos volds mænd. De har i en vis periode af deres liv, i barndommen eller den første ungdom, gjort erfaringer, der har belært dem om, at en undertrykkelse af aggressionsudbruddene kan være pinefuld, og at spændingen letter, når de giver sig selv lov til at demonstrere deres vrede; men de har ikke lært at sondre mellem socialt acceptable og socialt inacceptable former for aggressionsudbrud, og deres erfaringer vedrørende hæmninger af behov, bremsninger af aggressionsudbrud og deres oplevelse af den lettelse, det kan give at lade følelserne få frit løb, er ofte sammenknyttet med erfaringer om alkoholnydelsens psykiske virkninger. Det er næppe noget tilfælde, at 6 af de 12 voldsforbrydere, man fandt blandt arresthusfangerne, havde været aktive eller passive medlemmer af bokseklubber. Den i tilfælde 1 omtalte voldsforbryder „havde været nødt til“ at lære at slå fra sig for at hævde sig blandt kammeraterne; men alkohol på virkningen spillede en afgørende rolle, idet han i almindelighed var for hæmmet til i ædru tilstand at tillade sine aggressive tilbøjeligheder at få luft.

Ved voldsforbrydelser må man imidlertid også tænke på de omstændigheder, hvorunder der drikkes; det sker oftest i selskab med andre, og idet trangen til selvhævdelse forøges og stimuleres under det selskabelige samvær, kan små krænkelser føjes som meget alvorlige angreb på personligheden. Det er ikke altid, den forhøjede selvfølelse vækker bifald hos omgivelserne, og også den heraf følgende bremsning af selvudfoldelsen kan spille en rolle.

Hertil kommer, at de kulturelle traditioner kan udøve en afgørende indflydelse; i visse kredse hører det til god tone, at man slås, når man er fuld, på værtshuset eller

når man forlader værtshuset, under forsamlingshusballer og ved lignende lejligheder. Dette er en sammenhæng, som også er af betydning ved en del af de såkaldte „bølleoverfald“, der for øvrigt ikke forekommer særlig hyppigt her i landet. Det opfattes i visse kredse, navnlig blandt unge, som noget normalt og til en vis grad anerkendelsesværdigt, at man drikker sig fuld for at (få mod til at) slås.

Ved seksualforbrydelser gør nogle af de samme psykologiske mekanismer sig gældende. De former for tilfredsstillelse af seksualbehovet, der kan accepteres, er reguleret inden for snævre rammer, således at frustrationerne bliver omfattende og for mange mennesker, især blandt de unge, meget følelige. Nedsættelsen af organismens hæmmende apparat under alkoholpåvirkning kan under visse omstændigheder medføre en stærkt aggressivt betonet seksualkriminalitet. Det er ikke noget tilfælde, at sammenhængen med alkoholpåvirkning er særlig fremtrædende ved voldtægt og mindre ved de mere perverst betonedede seksualforbrydelser. Ved mange seksualforbrydelser træder aggressionerne imidlertid i baggrunden, og her er det bortfaldet af hæmninger med hensyn til selve behovstilfredsstillelsen, der er afgørende.

Ved seksualkriminaliteten synes personlighedsfaktorer at udøve en noget mere fremtrædende virkning end ved voldsforbrydelserne. Det gælder utvivlsomt ved de mere fra normal seksualitet afvigende sædelighedsforbrydelser, hvor sygelige tilbøjeligheder spiller en væsentlig rolle for forbrydelsen; men det gælder nok også om de mere „normale“ sædelighedsforbrydelser som voldtægt, blufærdighedskrænkelser over for voksne, forførelse af mindreårige etc.

Ved tyverier er forholdene mere komplicerede. Motivet ligger efter straffelovens definition i berigelseshensigten. Ved visse ejendomsforbrydelser med såkaldt atypisk motiv, hvor berigelseshensigten mangler eller træder meget stærkt i baggrunden, synes motiverne oftest at ligge på det følelses- eller driftsmæssige område. Nogle atypisk motiverede tyverier har en rent aggressiv karakter; andre har et mere driftsmæssigt præg; men også tyverier, hvor berigelseshensigten træder klart frem, kan i hvert fald tildels være motiverede ved mere

irrationelle psykologiske mekanismer. Man bør derfor —• også når berigelseshensigt kan konstateres — være opmærksom på, at en sådan forbrydelse ikke blot medfører, at man beriger sig selv, men i almindelighed også, at man berøver andre visse værdier, det vil sige, at man gør fortræd. Det er sandsynligt, at en hel del i juridisk forstand typisk motiverede tyverier *også* er udtryk for en vis aggression. Andre kan udspringe af affektprægede spændingstilstande, og nogle af dem, man i gamle dage betegnede som kleptomani, synes mere driftsbetonede. I sådanne tilfælde kan alkoholpåvirkningen være en betydningsfuld, omend nærmest negativ faktor i kriminalitetens årsagskompleks.

Ved nogle tyverier er sammenhængen med alkoholmisbrug umiddelbart meget mere iøjnespringende. Det drejer sig om tyverier af drikkevarer, hyppigt begået under alkoholpåvirkning, men undertiden også i ædru tilstand. Hos personer, der er blevet så afhængige af alkohol, at deres drikkeri er begyndt at antage en addiktiv karakter, vil selve påvirkningen ofte medføre, at den fortsatte alkoholnydelse kommer til at stå som noget højest attrå værdigt, måske noget nødvendigt, og afbrydelsen af drikkeriet som noget højest pinefuldt. Den drikfældige vil gøre alt for, at påvirkningsgraden kan opretholdes. Dette medfører vel i de fleste tilfælde ikke kriminalitet. Man låner penge, køber spiritus på kredit, hjem søger kammerater, der har et lager, o. s. v. Men i en del tilfælde foreligger sådanne muligheder ikke, og her kan tyverier da fremtræde som den naturlige og konsekvente løsning af problemet.

Både ved de her skildrede former for tyveri og ved en del andre ejendomsforbrydelser må man dog regne med, at alkoholens indflydelse på organismens hæmmende apparat, på selvfølelsen og på dømmekraften er væsentlige og effektive, medvirkende faktorer i kriminalitetens årsagskompleks.

Ved røveri optræder alkoholpåvirkning relativt hyppigt som kriminalitetsfaktor. Det hænger nok først og fremmest sammen med de omstændigheder, hvorunder en stor del af røverierne begås (rulninger i forbindelse med værtshusbesøg og lign.); men røveriets karakter af en voldelig forbrydelse er også af betydning. Når alkoholpåvirk-

ningen også talmæssigt spiller en vis rolle ved hælerier, synes sammenhængen at være af en mere indirekte karakter. Dels træffes en del af de professionelle hælere hovedsagelig på beværtninger, hvor de har mulighed for at finde sælgere af stjalne varer, dels florerer handelen med sortbørsvarer, andre mere eller mindre uretmæssigt erhvervede effekter og herunder også tyvekoster, i de samme miljøer.

På grundlag af de her omtalte undersøgelser og overvejelser tør man konkludere, at *den hyppigt optrædende kriminalitets faktor, alkoholpåvirkning på gerning stidspunktet, i en hel del tilfælde må opfattes som medvirkende årsag til kriminaliteten.*

Det gælder i særlig grad de ikke overlagte voldsforbrydelser, hvor der forekommer en umiddelbar psykologisk sammenhæng mellem alkoholpåvirkningen, nedsættelsen af hæmningerne og de deraf følgende forøgede muligheder for, at aggressive tilbøjeligheder kommer til udtryk. De omstændigheder, hvorunder der drikkes (på beværtninger, ved forsamlingshusballerne på landet etc.), og den almindelige traditionelle indstilling over for alkoholnydelse, slagsmål og vold er imidlertid også af betydning for sammenhængen.

Det gælder også, omend mindre udpræget, om en del af seksualkriminaliteten, hvor det først og fremmest er nedsættelsen af hæmningerne i forbindelse med de i vore samfund snævert afstukne grænser for tilfredsstillelsen af seksualbehovet, der spiller en rolle. Ved de mere aggressivt betonedede seksualforbrydelser, først og fremmest voldtægt, gør psykologiske mekanismer af samme art som ved volds-kriminaliteten sig også gældende.

Ved ejendomsforbrydelser er forholdene mere komplicerede, og sammenhængen er i almindelighed af en temmelig indirekte karakter. En undtagelse danner dog de ikke helt sjældent forekommende tyverier af spiritus, begået af alkoholpåvirkede. Her er sammen-

hængen i almindelighed nær og direkte. I øvrigt må man regne med, at det ved ejendomsforbrydelserne er alkoholens hæmningsnedsættende virkninger, der er af betydning; det aggressive moment og mere irrationelle motiver, der gør sig gældende ved mange ejendomsforbrydelser, bør heller ikke overses. Ved visse ejendomsforbrydelser (særlig røverier og hælerier) spiller også de miljøforhold, hvorunder drikkeriet finder sted, en rolle. Undertiden ser man dog, at årsagsforholdet er vendt om: en forbrydelse planlægges, og lovovertræderen drikker „for at få mod til“ at begå forbrydelsen.

Således kan spiritusindtagelsen mere eller mindre bevidst være motiveret ved, at den pågældende ønsker „at drikke sig mod til“, som det af og til er sket i tilfælde 4. Der er naturligvis her tale om en psykologisk mekanisme, som ikke blot kan gøre sig gældende med hensyn til tyverier, men også med hensyn til andre former for kriminalitet, hvor en — mer eller mindre bevidst — forudgående planlægning eller beskæftigelse med forbrydelsen har fundet sted.

Et tilnærmet, blot nogenlunde rimeligt skøn over den kvantitative betydning af alkoholpåvirkning på gerningstidspunktet kan ikke opstilles, dels fordi begreberne er forskelligt afgrænsede i forskellige undersøgelser og undersøgelsesresultaterne stærkt afvigende, dels fordi det er umuligt at vurdere betydningen af, at opdagelsesrisikoen for alkoholpåvirkede lovovertrædere er større end for de kriminelle, der begår deres forbrydelser i ædru tilstand. At det sidste forhold i sig selv må medføre en forøgelse af antallet af anholdte (og domfældte) alkoholpåvirkede lovovertrædere, er sikkert; men den, der på dette grundlag vil hævde, at det kun er opdagelsesrisikoen — og ikke risikoen for at komme til at begå en kriminel handling — der er forhøjet, vil dog, efter forfatterens erfaringer, skyde langt over målet.

Kapitel 3.

Længerevarende alkoholmisbrug.

I. Problemet.

Sammenhængen mellem et længerevarende alkoholmisbrug og kriminalitet er af mere indirekte karakter end de i kapitel 2 omtalte former for sammenhæng. Ganske vist vil den kroniske alkoholist, der dagligt nyder spiritus til overmål, næppe have større muligheder for at komme til at begå kriminelle handlinger i ædru tilstand, og for så vidt vil hans forbrydelser som regel også falde ind under beruselseskriminaliteten i snævrere forstand, men et længerevarende misbrug blandt kriminelle og kriminalitet blandt drikfældige vil dog ofte være udtryk for en mere indirekte årsags-sammenhæng end den i forrige kapitel behandlede. Efter den tidligere anførte definition på begrebet kriminalitetsfaktor kan der imidlertid ikke være nogen tvivl om, at også et længerevarende spiritusmisbrug kan optræde som kriminalitetsfaktor, idet der er en lovmæssig, statistisk påviselig sammenhæng og undertiden i enkelttilfælde en let iagttagelig forbindelse mellem drikfældighed og forbrydelser. Med denne konstatering er der, som flere gange nævnt, intet sagt om eksistensen af en mulig årsagssammenhæng.

Problemet er navnlig behandlet på grundlag af undersøgelser over forekomsten af drikfældighed blandt kriminelle; men der findes også undersøgelser over forekomsten af kriminalitet blandt udvalgte grupper af drikfældige.

II. Drikfældighed blandt kriminelle.

Navnlig ældre undersøgelser har vist stærkt forhøjede tal for forekomsten af drikfældige i forskellige grupper af lovovertrædere, men også efter nyere undersøgelser

er et længerevarende alkoholmisbrug udbredt blandt kriminelle.

Ifølge ældre udenlandske undersøgelser har drikfældighed været meget udbredt blandt kriminelle. Antallet af drankere angives til 50-80 pot., og også nyere undersøgelser viser høje tal. Hyppigheden af drikfældige er større blandt recidivister end blandt førstegangsstraffede og vokser, som man skulle vente, med alderen, idet maksimum i almindelighed nås inden 50-års alderen. Drikfældighed er — ligesom alkoholpåvirkning på gerningstidspunktet — hyppigere blandt voldsforbrydere end i de andre kategorier af kriminelle; tallene vedrørende sædelighedsforbrydere varierer stærkt fra undersøgelse til undersøgelse.

I dette afsnit skal der gives en oversigt over resultater vedrørende drikfældighed blandt kriminelle i de vigtigste danske undersøgelser, samt over et materiale vedrørende alkoholforbruget hos 459 *betinget domfældte* i København og på Sjælland i øvrigt undergivet tilsyn, der er stillet til rådighed af Dansk Forsorgsselskab.

1) *Geill* (14) fandt blandt de af ham undersøgte 1 845 mandlige fanger 693 (37,56 pct.), der måtte anses for kroniske alkoholist. Diagnosen er overvejende stillet på de pågældendes egne udsagn om alkoholforbrugets størrelse. *Geill* går ud fra, at særdeles mange af forbryderne er tilbøjelige til at angive det daglige forbrug af alkoholiske drikke for lavt. Han har dog — for en sikkerheds skyld — ikke sat grænsen for lavt og har således ikke betragtet individer, som angav deres daglige, regelmæssige forbrug til 3-4 bajere, for at være kroniske alkoholist. Efter nutidens sprogbrug kan man nok med rimelighed betegne *Geill's* kroniske alkoholist som drikfældige.

Tabel 7. Mandlige danske forbrydere i årene 1899 til 1901 efter alder og hyppigheden af kronisk alkoholisme (efter Geill).

	Forbrydere	Kroniske alkoholister	
		Abs.	pct.
Under 20 år	379	49	12,93
20—29 år	949	340	35,83
30—39 -	314	184	58,60
40—49 -	148	91	61,49
over 50-årige og ældre	55	29	52,73

Tabel 8. Mandlige danske forbrydere i årene 1899 til 1901 efter kriminel fortid, alder og hyppigheden af kronisk alkoholisme (efter Geill).

	1 gang straffede			Recidivister		
	Forbrydere	Heraf kroniske alkoholister		Forbrydere	Heraf kroniske alkoholister	
		Abs.	pct.		Abs.	pct.
Under 20 år	116	11	9,48	263	38	14,45
20—29 år	340	72	21,18	609	268	44,01
30—39 -	111	41	36,94	203	143	70,44
40—49 -	49	15	30,61	99	76	76,77
50-årige og ældre .	17	4	23,51	38	25	65,78

Hyppigheden af drikfældige stiger med voksende alder til 50-års alderen, således som det fremgår af tabel 7. Blandt 769 forstegangstraffede var der 22,76 pct. og blandt 1 076 forstraffede 48,14 pct. drikfældige.

Fordeelingen på engangstraffede (fanger, der ikke er straffet på ny i løbet af 3 år efter deres første straf) og recidivister fremgår af tabel 8. I samtlige aldersklasser er hyppigheden af drikfældige væsentlig større hos recidivisterne end hos de engangstraffede.

Geill fandt flere drikfældige blandt separerede og skilte samt enkemænd end blandt gifte og flere blandt gifte end blandt ugifte hos såvel engangstraffede som recidivister. At de ugifte tæller færrest drikfældige, kan vist nok kun skyldes aldersfordelingen, idet denne gruppe må antages at tælle de fleste unge lovovertrædere.

I nogenlunde talstærkt repræsenterede grupper var antallet af drikfældige størst blandt fanger, dømt for 1) røveri, ran og

pengeafpresning, 2) vold og legemsbeskædigelse og 3) sædelighedsforbrydelse, nemlig omkring ca. 50 pct. I de øvrige grupper var tallene noget lavere, nemlig 25 pct. hos bedragerne og falsknere og ca. 35 pct. hos tyve og hælere. Af 7, dømt for brandstiftelse, var 5 drikfældige, af 3, dømt for hærværk, var der 2, og af 3, dømt for drab og drabsforsøg, var der ligeledes 2 drikfældige.

2) *George E. Schrøder* har i sine undersøgelser, der omfatter 977 mands fanger i Danmarks straffeanstalter, (40) fundet, at der blandt 181 forbedringshusfanger i Nyborg var 14,36 pct. alkoholister; blandt 334 forbedringshusfanger i Vridsløselille var der 24,25 pct. alkoholister, og blandt 162 forbedringshusfanger i Horsens var tallet 44,44 pct. Blandt 300 tugthusfanger i Horsens var der 12 pct. alkoholister. — Grænsen for alkoholisme er sat således, at personer, der nyder $\frac{1}{2}$ pægl brændevin \neq nogle bajere eller mere daglig, er betegnet som alkoholister. Schrøder antager, at alkoholisme i

det overvejende antal tilfælde bundet i en disposition, der oftest har sin oprindelse i dårlige egenskaber i den pågældende slægt (degeneratio psychopathica). Miljøets betydning, skik og brug, drikkesædvaner i omgangskreds og på arbejdspladser spiller dog også en stor rolle. De fleste af de undersøgte fanger er begyndt at drikke i den tidligste ungdom, måske allerede i barndommen. Han finder to hovedtyper af alkoholister: den konstitutionelt depressive og den karakterløse. Hos den første er alkoholen det middel, der halverer den følelse af sjæleligt tryk og hæmning, som er et uundgåeligt led i depressionens væsen. Hos den anden fremkaldes eller understøttes alkoholismen af miljøforholdene. De symptomer, der hyppigst har præget de drikfældige fanger, er dels somatiske: rysten, alkoholistisk habitus og nervebetændelse, dels psykiske: et mere almindeligt moralsk forfald og forekomsten af specifikke alkoholpsykoser. Sådanne psykiske forstyrrelser forekommer overhovedet ikke hos de ganske unge fanger i Nyborg; de er meget fremtrædende blandt Vridsløsefangerne, mindre fremtrædende blandt forbedringshus- og tugthusfangerne i Horsens.

3) *le Maire* (31) har, som tidligere nævnt, konstateret, at alkoholmisbrug er den hyppigste „motivgruppe“ i det af ham undersøgte materiale, bestående af 3 185 seksualforbrydere. Det præger 392 af tilfældene, men i 227 tilfælde drejer det sig kun om akut påvirkethed. I 113 tilfælde kunne den pågældende karakteriseres som forfalden og i 52 tilfælde ligefrem som alkoholist. *Le Maire* sonderer imidlertid i sine tabellariske opstillinger ikke mellem de forskellige former for alkoholmisbrug, så det er umuligt at bedømme, hvilken rolle det længerevarende alkoholmisbrug spiller ved de forskellige arter af seksualforbrydelser.

4) *Stürup og Christiansen* (45) har i deres undersøgelse af 335 statsfængselsjanger også beskæftiget sig med spørgsmålet om et længerevarende alkoholmisbrugs betydning for kriminaliteten. Misbruget er klassificeret i to hovedgrupper, der betegnes som „stadigt alkoholmisbrug“ og „forfalden til drukkenskab“. Derimod er oplysninger om periodisk alkoholmisbrug betragtet som værende for usikre til, at det vil være rimeligt at

medtage dem i bearbejdelsen. Ved stadigt alkoholmisbrug er forstået et længerevarende og nogenlunde konstant misbrug, der har strakt sig frem til tiden for indsættelsen i statsfængslet i Vridsløselille. Drikkeriet har her til en vis grad præget de pågældendes livsførelse, men dog ikke i en sådan udstrækning, at de af den grund har mistet deres sociale ambitioner eller legemligt eller psykisk er blevet præget af misbruget.

„Forfalden til drukkenskab“ er først og fremmest anvendt om fanger, der i mentalerklæringer er betegnet som „forfaldne til drukkenskab i lovens forstand“. Denne gruppe kan i det store og hele betegnes som kroniske alkoholister, idet de frembyder legemlige eller psykiske symptomer på et længerevarende alkoholmisbrug. Der findes et par alkoholdemente, nogle, der har været indlagt med alkoholpsykoser, alkoholiske nervelidelser etc. Disse fangers sociale tilværelse har været stærkt præget af deres drikkeri, og det har påvirket deres sociale ambitioner.

Blandt de fanger, der er henført til de ikke-drikfældiges gruppe, forelå der i adskillige tilfælde oplysninger om et tidligere mere eller mindre omfattende drikkeri eller et drikkeri af mere periodisk karakter. Har der imidlertid været tvivl om drikkeriets omfang eller dets betydning for den sociale tilværelse, er de pågældende betragtet som ikke-drikfældige. De anførte tal for drikfældighed bliver altså minimumstal.

Blandt de 335 undersøgte fanger var der 58 tilfælde (17,3 pct.) med et stadigt alkoholmisbrug og 15 tilfælde (4,5 pct.), der kunne betegnes som forfaldne til drukkenskab. Fordelingen på de forskellige forbrydertyper, inddelt efter kriminalitetens art, fremgår af tabel 9.

Indbrudstve og polykriminelle tæller det største antal drikfældige, seksualforbrydere og underslæbere det mindste.

Alkoholmisbrugets relation til det kriminelle levnedsløb fremgår af tabel 10. Der er ingen drikfældige blandt 78 forbryderbegyndere; der er 32, d. v. s. 34 pct., blandt 94 intermitterende kriminelle, og 41, d. v. s. 25 pct., blandt 163 kronisk kriminelle. Når der blandt intermitterende kriminelle er flere drikfældige end blandt de kronisk kriminelle, *han* forklaringen være, at de kronisk kriminelle på grund af mange og lang-

Tabel 9. Statsfængselsfanger i Vridsløse (1940—42) efter kriminalitetens art og forekomsten af spiritusmisbrug (efter Stürup & Christiansen).

	Indbrudstyveri		Ordinært tyveri		Under-slæb		Svindel		Seksualforbrydelse		Vold		Polykriminalitet		Ialt	
	Abs.	pct.	Abs.	pct.	Abs.	pct.	Abs.	pct.	Abs.	pct.	Abs.	pct.	Abs.	pct.	Abs.	pct.
Ikke-drikfældige ...	74	72,5	50	80,6	30	88,2	42	84,0	34	89,5	13	81,2	21	60,0	262	78,2
Stadigt spiritusmisbrug	24	23,5	10	16,1	4	11,8	7	14,0	4	10,5	3	18,8	6	17,1	58	17,3
Forfalden til drukkensk.	4	3,9	2	3,2	—	—	1	2,0	—	—	—	—	8	22,9	15	4,5
Ialt ...	102	99,9	62	99,9	34	100,0	50	100,0	38	100,0	16	100,0	33	100,0	335	100,0

Tabel 10. Statsfængselsfanger i Vridsløse (1940—42) efter levedsløbstype og forekomsten af spiritusmisbrug (efter Stürup et Christiansen).

	Begyndere		Intermitt.		Kroniske		Ialt	
	Abs.	pct.	Abs.	pct.	Abs.	pct.	Abs.	pct.
Ikke-drikfældige ...	78	100,0	62	66,0	122	74,9	262	78,2
Stadigt spiritusmisbrug	—	—	28	29,8	30	18,4	58	17,3
Forfalden til drukkenskab	—	—	4	4,3	11	6,7	15	4,5
Ialt ...	78	100,0	94	100,0	163	100,0	335	100,0

varige interneringer i fængsler og andre institutioner har mindre mulighed for at komme ud i et stadigt alkoholmisbrug, men sammenhængen kan muligvis også være en anden: det kan tænkes, at kronisk kriminalitet i større udstrækning beror på karakterdefekter og andre psykiske skavanker, medens netop den intermitterende kriminalitet måske i højere grad skyldes alkoholmisbrug.

5) *Berntsen og Christiansen* (3) har i deres undersøgelse af 126 mandlige arresthusfanger registreret længerevarende alkoholmisbrug i tre kategorier: kronisk alkoholisme, alkoholmisbrug af aktuel betydning og tidligere alkoholmisbrug. Diagnosen „kronisk alkoholisme“ blev kun stillet i de tilfælde, hvor fangen på undersøgelsestidspunktet var legemligt og/eller psykisk præget af misbruget; det var særlig i tilfælde, hvor fangen gennem længere tid havde

druknet kogesprit og i årevis ført en udtalt asocial tilværelse, præget af drikkeri. Inden for gruppen „forfalden i tiden omkring kriminaliteten“ var der en del, hvor alkoholmisbruget havde været i adskillige år; i andre tilfælde havde misbruget været af kortere varighed.

Endvidere fandtes der i materialet fanger, som tidligere havde været forfaldne til overdreven alkoholnydelse. Her var misbruget senere blevet begrænset, sådan at det ikke på kriminalitetstidspunktet havde nogen væsentlig betydning. En del af disse var tidligere flere gange straffede, ældre, gifte mænd, som ikke i en årrække havde begået alvorlige, kriminelle handlinger.

Fordelingen af materialet fremgår af tabel 11. Nøjagtig halvdelen af de undersøgte er præget af et større eller mindre alkoholmisbrug i tiden omkring kriminaliteten. Lægger man hertil de fanger, der tidligere

Tabel 11. Mandlige arresthusfanger i København 1952—53 efter alkoholvaner.

	Kronisk alkoholisme	Spiritusmisbrug af aktuel betydning	Tidligere spiritusmisbrug	Intet misbrug	Ialt
Abs. tal	6	57	17	46	126
pct.-tal	5	45	14	36	100

har misbrugt alkohol, og de fanger, hos hvem der ikke forelå et væsentligt misbrug, men som var påvirkede på kriminalitetstidspunktet, bliver der kun 43 af 126 fanger tilbage (34 pct.), hvor alkohol ikke er påvist som kriminalitetsfaktor.

Forfatterne konkluderer, at *alkoholmisbrug er den kriminalitetsfaktor, der træder stærkest og klartest frem i dette materiale af korttidsstraffede, københavnske lovovertrædere.*

Ved en undersøgelse af resocialiseringsmulighederne er materialet opdelt i fire grupper: I. Personer, hvor der hverken objektivt eller subjektivt synes at være grund til at udføre et resocialiseringsarbejde (18 fanger). II. Personer, hvor et resocialiseringsarbejde er anset for nødvendigt og gennemførligt (51 fanger). III. Personer, hvor et resocialiseringsarbejde må forekomme nødvendigt, men ikke skønnes gennemførligt (35 fanger). IV. Personer, der ikke har kunnet henføres til nogle af de tre foranævnte grupper (22 fanger). I gruppe I, hvor resocialiseringsmulighederne er bedømt optimistisk, findes der ingen kroniske alkoholister eller drikfældige, men 6, der tidligere har misbrugt alkohol. I gruppe II, hvor et resocialiseringsarbejde skønnes nødvendigt, findes 1 kronisk alkoholist og 28 drikfældige (57 pct. af fangerne i denne gruppe). I gruppe III, hvor resocialiseringsarbejdet betragtes som uigennemførligt, er der 4 kroniske alkoholister og 19 andre, der er prægede af et aktuelt misbrug (66 pct.). I gruppe IV er de tilsvarende tal henholdsvis 1 og 10 (50 pct.). Hvordan end årsagssammenhængen er, må man konkludere, at et mere eller mindre omfattende resocialiseringsarbejde altid er påkrævet, når en lovovertræder er drikfældig, og i øvrigt, at resocialiseringsmulighederne forringes væsentligt i de tilfælde, der kompliceres af et egentligt drikkeri.

Til brug for denne oversigt er der fore-

taget en nærmere analyse af materialet med henblik på forekomsten af længerevarende alkoholmisbrug i forbindelse med forskellige kriminalitetsfaktorer. Undersøgelsen viser, at antallet af misbrugere stiger med voksende alder. Alkoholmisbrug forekommer hyppigst blandt berigelses- og voldsforbrydere, mindre hyppigt blandt seksualforbrydere og andre lovovertrædere. Misbruget er størst blandt kronisk kriminelle, mindst blandt forbryderbegyndere. Det relativt store misbrug blandt de kronisk kriminelle skyldes dog et forholdsvis stort antal tidligere misbrugere; drikfældighed af aktuel betydning forekommer dog hyppigst blandt de intermitterende kriminelle. Endvidere spiller grovheden af den tidligere kriminalitet en rolle: jo strengere straf, der tidligere har været idømt, desto flere drikfældige og kroniske alkoholister finder man. Et længerevarende alkoholmisbrug er størst blandt de lovovertrædere, hvis opdragelse og/eller hjemlige forhold har vist sig uheldige.

6) *Den personlige Friheds Værns undersøgelse af domfældte i statsadvokatsager* (10) opererer som tidligere nævnt med fem kategorier af personer, der adskiller sig fra hinanden ved alkoholforbrugets omfang: 1) *afholdende*, 2) *mådeholdende*, 3) *lejlighedsvis stort forbrug*, 4) *regelmæssigt stort forbrug*, 5) *dagligt stort forbrug*. 6) *tidligere større forbrug*, 7) *uden et forbrug*.

Afgørelsen har i første række været baseret på probandens eget udsagn; men dette har dog været suppleret og korrigeret af undersøgerne. Oplysningerne er i alle tilfælde kontrolleret af arbejdsgruppen, som har sammenholdt dem med de øvrige oplysninger i spørgeskemaet og i tvivlstilfælde diskuteret afgørelsen med den pågældende undersøger. Der er kun foretaget få korrektioner af undersøgerens „primære“ indtryk.

I visse tilfælde har undersøgeren kendt den pågældende proband personligt, hvad der naturligvis forøger værdien af oplysningerne.

Forskellige kontrolundersøgelser viser, at der er en klar sammenhæng mellem alkoholgrupper og dagligt forbrug; alkoholgrupper og det maksimale antal genstande, der på noget tidspunkt er drukket; samt alkoholgrupper og det antal genstande, der skal **til**, før de pågældende føler sig påvirkede. Et højere alkoholforbrug betyder som regel også, at der drikkes mere ude, på restauranter, på arbejdspladser eller „andre steder“; at der er forholdsvis mange blandt personer med stort alkoholforbrug, der drikker alene eller i tilfældigt selskab, og at årsagerne **til** drikkeriet med stigende forbrug bliver mindre rationelle, rangerende fra det mere stupide „for tørst“ til det sløve „fordi det er en vane“.

De totalt afholdende er gennemgående noget yngre end de mådeholdende. Fra gruppen „lejlighedsvis stort forbrug“ og gennem de følgende grupper sker en betydelig forskydning af aldersmaksimum, som ligger omkring 20 år for probanderne med lejlighedsvis stort forbrug, 23-24 år for dem med regelmæssigt stort forbrug og mellem 30 og 40 år for dem med dagligt stort forbrug. Dette tyder på, at alkoholvanerne først stabiliseres på et relativt sent alderstrin. Der findes formentlig to grupper af mennesker: på den ene side de mådeholdende og de afholdende, om hvem det antages, at de fleste forbliver mådeholdende, subsidiært afholdende, og kun undtagelsesvis går over i grupper med højere alkoholforbrug. Den anden gruppe består af personer med højt alkoholforbrug. De begynder i en yngre alder med et lejlighedsvis stort forbrug, som senere stiger til et regelmæssigt og **til** slut til et dagligt stort forbrug, et forløb, der ganske svarer til de kliniske iagttagelser inden for alkoholistforskningen.

Undersøgelsen viser klart, at et større antal probander med højt alkoholforbrug har haft påviselige vanskeligheder under opdragelse og uddannelse -- altså allerede i en alder, hvor der ikke har foreligget noget alkoholforbrug — end probander med mindre alkoholforbrug.

Der findes et stærkt stigende antal med såvel øjeblikkelig som længerevarende arbejdsløshed i grupperne med de højere alkoholforbrug. Årsagsforholdene er dog vanskelige at udrede. Arbejdsløsheden kan skyldes alkoholforbruget, men der kan også være tale om en afspejling af den svigtende tilpasningsevne, som allerede optræder under opvækst og uddannelse.

Blandt probanderne over 25 år vokser antallet af fraskilte og antallet af personer med øjeblikkelige ægteskabelige vanskeligheder med stigende alkoholforbrug. Tilsvarende findes et fald i antallet af gifte i gruppen over 25 år med stigende alkoholforbrug.

Fordelingen med hensyn til drikkevaner i dette materiale af lovovertrædere fremgår af tabel 12. Det ses, at 42 pct. af de undersøgte kan betegnes som mådeholdende eller afholdende, medens de resterende 58 pct. fordeler sig inden for de alkoholklasser, hvor man med rette kan tale om et vist misbrug.

I øvrigt skal følgende forhold fremhæves: Blandt begynderne er ca. 63 pct. afholdende eller mådeholdende; blandt recidivisterne gælder det kun 35 pct. Recidivisternes alkoholvaner er mere graverende end begyndernes, og alderen er en faktor af afgørende betydning for recidivisternes alkoholvaner. Maksimum for et mere omfattende spiritusmisbrug findes hos recidivisterne i aldersklassen 40-49 år. Dette svarer til resultatet af en række andre undersøgelser.

En tilsvarende undersøgelse af mere alvorligt alkoholmisbrug inden for forskellige kategorier af lovovertrædere, bestemt ved

Tabel 12. Probanderne opdelt efter alkoholklasser (Den personlige Friheds Værns materiale).

Klasse	I	II	III	IV	V	VI	VII	Ialt
antal.....	52	411	204	186	103	90	59	1 105
pct.....	4,8	37,2	18,5	16,8	9,3	8,1	5,3	100

kriminalitetens art, viser, at der hos begyndere findes ca. dobbelt så mange alkoholmisbrugere blandt volds- og ej endomsforbrydere som blandt sædelighedsforbrydere. Blandt recidivisterne forekommer grovere alkoholmisbrug hos 38-39 pct. af sædeligheds- og voldsforbryderne og hos 46 pct. af ejendomsforbryderne.

En opdeling efter aldersklasser viser for sædelighedsforbrydernes vedkommende, at forskellen på forbryderbegyndere og recidivister med hensyn til alkoholvaner også gør sig gældende inden for de forskellige aldersklasser. Det samme gælder voldsforbryderne, omend noget mindre udpræget hos de yngre, og ej endomsforbryderne. Den stigning i alvorligere spiritusmisbrug, der i materialet som helhed forekommer med voksende alder, kan alene konstateres hos ej endomsforbryderne, idet der hverken hos sædeligheds- eller voldsforbryderne kan påvises nogen forskel i hyppigheden af spiritusmisbrug i den her anførte betydning hos de yngre og ældre.

7) *Alkoholmisbrug blandt betinget domfældte.* Dansk Forsorgsselskab har til brug for denne undersøgelse udarbejdet tabelmateriale vedrørende samtlige betinget domfældte, som er undergivet tilsyn af forsorgsselskabet i København og på Sjælland i øvrigt i 1954. Det drejer sig om 459 personer, nemlig 327 mænd og 132 kvinder, hvilket omtrent svarer til halvdelen af samtlige i det nævnte år betinget domfældte, der er undergivet tilsyn, idet tallene for hele landet er 943 domfældte, 728 mænd og 215 kvinder.

Materialet er opdelt efter køn, alder, alkoholvaner samt en række faktorer, som må antages at være af betydning for forekomsten af alkoholmisbrug: bopæl, ægteskabelig stilling og erhverv samt visse forhold vedrørende kriminaliteten: kriminalitetens art og tidligere kriminalitet. Oplysningerne bygger på personundersøgelser i henhold til straffelovens § 56, stk. 2, mentalerklæringer og uddrag af straffesagens personlige oplysninger samt forsorgsselskabets journalmateriale.

Med hensyn til alkoholmisbrug er materialet klassificeret i tre hovedgrupper, der defineres således:

1. *Afholdende og mådeholdende* omfatter et meget ringe antal totalt afholdende personer, som fandtes i materialet, samt personer, hvis spiritusforbrug ikke afviger væsentligt fra „det normale“, hvorfor det i hvert fald ikke kan karakteriseres som misbrug.

2. *Periodiske alkoholmisbrugere* omfatter personer, der i én eller flere perioder af deres liv har drukket alkohol i sådanne mængder, at forbruget klart ligger ud over det sædvanemæssige, idet det har forringet den pågældendes sundhedstilstand, sociale placering, økonomi eller livsvilkår i øvrigt.

3. *Drikfældige* omfatter personer, som må betegnes som kroniske alkoholister, forfaldne til drukkenskab i lovens forstand, samt personer, der har været ude i et længerevarende alkoholmisbrug, som i væsentlig grad har forringet den pågældendes sundhedstilstand, sociale placering, økonomi eller livsvilkår i øvrigt.

I forbindelse med den betingede domfældelse har særvilkår om at underkaste sig behandling for alkoholmisbrug været anvendt over for 39 mandlige domfældte, nemlig 7 i gruppen „periodisk alkoholmisbrug“ og 32 i gruppen „drikfældighed“. Særvilkår af denne art har ikke været anvendt over for de kvindelige domfældte. Undersøgelsens resultater skal omtales særskilt for mænd og kvinder.

Betinget dømte mænd. 69 pct. af de domfældte kan betegnes som afholdende eller mådeholdende, 14 pct. har været ude i et periodisk misbrug, og 17 pct. er drikfældige. Antallet af afholdende eller mådeholdende aftager med voksende alder; blandt de 20-årige og yngre har 90 pct. et alkoholforbrug, der ikke afviger væsentligt fra det sædvanligvis forekommende, 9 pct. er betegnet som periodiske misbrugere og kun 1 pct. som drikfældige. Blandt de 40-årige og ældre er der 36 pct. afholdende og mådeholdende, 12 pct. med periodisk misbrug og 52 pct. drikfældige.

Det fremgår af tabel 13, hvor materialet er opdelt i mænd under 25 år, 25-39 årige og 40-årige og ældre, at forskydninger i retning af stigende misbrug med voksende alder først og fremmest beror på en for-

Tabel 13. Betinget dornede mænd under tilsyn (1954) efter alder (3 aldersklasser) og alkoholvaner.

	—24		25—39		40—		ialt	
	abs. tal	pet.	abs. tal	pet.	abs. tal	pet.	abs. tal	pet.
afholdende, mådeholdende	177	81	38	50	12	36	227	69
periodisk spiritusmisbrug	34	16	8	11	4	12	46	14
drikfældighed	7	3	30	39	17	52	54	17
Ialt	218	100	76	100	33	100	327	100

Tabel 14. Betinget dømte mænd under tilsyn (1954) efter alder, kriminel fortid og alkoholvaner.

	afholdende og mådeholdende		periodisk misbrug		drikfældighed		ialt	
	abs. tal	pet.	abs. tal	pet.	abs. tal	pet.	abs. tal	pet.
<i>—24 år.</i>								
ikke tidlige strf.	106	87	13	11	3	2	122	100
§ 30 (tiltalefrafald)	38	85	6	13	1	2	45	100
bøde	27	77	8	23	—	—	35	100
hæfte	4	50	3	37	1	13	8	100
fængsel	2	25	4	50	2	25	8	100
særforanstaltn.	—	—	—	—	—	—	—	—
Ialt	177	81	34	16	7	3	218	100
<i>25—39 år.</i>								
ikke tidl. straffet	18	75	1	4	5	21	24	100
§ 30 (tiltalefrafald)	—	—	—	—	1	100	1	100
bøde	2	20	2	20	6	60	10	100
hæfte	1	33	—	—	2	67	3	100
fængsel	15	43	5	14	15	43	35	100
særforanstaltn.	2	67	—	—	1	33	3	100
Ialt	38	50	8	11	30	39	76	100
<i>40— år.</i>								
ikke tidl. straffet	4	50	1	37	3	13	8	100
§ 30 (tiltalefrafald)	—	—	—	—	—	—	—	—
bøde	—	—	—	—	—	—	—	—
hæfte	—	—	—	—	1	100	1	100
fængsel	5	24	3	14	13	62	21	100
særforanstaltn.	3	100	—	—	—	—	3	100
Ialt	12	36	4	12	17	52	33	100

øgelse af antallet af drikfældige, medens afvigelse for de periodiske misbrugere er mindre fremtrædende og har en mere tilfældig karakter.

Alderen er altså i denne gruppe af kriminelle en fremtrædende alkoholfaktor.

Materialet er kun lidet egnet til at kaste lys over sammenhængen mellem drikfældighed og de forskellige arter af forbrydelser, da det kun tæller 6 voldsforbrydere og 30 sædelighedsforbrydere. Blandt voldsforbryderne blev 3 og blandt sædelighedsforbry-

derne 23 betegnet som afholdende eller mådeholdende. Alkoholmisbrug forekommer noget hyppigere blandt „andre ejendomsforbrydere" end blandt tyve, hvilket antagelig hænger sammen med, at der i den første kategori indgår et ikke helt ringe antal, dømt for hæleri.

I tabel 14 er materialet klassificeret efter alkoholvaner, alder og kriminel fortid. Hvis en domfældt har været underkastet flere forskellige sanktioner, er den pågældende rubriceret efter den alvorligste af disse i følgende skala: § 30-tiltalefrafald, bøde, hæfte, fængsel, særforanstaltninger. Tabellen viser, at alkoholmisbruget i samtlige aldersklasser er mindst blandt de personer, der ikke tidligere er straffet. Personer med tidligere tiltalefrafald adskiller sig dog ikke væsentligt fra de ikke tidligere straffede, hvorimod personer, der tidligere har fået bøde, hæfte, fængsel eller været dømt **til** særforanstaltninger, har et væsentligt højere spiritusmisbrug. I øvrigt bekræfter tabellen det indtryk, man har fået af alderens betydning for misbrugets omfang. Det højere misbrug blandt de ældre betinget dømte skyldes ikke, at der blandt dem er flere forstraffede.

I øvrigt viser en gennemgang af materialet, at antallet af misbrugere er større blandt lovovertrædere, der har bopæl i hovedstaden, end blandt dem, der er hjemmehørende i provinsbyerne og landkommunerne, som ikke synes at adskille sig væsentligt fra hinanden. I aldersklassen mellem 25 og 39 år, den eneste kategori, der er tilstrækkelig stor til at opdele efter civilstand, er drikfældigheden størst blandt de separerede og fraskilte, noget mindre blandt de ugifte og mindst blandt de gifte. Blandt de yngre har lærlinge og unge under uddan-

nelse det mindste alkoholmisbrug. Nogen væsentlig forskel på faglærte og ufaglærte kan ikke påvises.

Betinget dømte kvinder. På grund af kvindematerialets begrænsede størrelse kan der ikke baseres videregående slutninger på det foreliggende tabelmateriale. Enkelte bemærkninger skal dog knyttes hertil. I materialet som helhed er der 72 pct. kvinder, der karakteriseres som afholdende eller mådeholdende: 20 pct. er henført til gruppen „periodisk spiritusmisbrug" og 8 pct. til de drikfældige.

Det fremgår af tabel 15, at alderen for kvindernes vedkommende spiller en væsentlig mindre rolle for alkoholmisbruget, end tilfældet var for mændene. Forskydningerne inden for de enkelte aldersklasser er små og uden nogen tydelig tendens. Alkoholmisbrug er i gruppen under 24 år af samme omfang som hos de 25-årige og ældre. Misbrug forekommer væsentlig hyppigere blandt de prostituerede end blandt berigelsesforbryderne. Hovedparten af de betinget dømte kvinder er ikke tidligere straffede; men i dette materiale, er den kriminelle fortid uden betydning for forekomsten af alkoholmisbrug.

8) *Mænd idømt ubetinget frihedsstraf.* I Statistisk Departements officielle publikationer, Kriminalstatistik 1954 (26) og 1955 (27) findes der oplysninger vedrørende alkoholforbruget hos mandlige straffasonere. Det drejer sig i 1954 om 1789 mænd, som er idømt ubetingede frihedsstraffe og derefter indsat til afsoning i statsfængsel eller i en af fængselsvæsenets særanstalter (ungdomsfængsel, arbejdsdshus, sikkerhedsforvaring, psykopatfængsel eller psykopatforvaring). Det store flertal er statsfængselsfanger.

Oplysningerne om forekomsten af alko-

Tabel 15. Betinget dømte kvinder under tilsyn (1954) efter alder (3 aldersklasser) og alkoholvaner.

	—24		25—39		40—		ialt	
	abs. tal	pct.	abs. tal	pct.	abs. tal	pct.	abs. tal	pct.
afholdende, mådeholdende	63	72	23	70	9	82	95	72
periodisk spiritusmisbrug	18	20	8	24	1	9	27	20
drikfældighed	7	8	2	6	1	9	10	8
ialt	88	100	33	100	11	100	132	100

holmisbrug er baseret på afhøringer foretaget inden for fængselsvæsenets institutioner, hvor disse oplysninger indgår i en almindelig statistisk undersøgelse af fangerens sociale forhold og psykologiske ejendommeligheder. De domfældte er klassificeret i totalt afholdende; personer, hvis **spiritusmisbrug** ikke afviger væsentligt fra det normale; personer, der periodisk misbruger alkohol; personer, der må karakteriseres som forfaldne til drukkenskab, og endelig en kategori, som nu er afholdende, men hvor der foreligger oplysninger om tidligere misbrug. Hertil kommer en lille gruppe, om **hvis** alkoholvaner der ikke foreligger oplysninger.

Ved bearbejdelsen af materialet er det klassificeret i følgende hovedgrupper efter alkoholvaner:

	1954	
	Absolutte tal	pct
Afholdende eller mådeholdende	1 082	60
Periodiske misbrugere	528	30
Forfaldne til drukkenskab.	154	9
Uoplyste	25	1
lait...	1789	100

Personer med tidligere alkoholmisbrug, der nu er afholdende, er henført til kategorien „periodiske misbrugere“. Den lille gruppe af uoplyste kan i almindelighed lades ude af betragtning.

Sammenhængen mellem alder og alkoholmisbrug i dette materiale af ubetinget domfældte lovovertrædere fremgår af tabel 16, hvor der opereres med følgende aldersklasser: mænd under 25 år, 25-39-årige, **40-årige** og ældre. Det ses af tabellen, at alkoholmisbruget er størst blandt de 25-39-årige, hvor der findes 34 pct. periodiske **misbrugere** og 10 pct. forfaldne. Det er noget mindre i de yngste og ældste aldersklasser; dog stiger forfaldenhed til drukkenskab med voksende alder, men også her finder man den største forskel mellem de 25-39-årige og de yngre.

En undersøgelse af forekomsten af drikfældighed inden for de forskellige typer af lovovertrædere viser, at knap $\frac{3}{5}$ af voldsforbryderne, $\frac{2}{5}$ af ejendomsforbryderne og $\frac{1}{5}$ af sædelighedsforbryderne må karakteriseres som mere eller mindre umådeholdende alkoholmisbrugere; det vil sige, at drikfældighed i den tidligere nævnte betydning er en hyppigt optrædende kriminalitetsfaktor hos voldsforbrydere og ejendomsforbrydere.

Som man kunne vente, vokser antallet af alkoholmisbrugere med straffens sværhedsgrad og straffenes antal. Blandt personer, der ingen tidligere frihedsstraffe har, finder man 24 pct. alkoholmisbrugere. Blandt dem, der tidligere er idømt 1 frihedsstraf, er der 29 pct. misbrugere, og eftersom antallet af frihedsstraffe stiger fra 2 til 4 eller flere, vokser antallet af misbrugere fra omkring 40 til 50 pct. Denne tendens gælder også i

Tabel 16. Mandlige danske fængselsfanger ni. v. (1954) efter alder og alkoholvaner (med undtagelse af uoplyste).

	Afholdende + mådehold.	Periodiske misbrugere	Forfaldne t. drukkenskab	lait
Absolutte tal				
—24 år	377	136	33	546
25—39 -	480	302	85	867
40—	225	90	36	351
lait. . .	1082	528	154	1 764
pct.-tal.				
—24 år	69	25	6	100
25—39 -	55	35	10	100
40—	64	26	10	100
lait...	61	30	9	100

store træk med hensyn til forekomsten af forfalden til drukkenskab, som blandt fanger, der er idømt 4 eller flere tidligere frihedsstraffe, tæller 15 pct.

Ifølge en speciel opgørelse, udarbejdet til denne redegørelse, tæller fanger, der er opvokset på landet, lidt færre misbrugere end de øvrige grupper. Derimod er der ingen væsentlig forskel på de fanger, der er vokset op i Storkøbenhavn, provinsbyerne eller de bymæssige bebyggelser, med hensyn til deres senere alkohol vaner. Der er et noget højere antal personer med periodisk alkoholmisbrug blandt de arbejdsløse end blandt dem, der var beskæftigede, da de begik lovovertrædelsen. Blandt fanger præget af længerevarende arbejdsløshed er der væsentlig flere drikfældige, såvel i betydningen periodisk alkoholmisbrug som i betydningen forfalden, end hos de beskæftigede. Endelig viser det sig, at gifte tæller de færreste alkoholmisbrugere, ugifte lidt flere, separerede, fraskilte og enkemænd flest. Fraseparerede og fraskilte har særlig høje tal for forfalden til drukkenskab. På grund af aldersfordelingen inden for disse kategorier **vil** en nærmere analyse dog være nødvendig.

Tabel 17 viser — for det samme materiales vedkommende — sammenhængen mellem alder, tidligere kriminalitet og arbejdsløshed på gerningstidspunktet.

Tabel 18 sætter på tilsvarende måde alder og tidligere kriminalitet i relation til den erhvervsmæssige uddannelse.

I tabel 19 er dette materiale klassificeret efter alder, tidligere kriminalitet og civilstand.

Enkeltheder i analysen af disse tabeller skal ikke refereres her. Sammenfattende kan man imidlertid konkludere 1) at alderen i denne gruppe af kriminelle synes at være en selvstændig faktor af betydning for alkoholmisbruget: *det er størst hos de 35-39 årige*, mindre hos de yngre og de ældre; 2) at tidligere kriminalitet ligeledes optræder som en faktor af selvstændig betydning; **misbruget** *tiltager med antallet af forstraffe*; 3) at noget lignende gælder beskæftigelsesforholdene: *misbruget er større blandt dem, der var arbejdsløse på gerningstidspunktet*, end blandt de beskæftigede; 4) at civilstand ligeledes er en faktor, der uafhængigt af alder og tidligere kriminalitet udøver sin indflydelse;

fraskilte og fraseparerede har et større alkoholmisbrug end gifte og ugifte.

Tabelmaterialet for 1955 afviger ikke væsentligt **fra** det ovenfor refererede.

III. Kriminalitet blandt drikfældige.

Spørgsmålet om sammenhængen mellem længerevarende alkoholmisbrug og kriminalitet kan også ses under den modsatte synsvinkel: Hvor hyppigt bliver drikfældige personer lovovertrædere? Det ligger i sagens natur, at man kan forvente et forhøjet antal drukkenskabsforseelser blandt personer, der er kroniske alkoholister eller drikfældige i ordets videre betydning. Undersøgelser over forekomsten af egentlig kriminalitet hos repræsentativt udvalgte grupper af personer med et langvarigt alkoholmisbrug foreligger såvidt vides ikke. Som regel vedrører undersøgelserne kriminaliteten hos drikfældige, som er anbragt i institutioner, der har til opgave at behandle alkoholister. Det er altså særlige kategorier af anstaltsanbragte **drikfældige**, det drejer sig om, drikfældige, som socialt har haft meget betydelige tilpasningsvanskeligheder, som regel personer, der har en langvarig social deroute bag sig. Allerede **af** den grund kan man ikke tillægge de herved konstaterede hyppigheder af kriminalitet nogen afgørende betydning. Den drikfældige, der ikke har kunnet holde sin drikfældighed inden for socialt acceptable rammer, vil naturligvis løbe en forøget risiko for at komme i konflikt med loven, i hvert fald for så vidt drukkenskabsforseelser og smålovovertrædelser angår.

Udenlandske undersøgelser af alkoholister i en række temmelig forskelligartede institutioner angiver procenttal for straffede, der varierer fra 16 pct. (alkoholister på sindsygehospital) til 85 pct. (indsatte i alkoholistanstalt).

Her i landet har man kun et sparsomt materiale til belysning af denne side af problemet.

Socialministeriet har i 1949-1951 ladet foretage en undersøgelse af arbejdsanstaltternes klientel (7.8). I et bilag til betænkningen, udarbejdet af Karen **Bentsen**, finder man også visse oplysninger om sammenhængen mellem alkoholmisbrug og kriminalitet hos denne gruppe af personer. Dei

Tabel 17. Mandlige danske fængselsjanger m. v. (1954) efter tidligere kriminalitet, alder, arbejdsløshed på gerningstidspunktet og alkoholvaner (med undtagelse af uoplyste).

	Afholdende + mådehold.		Periodisk misbrug		Forfaldnetil drukkenskab		Ialt	
	Abs.	pct.	Abs.	pct.	Abs.	pct.	Abs.	pct.
<i>Ingen tidligere frihedsstraf:</i>								
-24 år ÷ arbejdsløs	73	80	17	19	1	1	91	100
+ arbejdsløs	20	64	8	26	3	10	31	100
25-39 år ÷ arbejdsløs	62	77	19	23	0	0	81	100
+ arbejdsløs	6	60	4	40	0	0	10	100
40- år ÷ arbejdsløs	58	87	8	12	1	1	67	100
+ arbejdsløs	7	58	3	25	2	17	12	100
Ialt ÷ arbejdsløs	193	81	44	18	2	1	239	100
+ arbejdsløs	33	62	15	28	5	10	53	100
<i>Bøde og/eller 1 frihedsstraf:</i>								
-24 år ÷ arbejdsløs	102	74	31	22	5	4	138	100
+ arbejdsløs	49	62	27	34	3	4	79	100
25-39 år ÷ arbejdsløs	67	70	26	27	3	3	96	100
+ arbejdsløs	18	51	13	37	4	12	35	100
40- år ÷ arbejdsløs	25	73	8	24	1	3	34	100
+ arbejdsløs	8	73	3	27	0	0	11	100
Ialt ÷ arbejdsløs	194	73	65	24	9	3	268	100
+ arbejdsløs	75	60	43	34	7	6	125	100
<i>2-4 frihedsstraffe:</i>								
-24 år ÷ arbejdsløs	47	56	33	40	3	4	83	100
+ arbejdsløs	30	54	17	30	9	16	56	100
25-39 år ÷ arbejdsløs	94	54	66	38	13	8	173	100
+ arbejdsløs	68	52	59	45	4	3	131	100
40- år ÷ arbejdsløs	35	76	8	17	3	7	46	100
+ arbejdsløs	6	40	7	47	2	13	15	100
Ialt ÷ arbejdsløs	176	58	107	36	19	6	302	100
+ arbejdsløs	104	52	83	41	15	7	202	100
<i>5 eller flere frihedsstraffe:</i>								
-24 år ÷ arbejdsløs	12	70	3	18	2	12	17	100
+ arbejdsløs	7	64	2	18	2	18	11	100
25-39 år ÷ arbejdsløs	75	51	56	38	16	11	147	100
+ arbejdsløs	48	40	37	30	37	30	122	100
40- år ÷ arbejdsløs	46	54	27	32	12	14	85	100
+ arbejdsløs	18	35	20	38	14	27	52	100
Ialt ÷ arbejdsløs	133	53	86	35	30	12	249	100
+ arbejdsløs	73	39	59	32	53	29	185	100

Tabel 18. Mandlige danske fængsels'anger m. v. (1954) efter tidligere kriminalitet, alder, erhverv og alkoholvaner (med undtagelse af uoplyste).

	Afholdende + mådehold.		Periodisk misbrug		Forfaldne til drukkenskab		Ialt	
	Abs.	pct.	Abs.	pct.	Abs.	pct.	Abs.	pct.
<i>Ingen tidligere frihedsstraf:</i>								
-24 år ufaglært	44	69	17	26	3	5	64	100
tillært m. v.	21	81	4	15	1	4	26	100
faglært	10	91	1	9	—	—	11	100
anden faglig	18	86	3	14	—	—	21	100
Ialt	93	76	25	21	4	3	122	100
25-39 år ufaglært	22	65	11	32	1	3	34	100
tillært m. v.	5	71	2	29	—	—	7	100
faglært	14	74	5	26	—	—	19	100
anden faglig	28	88	4	12	—	—	32	100
Ialt	69	75	22	24	1	1	92	100
40- år ufaglært	14	78	3	17	1	5	18	100
tillært m. v.	17	85	3	15	—	—	20	100
faglært	19	90	2	10	—	—	21	100
anden faglig	14	74	4	21	1	5	19	100
Ialt	64	82	12	15	2	3	78	100
<i>Bøder og/eller 1 frihedsstraf:</i>								
-24 år ufaglært	86	69	34	27	5	4	125	100
tillært m. v.	23	72	8	25	1	3	32	100
faglært	13	57	9	39	1	4	23	100
anden faglig	30	77	8	20	1	3	39	100
Ialt	152	69	59	27	8	4	219	100
25-39 år ufaglært	29	55	22	41	2	4	53	100
tillært m. v.	15	79	3	16	1	5	19	100
faglært	23	64	10	28	3	8	36	100
anden faglig	18	75	5	21	1	4	24	100
Ialt	85	65	40	30	7	5	132	100
40- år ufaglært	8	100	—	—	—	—	8	100
tillært m. v.	4	67	2	33	—	—	6	100
faglært	8	57	5	36	1	7	14	100
anden faglig	13	76	4	24	—	—	17	100
Ialt	33	73	11	25	1	2	45	100
<i>2-4 forstraffe:</i>								
-24 år ufaglært	55	58	29	31	10	11	94	100
tillært m. v.	9	56	6	38	1	6	16	100
faglært	6	40	8	53	1	7	15	100
anden faglig	8	53	7	47	—	—	15	100
Ialt	78	56	50	36	12	8	140	100

	Afholdende + mådehold.		Periodisk misbrug		Forfaldne til drukkenskab		Ialt	
	Abs.	pet.	Abs.	pet.	Abs.	pet.	Abs.	pet.
<i>25-39 år</i> ufaglært	94	53	71	40	12	7	177	100
tillært m. v.	11	50	10	45	1	5	22	100
faglært	29	46	33	52	1	2	63	100
anden faglig	30	65	12	26	4	9	46	100
Ialt	164	53	126	41	18	6	308	100
<i>40- år</i> ufaglært	13	72	5	28	—	—	18	100
tillært m. v.	2	33	3	50	1	17	6	100
faglært	15	68	4	18	3	14	22	100
anden faglig	10	72	3	21	1	7	14	100
Ialt	40	67	15	25	5	8	60	100
<i>5 eller flere forstraffe:</i>								
<i>-24 år</i> ufaglært	17	71	4	17	3	12	24	100
tillært m. v.	—	—	1	100	—	—	1	100
faglært	2	67	—	—	1	33	3	100
anden faglig	—	—	—	—	—	—	—	—
Ialt	19	68	5	18	4	14	28	100
<i>25-39 år</i> ufaglært	79	47	59	35	31	18	169	100
tillært m. v.	9	45	10	50	1	5	20	100
faglært	21	40	16	30	16	30	53	100
anden faglig	13	46	10	36	5	18	28	100
Ialt	122	45	95	35	53	20	270	100
<i>40- år</i> ufaglært	34	49	20	29	15	22	69	100
tillært m. v.	9	53	6	35	2	12	17	100
faglært	15	43	13	37	7	20	35	100
anden faglig	6	38	8	50	2	12	16	100
Ialt	64	47	47	34	26	19	137	100

opereres i undersøgelsen med fire alkoholgrupper efter drikkeriets omfang og dets følger.

Den første kategori består af kroniske alkoholister med legemlige og/eller psykiske symptomer (i tabellerne kaldt a.c. +).

Den anden kategori betegnes som kroniske alkoholister uden symptomer (a.c. -), d. v. s. „kroniske alkoholister, hvis drikkeri og hele livsførelse for så vidt er af samme art som den ovenfor nævnte kategoris, men for hvem man ikke har fundet tegn på legemlige eller psykiske lidelser, der kunne formodes at være en følge af alkoholmisbrug". F' telles for disse to kategorier er, at

de pågældende stort set har mistet deres sociale ambitioner, at de i lang tid næsten ikke har haft andet i tankerne end at skaffe sig spiritus, og at de ikke længere lægger skjul på deres alkoholtrang.

Den tredje kategori, der benævnes spiritusmisbrugere (i tabellerne ab.spir.), omfatter personer, hvis drikkeri angiveligt ikke har været af samme størrelse eller haft samme langvarige karakter som de to første kategorier. Nogle af de her rubricerede personer har endnu bevaret deres sociale ambitioner, og hvor det ikke er tilfældet, er det ikke så meget drikkeriet som andre forhold, f. eks. straf, skilsmisse, arbejdsløs-

Tabel 19. Mandlige danske fængselsfanger m. v. (1954) efter tidligere kriminalitet, alder, civilstand og alkoholvaner (med undtagelse af uoplyste).

	Afholdende + mådehold.		Periodisk misbrug		Forfaldne til drukkenskab		Ialt	
	Abs.	pet.	Abs.	pet.	Abs.	pet.	Abs.	pet.
<i>Ingen tidligere frihedsstraf:</i>								
–24 år ugift	75	74	22	22	4	4	101	100
gift	17	85	3	15	—	—	20	100
sep./skilt	1	100	—	—	—	—	1	100
Ialt...	93	76	25	21	4	3	122	100
25–39 år ugift	14	61	8	35	1	4	23	100
gift	41	79	11	21	—	—	52	100
sep./skilt	11	73	4	27	—	—	15	100
Ialt...	66	73	23	26	1	1	90	100
40– år ugift	6	100	—	—	—	—	6	100
gift	43	86	6	12	1	2	50	100
sep./skilt	19	76	5	20	1	4	25	100
Ialt...	68	84	11	14	2	2	81	100
<i>Bøde og/jeller 1 frihedsstraf:</i>								
–24 år ugift	125	69	49	27	8	4	182	100
gift	22	76	7	24	—	—	29	100
sep./skilt	6	67	3	33	—	—	9	100
Ialt...	153	69	59	27	8	4	220	100
25–39 år ugift	32	68	14	30	1	2	47	100
gift	39	72	13	24	2	4	54	100
sep./skilt	17	50	13	38	4	12	34	100
Ialt...	88	65	40	30	7	5	135	100
40– år ugift	4	100	—	—	—	—	4	100
gift	17	74	5	22	1	4	23	100
sep./skilt	9	60	6	40	—	—	15	100
Ialt...	30	72	11	26	1	2	42	100
<i>2–4 forstraffe:</i>								
–24 år ugift	62	55	41	37	9	8	112	100
gift	8	50	7	44	1	6	16	100
sep./skilt	8	67	2	16	2	16	12	99
Ialt...	78	56	50	36	12	8	140	100
25–39 år ugift	69	60	42	37	4	3	115	100
gift	51	51	42	42	7	7	100	100
sep./skilt	44	47	42	45	7	8	93	100
Ialt...	164	53	126	41	18	6	308	100

	Afholdende + mådehold.		Periodisk misbrug		Forfaldne til drukkenskab		Ialt	
	Abs.	pct.	Abs.	pct.	Abs.	pct.	Abs.	pct.
-40 år ugift.....	7	78	2	22	—	—	9	100
gift.....	16	70	4	17	3	13	23	100
sep./skilt.....	17	61	9	32	2	7	28	100
Ialt...	40	67	15	25	5	8	60	100
<i>5 eller flere forstraffe:</i>								
-24 år ugift.....	14	64	4	18	4	18	22	100
gift.....	4	100	—	—	—	—	4	100
sep./skilt.....	1	50	1	50	—	—	2	100
Ialt...	19	68	5	18	4	14	23	100
25-39 år ugift.....	50	46	38	35	21	19	109	100
gift.....	39	50	30	38	9	12	78	100
sep./skilt.....	35	41	27	32	23	27	85	100
Ialt...	124	46	95	35	53	19	272	100
40- år ugift.....	22	56	8	21	9	23	39	100
gift.....	17	45	16	42	5	13	38	100
sep./skilt.....	25	42	23	38	12	20	60	100
Ialt...	64	47	47	34	26	19	137	100

lied etc., der har fået dem til at give op. Personerne i denne gruppe er tilbøjelige til at skjule drikkeriets størrelse, og de vil gerne give indtryk af, at de selv er i stand til at komme ud af drikkeriet, eller at de ønsker hjælp dertil.

Den fjerde gruppe betegnes som ikke-drikkfældige.

En sammenligning af kriminalitetshyp-pighederne for de fire alkoholgrupper viser, at der er væsentligt flere lovovertrædere

blandt de drikkfældige end blandt de ikke-drikkfældige. Resultaterne fremgår af tabel 20. Personer, som kun er dømt for beruselse, indgår ikke i tabellen, men er henført til kategorien ikke-kriminelle. I øvrigt ses det, at antallet af berusere stiger med alkoholmisbrugets omfang. Det anføres i undersøgelsen, at hvis man inddeler kriminaliteten i egentlig kriminalitet og småkriminalitet (betleri, løsgænger, overtrædelser af told- og motorloven, ulovlig omgang

Tabel 20. Klientellet i socialministeriets a rbejdsanstalts undersøgelse (1950) efter forekomsten af kriminalitet (bortset fra personer, der udelukkende er straffet for beruselse) og alkoholvaner.

	Ikke- drikkfældige	Spiritus- misbrugere	Kroniske alkoholister uden legeml. og/el. psy- kiske sympt.	Kroniske alkoholister med legeml. og/el. psy- kiske sympt.
Antal undersøgte.....	57	44	64	47
Heraf lovovertrædere bortset fra berusere i pct..	54	66	80	83

med hittegods etc.), vil den egentlige kriminalitet optræde med omtrent samme hyppighed inden for alle fire kategorier, medens hyppigheden af småkriminalitet er stærkt stigende fra ca. 9 pct. blandt de ikke-drikfældige til 45-47 pct. hos de kroniske alkoholister. Sammenhængen, specielt mellem småkriminalitet og drikfældighed, er ikke simpelthen et resultat af definitionen på småkriminalitet, idet de rene berusere også her er udskilt. Alkoholismen betragtes af forfatteren som det primære og småkriminaliteten som det sekundære.

Af 454 undersøgte var 234 straffet for beruselse; herunder var medregnet tilfælde med vold af mindre grov karakter, modvæge ved anholdelser, værtshusslagsmål og lignende, hvor straffen maksimalt har været 3 måneder. Mere end halvdelen af de undersøgte må altså betegnes som alkoholmisbrugere i denne forstand.

P. H. Kühl har i en ikke offentliggjort undersøgelse over kriminalitet og offentlig forsorg baseret på materiale indsamlet ved *socialministeriets forsorgsundersøgelse* belyst spørgsmålet om forekomsten af drikfældighed hos straffede og ustraffede i den der undersøgte gruppe af langtidsunderstøttede personer. Undersøgelsens totalmateriale omfatter 1 035 klienter, hvoraf 432 er mænd og 603 kvinder, tilfældigt udvalgt i hovedstaden, købstæder og landkommuner over hele landet blandt personer, der i 1944-45, hvor beskæftigelsesforholdene var relativt gode, oppebar kommunehjælp i mindst 8 måneder. Som kriminelle er betegnet alle personer, der på et eller andet tidspunkt inden 31. marts 1945 er idømt frihedsstraf.

Af de 432 mænd var 164 eller 38 pct. straffede, og af de 603 kvinder var der 19 eller 3 pct. straffede.

Blandt de kriminelle mænd fandtes der 11 pct., for hvem alkoholisme måtte betegnes som „hovedtrangsårsag“, medens det kun gjaldt 5 pct. af de ustraffede. De 164 mænd var for $\frac{3}{4}$'s vedkommende recidivister; det drejer sig altså om en forholdsvis svært belastet gruppe. Alkoholisme var særlig hyppig blandt småkriminelle og polykriminelle (lovovertrædere, der havde begået mindst 4 forskellige slags lovovertrædelser). Forfatteren har yderligere undersøgt alkoholmisbrugets omfang hos straffede og ustraffede i undersøgelsen. Resultaterne fremgår af tabel 21. Det ses af tabellen, at der for $\frac{1}{3}$ af det mandlige klientel har været tale om et vist misbrug, idet dette dog i de fleste tilfælde forekom på et tidligere tidspunkt (før 1944-45) og mest i lettere former. Tabellen viser endvidere, at drikfældigheden er langt større hos de kriminelle end hos de ikke-kriminelle. På grundlag af de anførte tal kan man beregne, at der blandt de ikke-drikfældige er 26 pct. og blandt de drikfældige 59 pct. straffede, en ganske væsentlig forskel, som endnu en gang fremhæver drikfældighedens betydning som kriminalitetsfaktor.

I de enkelte sager har man forsøgt at skønne, om kriminaliteten var alkoholbettinget. Dette er efter forfatteren tilfældet hos 44 af de straffede (27 pct.). Disse var enten berusede på gerningstidspunktet, eller deres almindelige alkoholmisbrug måtte antages at være en væsentlig faktor ved etableringen af den kriminelle situation.

Tabel 21. Mandlige klienter i socialministeriets forsorgsundersøgelse (1944—45) efter kriminalitet og drikkevaner, procentvis fordelt.

Drikfældighed	Straffede	Ustraffede	lait
Ingen	44	76	65
tidligere alvorligt	13	4	7
tidligere og 1944—45 alvorligt	8	3	4
tidligere alvorligt og 1944—45 lettere	8	3	5
tidligere lettere	17	12	14
tidligere og 1944—45 lettere	10	2	5
lait	100	100	100
N =	156	276	432

I undersøgelsen konkluderedes det, at der forekom en forhøjet alkoholismehyppighed i forsorgsklientellet og en overordentlig stor frekvens blandt de kriminelle klienter, specielt de recidiverende. Om årsagssammenhængen anføres det, at karakterdefekter, alkoholisme, kriminalitet og offentlig forsorg er indbyrdes stærkt sammenhængende faktorer, således at det ikke er muligt at udpege en enkelt faktor som første årsag. Forfatteren antager dog, at personlighedsfaktoren, den individuelle tilpasningsinsufficiens, er det mest gennemgående træk, måske den grundlæggende faktor. „Set i større sammenhæng er det imidlertid klart, at den personlige insufficiens kan være sekundær til miljøets, specielt barndoms- miljøets emotionelle mangler, forsørgeres alkoholisme, kriminalitet, forsorgsstatus og fattigdom, og hvad alt dette socialt og psykologisk indebærer. I den stærke sammenhæng mellem alkoholisme og kriminalitet synes den første ligeledes at have større mulighed for at være det primære i tid, hvorved det får karakter af et kausalitetsforhold. Når en mand ofte vil være drikfærdig, før han bliver kriminel, hænger det vel sammen med, at der er flere hæmninger mod lovovertrædelsen, som er moralsk fordømt og juridisk kriminaliseret og sanktionsbehæftet, mens spiritusforbrug er socialt accepteret ved de lettere grader og først bliver en social belastning, når det bliver en tvang for individet.“ Det skal tilføjes, at denne betragtning måske kan gøres gældende for netop dette materiales vedkommende; generelt er den ikke holdbar.

IV. Kasuistik.

5. Kronisk alkoholist, der hur begået en række berigelsesforbrydelser.

42-årig daglejer og jord- og betonarbejder, tidligere straffet og senest idømt 8 måneders fængsel for tyveri og overtrædelse af afholdspålæg; skal efter strafsoningen anbringes i helbredelsesanstalt for drankere.

Han er opvokset under noget uheldige forhold, og hans sociale tilværelse har senere, navnlig i de seneste år, forværret sig væsentligt. Søn af murerarbejdsmand og hustru, nr. 3 af 12 søskende, opdraget i hjemmet til 18-års alderen. Faderen var noget **drikfærdig**, men i øvrigt karakteriseres hjem-

mets forhold som gode. Han har gået i landsby-skole, dels i Jylland, dels på Sjælland og senere i købstadskole, udgået af 5. klasse. Han kom efter konfirmationen i lære som sadelmager og har i en periode sejlet som sejlsmager og søfyrbøder. Allerede i 21-års alderen fik han — for en halv snes indbrudstyverier — en dom på 1 års forbedringshus, der imidlertid blev formildet til 80 dages fængsel på sædvanlig fangekost. En del af tyverierne blev begået for at skaffe spiritus.

Han blev som 24-årig gift med 3 år yngre fabriksarbejderske, separeret efter 1 ½ års forløb på grund af hans drikkeri. Skilt da han var 31 år. I separationstiden var han forlovet med en prostitueret og gik i 3 år uden beskæftigelse; han leverede af, hvad kæresten tjente som fabriksarbejderske og ved sin prostitution. 31 år gammel blev han idømt 5 års forbedringshus for alfonseri og røveri. Han havde sammen med kæresten planlagt at slå en mand ned. Den pågældende kom dog ikke til stede; i stedet overfaldt han en tilfældig forbipasserende, som han bagfra slog i hovedet med en knippel. Den overfaldne løb et stykke og råbte om hjælp, hvorefter han fik endnu et par slag, så han mistede bevidstheden. Derefter frarøvede han den bevidstløse mand en portemonnæ, der indeholdt en snes kroner.

Et par år efter løsladelsen blev han på ny gift med sin første kone, med hvem han havde 2 døtre; hun troede, at han havde forbedret sig. De samlevede i 4 år, hvorefter hun på ny lod sig separere på grund af hans drikfældighed. Kort tid efter giftermålet blev han idømt 40 dages fængsel for i beruset tilstand at have tilegnet sig en medlogerendes jakkesæt fra deres fælles logi. Han pantsatte tøjet og drak pengene op.

I års tid efter separationen begik han i påvirket tilstand indbrud i en cigarhandel ved at ituslå en rude til en dør, der førte ind til baglokalet. I forretningen stjal han spiritus og cigaretter. For dette forhold idømtes han 60 dages fængsel samt afholdspålæg i 3 år.

Han havde stadig nogen forbindelse med konen, besøgte hende af og til og begik i løbet af et par måneder en række tyverier fra hende og svigerfaderen, hovedsagelig af rede penge, men også af beklædningsgenstande. For disse forhold blev han, som foran nævnt, idømt 8 måneders fængsel med efterfølgende anbringelse i drankeranstalt.

Første gang han opsøgte hustruen, efter at de for anden gang var blevet separeret, fortalte han hende, at han om få dage skulle sejle til New Zealand. Han var meget bevæget og græd over afskeden, og det blev aftalt, at hun skulle komme

ned til skibet og sige farvel. Men da hun et øjeblik var nede i gården, forsvandt han, og hun opdagede, at han havde stjålet 50 kr. fra hendes taske. Senere konstaterede hun, at det var opspind, at han skulle rejse på langfart. Forholdet var retteligt, at han var rømt fra skibet. I denne periode sendte han efter et af tyverierne hustruen et brev, hvoraf det fremgik, at han havde stjålet pengene for at kunne købe lidt brændevin, så han kunne få mod til at tage livet af sig. Det blev imidlertid ikke til noget, og hustruen tog da heller ikke hans trusel alvorligt, fordi han tidligere, når han havde taget penge fra hende, havde skrevet noget lignende. Hun karakteriserer ham som snu og durkdreven og ikke til at stole på, men mener, at han ellers er normal i enhver henseende. Hun har i 20 år arbejdet på den samme fabrik. Årsagen til separationerne var begge gange, at han ikke blot drak sin egen, men også hendes fortjeneste! op. Hun har altid måttet forsørge sig selv og børnene.

Han har i lange perioder været uden beskæftigelse. Ind imellem har han ernæret sig som arbejdsmand. Hustruen mener ikke, at han er arbejdssky; han har altid været i stand til at skaffe sig arbejde og kan godt bestille noget. Hans arbejdsgivere har gennemgående omtalt ham godt; han passede sit arbejde tilfredsstillende. En gårdejer var dog klar over, at han var en dårlig person, der havde en uheldig indvirkning på en yngre broder, som tjente samme sted.

Hans alkoholmisbrug er som nævnt begyndt allerede, medens han var ung, og taget til, medens han sejlede. Under ture i land drak han hårdt, særlig whisky og cognac, medens det her i landet mest var øl og brændevin. Det er kun sjældent, han har drukket billig portvin, men i en periode omkring 1930 drak han også kogesprit. Han drikker som regel i selskab med andre, dels på beværtninger, dels uden for: på gaden, i porte eller op-gange. Under alkoholpåvirkning kommer han i godt humør, bliver livlig og talende, men kommer ikke i slagsmål (han har ingen voldssager). Han har aldrig haft patologisk rus, aldrig delirium trémens. Tidligere har han kunnet tåle store mængder spiritus, men alkoholtoleransen er nedsat med årene. ¹

T lægeerklæring er det anført, at han må anses for normalt bevaret; men indprentningsevnen er noget svækket; han er dog ikke sløvet eller dement, derimod i nogen grad abrutiseret. Legemligt ser han ældre ud end svarende til alderen. Der er tydelig skælven af hænder og tunge.

Der konkluderes i erklæringen, at han „må betegnes som forfalden til drukkenskab. Alkoholmisbruget har medført en vis etisk og moralsk depra-

vation, og sigtedes kriminalitet synes for en stor del at være knyttet til hans drikkeri. Han skønnes egnet til påvirkning gennem straf under vanlige former. Det må tilrådes, at han efter straffens afsoning anbringes i en helbredelsesanstalt for drankere”.

6. Kronisk alkoholist, der har begået tyverier, hælerier, vold og gjort sig skyldig i sortbørshandel, gadeuorden, beruselse, værtshusuorden, overtrædelse af motorloven, færdselsloven etc.

36-årig lagerarbejder tidligere straffet, nu idømt 5 måneders fængsel for vold mod to politibetjente, der skulle afhente ham til afsoning af bøde.

Han er søn af husmand og hustru. Faderen døde, da drengen var ½ år gammel; han skal have drukket en del. Moderen giftede sig et års tid senere med en købmand. Forholdet til stedfaderen var godt; men også denne drak en del, og det hændte, at stedfaderen og hans ganske unge stedsøn soldede sammen. Moderen døde for nogle få år siden; stedfaderen havde nogle få måneder i forvejen begået selvmord (antagelig i beruset tilstand) af sorg over, at hustruen var syg og ikke kunne komme sig.

Han har gået i 2 kommuneskoler i provinsbyer og har klaret sig rigtig godt.

Efter konfirmationen havde han i nogle år budpladser, derefter en længere arbejdsløshedperiode, hvor han levede af socialhjælp. I en periode har han kørt som chauffør; han har senere været ansat på maskinsnedkeri, sejlet i en kort periode, og været arbejdsløs; i det sidste års tid har han dels haft lagerarbejde, dels været arbejdsløs.

Han begyndte at drikke allerede i 16-17 års alderen, syntes det smagte godt; han drikker alt, hvad han kan få fat i, og drikker såvel alene som i selskab. Når han drikker billig portvin, bliver han hidsig, „som besat af djævelen”; hvis han holder sig til øl, bliver han derimod i godt humør, vennsæl og hyggelig — hvilket dog ikke ganske svarer til, hvad der kan læses ud af hans kriminalitetsliste, der indledes med en værgerådssag for tyveri og i det følgende år indeholder sigtelser for hæleri, værtshusgæld, overtrædelse af færdselsloven, for derefter at udvise en række kortvarige fængselsstraffe for tyveri. I løbet af de følgende 15 år har han 14 bøder for overtrædelser af politivedtægten, af motorloven, af færdselsloven, for værtshusuorden, husspektakler, smugkrovrksomhed, ulovlig handel og lignende; 8 frihedsstraffe for tyverier, gadeuorden, værtshusuorden, vold, hæleri m. v. og ind imellem en række sluttede sager for lignende forseelser.

Et par år før sidste sag blev han gift med en 10 år ældre fraskilt fabriksarbejderske. Hustruen skal være løvsagtig og noget uvederhæftig, men han syntes at være kommet godt ud af det med hende; dog skældte hun ham ud, når han kom fuld hjem. Hun kan dog også godt lide at tage sig „en lille en“, især når det ikke er ham, der opfordrer hende.

Psykologisk er han betegnet som karakter-**insufficient** af den viljesvage type. Hans spiritusmisbrug synes at have medført en vis følelsesmæssig uligevægt og moralsk afstumpethed. Han er kronisk alkoholist.

Y. Sammenfatning og diskussion.

En sammenstilling af resultaterne fra de mange undersøgelser over sammenhængen mellem længerevarende alkoholmisbrug og kriminalitet er næppe mulig, fordi begreber som „alkoholist“, „kronisk alkoholist“, „drikfældig“, „vanedranke“, „forfaldenhed til drukkenskab“ etc. afgrænses forskelligt hos forskellige forfattere. Anvender man imidlertid udtrykket drikfældighed om samtlige former for *længerevarende alkoholmisbrug*, kan man konstatere, at der ved forskellige undersøgelser er fundet høje tal for hyppigheden af drikfældige blandt kriminelle. Dette gælder ikke blot ældre undersøgelser, men også undersøgelser fra mellemkrigs- og efterkrigsårene. Variationerne spænder i danske og udenlandske undersøgelser fra omkring en snes procent til omkring firs procent, til dels afhængig af, hvilke grupper af kriminelle, der er undersøgt.

Praktisk taget alle undersøgelser viser, at drikfældigheden stiger med alderen og som regel kulminerer mellem det 30. og det 50. år. Drikfældigheden er større blandt recidivister end blandt engangstraffede eller forbryderbegyndere, og hyppigheden af drikfældige vokser med stigende straffeanstal.

Sammenhængen med de forskellige former for kriminalitet er mindre klar. Resultaterne varierer stærkt fra undersøgelse til undersøgelse. Efter nogle nyere undersøgelser, herunder flere danske, forekommer længerevarende alkoholmisbrug hyppigere blandt lovovertrædere, straffet for tyveri og vold, og noget mindre hyppigt blandt seksualforbrydere.

Drikfældigheden viser sig ligeledes afhængig af forekomsten af forskellige uheldige

miljøforhold, herunder også defekte familieforhold og andre ugunstige miljøfaktorer under opvæksten. Drikfældigheden er større blandt lovovertrædere, der er hjemmehørende i byerne, end blandt kriminelle fra landet, større blandt personer, hvis tilværelse på en eller anden måde har været præget af arbejdsløshed, end blandt de erhvervsmæssigt stabile, og større blandt fraseparerede og fraskilte end blandt gifte og (mindre udpræget) ugifte.

Man må altså sammenfattende konkludere, at et længerevarende alkoholmisbrug optræder som kriminalitetsfaktor. Teoretisk kan man tænke sig forskellige former for årsagssammenhæng: Det kan være drikkeriet, der fører til kriminalitet. Det kan også være den kriminelles tilværelse, der i særlig grad disponerer for et (evt. fortsat) misbrug. Sammenhængen kan dog også være en ganske anden. Både drikfældigheden og kriminaliteten kan udspringe af personlighedsfaktorer eller miljøfaktorer, der udøver et særligt pres på individet. Endelig kan det tænkes, at den påviste sammenhæng er af ren statistisk art: alkoholmisbrug forekommer særligt i visse befolkningsgrupper, hvor kriminalitetshyppigheden er stor; men disse to socialpatologiske faktorer står ikke i noget direkte indbyrdes årsagsforhold, og de udspringer heller ikke direkte af de samme årsager. En dyberegående analyse ville i så fald afsløre, at de relevante faktorer var ganske andre.

Det er usandsynligt, at nogen af disse forklaringer skulle være almengyldige. Sandsynligvis rummer de allesammen noget af sandheden, og i enkelttilfælde må man antage, at den ene eller den anden form for sammenhæng kan være dominerende, men antagelig sjældent enerådende. Ofte vil de forstærke hinanden. Drikfældighed kan i visse tilfælde føre til kriminalitet, og den kriminelle løbebane kan forårsage et forøget alkoholmisbrug, således at der skabes en ond cirkel, som man ofte ser det hos kriminelle alkoholister, der har gennemløbet en årelang social deroute. Ganske tilsvarende må man regne med, at personligheds- eller miljødefekter, der fører til alkoholisme og kriminalitet, kan forstærkes af alkoholismen eller kriminaliteten og derved måske igen yderligere forstærke misbruget og forøge chancerne for kriminalitet.

I nogle tilfælde må man gå ud fra, at de primære årsager til kriminaliteten og drikkeriet må søges i en personlighedsdefekt. Dette er stærkt fremhævet af *Robert V. Seliger* (43). Han påpeger, at den drikfældige (i USA) har en intelligens, der er bedre end gennemsnittets, men en dårligt integreret personlighed med udtalt emotionel ustabilitet og manglende evne til at tåle frustrationer. Han antager endvidere, at lovovertrædelser hyppigt begås af personer, hvis personlighed er dårligt integreret, som er emotionelt ustabile, konfliktprægede og frustrerede.

Selv om hovedparten af de drikfældige ikke er kriminelle, så er der dog — ifølge Seliger — en række forskellige former for sammenhæng imellem alkohol og kriminalitet, der viser sig på følgende måder:

- 1) Forbrydelser planlægges ofte, hvor der sælges alkohol.
- 2) Forbryderen søger ofte sine medskyldige på værtshuse.
- 3) Forbryderen er sjældent modig; han bruger ofte alkohol for at undertrykke sine hæmninger og dæmpe sin frygt.
- 4) Byttet deles ofte på værtshuse.
- 5) Alkohol har en tendens til at fjerne den påvirkedes selvkritik.

Med hensyn til årsagerne til den egentlige alkoholisme finder man i moderne psykologi en række opfattelser, der som regel lægger hovedvægten på en af de af Seliger fremhævede faktorer. Den senere kroniske alkoholiker har ofte som barn og ung lidt af mindreværdsfølelse og usikkerhed, og han bruger ofte alkohol som et middel til flugt bort fra en pinefuld sindstilstand. Efter psykoanalytisk opfattelse er alkoholisme udtryk for oral-sadistiske tendenser, seksuel frustration eller impotens, undertrykt homoseksualitet og destruktive tendenser rettet mod personen selv. Det vil på forhånd være usandsynligt, at man ikke blandt disse egenskaber og psykologiske mekanismer skulle finde nogle, der også lejlighedsvis kan føre til kriminalitet.

Man må dog på den anden side påpege, at de egenskaber, der herefter skulle være typiske for alkoholisterne, ikke netop er dem, der karakteriserer flertallet af de kriminelle. De personlighedsej endommeligheder, der er nævnt ovenfor, leder først og

fremmest tanken hen på en neurose: de destruktive tendenser og aggressionerne er rettet mod personen selv — og ikke udad mod andre, som tilfældet er hos mange kriminelle. Først under alkoholpåvirkning ændrer billedet sig, og neurotikerens får på grund af bortfaldet af hæmninger tilstrækkelig selvtilid til at lade disse aggressive og destruktive tilbøjeligheder komme til udtryk over for andre, måske i kriminel adfærd. Hvis denne opfattelse er rigtig, bliver drikkeriet mere end et med kriminaliteten parallelt fortløbende ledsagefænomen til personlighedsafvigelsen; det bliver en nødvendig betingelse for, at netop denne personlighedstype kan begå kriminelle handlinger.

Det er næppe holdbart på grundlag af Seligers antagelse at ville benægte, at drikfældighed kan have en selvstændig betydning som medvirkende årsag til kriminalitet. Også visse forhold ved alkoholisters og kriminelles aldersfordeling tyder på, at alkoholismen og kriminaliteten kun i begrænset omfang udspringer af de samme årsager. Kriminaliteten er som bekendt hyppigst i de unge år: her i landet stiger den stærkt fra 15- til 19-års alderen, hvor den kulminerer; herefter falder den, i begyndelsen hurtigere, men efterhånden langsommere, således at man må betragte kriminalitetsrisikoen for en i forvejen ustraffet person på over 35-40 år som ubetydelig. Aldersfordelingen for drikfældighed er en ganske anden. Hyppigheden af drikfældige vokser med stigende alder, i hvert fald til omkring 40-50-års alderen. Drikfældige lovovertrædere er væsentlig ældre end andre lovovertrædere. Ifølge fængselsvæsenets statistik var 65 pct. af de afholdende eller mådeholdende over 25 år, medens det tilsvarende tal for periodisk drikfældige var 72 pct. og for personer forfaldne til drukkenskab 80 pct. Tilsvarende forskelle, men endnu mere udpræget kan iagttages i det tidligere omtalte materiale for betinget dømte under tilsyn og i øvrigt i de fleste undersøgelser, der sammenligner drikfældiges og ikke-drikfældiges aldersfordeling.

Man må altså konkludere, at chancen for kriminalitet aftager meget stærkt med voksende alder — *medmindre man er drikfældig*.

Antager man, at drikfældigheden og kriminaliteten udspringer af det samme kom-

pleks af årsager, måtte man tværtimod vente, at kriminaliteten ville vise sig i ungdommen også hos de evt. senere drikfældige **lovovertrædere**. Da dette ikke er tilfældet, kan de grundlæggende egenskaber, som i hvert fald tildels skulle være fælles i det kompleks af årsager, hvoraf kriminaliteten og drikfældigheden udspringer, næppe i sig selv være tilstrækkelige forudsætninger for kriminalitet. Mange enkeltundersøgelser viser da også, at kriminaliteten først indtræder, efter at drikkeriet er begyndt.

En stor del af denne diskussion om, hvad der er det primære, og hvad der er det sekundære i samspillet mellem alkoholmis-

brug, kriminalitet, personligheds- og miljøfaktorer, er dog af en temmelig akademisk karakter. Det er imidlertid en kendsgerning, som må få kriminalpolitiske konsekvenser, at der er et stærkt forhøjet antal drikfældige blandt kriminelle og et forhøjet antal kriminelle blandt drikfældige. Hvordan end årsagsforholdene er, så må denne kendsgerning blive af afgørende betydning ved behandlingen af lovovertrædere. Hvis en lovovertræder er drikfældig, så er det tvingende nødvendigt, at han bliver behandlet for sin drikfældighed. Uden det har resocialiseringsarbejdet ingen udsigt til at lykkes.

Kapitel 4.

Andre problemer vedrørende alkoholmisbrug og kriminalitet.

I dette kapitel skal spørgsmålene om forældrealkoholismens betydning for afkommet og om alkoholmisbrug hos kriminalitetens ofre behandles. Kapitlet afsluttes med en kort drøftelse af de kriminalpolitiske konsekvenser af vor viden om sammenhængen mellem alkoholmisbrug og kriminalitet.

I. Forældrealkoholisme.

Der foreligger et stort antal undersøgelser over forekomsten af drikfældighed i ascendensen til forskellige grupper af socialt og/eller psykisk afvigende personer, herunder også kriminelle. Disse undersøgelser, der oprindeligt er foretaget for at belyse arvebiologiske problemer, har i de senere år også sigtet på at behandle spørgsmålet om miljøfaktorens indflydelse. Den statistiske sammenhæng mellem kriminalitet og drikfældighed hos forældrene er klar. Tallene lader ikke nogen tvivl tilbage om, at disse to socialpatologiske fænomener er lovmæssigt forbundne. Tidligere fortolkede man — ofte ganske ukritisk — den klare statistiske sammenhæng som et udtryk for, at drikfældige personer som regel var arveligt belastede, eller måske undertiden som bevis for, at den kroniske alkoholisme eller endog den akutte rus kunne medføre beskadigelse af kønscellerne, som hos afkommet gav sig udslag i forskellige abnormiteter. Det er på disse punkter, tvivlen i vore dage rejser sig; „miljøsmitten“ tillægges i almindelighed en væsentlig større betydning end i tidligere tiders forskning; og hos nogle forskere betragtes miljøpåvirkningerne som det afgørende for de børn, der vokser op i hjem, der er præget af de voksnes og specielt forældrenes drikfældighed.

De fleste arvelighedsforskere vil sikkert afvise tanken om, at der skulle eksistere et gen eller en genkombination, som direkte overfører forfaldenhed til drukkenskab fra fader- og/eller moderorganismen til afkommet.

Det afgørende problem er, om der findes en arveligt betinget konstitution, som indebærer forøget sandsynlighed for alkoholisme eller andre socialpsykologiske afvigelser hos afkommet. Når man diskuterer sammenhængen mellem alkoholmisbrug og kriminalitet, drejer spørgsmålet sig særlig om, hvorvidt forældrealkoholismen gennem arv medfører en forøget sandsynlighed for sådanne personlighedsafvigelser, som spiller en væsentlig rolle som årsager til kriminalitet.

Til belysning af problemet om forældrealkoholisme og kriminalitet hos børnene skal resultaterne af nogle enkelte af de vigtigste undersøgelser anføres. Spørgsmålet er kun i ringe udstrækning behandlet i dansk litteratur, således at fremstillingen ikke kan baseres alene på danske undersøgelser.

Chr. Geill gør i sine undersøgelser (14) rede for forekomsten af drikfældighed hos forældrene. Af 1 742 forbrydere, som — mere eller mindre — kendte deres familier, angav 450 (25,83 pct.) drikfældighed hos forældrene, nemlig 435 hos faderen, 10 hos moderen og 5 hos begge forældrene. I 8 af disse tilfælde (med forældrealkoholisme) forelå der oplysninger om, at der havde været alkoholisme i den forudgående generation; men i yderligere 10 tilfælde, hvor ingen af forældrene havde været alkoholister, angaves der drikfældighed i tidligere generationer. Lægges disse tilfælde til, forøges procenten af drikfældige i den direkte ascendens til 26,41.

Geill anfører med rette, at man ikke kan lægge vægt på tallene for anden generation,

da de allerfleste lovovertrædere ikke ved besked med disse forhold.

I diskussionen om årsagssammenhængen fremhæver han, at der findes en gruppe af medfødt degenererede individer, der i kraft af det medfødte anlæg er blevet alkoholister og derigennem forbrydere (primære alkoholister). Deres „afslappede nervesystem“, der ofte er svækket ved forældrenes alkoholisme, har bragt dem til at søge stimulation i alkohol, og denne har efterhånden ført dem ind på forbryderbanen.

Geill antager dog også, at der findes en gruppe drikfældige lovovertrædere, der er blevet alkoholister, uden at en arvelig degeneration har gjort sig gældende, men alene på grund af samfundsforholdene (sekundære alkoholister) - - og derefter forbrydere på grund af deres alkoholisme.

David Lund har i sin undersøgelse over tilpasningsvanskelige unge i Sverige (30) også beskæftiget sig med forekomsten af alkoholisme hos forældrene. Alkoholister er i denne undersøgelse defineret som personer, der gennem et mangeårigt alkoholmisbrug ikke blot moralsk, men også socialt var stærkt præget af drikkeriet. Blandt 849 tilpasningsvanskelige drenge og piger, der i 1914 opholdt sig på opdragelsesanstalter, fandt han 31,7 pct., hvor en af eller begge forældrene var alkoholister. Blandt 175 svært tilpasningsvanskelige kriminelle drenge i en institution var det tilsvarende tal 35,9 pct., medens han i sin kontrolgruppe, bestående af 815 ikke-tilpasningsvanskelige drenge og piger, kun fandt 7,4 pct. med alkoholistiske forældre. Alkoholisme forekommer hyppigere hos drengenes end hos pigerens forældre.

David Lund anfører, at man ofte har fortolket tilsvarende resultater som et udtryk for, at forældrenes drikfældighed medførte en degeneration hos børnene. Han mener imidlertid, at man måske i forskningen vedrørende alkoholisme som degenerationsfaktor i nogen grad har byttet om på årsag og virkning, og henviser til, at en (arvelig) psykopatisk konstitution også kan være årsag til alkoholismen. I øvrigt understreger han stærkt, at forældre-alkoholismen som miljøforringende faktor i økonomisk og moralsk henseende er en indirekte virkende faktor, som er af den største betydning som årsag til børnenes asociale tendenser.

Den interessanteste nyere undersøgelse over forældre-alkoholisme vedrører plejebørn, hvis rigtige forældre var alkoholister. *Anne Roe* (39) har i USA sammenlignet 36 plejebørn, hvor der hos forældrene forekom svær alkoholisme, med 25 plejebørn, hvis forældre var normale. I begge grupper blev børnene opdraget af plejeforældre, som ikke var i familie med dem. Fædrene i alkoholistgruppen viste mange andre former for dårlig social tilpasning end alkoholisme, og en stor del af mødrene var også socialt afvigende. Mange af familierne havde igennem generationer været velkendte af en række sociale myndigheder, „et stadigt problem for samfundet“. Fædrene var „heavy drinkers with syndrome“, personlighedsmæssigt var de o veraggressive, disorganiserede, med udpræget flugttilbøjelighed demonstreret gennem gentagne tab af stilling, drukkenskabsforseelser, forsømmelse eller mishandling af ægtefælle eller børn. Psykotiske, epileptiske og åndssvage forældre blev dog udelukket; men det almindelige intelligensniveau lå under gennemsnittet. Det drejer sig altså om en særlig stærkt belastet gruppe af alkoholister. Hvis deres børn var vokset op hjemme, kunne man -- efter amerikanske undersøgelser — vente en alkoholisthyppighed på omkring 20 pct. I normalgruppen ville man vente den samme alkoholisthyppighed som i totalbefolkningen, d. v. s. mindre end 1 pct.

Normalgruppen blev tidligere anbragt i plejehjem, og plejehjemmene var i almindelighed bedre end alkoholistbørnenes plejehjem. Der var relativt flere blandt alkoholistbørnene, som kom ud i alvorlige vanskeligheder i ungdommen, deriblandt også nogle usædelige piger (sex delinquents). På undersøgelsestidspunktet var der imidlertid ikke nogen væsentlig forskel på de to grupper, og der var lige så mange alvorligt mistilpassede i normalgruppen som blandt alkoholistbørnene. Normalgruppens børn var måske lidt dårligere tilpasset end totalbefolkningen, men denne forskel var ikke fremtrædende.

Anne Roe understreger, at alkoholistbørnene ikke har udviklet sig, som man skulle vente efter en arvebiologisk teori. Der er ingen af dem, der er blevet alkoholister, og der er kun 3, der nyder spiritus regelmæssigt. Alkoholisme er ganske vist en sygdom,

der optræder på et relativt sent tidspunkt; men da så få drak på undersøgelsestidspunktet (hvor gennemsnitsalderen var 32 år), og da de fleste var nogenlunde veltilpassede, er der kun grund til at vente, at få, om overhovedet nogen, vil blive alkoholist. Og skønt nogle var dårligt tilpassede, og 2 havde alvorlige tilpasningsvanskeligheder på undersøgelsestidspunktet, er der heller ikke grund til at vente nogen større psykosehyppighed end i den almindelige befolkning.

En del af disse børn havde kriminelle fædre, og nogle af dem havde mødre, som var seksuelt afvigende. Alligevel havde ingen af de få drenge i denne gruppe, som stjal eller svindede, kriminelle fædre, og ingen af de piger, der blev usædelige, havde seksuelt afvigende mødre. Man må altså konkludere, at den påviste høje hyppighed af alkoholisme og psykose hos alkoholisters afkom ikke kan forklares som et resultat af arv. Det er klart, at disse alkoholistbørn, selv om deres første år har været mere forstyrrede og deres plejehjem mindre attråværdige end normalgruppens, alligevel som voksne har kunnet tilpasse sig på en måde, der ikke er væsentlig dårligere end normalgruppens børn. Alkoholiske forældre udelukker altså ikke en god tilpasning, og de gør heller ikke en sådan tilpasning vanskeligere, hvis børnene lever under nogenlunde gode forhold. Da vi kan gå ud fra, at et individ ikke kan blive bedre, end dets arvelige anlæg gør det muligt, følger der heraf, at et barns forældre som fænotype kun kan give et meget groft indtryk af barnets arvelige konstitution, og at alkoholisme hos faderen ikke i sig selv giver nogen grund til at forvente dårlige arveanlæg hos barnet.

De vigtigste resultater af undersøgelsen resumeres i tabellen øverst i næste spalte.

Hovedproblemet er ifølge forfatteren, hvordan det kan gå til, at alkoholisters børn har klaret sig så godt. Der var ganske vist nogle, der fik kærlige og forstående plejeforældre, og som havde en lykkelig barndom, men der var også nogle, som havde været udsat for mishandling af deres forældre i deres tidlige barneår, og som senere blev opdraget i plejehjem, hvor plejeforældrene var ukærlige og hårde. Hvordan går det **til**, at disse børn har udviklet

	Alkoholistbørnene	»Normalgruppen«
<i>A. Baggrund.</i>		
I alt i gruppen	36	25
Drenge	21	11
Piger	15	14
Gennemsnitsalder ved anbringelse	5,56 år	2,60 år
Personlighedsproblemer i plejehjemmet	31%	26%
Uoverensstemmelser mellem plejeforældrene	32%	10%
<i>B. Plejehjemmet.</i>		
Legalt adopteret	56%	92%
Skoleuddannelse	10,03 år	13,17 år
Plejehjemmets emotionelle baggrund	24%	54%
Alvorlige vanskeligheder med andre end plejeforældrene .	28%	8%
<i>C. Tilpasning på undersøgelsestidspunktet.</i>		
Gennemsnitsalder	32 år	28 år
Faglærte, forretningsudd. m. v.	53%	57%
Landbrugere	6%	0%
Tillærte, ufaglærte	41%	43%
Giftede	83%	64%
Ulykkeligt giftede	35%	20%
Alkoholvaner:		
Regelmæssig, ikke nødvendigvis til overmål	7%	9%
Lejlighedsvis	63%	55%
Intet alkoholforbrug	30%	36%
Tilpasning:		
Vel tilpasset	40%	52%
Nogenlunde tilpasset	23%	19%
Dårligt tilpasset	37%	26%

sig ikke blot til nyttige samfundsborgere, men til forholdsvis tilfredse mennesker, der arbejder regelmæssigt, har et hyggeligt familieliv og gode venner?

Anne Roe søger forklaringen i arv og miljø. Hun siger, at når man har beskæftiget sig med disse historier, kan man ikke undgå at føle en dyb ærefrygt for den menneskelige races biologiske sejhed. I øvrigt lægger hun vægt på børnenes omgivelser *uden for* familien. Var disse børn vokset op i deres

egne, **ikke-accepterede** familier (outcast families), var de heller ikke selv blevet accepteret. Pæne familiers børn ville ikke have **fået** lov til **at** lege med dem. De ville ikke være blevet inviteret sammen med dem. De ville ikke være så godt klædt, og der ville være faldet beskidte **bemærkninger** til dem om deres fædre og mødre. Så kunne de kun have reageret ved **at** identificere sig med deres familier og forkaste samfundet og dets normer eller ved at forkaste deres familier og uophørligt stræbe efter at opnå medlemskab i den gruppe, som viste dem foragt. Det kan godt være, at den ene eller den anden **af** disse reaktioner startede hos disse børn og var medbestemmende for, at nogle af dem fik perioder med tilpasningsvanskeligheder, og for, at nogle af dem stadig er dårligt tilpassede. Det ved vi ikke. Men der er ikke mange, som ikke er ganske godt tilpassede til det samfund, de nu lever i.

Det er derfor højst sandsynligt, at det at bo i et hjem, der accepteres og respekteres af samfundet, er betingelsen for, at de indstillinger og adfærdsnormer, som samfundet anerkender, kan opstå og indarbejdes i børnenes personlighed. Hvis idealet er stærkt nok, **vil** det udøve sin virkning på trods af ukærlige og hårde forældre. Det er **tænkeligt**, at det demokratiske samfunds grundhrggende forudsætning, forudsætningen om det enkelte individs værdighed og værdi, er tilstrækkelig stærk til at støtte også de børn, hvis værdighed krænkes gennem det liv, forældrene fører. Dette og de gode anlæg, som selv den dårligste arv indbefatter, er ifølge Anne Roe svaret.

Berntsen og Christiansen har i den tidligere **nævnte** undersøgelse af arresthusfanger også registreret oplysninger om drikfældighed hos de undersøgte fangers forældre. Drikfældigheden forekommer, som man kunne vente, som regel hos faderen, eventuelt stedfaderen, sjældnere hos moderen. 29 pct. af de 126 undersøgte korttidsstraffede lovovertrædere havde en drikfældig **far** og/eller mor. Forbindelsen mellem alkoholmisbrug hos forældrene og de undersøgte demonstreres gennem højere tal for drikfældige lovovertrædere blandt dem, der har haft drikfældige forældre, end blandt dem, hvis forældre ikke har misbrugt alkohol. Sammenhængen er i og for sig klar, men

de påviste forskelle er ikke signifikante. Man tør, hvis noget lignende viser sig i større materialer, gå ud fra, at der i hvert fald i en gruppe af kriminelle er større sandsynlighed for, at drikfældige stammer fra familier, hvor en af eller begge forældrene har været drikfældige, end fra familier, der ikke har været præget af alkoholmisbrug. Det er dog værd at bemærke, at ikke mindre end 60 pct. af de fanger, der er opvokset i hjem, som efter det oplyste ikke var præget af alkoholmisbrug, alligevel selv blev drikfældige, og at 28 pct. af de fanger, der havde drikfældige forældre, ikke selv kunne betegnes som drikfældige. Slutninger med hensyn til arvefaktorens og miljøforholdenes relative betydning kan man imidlertid ikke drage på grundlag af undersøgelser af denne type.

Sammenfattende må man konstatere, at alle de undersøgelser, der har beskæftiget sig med problemet, viser høje tal for hyppigheden af alkoholisme i lovovertræderes slægt, specielt hos forældrene og blandt disse særlig hos fædrene. Den statistiske sammenhæng er således i almindelighed klar.

Fortolkningen af sammenhængen er mindre ligetil. I den lidt ældre litteratur lægges der stor vægt på arvefaktorens betydning, i nyere undersøgelser mere på miljøbeskadigelsen. Der er dog næppe tale om et enten-eller. Efter den af Anne Roe foretagne sammenligning af plejebørn, hvis forældre enkeltvis eller begge var svære alkoholister, og plejebørn af normale forældre er miljøet den dominerende faktor. Arveanlæggenes betydning er af en mere indirekte og mere generel art. Hendes undersøgelse er meget omhyggelig; men de undersøgte grupper er små, og først hvis disse resultater bekræftes på flere og helst større materialer, tør man tillægge hendes arbejde en helt afgørende betydning.

II. Alkoholmisbrug hos kriminalitetens ofre.

Alkoholmisbrug spiller en endnu mere indirekte, men sikkert også meget betydningsfuld rolle, når den forekommer hos ofrene for kriminelle handlinger. Ved visse lovovertrædelser udvælges ofret blandt be-

rusede, ved visse andre er risikoen for at blive offer for en forbrydelse væsentligt forøget for den påvirkede.

Von Henlig (18) anfører, at alkoholpåvirkede er et let bytte ved mange former for ejendomsforbrydelser, f. eks. bedragerier, hvor der gives for lidt tilbage, og lomme-tyverier; på grundlag af efterkrigsårenes erfaringer her i landet er det nærliggende at nævne også røverier, specielt i form af „rulninger“, hvor ofret i almindelighed vælges blandt berusede værtshusgæster.

En endnu større rolle synes dog alkohol-påvirkningen hos ofret at spille ved forbrydelser som vold og drab.

M. Milovanowic (32) har i trediveerne ved det retsmedicinske institut i Belgrad foretaget anatomiske og kemiske undersøgelser af liget i tilfælde, hvor den afdøde var blevet dræbt med forsæt. Af 55, der blev myrdet med overlæg, viste 9 pct. tegn på alkoholisme, men blandt 159 (ikke overlagt) dræbte var det tilsvarende procenttal 70.

I 97 af de 214 tilfælde (45 pct.) fandt man ved undersøgelsen ikke tegn på drikkædighed eller akut påvirkning. Dette betyder dog ikke, at der ikke blandt disse fandtes drikkædige eller berusede. Anamnestiske oplysninger har i flere tilfælde godtgjort, at det var tilfældet; men halvdelen af ligene er undersøgt mere end 24 timer efter, at døden var indtrådt, hvilket kan have medført, at legemets alkoholkoncentration er blevet væsentligt formindsket. Hertil kommer, at sygdomme som sukkersyge, en vidt fremskreden tuberkulose og narkotikamisbrug kan have tilsløret billedet.

I de resterende 117 tilfælde (55 pct.) blev alkoholmisbrug diagnosticeret. I de 24 tilfælde var det kun i form af akut påvirkning, i 6 tilfælde kun i form af kronisk alkoholisme, men i 87 tilfælde både i form af akut påvirkning og kronisk alkoholisme.

I overensstemmelse med det ovenfor nævnte understreges det, at de fundne tal er minimumstal. *Milovanowic* konkluderer, at hans resultater, der viser et så betydeligt objektivt og exakt fastslået alkoholmisbrug hos de dræbte, ikke kan være af tilfældig karakter: *alkoholmisbruget må betragtes som, en relevant kriminogen faktor hos drabskriminalitetens ofre.*

Verkko (48) anfører en række tal fra en undersøgelse af *Bruno A. Salmiala*. Under-

søgelsen, der omfatter forbrydelser mod liv og legeme, begået i Finland i perioderne 1904-1913 og 1920-1929 (forbudsperioden), bekræfter, at det kun var meget få af mordforbrydelsernes ofre, der var alkoholpåvirkede. I den første periode 1,4 pct. og i den sidste 2,4 pct. Hertil kommer henholdsvis 1,9 pct. og 2,4 pct. lettere påvirkede. Ved drab og voldshandlinger, der havde haft døden til følge, var de tilsvarende tal 44,8 pct. og 49,5 pct. Hertil kom henholdsvis 11,0 pct. og 12,9 pct. lettere påvirkede. Voldshandlinger med alvorligere legemsskade til følge ramte i den første periode ofre, hvoraf 36,1 pct. havde været berusede og 8,1 pct. mindre stærkt påvirkede. I forbudsperioden var de tilsvarende tal 38,7 pct. og 13,6 pct. Ved overfald og slagsmål med døden eller alvorlig legemsskade til følge fandt man i første periode 43,1 pct. berusede, ofre for sådanne forbrydelser og 13,8 pct. lettere påvirkede. I forbudsperioden var de tilsvarende tal henholdsvis 41,7 pct. og 15,9 pct.

En nyere amerikansk undersøgelse af drabskriminaliteten i Philadelphia (50) bekræfter fuldt ud disse iagttagelser.

De her anførte tal er af en sådan størrelsesorden, at man må begynde at overveje, om alkoholmisbrug spiller den største rolle som kriminalitetsfaktor, når det forekommer hos voldsforbryderne selv eller hos disses ofre. Under alle omstændigheder forstærker de det indtryk, som undersøgelse af lovovertrædere giver af alkoholmisbrugets betydning for kriminaliteten.

III. Kriminalpolitiske konsekvenser.

Den sammenhæng mellem alkoholmisbrug og kriminalitet, som er påvist gennem en række med hensyn til problemstilling, metode og materialeudvælgelse vidt forskellige kriminologiske undersøgelser, bør få kriminalpolitiske konsekvenser. Det kan betragtes som fastslået, at alkoholmisbrug undertiden er den væsentligste årsag til en begået forbrydelse. Hyppigere er misbruget en væsentlig medvirkende årsag og næsten **altid** som kriminalitetsfaktor et forhold, der komplicerer forløbet og vanskeliggør resocialiseringsarbejdet. Ønsker man at bekæmpe kriminaliteten så effektivt som mu-

ligt, må man overveje, hvilke foranstaltninger denne viden bør give anledning til. I den del af den kriminalpolitiske praksis, der sigter mod en effektiv kriminalitetsbekæmpelse, kan man først og fremmest følge to veje: forebyggelse og behandling. Både i det forebyggende arbejde og ved behandling af lovovertrædere bør man altså være opmærksom på, at alkoholmisbrug er en vigtig kriminalitetsfaktor.

A. Forebyggelse af alkoholmisbrug og kriminalitet.

Den forebyggende kriminalpolitik har mange midler til sin rådighed. De kan i hovedsagen samles omkring følgende felter: Fjernelse af fristelser, opsporing og behandling af truede individer samt en almindelig sanering af de samfundsforhold, der erfaringsmæssigt ofte fører til kriminalitet. Med hensyn til alkoholmisbrug skal følgende anføres:

1) Fjernelse af fristelser.

Da fristelser til kriminalitet ofte opstår eller forstærkes i forbindelse med alkoholpåvirkning, vil det være af betydning for en forebyggende kriminalpolitik, at det akutte *alkoholmisbrug* begrænses til det mindst mulige. Undersøgelser over den alkoholbetingede kriminalitets variationer i tid og sted viser, at sådanne bestræbelser med fordel må kunne koncentreres om de oftest ret kortvarige perioder og på de steder, hvor alkoholforbruget er særlig stort.

På dette felt vil *politiets kontrollerende virksomhed* være af betydning. Anholdelse af en beruset person vil af og til forhindre, at en forbrydelse bliver begået. Som følge heraf kunne man i og for sig ønske flere anholdelser for beruselse. På den anden side må man finde det betænkeligt, hvis disse anholdelsers antal forøges, så længe de ikke har karakter af rent præventive foranstaltninger. Inden for politiet har man overvejet oprettelsen af en „centraldetention” for København. Hvis man gennem en sådan institution blev sat i stand til at anlægge arbejdet mere efter sociale og lægelige end efter straffende synspunkter -- f. eks. ved, at man gennemførte en egentlig behandling **og i vidt omfang undlod at give bøde** —

kunne en sådan virksomhed få en ikke helt ringe kriminalpolitisk betydning. En stor del af de berusede ville med rette kunne betragtes som syge, der ikke var i stand til at klare sig selv og derfor måtte under behandling. Bøde- og hæftestrafene kunne så reserveres til berusere, der virkelig alvorligt generer deres medborgere.

Man må endvidere være opmærksom på de muligheder, der ligger i en ændring af drikkevanerne. Et *regelmæssigt mindre* forbrug er fra et kriminalpolitisk synspunkt ikke så betænkeligt som et *kun lejlighedsvis*, men *stort*, forbrug. Der er her grund til at henlede opmærksomheden på særlige drikkedage og drikkesteder, jfr. Steenstrups undersøgelse. Eksempelvis kan det nævnes, at man blandt 126 arresthusfanger i et tilfælde kunne tilbageføre kriminaliteten til en julefrokost, indtaget i hjemmet med familien; i et andet tilfælde begyndte en alkoholist under afvæjning på ny sit drikkeri, fordi faderen mente, at første juledag kunne han da nok tage sig en genstand sammen med sine kære. Indstillingen har åbenbart været den, at på denne højtidssdag kan man dårligt undslå sig for at drikke. Påskefrokosterne spiller i København snart samme rolle som julefrokosterne, og påskebryggens årlige genkomst fejres og giver sig udslag i en forhøjet beruselses- og volds-kriminalitet.

En udjævning af forbrugskurven må under alle omstændigheder anses for ønskelig. Oplysninger og propaganda kan i denne forbindelse nok være af en vis betydning. Vigtigere forekommer det dog, hvis man til trods for modstridende interesser kunne få producenter, forhandlere, restauratører - og tjenere! — til at medvirke til en begrænsning af det store forbrug. Dette er naturligvis en utopi, men det burde ikke være det. Over for disse vigtige led i om sætningen af alkohol vil et oplysnings- og propagandaarbejde dog måske kunne give visse resultater, og noget af det, der ikke kan nås ad frivillig vej, kan vel realiseres gennem lovgivning.

Det her anførte skal kun opfattes som eksempler. En systematisk gennemgang af repræsentative udvalg af beruselsesforseelserne og den alkoholbetingede del af kriminaliteten ville kunne give et væsentligt bedre overblik over de forebyggelsesmuligheder, dette felt rummer.

2) Opsporing og behandling af truede individer.

Visse individer er i kraft af deres psykiske ejendommeligheder særlig udsat for at blive kriminelle, og for visse er risikoen for at blive drikfældige forøget. Disse to grupper består *til dels* af de samme personer. For så vidt drikkeriet er det primære, vil det bidrage til en begrænsning af kriminaliteten, hvis man, før disse mennesker bliver drikfældige, kan underkaste dem en forebyggende behandling, der formindsker chancen for tilpasningsvanskeligheder. Det forebyggende arbejde må først og fremmest sigte på børn, der vokser op under uheldige miljøforhold, og den mentalhygiejniske indsats, der her kan gøres, må blive af en mere almindelig karakter. Den kan ikke — og bør ikke — rettes specielt mod det mål at forebygge alkoholisme eller kriminalitet. Kun er der i denne forbindelse grund til at pege på den forøgede risiko for børn, der vokser op i hjem, hvor en af eller begge forældrene er drikfældige.

3) Social sanering.

Den almindelige socialhygiejniske og mentalhygiejniske sanering af samfundsforholdene, der allerede udøves af en række forskellige institutioner, som i og for sig ikke har noget specielt kriminalpolitisk formål, er også af betydning for bekæmpelsen af kriminaliteten. På grundlag af den viden, man har om sammenhængen mellem kriminalitet og alkoholmisbrug, vil der være mulighed for at udbygge dette arbejde på specielle felter. Af holdsbe vægeisen, ædruelighedsundervisning, alkohollovgivningen, ja selv den lidet populære høje alkoholbeskatning virker direkte i den retning. Indirekte er alle de foranstaltninger, der har til formål at afbøde sociale misforhold, dog af større betydning. Heller ikke her drejer det sig om en speciel kriminalpolitisk opgave. Sådan et arbejde må sigte langt videre. Kort og generelt kan man sige, at den bedste kriminalpolitik er en god socialpolitik.

B. Behandling af drikfældige lovovertrædere.

Behandlingen af drikfældige lovovertrædere må i alt væsentligt følge de samme

retningslinjer som al anden alkoholistbehandling. Disse problemer er i de senere år blevet behandlet af et af socialministeriet nedsat udvalg, hvorfra der er udsendt en betænkning om klientellet på arbejdsanstalterne (1955) (7), en betænkning om Forsorgen for alkohollidende (1958) (8), samt en betænkning om arbejdsanstalterne (1959) (9). Spørgsmålet skal derfor ikke gøres til genstand for speciel behandling her. Der kan dog være grund til at understrege, at ligesom kriminelle alkoholister i almindelighed er vanskeligere at behandle end socialt mindre belastede alkoholister, således er drikfældige lovovertrædere som regel også vanskeligere at resocialisere end lovovertrædere, hvis tilværelse ikke kompliceres af et længerevarende alkoholmisbrug. Og dette gælder i og for sig uden hensyn til, om drikkeriet kan opfattes som årsag til kriminaliteten eller ej.

Problemets omfang er vanskeligt at vurdere. Hvad specielt hyppigheden af drikfældige lovovertrædere angår, henvises der til tidligere refererede undersøgelser.

Nogen standardbehandling kan ikke anvises; men i almindelighed må man regne med såvel ambulant behandling som institutionsbehandling. Således fandt *Berntsen* og *Christianseil* eksempelvis i den tidligere nævnte undersøgelse af 126 arresthusfanger (3) 15 personer, hvor en ambulant alkoholistbehandling skønnedes at være nødvendig, og 8 personer, hvor en aktiv behandling på en institution for alkohollidende syntes påkrævet.

Om den første kategori fremhæves det, at behandlingen i de fleste tilfælde — men ikke nødvendigvis altid — må være antabusbehandling i forbindelse med social forsorg og støtteterapi, hvor man prøver på at trænge til bunds i årsagerne til drikfældigheden og behandle de forhold, hvoraf den udspringer. En sådan alkoholistbehandling vil antagelig ofte kunne praktiseres i forbindelse med betinget dom og tilsyn. I den ovenfor nævnte betænkning er der stillet forslag om oprettelsen af ambulatorier til behandling af alkoholskadede, ligesom forsorgslovens adgang til at yde tilskud ved behandlingen af alkoholskadede foreslås udvidet, idet alkoholistbehandlingen ligestilles med visse andre sygdomsbehandlinger, der hjemler ret til særhjælp. Disse bestemmelser

vil uden videre komme en del drikfældige lovovertrædere til gode.

For den anden kategoris vedkommende drejer det sig om fanger, hos hvem misbruget har været så betydeligt og langvarigt, at man ikke har anset det for muligt at udføre et effektivt behandlingsarbejde uden indledende ophold på en institution for alkohollidende. Statens Helbredelsesanstalt for drankere kan næppe opfylde dette formål (jfr. 9). Hvis forslaget om dom til

forsorg gennemføres, vil man snarere her finde det legale grundlag for opbygningen af en sådan institution.

De omtalte 23 fanger udgør kun en del af den gruppe, der er præget af alkoholmisbrug. Også hos en del af de andre kan en alkoholistbehandling blive nødvendig, men disse to grupper er udskilt, fordi behandlingen af drikfældigheden her er det mest centrale og aktuelle problem, hvis en resocialisering skal komme i stand.

Litteraturliste.

1. Banay, Ralph S.,
Alcohol and Agression.
Alcohol Science and Society, New Haven 1945,
p.p. 143 ff.
2. Benjamin, Dora und Fritz Fränkel,
Alkoholismus und Kriminalität.
Monatschrift für Kriminalpsychologie und
Strafrechtsreform, Jahrgang XXI, 1930, pp.
705 ff.
3. Berntsen, Karen og Karl O. Christiansen,
Mandlige arresthusfanger i Københavns fængs-
ler, Kbh. 1955.
4. Betænkning afgivet af den af Indenrigsministe-
riet den 25. Juni 1903 nedsatte Kommission
til Overvejelse af Foranstaltninger til Ædrue-
lighedens Fremme, Kbh. 1907.
5. Bidrag til Belysning af Alkoholproblemet i
Danmark.
Materialesamling tilvejebragt af Kommissionen
af 1934 angaaende Alkoholspørgsmaalet, I,
Kbh. 1937; II, Kbh. 1938.
6. Betænkning om Forsorogsdomme og betingede
domme.
Afgivet af Straffelovskommissionen. Kbh. 1953.
7. Berntsen, Karen,
Klientellet på arbejdsanstalterne.
En undersøgelse foretaget på foranledning af
det af socialministeriet nedsatte udvalg angå-
ende forsorgen for de i forsorgslovens kapitler
XXIV-XXVII omhandlede personer.
Betænkning nr. 102. Kbh. 1955.
8. Forsorgen for alkohollidende.
Betænkning afgivet af udvalget angående for-
sorgen for de i forsorgslovens kapitler XXIV-
XXVII omhandlede personer.
Betænkning nr. 208. Kbh. 1958.
9. Betænkning om arbejdsanstalterne.
Afgivet af udvalget angående forsorgen for de
i forsorgslovens kapitler XXIV-XXVII om-
handlede personer.
Betænkning nr. 220. Kbh. 1959.
10. Christensen, Erik, Erik Jacobsen, Alvar Nelson
og Max Schmidt,
Alkoholvaner og kriminalitet.
En empirisk undersøgelse af sammenhængen
mellem lovovertrædelser og spiritusmisbrug.
Udgivet af Landsforeningen Den Personlige
Friheds Værn, Bilag til Nordisk Tidsskrift for
Kriminalvidenskab, Kbh. 1957.
11. Exner, Franz,
Kriminologie.
3. Aufl. Berling-Göttingen-Heidelberg, 1949.
12. Flaig, J.,
Ein Beitrag zum Kapitel Alkohol und Ver-
brechen.
Monatschrift für Kriminalpsychologie und
Strafrechtsreform, Jahrgang XXV, 1934, pp.
242 ff.
13. Gast, Peter,
Die Mörder.
Kriminalistische Abhandlungen, Heft XI.
Leipzig 1930.
14. Geill, Chr.,
Kriminal-antropologiske Studier over danske
Forbrydere, Kbh. 1906.
15. Hacker, Ervin,
Kriminaläthiologische Beiträge.
Monatschrift für Kriminalpsychologie und
Strafrechtsreform, Jahrgang XXVI, 1935, pp.
146 ff.
16. Helasvuo, Kaarlo,
Eine Untersuchung über die ethnischen Ver-
schiedenheiten der Gewaltkriminalität mit be-
sonderer Berücksichtigung des Alkoholver-
brauchs. Ein Bericht über die Forschungen von
Dr. Veli Verkko, Helsinki.
Monatschrift für Kriminalbiologie und Straf-
rechtsreform, 29. Jahrgang, 1938, pp. 481 ff.
17. Heiweg, Hjalmar,
Den retslige psykiatri i kort omrids,
2. udg. Kbh. 1949.
18. Hentig, Hans von,
The Criminal and His Victim,
New Haven, 1948.
19. Hurwitz, Stephan,
Den danske kriminalret, Almindelig del, Kbh.
1952. Speciel del, Kbh. 1955.

20. Hurwitz, Stephan,
Kriminologi.
2. udg. Kbh. **1951**.
21. Jacobsen, Erik,
Drinking Habits and Motor Driving, An Analysis of 207 Offenders. Acta Medicinæ Legalis et Socialis.
(Festskrift til prof. Knud Sand i anledning af hans 60 års fødselsdag d. 9. febr. 1957).
Vol. IX, 1956, Numéro spéciale, pp. 105 ff.
22. Jellinek, E. M.,
Heredity of the Alcoholic.
Alcohol Science and Society, New Haven 1945, pp. 106 ff.
23. Kinberg, Olof, Gunnar Inghe och Torgny Lindberg,
Kriminalitet och alkoholmisbrug.
Meddelande nr. 9 från Institutet för maltdrycksforskning, Stockholm 1957.
24. Koch, Rudolf,
Über Sittlichkeitsverbreher.
Kriminalistische Abhandlungen, Heft XLVI, Leipzig 1940.
25. Kort, Günter,
242 Sittlichkeitsverbreher.
Monatschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform, Jahrgang XXV, pp. 587 ff. **1934**.
26. Kriminalstatistik 1954,
Udgivet af **Det** statistiske Departement, Kbh. 1956.
27. Kriminalstatistik 1955,
Udgivet af Det statistiske Departement, Kbh. 1957.
28. Københavns Politis sociale hjælpetjeneste,
Årsberetning 1957, Kbh. 1959.
29. Lotz, Ludwig,
Der gefährliche Gewohnheitsverbreher.
Kriminalistische Abhandlungen. Heft XLI, Leipzig 1939.
30. Lund, David,
Ungdomsbrottslighet och vanart i Sverige, deres orsaker och bekämpande.
Lund 1921.
31. le Maire, Louis,
Legal Kastration i strafferetlig belysning, Kbh. **1946**.
32. Milovanowic, M.,
Alkoholismus der Getöteten als kriminogener Faktor.
Monatschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform. Jahrgang XXVI, 1935, pp. 31 ff.
33. Møller, Knud O. (red.),
Stimulanser, Kbh. 1945.
34. Nissen, Hartvig,
Øie for Øie, Tann for Tann, Oslo 1934.
35. Forhandlinger på Dansk Kriminalistforenings Årsmøde 1940,
Alkohol og kriminalitet.
De Nordiska Kriminalistforeningarnas Årsbok 1940-41, Malmö 1942.
36. Förhandlingar vid Svenska **Kriminalistforeningens** årsmöte 1945,
Alkoholism och kriminalitet.
De Nordiska Kriminalistforeningarnas Årsbok 1944-45, Stockholm 1947.
37. Ostmann, Dr.
Über sogenannte normale Kriminalität der Alkoholkranken.
Monatschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform.
Jahrgang XIX, 1928, pp. 351 ff.
38. Rattenhuber, Franz,
Der gefährliche Sittlichkeitsverbreher.
Kriminalistische Abhandlungen. Heft XXXIX, Leipzig 1939.
39. Roe, Anne,
Children of Alcoholic Parents Raised in Foster Homes.
Alcohol Science and Society, New Haven 1945, pp. 115 ff.
40. Schröder, George E.,
Psykiatrisk Undersøgelse af Mandsfanger i Danmarks Straffeanstalter. I. Forbedringshusfanger, Kbh. 1917. II. Tugthusfanger, Kbh. 1927.
41. Schwaab, Fritz,
Die soziale Prognose bei Rückvälligen Vermögensverbrechern.
Kriminalistische Abhandlungen, Heft XLIII, Leipzig 1939.
42. Scott, G. M.,
Alcoholism and Criminal Behavior.
English Studies in Criminal Science, Vol. 2, (Radzinowics, L. and J. W. C. Turner, ed.), London **1945**, pp. 163 ff.
43. Seliger, Robert V.,
Alcohol and Crime.
The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science, Vol. 44, November-December 1953, pp. 438 ff.
44. Steenstrup, C. Fl.,
Anholdelser af berusede personer i 1949-50.
Nærværende betænkning, side . . . f. f.
45. Stürup, Georg K. og Karl O. Christiansen,
335 danske statsfængselsfanger, utrykt.

46. Teilmann, Karl,
Medicinsk og social behandling af alkoholisme.
Månedsskrift for Praktisk Lægegerning og Social Medicin, 34. årg., nr. XII, 1956, pp. 508 ff.
47. Verkko, Veli,
Brottskalender. Material afsett att belysa tiden för brottets begående. De Nordiska Kriminallistföreningarnas Årsbok 1942-43, pp. 258 ff.
48. Verkko, Veli,
Homicides and Suicides in Finland and their Dependence on National Character.,
Scandinavian Studies in Sociology, 3, Kbh. 1951.
49. Verkko, Veli,
Är finnarnas våldsbrottslighet beroende på att de är halvprimitiva?
Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 42. årg., 1954, pp. 26 ff.
50. Wolfgang, Marvin E.,
Patterns in Criminal Homicide,
University of Pennsylvania, 1958.
51. World Health Organization,
Colloque européen sur l'alcoolisme,
Copenhagen, Danemark 22 octobre 3 novembre 1951. Geneve 1954.

Alkoholbeskatning og ædruelighed.

Ved begyndelsen af første verdenskrig bestod beskatningen af alkoholholdige drikke alene af spiritusafgift og ølskat, idet druevine kun beskattedes gennem toldopkrævning, og frugtvinbeskatning endnu ikke var indført. Den samlede skatteindtægt udgjorde omkring 1910 ca. 11,5 mill. kr., hvortil kom en toldindtægt af knap 2 mill. kr. væsentligst hidrørende fra spiritus og vine og en indtægt af ca. 0,2 mill. kr. af en i henhold til næringslovens forskrifter erlagt afgift af krohold og brændevins-handel.

For begge de nævnte afgiftsformers vedkommende forhøjedes skattesatserne i 1912, hvorved totalindtægten af alkoholbeskatningen steg til ca. 16 mill. kr. Selv om hovedmotivet var finansielle hensyn, kunne der dog spores en erkendelse af, at en forhøjelse af den yderst lave brændevinsbeskatning kunne have sociale virkninger. Brændevinsforbruget pr. indbygger var meget højt målt med de fleste andre landes forbrug og ædruelighedsforholdene ikke særlig tilfredsstillende, hvilket allerede den i 1903 nedsatte ædruelighedskommission havde peget på. Forhøjelsen af spiritusbeskatningen forstærkede den nedgangstendens, som spiritusforbruget som helhed havde vist siden århundredskiftet uafhængigt af beskatningsforholdene, men spiritus var dog stadig den mest efterspurgte alkoholdrik, idet ca. to tredjedele af totalforbruget angivet i liter ren alkohol faldt på de destillerede drikke, jfr. tabellen nedenfor.

Dette delingsforhold mellem spiritus på den ene side og vine og øl på den anden blev fuldstændig forrykket henimod krigens slutning. Spiritusbeskatningen blev da genstand for en forhøjelse af så store dimensioner, at størstedelen af forbrugerne her-

efter kun rent lejlighedsvis kunne tillade sig at købe drikkespiritus. Begyndelsen blev gjort i foråret 1917, da regeringen anså det for nødvendigt helt at forbyde fremstilling af spiritus til drikkebrug. Samtidig blev der med henblik på realisationen af de forhåndenværende lagre indført en tillægsafgift af samme størrelse som den pris, til hvilken hver enkelt varesort solgtes på forhøjelsestidspunktet. Det betød eksempelvis, at prisen på en helflaske akvavit steg fra 0,94 til 2,40 kr. eller med ca. 155 pct. Forhøjelsen efterfulgtes i december samme år af en langt større, der førte akvavitpriserne op til og senere over 11,00 kr., hvorved forbruget blev slået næsten helt ned. Det var således i første række rent praktiske overvejelser, der fremkaldte de ekstraordinære skatteforhøjelser, idet formålet med skatteforhøjelserne var at skabe ligevægt mellem efterspørgslen og det stærkt reducerede udbud. Yderligere fastsattes der visse maksimumsudleveringsmængder pr. år for dels brændevin og akvavit, dels spiritus til likørfremstilling, forskæringsbrug m. v. Som følge heraf svandt forbruget ind til først ca. en tiendedel og senere, da rammerne for udleveringen udvidedes noget og efterspørgslen blev lidt større, mellem en syvendedel og en ottendedel af førkrigsårenes forbrug.

Skatteforhøjelserne havde så iøjnefaldende gode sociale virkninger, at regeringen, da krigen var forbi, og spiritusproduktion og spiritusimport kunne genoptages, anså det for betænkeligt at ophæve de midlertidige foranstaltninger. Medvirkende hertil var utvivlsomt en udtalelse, som fremsattes af den i 1914 nedsatte anden ædruelighedskommission, og som gav udtryk for et stærkt ønske fra kommissionens side om,

at de nye afgiftssatser bevarede. Skatteforhøjelsen havde i øvrigt været så indbringende for staten, at allerede finansielle hensyn talte til gunst for at gøre den høje spiritusbeskatning til et fast led af forbrugsbeskatningen. Regeringen mødte da heller ikke nævneværdig modstand, da den i 1922 stillede forslag herom. Ved denne lejlighed fandt der dog en nedsættelse sted af den sidst indførte tillægsafgift, som i 1919 var blevet omregnet fra en afgiftssats pr. flaske til en afgiftssats pr. liter ren alkohol (100 pct.s spiritus). Den udgjorde 20,00 kr. og nedsattes nu til 15,00 kr. Prisen på en flaske Aalborg Taffel Akvavit faldt som følge heraf til 8,20 kr.

Siden er spiritusbeskatningens afgiftssatser vel undergået en del forandringer navnlig under og efter den anden verdenskrig, men de har stadig ligget på det høje

niveau, hvortil de i 1917 førtes op. I samklang hermed har forbruget af brændevin og akvavit og andre destillerede drikke stadig holdt sig på det lave niveau, hvortil det nedbragtes ved skatteforhøjelsen, selv om der dog har været svingninger at notere.

Da de øvrige alkoholdrikke —vine og øl — forståeligt nok blev genstand for en stærkere efterspørgsel, efter at brændevin og andre spirituosalter var kommet op i så høje priser, pegede forbrugskurven for disse varers vedkommende opad i årene efter krigens ophør. Billedet af alkoholforbrugets sammensætning måtte som følge deraf antage et helt andet udseende. Den af forhøjelsen af spiritusbeskatningen fremkaldte forbrugsomlægning træder særdeles kraftigt frem, når de fem førkrigsår sammenholdes med mellemkrigsårene og de senere år.

Procentvis fordeling af alkoholforbruget angivet i ren alkohol pr. indbygger.

	1911-15	1921-25	1931-35	1946-50	1951-55	1958
Spiritus	63	22	17	20	13	13
Vin og frugtvin	3	10	13	14	12	13
Øl med 2¼ vægt pct. alkohol eller mere	22	54	57	57	67	68
Øl med under 2¼ vægt pct. alkohol	12	14	13	9	8	6
	100	100	100	100	100	100

Det vil heraf ses, at der under første verdenskrig fandt en dybtgående forbrugsomlægning sted. Vine og øl indtog efter krigen samlet den plads, som de destillerede drikke før havde haft, medens disse nu ikke dækkede en større andel af totalforbruget end den, vine og øl havde haft før krigen. De destillerede drikkes andel sank yderligere i kriseårene 1931-35, men under den anden verdenskrig steg spiritusforbruget, og i årene 1943-50 nærmede det sig stærkt til det punkt, på hvilket det befandt sig i perioden 1921-25. I begge disse perioder fandt der imidlertid også en almindelig indtægtsoprykning sted. Når forbruget i gennemsnit af årene 1951-55 endog ligger under

mellemkrigsperiodens laveste tal, skyldes det formentlig for en del de i efterkrigsårenes løb stedfundne afgiftsforhøjelser, men rent talmæssigt er nedgangen også i sig selv en refleks af ølforbrugets stærke stigning.

Da den ædruelighedsfremgang, som meldte sig, da spirituspriserne forhøjedes i 1917, og som forstærkedes i de følgende år, tilsyneladende ikke anfægtedes af stigningen af forbruget af vine og de alkoholstærkere ølsorter, synes der heraf at kunne drages den slutning, at den drikfældighed, som forinden havde været et så udbredt onde, hovedsagelig havde sin rod i tidens store brændevinsforbrug. I hvert fald synes forbruget af vine og øl ikke hidtil at have haft

de samme følger. Betegnende i så henseende er den nedgang, som antallet af tilfælde af delirium tremens viste. De resultater, hvortil dr. *Leonard Goldberg* i Sverige er kommet ved sine undersøgelser af små alkoholdosers virkninger, tyder også på, at det forholder sig således. I tilslutning til tidligere udførte eksperimenter har dr. *Goldberg* efter anmodning af den i 1944 nedsatte „nykterhetskommitté“ søgt at udfinde, om motorkøretøjsførere, som indtager nærmere fastsatte alkoholmængder dels i form af øl, dels i form af brændevin eller lign. („starksprit“), umiddelbart før de skal føre deres køretøj, påvirkes lige meget deraf. Det viste sig herved, som det anføres i den svenske kommissions betænkning II, at samme alkoholmængde gav „lægre blodalkoholhalt och mindre påverkan“, når forsøgspersonerne havde indtaget øl, end tilfældet var, når de havde nydt „stark-sprit“.

Der kan herefter ikke råde tvivl om, at den i 1917 foretagne skatteforhøjelse, har haft overordentlig stor social betydning. Når ædruelighedstilstanden nu, så vidt det kan bedømmes efter ydre kendetegn såsom antal drukkenskabsanholdelser, tilfælde af delirium, tremens, alkoholisme-dødelighed, understøttelsesydelser til drikkældige o. s. v., er langt bedre, end den var ved århundredskiftet, er det imidlertid et spørgsmål, om det alene kan tilskrives skatteforhøjelsen. Svaret herpå beror på, om det kan anses for tænkeligt, at brændevinsforbruget ville have bevaret sin dominerende stilling i det danske folks livsførelse, hvis man var vejet tilbage for at tage så drastiske skridt i skattemæssig henseende. Alt taget i betragtning må det formodes, at efterspørgslen under alle omstændigheder ville være aftaget under indflydelse af den almindelige økonomiske, kulturelle og sociale oprykning, som har gjort befolkningen mere modtagelig for påvisninger af det sundhedsskadelige og moralsk forkastelige i at beruse sig eller i det hele at lade de alkoholholdige drikke spille en for stor rolle i den daglige tilværelse. Det stemmer da også godt hermed, at forbruget af spiritus navnlig i form af brændevin og akvavit som foran omtalt allerede var gået ret stærkt tilbage i årene før den første verdenskrigs begyndelse, som det ses af de efterfølgende tal:

Beregnet forbrug pr. indbygger af drikkesfiritus (liter d 100 pct.).

1901.	ca. 6,20	1909.	5,01
1903.	ca. 5,80	1911.	5,10
1905.	ca. 5,60	1913.	4,14
1907.	ca. 5,00	1915.	4,26

Før 1909 vides det ikke, hvor store mængder spiritus der i *denatureret skikkelse* anvendtes til teknisk og lignende brug, idet der ikke indrømmedes afgiftsfrigtagelse, når denaturering fandt sted, og forbrugstallene er derfor ansat skønsmæssigt ud fra den forudsætning, at det ligesom i årene efter 1909 drejede sig om 10-15 pct. af totalforbruget pr. indbygger. Såvel tallene fra årene 1901-1907 som de øvrige er dog en smule for høje, fordi de tillige dækker det ganske vist i sig selv beskedne forbrug af ren spiritus til medicinske, tekniske og lignende formål.

Der er næppe grund til at tro, at denne så kraftigt markerede nedgangsbevægelse, som også må ses i lys af, at de bayerske øl-sorter i den omhandlede periode trængte sig stærkere frem i forbruget, skulle være ophørt, hvis krigen ikke var kommet, og hvis den i 1912 gennemførte forhøjelse af spiritusbeskatningen, som imidlertid bidrog til at fremkalde den store nedgang fra 1911 til 1913, ikke var blevet efterfulgt af nye forhøjelser. Den lille opgang, som tallet for 1915 viser, må formentlig betragtes som rent konjunkturbetonet og ikke som et udtryk for en vending. Der ville antagelig under alle omstændigheder have været tale om en ret langsomt forløbende proces, og det må vel også anses for højst tvivlsomt, om ædruelighedsfremgangen ville være kommet på højde med den nu opnåede, hvis lovgivningsmagten ikke havde gennemført de omtalte klækkelige skatteforhøjelser.

I de øvrige nordiske lande fandt der vel også forhøjelser af spiritusbeskatningen sted, men da det skete gradvis, fremkom der ikke en „chokvirkning“ som den, der opnåedes i Danmark. Det har i øvrigt vakt undren i de andre nordiske lande, at den ved skatteforhøjelserne fremkaldte prisstigning tilsyneladende ikke medførte, at hjemmetilvirkning og indsmugling af spiritus tog opsving. På det sidste punkt fik skattemyndighederne ganske vist vanskeligheder at kæmpe med — gennemførelsen i 1928 af banderoleringsordningen sigter bl. a. herpå — men det på-

virkede kun rent overgangsvis forbrugsforholdene, og hjemmetilvirkning synes kun at være forekommet rent undtagelsesvis. Takket være den omtalte økonomiske, kulturelle og sociale fremgang lykkedes det i hvert fald at stabilisere det vundne, og den høje spiritusbeskatning har siden i det hele stået som et kraftigt bolværk imod forbrugsstigninger. Da det, alt andet lige, må antages, at brug af alkoholholdige drikke sjældnere udarter til misbrug, hvor drikkevarerne er dyre, end tilfældet er, hvor de er billige, må det efter kommissionens mening betragtes som godtgjort, at også sociale og moralske grunde taler til gunst for en skattepolitik som den, der indvarsledes i 1917.

De forhøjelser, som beskatningen af de øvrige alkoholdrikke såsom vine og øl er undergået, har fundet sted fra tid til anden gennem et længere tidsrum og har ikke været blot tilnærmelsesvis så vidtrækkende som forhøjelserne af spiritusbeskatningen. De har dog været tilstrækkelig store til ligeledes her at virke i nogen grad forbrugsbegrænsende. Det gælder særlig tiden efter den anden verdenskrigs udbrud, da den i 1930 indførte omsætningsafgift af stærke drikke kom i forgrunden som beskatningsform. Det om spiritusbeskatningen udtalte har således i virkeligheden adresse til *den samlede alkoholbeskatning*. Denne bør følgelig betragtes ikke alene som en vigtig indtægtskilde for det offentlige, men også som et værdifuldt middel til at regulere forbruget af de pågældende varer og dermed sikre ædrueligheden. Når bortses fra tiden umiddelbart efter den første verdenskrig, da lovgivningsmagts beslutninger om, hvorledes spiritusbeskatningen skulle tilrettelægges, utvivlsomt blev taget under indtryk af forbrugsnedgangens iøjnefaldende gunstige virkninger, har samtlige de siden stedfundne ændringer af alkoholbeskatningens former og satser tilsyneladende udelukkende været dikteret af fiskale eller økonomiske hensyn. I mellemkrigsperioden fandt der således ved enkelte lejligheder forhøjelser af alkoholbeskatningen sted som led i valutapolitiske foranstaltninger. Dette udelukker imidlertid ingenlunde, at bevidstheden om, at den omhandlede del af beskatningen havde en mission som den angivne, kan have spillet ind ved overvejelserne om lovgivningens indhold.

Selv om det på den anden side vil være urigtigt at overvurdere alkoholbeskatningens evne til at hindre misbrug af alkoholholdige drikke, idet forbrugere, der har fået smag for at drikke rigeligt, for ikke at tale om de i egentlig forstand drikfældige, næppe lader sig standse af høje priser, og beskatningen derfor er blevet kompletteret med misbrugsforebyggende forholdsregler på salgs- og udskænkingslovgivningens område, udgør alkoholbeskatningen dog et overordentlig effektivt hjælpemiddel i ædruelighedsarbejdets tjeneste. Kommissionen må derfor anse det for nødvendigt, at den fastholdes i princippet, selv om de finansielle forhold skulle udvikle sig på en sådan måde, at det offentlige skulle kunne undvære en del af den herfra flydende indtægt eller skulle foretrække at udskrive skatter under andre former.

Dermed er imidlertid ikke sagt, at beskatningens ædruelighedsfremmende virkninger er knyttet netop til det system og de afgiftssatser, hvormed der i øjeblikket arbejdes, jfr. nedenfor. Efter omstændighederne kan prisbevægelsen enten svække eller styrke vægten af de skatteydelser, der præsteres på grundlag af faste afgiftssatser. Hvis alkoholbeskatningen skal virke forbrugsregulerende, må man foretage ændringer af i hvert fald de mere tyngende af de faste afgiftssatser, når prisniveauet stiger eller falder væsentligt. Ellers forrykkes ligevægten, hvilket kan afstedkomme uheldige konsekvenser i den ene eller anden henseende: for ædrueligheden, hvis skattebyrden lettes, for de mådeholdne forbrugere, hvis den forøges. Af samme grund bør der formentlig udvises forsigtighed fra statens side, hvis der under uforandrede prisforhold fremkommer ønsker om, at de faste afgifter enten forhøjes eller sænkes. Ved at føre beskatningen væsentlig højere op vil staten sandsynligvis, selv om forbruget i hvert fald for de almindelige ølsorters vedkommende har vist stor modstandskraft, svække efterspørgslen. I så fald udsætter man sig for at opelske ulovlige fremstillings- og salgsformer, hvorved statsmagten mister sit hold på forbruget, eller at fremkalde uønskede forbrugsforskydninger indenfor nydelsesmidlernes rammer. Den største sociale effekt skulle da opnås, når beskatningen nærmer sig dette ligevægts-

punkt. Omvendt kan det være betænkeligt at gå så langt til den anden side, at købelysten stiger stærkt, og forbruget som følge deraf udvides betydeligt.

Ved udformningen af beskatningen må opmærksomheden være henvendt på afgrænsningen mellem drikkevaregrupperne i skattemæssig henseende, da det kan have uheldige følger socialt, finansielt og kommercielt, hvis varer med omtrent samme alkoholstyrke behandles væsentligt forskelligt ved skatteansættelsen, fordi den ene hører til en lavere og den anden til en højere beskattet gruppe. Under den gældende beskatningsordning er der således et meget stort spring mellem den samlede beskatning af de alkoholstærke vine på den ene side og den samlede beskatning af de alkoholsvageste spirituosaer på den anden side. Lovgivningsmagten har da også været opmærksom på de ulemper, som kan opstå heraf. Særlig alkoholstærke vine skal således beskatningsmæssigt behandles som spiritus, selv om der er adgang til at fortolde dem som vine. Grænsen er draget ved 23 volumenpct. for druevinenes vedkommende og 20 volumenpct. for frugtvinenes, jfr. nu lov af 28. januar 1959.

For fuldstændigheds skyld skal det tilføjes, at man, hvis man betragter ølbeskatningens forhold til såvel vinbeskatningen som spiritusbeskatningen, også her vil kunne komme til det resultat, at det har sine betænkelige sider, at alkoholindholdet beskattes uensartet. Således vil det kvantum øl, der kan købes eksempelvis for det til prisen for en flaske portvin svarende beløb, indeholde en væsentlig større alkoholmængde end den, som portvinen rummer. Der er imidlertid hertil at sige, at virkningerne sædvanligvis ikke er de samme, fordi øllets alkoholindhold forefindes i en langt større vædskemængde, og dernæst, at de to arter alkoholdrikke adskiller sig så stærkt fra hinanden i henseende til anvendelsesmåde og placering i befolkningens daglige forbrug, at der måske heri ligger en begrundelse for, at de almindelige ølsorter beskattes lavere pr. alkoholprocent end vinene og disse igen lavere end de destillerede drikke. Man må blot gøre sig klart, at man ved at differentiere alkoholbeskatningen så stærkt vanskeliggør det for vine og navnlig destillerede drikke at hævde sig i

konkurrencen med øl og derved bidrager til at forskyde alkoholforbrugets sammensætning til fordel for denne sidste alkoholdrik.

Som alkoholbeskatningen er tilrettelagt, varierer beskatningsstyrken også efter den salgsmåde, om hvilken der er tale, idet drikkevarer, som sælges til forbrug i hjemmet, beskattes lavere end drikkevarer, som sælges på restauranter. Denne sondring, som genfindes i norsk og svensk alkoholbeskatning for visse af de alkoholholdige drikkes vedkommende, synes nærmest at være indført for overensstemmende med almindelige skattepolitiske synspunkter at ramme det mere luksusbetonede forbrug hårdere end det mindre luksusbetonede. Forskelsbehandlingen har ikke givet grund til stærkere indsigelser, før den henimod slutningen af den sidste verdenskrig blev mere uddybet, idet den afgift, som opkrævedes ved uskænkning af stærke drikke, forhøjedes ret kraftigt, hvortil de da rådende forhold var medvirkende. Da denne beskatningsform toges i anvendelse i 1930, udgjorde udskækningsafgiften 6 pct. af serveringsbeløbet incl. afgiften og den samtidig indførte afgift af bruttoomsætningen ca. 3,2 pct. Udskækningsafgiften førtes i 1940 op til 10 pct., i 1943 til 25 pct. og i 1946 til 35 pct. Den sidste afgiftssats nedsattes imidlertid få måneder efter til $33\frac{1}{3}$ pct. i forbindelse med en omlægning af den del af omsætningsafgiften, der svarede ved butikssalg (den indregnedes nu i engrospriserne). Efter at den pengeregighed, som prægede de første efterkrigsår, var begyndt at aftage, og det i det hele var blevet vanskeligere for befolkningen at afse penge til restaurantforbrug, fremførtes der imidlertid i stigende grad klager fra restaurations erhvervs side over udskækningsafgiften, som mentes at være en hovedårsag til det svigtende besøg. Under hensyn hertil nedsattes ved lov af 31. marts 1950 afgiftssatsen til 25 pct.

Siden har den samlede restaurantomsætning af stærke drikke vel været stigende, men først i finansåret 1958-59 er den dog nået på højde med, hvad den udgjorde i pengeregighedens år, og fremgangen har i hvert fald ikke holdt mål med hverken befolkningstilvæksten eller den almindelige prisstigning. Også den udvikling, som turistbesøget har vist i de senere år, skulle have sat sig spor i en omsætningsstigning på re-

stauranterne. Den mulighed kan vel ikke afvises, at den stigende interesse for radio og fjernsyn har svækket tilbøjeligheden til at søge adspredelse ved besøg på restauranter og forlystelsesetablissementer, og at også andre faktorer har virket omsætningshæmmende for restauratørerne såsom indkomstskatteudskrivningens vækst, adgangen til at købe alkoholdige drikkevarer afgiftsfrit på Øresundsådene m. m.

Regeringen søgte imidlertid at finde udveje for en lempelse, men mente dog at måtte betinge sig kompensation for i hvert fald den væsentligste del af det indtægts-tab for staten, som måtte fremkomme. Under 22. oktober 1956 blev det overdraget til et udvalg, der bestod af repræsentanter for departementet for told- og forbrugsafgifter og repræsentanter for restauratørstanden, at undersøge, under hvilke former der eventuelt kunne finde en sådan teknisk omlægning af beskatningen sted, at restauratørernes ønsker i nogen grad opfyldtes. Udvalget indstillede i sin i september 1957 afgivne betænkning, at den gældende afgiftssats på 25 pct. af serveringspriser), afgiftsbeløbet indbefattet, afløstes af en leddelt afgift, der for så vidt angik øl og bordvine skulle beregnes med et fast beløb pr. salgsenhed, medens der ved beskatningen af de øvrige arter af alkoholholdige drikke såsom hede vine samt spiritus fremdeles skulle anvendes procentsatser, der dog på nogle punkter betegnede en væsentlig nedsættelse.

Regeringen mente imidlertid ikke at kunne gå så vidt som foreslået af udvalget, og det under hensyn hertil udarbejdede lovforslag mødte derfor kritik fra restauratørernes side. Det fremsattes i folketings-samlingen 1957-58, men gennemførtes ikke.

Under forhandlingerne var restauratørerne inde på den tanke, at statskassen kunne skaffe sig en merindtægt ved en forhøjelse af alkoholbeskatningens faste bestanddele (spiritusafgift, ølskat m. v.), hvis den stigning af restaurantomsætningen, som en afgiftsnedsættelse skulle medføre, ikke i sig selv ville give nogen erstatning for afgang i skatteindtægt. I samme retning skulle det også virke, at fristelsen til at omgå beskatningsreglerne skulle formindskes. Rent bortset fra, at en sådan forhøjelse ville svække virkningen af ned-

sættelsen af udskækningsafgiften, idet restauratørernes indkøbspriser af fabrik eller af grossist da ville stige, hvorved deres mulighed for at nedsætte udskækningspriserne formindskedes, kan der herske tvivl om, hvorvidt det ville være i ædruelighedens interesse at fremkalde en forskydning fra hjemmeforbruget til restaurantforbruget. Inden for afholdsbevægelsens rækker har man hidtil set med kritiske øjne på restaurantomsætningen af stærke drikke, hvor denne foregår under uheldige former. Uanset dette har afholdsbevægelsen, under indtryk af at forbruget i hjemmene har været voksende i efterkrigsårene, været inde på samme tanke som restauratørerne — der tales i denne forbindelse sædvanligvis om „kildebeskatning“, — og bevægelsen er fortsat af den opfattelse, at en sådan beskatning er at foretrække.

Det må heller ikke overses, at en nedsættelse af udskækningsafgiften fortrinsvis vil blive til gavn for de beværtninger, der overvejende er baseret på omsætning af drikkevarer, medens de restauranter, der har en mere alsidig omsætning, og som i særlig grad har haft vanskeligheder at kæmpe med, næppe vil høste større fordel af afgiftslettelsen. Dette forhold bør man formentlig også ud fra et ædruelighedssynspunkt have opmærksomheden henvendt på.

En oversigt over alkoholbeskatningens sammensætning, afgiftssatser og provenu findes i den betænkning om forbrugsbeskatning, som i 1958 blev afgivet af ovennævnte udvalg af sagkyndige (Betænkning nr. 202). I den del af betænkningen, der omhandler mulighederne for at indføre en almindelig omsætningsafgift, er der i kapitel II givet en detailleret redegørelse for, hvorledes forbrugs- og omsætningsbeskatningen har udviklet sig, og hvilke indtægtsbeløb de enkelte afgifter har tilført det offentlige. Yderligere har man her for visse typiske varearters vedkommende vist, hvor stor en andel beskatningen udgør af detailprisen.

Under disse omstændigheder har kommissionen anset det for unødvendigt at behandle emnet selvstændigt. På den anden side synes det hensigtsmæssigt at afrunde den her givne fremstilling med nogle tal til belysning af alkoholbeskatningens højde. Det i betænkningen anførte om forholdet mellem detailpris og skattelementer er der-

for optrykt nedenfor i revideret skikkelse under hensyn til de siden indtrådte afgifts- og prisændringer, jfr. lov nr. 41 af 18. februar 1960.

Herefter er de almindelige sorter brænde-

vin og akvavit af indenlandsk oprindelse belagt med de største skattebeløb procentvis angivet, vine af bedre kvalitet med de laveste, medens øllet indtager en mellemstilling.

Afgiftsart	Varetype	Afgiftssats	Engrospris excl. afgift	A	Engrospris incl. afgift	Fgift i pct. engrospris incl. afgift	Engrospris incl. gift p.a	Fgift i pct. detailpris incl. afgift
			kr.	kr.	kr.		kr.	
Spiritus	Taffel akvavit, 1/1 fl. . .	27,00 kr. pr. 1 à 100 pet. styrke + 43 pet. af engrosprisen indbefattet afgiften	3,82	18,23	22,05	82,7	24,25	75,2
	Cognac, 3-stjernet, 1/1 fl.	Afgift som ovenfor+told	20,26	34,24	54,50	62,8	60,50	56,6
Vin	Fransk rødvin af god kvalitet, 1/1 fl.	3,30 kr. pr. 1 + told	7,62	2,38	10,00	23,8	12,50	19,0
	Anden rødvin af billigste prisklasse, 1/1 fl.	»	4,02	2,38	6,40	37,2	8,00	29,8
	Portvin af god kvalitet, 1/1 fl.	5,80 kr. p. 1 + told	9,32	4,18	13,50	31,0	17,00	24,6
	Portvin af billigste prisklasse, 1/1 fl.	»	4,63	4,18	10,40	40,2	13,00	32,2
I)ansk frugtvin	Kirsebærvin af god kvalitet, 1/1 fl.	3,15 kr. pr. 1	3,33	2,27	5,60	40,5	7,00	32,4
	Frugtvin (bordvin) af god kvalitet, 1/1 fl. . .	2,35 kr. pr. 1	2,71	1,69	4,40	38,4	5,50	30,7
01	Pilsner, afgiftsklasse I, 1/2 fl.	116,50 kr. pr. hl	0,32	0,408	0,73	55,9	0,83	49,1

*) For vinenes vedkommende incl. told, der for de lette vine (bordvine) udgør 75 øre pr. liter, for de hede vine 115 øre pr. liter. Disse satser er traktatbundne og kan derfor ikke forhøjes.

Monopolordninger vedrørende fremstilling og salg af alkoholholdige drikke.

Af *Sven Røgind*,

docent, cand. polit.

Før den første verdenskrig.

Ved århundredskiftet fandtes der verden over ikke så få statsmonopoler, men fremstilling og salg af alkoholholdige drikke var dog kun i ganske enkelte lande monopoliseret på statens eller koncessionerede virksomheders hænder. I sidste fjerdedel af det gamle århundrede var der således i Europa stiftet to alkoholmonopoler i egentlig forstand, nemlig det *schweiziske* brændevinsmonopol, som skrev sig fra 1886, og det *russiske* brændevinsmonopol, som var indført i 1894. Der havde vel i andre europæiske lande været fremsat forslag om at monopolisere spiritusproduktionen og handelen med spiritus (f. eks. i Frankrig, Tyskland og Østrig), men forslagene gennemførtes ikke, og interessen for monopolformen syntes i det hele ikke at have været stor. I de nordiske lande repræsenterede det svenske Göteborgssystem, som stammede fra begyndelsen af 1850'erne, og som havde til formål at borteliminere den privatøkonomiske interesse i at udskænke og forhandle brændevin og andre destillerede drikke, en art monopolforetagende. Det efterlignedes 1871 i Norge, hvor der for øvrigt i 1888 nedsattes en komité til behandling bl. a. af spørgsmålet om, hvorvidt der burde indføres et brændevinsmonopol (komiteens i 1891 afgivne betænkning indeholdt dog intet forslag herom), og 1892 i Finland. Under indtryk af de sociale resultater, som Göteborgssystemet havde nået særlig ved at forbedre udskækningsforholdene, foreslog den første danske ædruelighedskommission (af 1903) at tilvejebringe lovhjælp (som led i en selvstændig lov om beværtningsdrift m. v.) for, at købstædernes kommunalbestyrelser kunne overlade det til interessentskaber, hvis udbytte højst måtte være 5 pct. af den i forretningen indskudte kapital, at drive al udskænkning af stærke drikke eller

en nærmere fastsat del deraf. Tanken realiseredes først, da den beværterlov af 1912, som blev frugten af kommissionens arbejde, revideredes i 1924.¹⁾

Såvel det schweiziske som det russiske monopol må nærmest karakteriseres som et *engroshandelsmonopol*, idet de begge overlod det til private brænderier at fremstille råspiritus. Der var imidlertid den forskel, at det schweiziske, som alene omfattede korn- og kartoffelspirit, selv rectificerede varen og således tillige drev fabrikation, medens det russiske overlod også rectificationsvirksomheden til private. Det førstnævnte solgte derefter alene ren spiritus en gros, det russiske førte derimod de færdige drikkevarer ud til forbrugerne og fremtrådte da som et detailsalgsmonopol. Til denne sidste monopolklasse hører også det, som dannede basis for det svenske Göteborgssystem. Efterhånden kom de allerfleste rettigheder til at drive salg („utminutering“) og udskænkning af brændevin og dermed ligestillede drikke på Göteborgssystemets skabernes hænder, og fra 1905 skulle systemet i hvert fald anvendes i samtlige byer. I Norge forløb udviklingen i alt væsentligt på den samme måde, medens Göteborgssystemet i Finland ikke overalt stod som eneberegtiget til at sælge alle de nævnte drikkevarer. I nogle byer drog kommunalbestyrelsen en sondring mellem brændevin og andre slags spirituosa og begrænsede systemets eneret til at gælde den førstnævnte vare.

Failler for de selskaber, som realiserede Göteborgssystemets idé, var deres ønske om at drive salg og udskænkning af brændevin ni. v. på en sådan måde, at der forvoldtes så ringe skade derved som muligt, og i de nyere love pålagdes der dem direkte en pligt i så henseende. Selskaberne var vel formelt private foretagender, men de havde hele tiden arbejdet i forståelse med det offentlige, som på sin side viede deres virk-

¹⁾ Bestemmelsen genfindes i de 2 senere beværterlove, men ses ikke at være anvendt.

somhed stigende interesse. Med støtte i lovene **om** udskænkning af og handel med brændevin og andre destillerede drikke blev der givet flere og flere forskrifter om bestyrelsens sammensætning, regnskabsform, revision, anvendelse af overskud m. v.

Set med afholdsbevægelsens øjne måtte det betragtes som en betydelig fordel, at salg og udskænkning af de stærkeste alkohol-drikke i stadig større omfang udøvedes af almennyttige selskaber som de omhandlede. I Norge handlede lovgivningsmagten yderligere i afholdsbevægelsens ånd ved at åbne adgang for kommunerne til også at henlægge salg og udskaukning af *vin og øl* til Göteborgselskaberne eller oprette særlige selskaber for salg og udskænkning af disse drikke (i Sverige kom man ligeledes ind på at etablere almennyttig salgsvirksomhed på dette område, men det skete langt senere og uden, at lovgivningsmagten medvirkede). I de nordiske lande prægedes i det hele lovgivningen om tilvirkning, beskatning og salg af alkoholholdige drikke stærkere og stærkere af afholdsbevægelsens synspunkter, men der **må** dog drages en grænse mellem Danmark på den ene side og de tre andre lande på den anden, idet der i Danmark — **når** der bortses fra gennemførelsen 1924 af den ovenfor refererede lovbestemmelse • intet forsøg blev gjort på at trænge de privatøkonomiske interesser i fremstilling og salg af alkoholholdige drikke tilbage. Indtil den ovenfor omtalte beværterlov gennemførtes, rådede der også her en udstrakt næringsfrihed for så vidt angik sådan erhvervsvirksomhed. Det havde imidlertid mange i social og moralsk henseende uheldige følger, og i årene nærmest efter århundredskiftet kunne afholdsbevægelsen opvise så stor fremgang, at den opnåede en stærk politisk indflydelse. Den anså da tiden for at være inde til efter amerikansk mønster at rejse krav om, at der udfærdigedes forbud mod tilvirkning, import og salg af samtlige alkoholholdige drikke. Herved kunne den henvise dels til amerikanske stater, som havde en dertil svarende lovgivning (Maine, Kansas, North Dakota m. fl.), dels til Island, som allerede 1900 havde indført et produktionsforbud, og som senere havde kompletteret dette med et importforbud og et salgsforbud (trådt i kraft henholdsvis i 1912 og 1915).

Under og efter den første verdenskrig.

Under tryk af krigsforholdene måtte en lang række lande gribe ind i det private næringslivs dispositioner for at afbøde følgerne af, at det blev vanskeligere og vanskeligere at opretholde normal vareforsyning. I medfør af love af ekstraordinær karakter søgte man at sikre sig, at de forhåndenværende forråd af levnedsmidler, brændselsstoffer m. v. anvendtes overensstemmende med visse fordelingsplaner. Det kom i første række til at berøre produktionen af spiritus til drikkebrug samt af øl, der måtte indskrænkes eller helt indstilles. I Danmark afgiver bekendtgørelse af 6. marts 1917 et karakteristisk vidnesbyrd om, hvorledes statsmagten gik frem i denne situation. Ved bekendtgørelsen bestemtes det, at spritfabrikkerne (brænderierne) kun måtte anvende korn, kartofler, brændselsstoffer m. v. til fremstilling af spiritus til tekniske o. lign. formål, og at ingen enkelt fabrik måtte fremstille mere end svarende til en trediedel af produktionen i året 1916.

I Norge standsedes ligeledes fremstillingen af spiritus til drikkebrug, og her gennemførtes der yderligere (i 1916) et forbud mod salg og udskænkning af brændevin og andre destillerede drikke. I Sverige nøjedes man med at regulere brænderiernes og bryggeriernes materialeforbrug (henimod krigens slutning måtte driften af brænderierne dog ophøre, fordi regeringen var ude af stand til at tildele råstoffer) og i øvrigt søge at nedbringe forbruget ved salgs begrænsende foranstaltninger. Derimod tog man i Finland mere drastiske skridt, idet salg af alkoholholdige drikke med få undtagelser blev forbudt midlertidigt allerede i november 1914, hvorved gennemførelsen i 1917 af en permanent forbudslov forberedtes. På det tidspunkt havde den finske landdag også to gange udtalt sig til gunst for forbudsprincippet (i 1911 og 1914), og tilsyneladende havde den herved befolkningen med sig. Den russiske kejser vægrede sig imidlertid ved at underskrive en forbudslov. I Norge bevaredes efter krigens ophør de nævnte forbudsbestemmelser, som suppleredes med et forbud mod salg af hede vine (en kortere tid rådede der tillige forbud mod tilvirkning og salg af andet øl end alkoholsvagt). I Sverige skabte de produktions- og

salgsregul erende statsindgreb en gunstig baggrund for det førende Göteborgssystem-selskab (A/B. Stockholmssystemet) for at realisere det forslag, som dets leder, dr. Ivan Bratt, havde fremført i sin egenskab af medlem af en i 1911 nedsat ærdueligheds-kommission. Det gik ud på, at alt detail-salg af brændevin og dermed ligestillede drikke samt af vine skulle ske under *indivi-duel kontrol*. Ved en i 1917 gennemført revision af lovgivningen om salg og ud-skamkning af disse drikkevarer fik de i Stockholm praktiserede bestemmelser her-om gyldighed for alle landets Göteborg-systemselskaber.

Også i Danmark var der en voksende stemning for at søge i hvert fald at træffe effektive foranstaltninger til ærduelighedens fremme, men afholdsbevægelsens forbuds-agitation mistede sin slagkraft, da spiritus-beskatningen i sammenhæng med gennem-førelsen af den omtalte bekendtgørelse for-højedes så stærkt, at forbruget af brændevin m. v. sank til ca. en ottendedel af førkrigs-årenes. I de øvrige lande, som under de skildrede omstændigheder havde måttet gøre skridt til under den ene eller den anden form at begrænse tilvirkning og salg af alkoholholdige drikke, bevarede gennem-gående de pågældende lovbestemmelser, men der indtrådte nu en motivforskydning, idet de økonomiske hensyn, der havde frem-kaldt dem, afløstes af sociale og moralske (således som tilfældet var i Norge, Sverige og Danmark).

Det viste sig snart, at forbudslovene så lidet svarede til forventningerne, at det endda var et spørgsmål, om gennemførelsen ikke nærmest havde virket ærdueligheds-foringende. For Islands vedkommende af-stedkom forbudstilstanden også handels-politiske forviklinger, og her brød man da først med forbudslovgivningen (i 1922 til-ledes import og salg af vine med højst 21 vol. pct. alkohol, og 1935 efter en i 1933 afholdt folkeafstemning import og salg af alle sorter spiritus). De norske forbuds-bestemmelser var faldet bort i henhold til en folkeafstemning, som fandt sted i 1926, og Finlands forbudslov ophævedes 1931 lige-ledes efter, at en folkeafstemning havde vist en betydelig majoritet imod forbudstanken. Udenfor Europa havde USA og samtlige canadiske provinser på nær én haft total-

forbud med et lige så dårligt resultat, og også her afskaffedes da forbudslovene.

Om de fleste af de stater, der havde for-søgt ad denne vej at undertrykke alkohol-misbrug, gjaldt det dog, at de, da forbuds-princippet måtte opgives, betænkte sig på at vende tilbage til den før forbudstiden rådende tilstand. De etablerede derfor gen-nemgående helt nye ordninger, som for en stor del hvilede på monopoliseret drift (Is-land, Finland, Canada). Da også andre lande end de tidligere forbudslande fandt sig for-anlediget til at ændre deres lovgivning om tilvirkning og salg af alkoholholdige drikke enten af finansielle eller produktionsmæssige grunde eller for mere effektivt at kunne bidrage til at befæste og fremme ærduelig-heden, skærpedes i det hele statsmagtens beføjelser over for de herhenhørende er-hvervsdrivende. I nogle lande lagdes det direkte i statens hænder at bestemme, i hvilket omfang og under hvilke former enten produktion, import og salg eller alene engrossalg af visse alkoholholdige drikke (navnlige brændevin og andre destillerede drikke) skulle kunne finde sted, i andre betjente staten sig af mellemlid. I Sverige og Norge overlod man det således til aktie-selskaber af halvt offentlig karakter (den ganske overvejende del af aktiekapitalen lå på statens hænder) at udøve import og engrossalg af spiritus og vine og i forbin-delse hermed omdanne råspiritus til drikke-varer. Disse selskaber, der benævntes hen-holdsvis A/B Vin- & Spritcentralen og A/S Vinmonopolet, overflødiggjorde den pri-vate vin- og spiritushandel og rektifikations-virksomhed, der hidtil havde været Göte-borgselska bernes forsyningskilde, og kom da til at danne en art overbygning på Göteborg-systemet.

I Danmark medførte de omtalte produktionsbegrænsende foranstaltninger, at et par af de førende foretagender på spiritusindu-striens område påtog sig i forståelse med staten at koncentrere hele spiritus- og gær-fabrikationen på nogle få bedrifter. Arbejdet hermed, som indleddes i 1917, resulterede i, at det største af de pågældende foretagender, *A/S De Danske Spritfabrikker*, kom til at stå som den eneste til fremstilling af spiritus og gær berettigede virksomhed, hvormed fulgte eneret for selskabet til at tilvirke de almindelige sorter brændevin og

akvavit (og om fornødent indføre spiritus i rå eller rensket skikkelse). Der var da derved skabt et **tilvirkningsmonopol**, som under statens kontrol udøves af et privat selskab. Bestemmelserne herom findes nu i lov af 15. marts 1934 (se nedenfor).

Også andre lande end de nordiske mente i **fortsættelse** af den i krigsårene førte politik, at det ville være det rigtigste at lade statsmagten formidle engrossalget af enten alene spiritus eller samtlige arter af alkoholholdige drikke. Der oprettedes da spiritusmonopoler i Frankrig, de baltiske lande, Tjecoslovakiet, Polen, Tyskland m. fl. lande, medens man i Canada og en række stater i USA samt i et distrikt i Nordengland førte monopoliseringen videre ud, således at staten varetog hele alkoholsalget direkte eller indirekte (se om begge dele nedenfor).

Antallet af alkoholmonopoldannelser har da i det hele været stærkt voksende, siden den første verdenskrig udbrød. Bortset herfra har de fleste lande dog i det store og hele holdt fast ved de grundsynspunkter, som prægede den omhandlede del af lovgivningen i årene før verdenskrigen. Endnu er da privat næringsdrift fremherskende på alkoholindustriens og alkoholhandelens område verden over, **men** staterne har ganske vist fået en større myndighed til at gribe regulerende ind over for produktion og salg. Samtidig er vistnok overalt alkoholbeskatningen blevet væsentlig forhøjet, hvorved forbrugsmulighederne rent praktisk er blevet stærkt indsnævret for de fleste befolkningsgrupper.

Den anden verdenskrig og efterkrigsårene.

Under den anden verdenskrig synes staterne gennemgående at have udvist større **lemfældighed**, hvor det syntes tilrådeligt at træffe forholdsregler til formindskelse af alkoholforbruget af forsyningsmæssige eller sociale grunde eller begge dele, og der har vistnok intetsteds været tale om at operere med generelle forbudsbestemmelser for samtlige eller nogle alkoholholdige drikkes vedkommende (dertil var forbudslovgivningen i for høj grad kommet i miskredit). Derimod har der i adskillige lande været gjort undtagelser lejlighedsvis fra de gældende regler om tilvirkning og salg af alkoholholdige drikke (f. eks. vedrørende beværtningers

lukketid), og spritfabrikker og bryggerier måtte affinde sig med at gå for nedsat drift, hvor råstofforsyningerne svigtede. I forbindelse hermed gennemførtes der til tider rationeringsordninger, hvis større eller mindre rummelighed var bestemmende for forbrugets omfang og sammensætning. Selv om det her og der viste sig nødvendigt at suspendere visse dele af den ved krigens begyndelse gældende lovgivning om tilvirkning, beskatning og salg af alkoholholdige drikke, foretoges der vistnok kun undtagelsesvis principielle ændringer, og da krigen var forbi, kunne normale tilstande genindføres med kortere eller længere frist.

Hvis nogle af de trufne foranstaltninger havde til mål at bekæmpe alkoholmisbrug, var det åbenbart også påkrævet, eftersom ædruelighedsforholdene som helhed undergik en ikke uvæsentlig forringelse i krigsårene (se f. eks. for Sveriges vedkommende den i 1944 af en tremandskomité af sagkyndige afgivne betænkning om „Nykterhetstillstandet under krigsåren“). Som en refleks heraf nedsattes der da også i tre af de nordiske lande offentlige kommissioner med det formål at gennemgå den bestående alkohollovgivning og fremsætte forslag til ændringer, som kunne tjene til at fremme ædrueligheden (i Sverige 1944, i Danmark og Norge 1947). Den finske regering havde allerede i 1938 nedsat en kommission med den samme opgave. Denne kommission genoptog efter krigen sit arbejde og bragte det til afslutning i 1946. Det resulterede imidlertid ikke i, at der fra regeringens side fremkom et forslag til revision af den lov, som i 1932 havde afløst forbudsloven, og heller ikke det lovforslag, som en i 1948 udnævnt „alkohollagsstiftningskomité“ fremlagde, nåede frem til rigsdagsbehandling. I februar 1958 overdroges det omsider til en fåtallig ekspertkomité (som ansås for mere aktionsdygtig) at forberede den ønskede og tiltrængte revision af den over 25 år gamle lov. Også den islandske alkohollovgivning er i efterkrigsårene blevet fornyet. Det skete i 1954 på grundlag af den indstilling, som en i 1951 nedsat kommission afgav i efteråret 1952.

Hele det omfattende kommissionsarbejde, som således udførtes på nordisk grund, førte kun for Sveriges vedkommende til en dyberegående ændring af salgsordningen, idet det

af dr. Bratt udformede individuelle kontrolsystem afskaffedes efter at have været i kraft i en ca. 40-årig periode, skønt det ubestrideligt havde udøvet en forbrugsbegrænsende virkning (og forbudsmodstanderne næppe havde fået overvægt ved forbudsafstemningen i 1922, hvis de ikke havde kunnet henvise dertil). I Finland vil der formentlig tidligst i løbet af året 1960 kunne foreligge en betænkning fra den nye kommissions hånd, i de tre andre lande er salgs- og udskækningslovgivningen undergået mere eller mindre omfattende ændringer overensstemmende med kommissionernes forslag. I Island afløstes alkoholoven af 1935 af den nugældende af 12. april 1954 (se ovenfor), i Norge fandt der i 1956 en ret begrænset revision sted af loven af 5. april 1927 om „indførsel og omsetning av brennevin, vin, fruktvin, mjød og øl“, og i Danmark fremtræder beværterloven af 7. juni 1958, som træder i stedet for loven af 15. marts 1939, på alle væsentlige punkter som en frugt af kommissionens arbejde, der i øvrigt fortsattes på andre felter.

Ingen af de således gennemførte lovændringer rører ved de grundlæggende træk i de i de respektive lande rådende monopolordninger, hvis historiske oprindelse fremgår af det foran meddelte. Også her indtager Sverige dog en særstilling, idet frigivelsen i 1955 af salget af brændevin og andre destillerede drikke samt vine (og stærkere ølsorter) ledsagedes af en omlægning af detailsalget, der overførtes fra de lokale Göteborgsystemselskaber til et nyt detailsalgsmonopol for hele landet („Nya Systemaktiebolaget“). Det havde dog kun organisatorisk betydning og indebar ingen forandring af de fulgte principper. Det nye selskab skal ligesom de gamle selskaber udøve salget på en sådan måde, at der afstedkommes så ringe skade derved som muligt.

Alkoholmonopoler udenfor nordisk landområde.

De fra mellemkrigsperioden hidrørende monopolordninger har således bestået deres prøve, og navnlig for Sveriges, Norges og Finlands vedkommende har de så stærke traditioner bag sig, at de må betragtes som fast forankrede i det hele system af alkohol-

love. Noget lignende kan måske siges om de spiritusmonopoler, der findes i en række af Mellemeuropas og Østeuropas lande, men der er dog den forskel, at disse intetsteds fremtræder som udtryk for et af afholdsbevægelsen og i det hele socialt interesserede kredse knæsat princip (det som f. eks. bærer Gröteborgssystemet). De er alle kommet til verden ud fra et ønske fra statsmagtens side om at konsolidere indtægten af spiritusbeskatningen og forøge den med en større eller mindre monopolgevinst og muligvis også tilvejebringe basis for at rationalisere produktionen (f. eks. Tyskland) eller varetage landbrugsøkonomiske interesser (f. eks. Frankrig). Selv om det vel ikke er udelukket, at sociale synspunkter kan have spillet med ind, har monopoladministrationerne ingen muligheder for direkte at øve indflydelse på ædruelighedsforholdene. Det skyldes, at monopolerne er organiseret som rektifikations- og engroshandelsmonopoler, der modtager brænderiernes produktion af råspiritus (der er afleveringspligt) og sælger spiritus i ren eller denatureret tilstand til akvavit-, bitter- og likørfremstilling, forskæringsbrug, teknisk eller medicinsk anvendelse o. s. v. Hvis monopolerne skulle gøre noget for at hindre alkoholmisbrug, måtte de forsøge at sortere kunderne, men dette ligger vistnok ganske udenfor deres tanker og beføjelser.

Til denne type monopoler hører det vesttyske, der tilfører forbundsregeringen ret betydelige indtægtsbeløb, og hvis historie går tilbage til 1922, da det dengang som „Reichsbranntweinmonopol“ benævnte monopol oprettedes. Også de i østeuropæiske lande bestående spiritusmonopoler (Østtyskland, Czechoslovakiet, Polen m. fl.) fungerer hovedsagelig som rektifikations- og engroshandelsmonopoler, og på samme måde havde de baltiske lande (Estland, Letland og Lithaiien) indrettet sig i deres kortvarige selvstændighedsperiode. Det foran nævnte schweiziske spiritusmonopol, der ledes af „Eidgenössische Alkoholverwaltung“ i Bern, sigter heller ikke videre, men det har ikke kunnet udbygges så rationelt, som det ville være ønskeligt, fordi regeringen ikke har villet eller kunnet fratage landbrugerne deres gamle rettigheder til at drive hjemmetilvirkning af brændevin til eget behov på basis af frugt, frugtaffald, bær o. lign.

(bl. a. den som „Kirsch" betegnede brændte vinsort). Selv om det er lykkedes at gennemføre en udvidelse af monopolets arbejdsområde til i princippet at omfatte al spiritus -- som foran nævnt omfattede det alene spiritus, der fremstilles af korn eller kartofler —, bereder dette forhold monopolforvaltningen visse vanskeligheder og forringer også monopolfortjenesten. Det vesttyske monopol har for øvrigt det samme problem at kæmpe med, idet de sydtyske landmænd ligeledes lægger vægt på at kunne nyttiggøre en del af deres frugtproduktion på den angivne måde.

Også Frankrig og England henhører til monopollandene, skønt det formentlig må betragtes som lidet stemmende med fransk og engelsk tankegang og tradition at iværksætte statsdrift uden for de områder, hvor sådan almindeligt foretrækkes.

Det franske alkoholmonopol indstiftedes 1916 af militære forsyningshensyn, men fik efter kort tids forløb også den opgave at dække så langt som muligt erhvervslivets behov for spiritus til tekniske, kemiske o. lign. formål. Monopolordningen omfattede al alkohol, der fremkom ved brænding af roer, melasse og korn („alcools d'industrie"), medens alkohol, der hidørte fra anvendelsen af vin, drueaffald, kernefrugt o. lign. som brændingsmateriale („alcools naturels"), og som alene var bestemt til drikkebrug, faldt udenfor. Monopolet bevarede, da krigen var ophørt, men gik nu over til at blive et instrument til varetagelse af landbrugets interesser. For at tilvejebringe prisstabilitet for landbrugsvarerne søgte man i gode høstår at skaffe afløb for overskudsproduktionen ved at forøge fremstillingen af spiritus af den førstnævnte kategori og overlade det til monopolet, der havde ret og pligt til at overtage brøndernes (spritfabrikkernes) hele produktion, at finde afsætningsmuligheder. Hvis det, der i så henseende frembød sig, ikke holdt trit med leveringerne, kom monopolet til at ligge med efter omstændighederne alt for store lagre. For at regulere tilgangen har man da måttet ty til en kontingentering af produktionen efter en faldende skala (denne proces tilendebages i driftsåret 1957-58). De nu gældende regler om monopolets afgrænsning, organisation og virksomhed findes i dekretet af 29. juli og 29. september 1935. Herefter

arbejder monopolet, som betegnes: „Services des Alcools", og som henhører under finansministeriets afdeling for indirekte beskatning, på forretningsmæssig basis („Regie Commerciale des Alcools"), og det råder over hele den franske spiritusproduktion med de ovenfor nævnte undtagelser. Der er da kun indrømmet de landbrugere i Cognacsdistriktet, der på grundlag af gamle privilegier har ret til skattefrit at drive hjemmebrænding inden for en snæver grænse (de såkaldte „bouilleurs de cru"), samt tilvirkerne af visse kvalitetsbrændevine, der bærer beskyttede varebetegnelser („appellation d'origine contrôlée"), en særstilling, som det f. eks. er tilfældet for en vare som Armagnac.

Når den engelske stat følte sig foranlediget til under den første verdenskrig selv at overtage fremstilling og salg af alkoholholdige drikke i et lille distrikt i Nordengland, havde den sine særlige grunde dertil. En betydningsfuld del af fabrikationen af krigsmateriel foregik i det pågældende distrikt, og da der som følge deraf samledes store skarer af arbejdere her, fandt der mange drikkeudskøj eiser sted til skade for arbejds effektiviteten. Der måtte følgelig gøres noget ekstraordinært, og man gik da så vidt, at man indstiftede et lokalt alkoholmonopol, som omfattede alle produktions- og omsætningsled. Staten påtog sig ikke alene at tilvirke og forhandle engros samtlige arter af alkoholholdige drikke og desuden indføre til distriktet andetsteds fremstillede drikkevarer, men også at sælge disse drikkevarer en detail såvel flaskevis som udskænkingsvis.

Som byen Göteborg har givet navn til det svenske Göteborgssystem, har byen *Carlisle*, som er distriktets midtpunkt, givet navn til „The Carlisle System", under hvilken betegnelse statsdriften, som endnu opretholdes, skønt motiverne til at indføre den forlængst er bortfaldet, almindeligt omtales. Dens officielle navn er „Carlisle and district state management scheme", og det engelske indenrigsministerium („the Home Secretary") fører tilsyn med virksomheden, som i øvrigt ledes af en lokal direktion med hovedkontor i den nævnte by. Systemet har efterhånden nedbragt antallet af udsalgslokaler og udskænkingssteder og ofret betydelige pengesummer på at forbedre de

sidste. Derved har denne form for „disinterested management" uimodsigeligt virket som et forbillede, men i øvrigt er det omtvistet, om ærdelighedstilstanden i distriktet kan siges at stå væsentligt over hele rigets. Finansielt synes statsdriften at have virket særdeles gunstigt, og antagelig vil den da blive opretholdt.

Under den anden verdenskrig gennemførtes der i Canada hovedsagelig af forsyningsmæssige grunde visse foranstaltninger til begrænsning af produktion, import og salg af alkoholholdige drikke. Således udstedtes der i 1942 forbud mod fremstilling af spiritus til drikkebrug. Efter at de herpå sigtende lovbestemmelser var blevet ophævet i 1945, etableredes der i samtlige provinser i fortsættelse af den i mellemkrigsperioden (efter forbudstidens ophør) fulgte politik lokale monopolordninger på alkoholhandelens område i henhold til „Provincial Liquor Control Acts". De er udformet mere eller mindre restriktivt og varierer i det hele på mange punkter, men fælles for dem er det forhold, at salgsvirksomheden er lagt i hamderne på *regerings-kommissioner* („Liquor Control Boards" eller „Liquor Control Commissions"), og at man således for så vidt angår detailsalget har elimineret den privatøkonomiske interesse i at have adgang til at udøve salg af alkoholholdige drikke (overensstemmende med Göteborgssystemets principper). For øllets vedkommende gør nogle af provinslovene dog undtagelser, idet salg af øl kan foregå direkte fra bryggeri eller varetages af private forhandlere, der opnår tilladelse dertil. Det forekommer også, at udskærkningsbestemmelserne er formet således, at øl har en præferencetilling, og undertiden gives der slet ikke udskærkningsret til andet end øl. I de fleste af provinserne kræves det, at man skaffer sig *indkøb stilladelse* („Individual Permits"), hvis man vil gøre indkøb i regerings-udsalgene. Kun den, der er fyldt 21 år, kan komme i betragtning, men i øvrigt drejer det sig nærmest om en formalitet, idet enhver, der ikke har gjort sig ufordelagtig bekendt, og som betaler det fastsatte gebyr, kan påregne uden videre at få indkøpstilladelse. I årsberetningen fra Alberta-kommissionen hedder det således: „Any person not disqualified under the Act and of the full age of 21 years may obtain a general liquor per-

mit at a cost of fifty cents". Salg af spiritus foregår som oftest i forseglede pakker, og der gælder visse indkøbsrestriktioner (f. eks. kun én pakke ad gangen), hvis sociale betydning dog må anses for at være ret beskeden. Der råder i stort omfang „lokalt veto", og kommissionerne er da afskåret fra at oprette udsalg, hvor den kommunale befolkning ved en afstemning har tilkendegivet, at den ikke ønsker det.

Regerings-kommissionerne arbejder gennemgående med en ret god fortjeneste (desuden tilføres der forbundsregeringen betydelige beløb i form af skatter på tilvirkningen og omsætningen af alkoholholdige drikke), og der knytter sig i det hele stor finansiell interesse til monopolordningen.

Adskillige stater i USA har indrettet sig på i alt væsentligt samme måde som de canadiske provinser. Der skelnes her mellem „open license states", hvor private kan erhverve bevilling til at sælge eller udskænke alkoholholdige drikke (samtlige eller nogle) under skiftende betingelser fra stat til stat, og „monopoly states", hvor staten forestår salgsvirksomheden enten alene for de stærkere alkoholdrikkes vedkommende eller i det hele. Denne sidste klasse omfatter i alt 17 stater, hvis lovbestemmelser om salg og udskærkning imidlertid varierer en del. Således kan detailsalget udøves gennem monopoludsalg („State Liquor Stores") eller ved private på monopolets vegne. I øvrigt forbeholder monopolerne sig som regel at forsyne de restauratører, der opnår udskærkningsret. Den amerikanske alkohollovgivning frembyder i det hele et broget billede, men som fællestræk kan nævnes, at der næsten overalt er adgang for kommunernes vælgere til ved afstemninger at tage stilling til, om alkoholsalg må finde sted eller ikke („local option"), og at man lægger stor vægt på at hindre, at der udskænkes for unge, som ikke er fyldt 21 år.

Nordiske alkoholmonopoler.

I den af alkoholkommissionen af 1934 udgivne materialesamlings 1. del („Bidrag til belysning af alkoholproblemet i Danmark", København 1937) er der i det afsnit, som bærer titlen: „De nordiske landes lovgivning om tilvirkning, beskatning og salg af alkoholholdige drikke", givet en indgående omtale af

de enkelte monopolordningers oprindelse, gennemførelse og virkninger. Det vil da formentlig være tilstrækkeligt lier at rekapitulere under oversigtsmæssige former, hvad der i materialesamlingen er meddelt om monopolordningernes tilblivelse, og i forbindelse dermed redegøre for, hvorledes de nordiske alkoholmonopoler nu er organiseret, og hvilke arbejdsresultater de har kunnet opvise i de senere år. På dette grundlag skulle man da kunne nå frem til en vurdering af deres betydning i produktionsmæssig, finansiel og social henseende.

For at gøre det lettere at overse, hvilke slags alkoholholdige drikke der henhører under monopolordningerne, og hvilke forretningsområder der har været genstand for monopolisering, skal der her indledningsvis under skematiske former gives en oversigt over, hvorledes man i hvert af de fem lande har indrettet sig.

Danmark.

Der består her et tilvirkningsmonopol i privat drift for spiritus (og gær) og de almindelige sorter brændevin og akvavit. Monopolordningen omfatter såvel spiritus til drikkebrug som spiritus til tekniske, medicinske o. lign. formål. Monopolet forvaltes af A/S De Danske Spritfabrikker på grundlag af en af handelsministeriet i medfør af lov af 15. marts 1934 meddelt koncession, der løber i 10 år ad gangen. Den er senest fornyet i 1952. I henhold til dennes bestemmelser kan import af rå eller rensset spiritus kun finde sted for selskabets regning.

Finland.

Det finske alkoholmonopol må betegnes som fuldstændigt, idet alene et i henhold til „lag om alkoholdrycker" af 9. februar 1932 stiftet selskab skal kunne drive tilvirkning, import og salg af alkoholholdige drikke med over 2,25 vægtprocent alkohol. Selskabet, hvis navn er Oy ALKOHOLLIKKE Ab., kan dog overlade det til private at fremstille nærmere angivne drikkevarer under afleveringspligt (på dette grundlag har bryggerierne kunnet føres videre som private foretagender). Detailsalget udøves fra de af monopolet etablerede udsalgssteder. Leveringen af spiritus og andre former for alkohol til teknisk, medicinsk o. lign. brug **enhører** ligeledes under monopolet.

Island.

Alkoholmonopolet, der administreres af staten selv, forestår import og detailsalg samt restaurantforsyning af alkoholholdige drikke inden for de af alkoholoven fastsatte grænser for, hvad der må sælges (kun spiritus og vine samt alkoholsvagt øl). Det varetager ligeledes leveringen af spiritus og vine til tekniske, medicinske o. lign. anvendelser. Yderligere forhandler monopolet med eneret gær samt hårvand, parfumer o. lign. Produktion af andet end alkoholsvagt øl må ikke finde sted, når der bortses fra monopolets tilberedning af akvavit på grundlag af importeret spiritus. Monopolet, der betegnes „*Afengisverzlun rikisins*", kan kun udøve detailsalg i købstæderne og kun, hvor befolkningen ikke ved en folkeafstemning har modsat sig det.

Norge.

Monopolordningen omfatter:

Import og engrossalg af spiritus, vine og udenlandsk øl, rektifikation (norsk „omdestillasjon") af råspiritus, fremstilling af brændevin og akvavit samt andre sorter spirituosa (f. eks. likører), detailsalg af spiritus og vine, udskænkning af spiritus (i praksis med restauratører som mellemed), salg af spiritus og vine samt isopropylalkohol til teknisk, medicinsk o. lign. brug (med forbehold for så vidt angår apotekernes rettigheder).

For så vidt angår dobbeltdenatureret sprit („rødsprit") sker detailsalget dog ved farvehandlere og andre private forhandlere.

Herefter er foruden bryggeridriften kun restauratørernes udskænkning af vine og indenlandsk øl uden for monopolets rækkevidde, men monopolet er eneberettiget til at forsyne dem (monopolet kan også selv få kommunal bevilling til sådan udskænkning, og kommunerne kan give bevillinger til almennyttige selskaber af Göteborgsystemtypen). Som privat forretningsområde er der i øvrigt tilbage tilvirkning af råspiritus samt af frugt- og bærvine, men producenterne har afleveringspligt til monopolet. Desuden kan detailsalg og udskænkning af øl udøves på grundlag af kommunal bevilling dertil.

Det er monopolets ret og skyldighed at udøve salg og efter omstændighederne tillige udskænkning af spiritus i byer med mindst 4 000 indbyggere på grundlag af kommunal bevilling dertil og under samme betingelse drive detailsalg af vine (og muligvis også udskænkning, se ovenfor). I landkommunerne og i mindre byer end de nævnte kan detailsalg af spiritus ikke finde sted, og udskænkning af de herhenhørende drikkevarer må alene foregå på turist- og højfjeldshoteller, for så vidt monopoleet opnår socialdepartementets tilladelse til det (sådan tilladelse, der har bevillingsform, kan meddeles uafhængigt af kommunerne). Yderligere påhviler det monopoleet at forsyne de restauratører i byerne og på landet, der alene har adgang til at drive udskænkning af vine (som regel i forbindelse med øludskænkning).

Sverige.

For så vidt angår import, engrossalg af spiritus og vine og rektifikation af spiritus til drikke brug samt fremstilling af brændevin og akvavit m. v. falder monopolordningen, der bestyres af A/B Vin- & Spritcentralen, helt sammen med den norske. Også leveringen af spiritus og andre alkohol-drikke til tekniske, medicinske o. lign. formål henhører direkte eller indirekte under selskabets virksomhed. Derimod har selskabet intet med detailsalget at gøre. Dette varetages af et med import- og engros-handelsmonopole sideordnet detailhandelsmonopol („Nya Systemaktiebolaget“), der kan åbne butikker i byerne samt i landkommuner med større bymæssige bebyggelser (normalt skal indbyggerantallet i sådanne kommuner være mindst 5 000), og som tillige sælger de som „starköl“ betegnede ølsorter af svensk eller udenlandsk oprindelse. De svarer omtrent til de øltyper, der i dansk ølbeskatningslovgivning betegnes „luxus-øl“, klasse A. Det tilkommer også for så vidt angår spiritus, vine og starköl detailhandelsmonopoleet at formidle udskænkningens virksomhed, som udøves af private restauratører eller restaurantselskaber af almennyttig karakter. Bryggeridrft og detailsalg af de almindelige ølsorter er ligesom i Norge uden for monopolets område.

Som de nordiske monopolordninger således er udformet, står Danmark i en klasse for sig, idet der her er adgang for private erhvervsdrivende til at drive butikssalg af såvel spiritus som vine og tillige udøve fabrikation af likører, bittere og andre spirituosaarter, medens i de øvrige lande al virksomhed af denne art er overgået til monopolerne. Når der bortses fra Finland, er det i øvrigt et fællestræk, at tilvirkning, salg og udskænkning af øl er uden for monopolordningerne, idet dog i Sverige butikssalg af stærkere indbrygget øl alene kan udøves af detailhandelsmonopoleet. Göteborgssystemets grundlæggende princip er således ikke fuldstændig virkeliggjort. Også tilvirkning af råspiritus danner en undtagelse fra reglen om, at der ikke bør være privatøkonomisk interesse forbundet med produktion og salg af alkoholholdige drikke. Restauratørstanden arbejder ligeledes på forretningsmæssig basis, selv om restauratørerne i Norge, Sverige og Finland på en vis måde handler på monopolenes vegne, når de sælger spiritus og vine (de oppebærer dog en vis godtgørelse for ulejligheden). I de samme lande er de tillige underkastet en vis kontrol ved fastsættelsen af samtlige eller nogle serveringspriser.

Som de nugældende lovbestemmelser om tilvirkning, beskatning og salg af alkoholholdige drikke er formet i de fem lande, er stillingen da den, at Danmark og Island danner to yderpunkter, idet den danske monopolordning kun dækker en forholdsvis ringe del af det erhvervsområde, hvorom der her er tale, medens den islandske omvendt kun levner en snævert begrænset plads for det private erhvervsliv (de få udskækningsberettigede restauratører). I Norge og Sverige er lovgivningsmagten gået en mellemvej, idet man her har holdt væsentlige dele af produktions- og salgsvirksomheden uden for monopolordningerne. Også i Finland, der har fuldstændigt alkoholmonopol, har udenforstående en vis adgang til at producere og forhandle (udskænke) alkoholholdige drikke, men den private forretningsdrift har dog i det hele et mindre råderum, end tilfældet er i Norge og Sverige.

Det står herefter tilbage at redegøre under de forannævnte former for, hvorledes monopolordningerne er opbygget, og hvorledes de nu fremtræder. For Danmarks ved-

kommende synes det dog uforholdt at give en fremstilling heraf, da spiritusindustriens forhold til statsmagten er **skildret** indgående i den foran nævnte materialesamling, som **1934-kommissionen** udgav (se afsnittet: „Den danske gær- og spiritusindustri“), og nærværende betænkning desuden indeholder bidrag til belysning af dels størrelsen og sammensætningen af industriens produktion og salg, dels de forandringer, som beskattningen af dens produkter er undergået. Der henvises herom til afsnittene om „Tilvirkning og salg af alkoholholdige drikke“ og „Alkoholbeskatning og ædruelighed“.

For de øvrige landes vedkommende vil den svenske monopolordning, hvis oprindelse går tilbage til Göteborgsystemet, og som tidligst antog mere omfattende former, først blive gjort til genstand for omtale. Derefter følger Norge, Finland og Island i den angivne orden.

Svensk monopolordning.

Den fundamentale bestemmelse i den svenske „rusdrycksförsäljningsförordning“ af 26. maj **1954**, som omhandler salg og udskænkning af spiritus og vine samt de stærkere ølsorter („starköl“), findes i § 7, der lyder således: „All försäljning av rusdrycker skall ordnas och handhåvas så att därav uppkommer så ringa skada som möjligt.“ Dertil svarer en bestemmelse i den supplerende „ölförsäljningsförordning“ af samme dato (§ 5), efter hvilken „all försäljning av öl skall ordnas och handhåvas så att ordning och nykterhet icke äventyras“. Disse i almindelige vendinger affattede påbud peger tilbage til Göteborgsystemets oprettelse, som netop havde til formål at tilrettelægge salget således. Hvis private næringsdrivende forestod salgs- og udskækningsvirksomheden, ville de naturligt søge at skaffe sig den størst mulige omsætning. Da dette var uforeneligt med samfundsmæssige hensyn, burde det overlades til almennyttige foretagender at drive salg og udskænkning af brændevin og eventuelt også andre alkoholholdige drikke.

Det er vel et spørgsmål, om denne betragtningsmåde har samme gyldighed, som den havde i Göteborgsystemets barndom, da den del af beværtningslivet, som arbejder-

befolkningen kom i berøring med, lå på et meget lavt plan. Den har imidlertid fundet så stærk genklang inden for afholdsbevægelsens rækker og i politiske kredse, at lovgivningsmagten så med velvilje på de bestræbelser, som dr. Bratt udfoldede under den første verdenskrig for at overflødiggøre den private vin- og spirituosaandel, og som kronedes med stiftelsen af A/B Vin- & Spritcentralen (i 1917). Det var dr. Bratt's tanke, at al import af og engroshandel med „spritdrycker“ og vine skulle samles på selskabets hænder, hvorefter det blev dets opgave at varetage forsyningen af Göteborgssystemetselskaberne. Det kunne staten også selv have gjort, men dr. Bratt anså aktieselskabsdrift for at være et smidigere instrument end statsdrift. I løbet af kort tid havde selskabet udløst samtlige private forretninger af den nævnte art og tillige erhvervet først de i Stockholm beliggende store Reimersholmfabrikker for rektifikation af spiritus og tilberedning af brændevin og akvavit og senere andre anlæg for rektifikation og fremstilling af drikkespirit (og spiritus til teknisk, medicinsk o. lign. anvendelse). Det således skete besegledes af lovgivningsmagten, der ved den i 1917 gennemførte grundlæggende revision af loven om salg af „rusdrycker“ gav staten adgang til at udfærdige eneretsbevillinger til at drive engroshandel (partihandel i svensk lovsprog) med de herhenhørende drikkevarer (alle sorter spiritus og vine samt øl med mere end 3,6 vol. pct. alkohol). En sådan bevilling opnåede det nye selskab, og dermed var linjerne lagt for den monopolordning, der skulle være garanti for, at tilvirkning og salg udøvedes under korrekte og forsvarlige former overensstemmende med lovgivningsmagtens intentioner. Ved lovrevisionen i 1917 var bestemmelsen om Göteborgssystemetselskabernes formål og forpligtelser blevet afløst af en mere rummelig affattelse af omtrent samme ordlyd som den foran citerede fra 1954-loven.

Selv om selskabets virksomhed blev genstand for en del kritik, som vel nok må ses i sammenhæng med den tids stærke meningsbrydninger om dels forbudstanken, dels det individuelle kontrolsystem, og som vistnok ikke på alle punkter var uberettiget, kom det ikke til væsentlige ændringer af den trufne ordning (statsmagtens indflydelse på

selskabets ledelse forstærkedes), og i en lang årrække har ingen søgt at anfægte selskabets magtstilling. Det har da nu i over 40 år varetaget den svenske befolknings forsyning med „spritdrycker" og vine og fra og med 1955 tillige de stærkere ølsorter. I den nu-gældende lov fastslås det påny, at „parti-handel med rusdrycker inom riket" med visse undtagelser alene må drives af „ett för ändamålet bildat aktiebolag, som blivit av Konungen godkänt", og at dette selskab („partihandelsbolaget") skal have eneret til at indføre og drive engrossalg af „spritdrycker" og vine, hvoraf følger afleveringspligt for indenlandske producenter af disse drikke. Godkendelse skal ske for et tidsrum af højst 6 år. Selskabet har sidst fået koncession for perioden 1. januar 1955—31. december 1960. I forståelse med staten (se nedenfor) udøver selskabet også produktionsvirksomhed, da samtlige landets anlæg for rektifikation er overgået til det, og det driver i tilknytning hertil også fremstilling af brændevin og akvavit og andre spirituosaerter.

Selskabet, der har hjemsted i Stockholm, ledes af en styrelse på 8 medlemmer, af hvilken staten udser de 4 og aktionærerne de andre 4, og af en af styrelsen ansat direktør. Dets aktiekapital, som i mange år har udgjort 15 mill. kr., er delt i en stamaktiekapital på 400 000 kr., som ejes af 10 aktionærer med et lige stort beløb hver, og en præferenceaktiekapital på 14 600 000 kr., som er i statens besiddelse. De 10 stamaktieejere har forbundet sig til ikke at afhænde deres aktier til andre end selskabet eller den, der godkendes dertil af regeringen. I henhold til salgs- og udsænkingslovens bestemmelser må selskabet ikke udbetale sine aktionærer et større udbytte end svarende til „skälig ränta", og under hensyn hertil er det i vedtægterne fastsat, at stamaktieejerne højst kan få 5½ pct. og præferenceaktieejerne 5 pct. årligt. Hvad der er indtjent udover det til udbyttebetaling fornødne, skal indleveres til statskassen, efter at der er sket henlæggelse til reservefond og andre fonds og foretaget afskrivninger. Det er udtrykkeligt fastslået i loven, at staten skal „beretts överbägnande inflytande å bolagets ledning", og at selskabet må underkaste sig de kontrolregler, som regeringen anser det for nødvendigt at ud-

færdige. Det nærmere herom indeholdes i en mellem staten og selskabet under 24. juni 1954 indgået aftale (suppleret med en aftale af 22. september 1955), som også omhandler selskabets forpligtelser over for leverandører og aftagere, hvis „berättigade handelsintresser" det skal have for øje. Selskabet skal i øvrigt stå inde for anvendelsen af fuldt ærlige varebetegnelser, og det forventes, at det tager tilbørligt hensyn til offentlighedens smag og vaner. For på dette punkt at beskytte forbrugerne har lovgivningsmagten gjort det til en pligt for selskabet at fremskaffe efter en købers begæring bestemt angivne mærker af vine, „spritdrycker" eller „starköl", som hverken det eller detailsalgsselskabet ligger inde med. Den interesserede må dog stille „erforderlig säkerhet för betalningens fullgörande" (se § 21 i „rusdrycksförsäljningsförordningen"). Det er selskabet forment at drive anden virksomhed ved siden af import og engrossalg end sådan, der går ud på at fremstille og forædle eller på anden måde tilberede „rusdrycker", og det må heller ikke erhverve aktier i foretagender, der tilvirker eller forhandler alkoholholdige drikke (altså også de almindelige ølsorter) eller tilhører hotel- og restaurantbranchen.

Derimod har statsmagten anset det for naturligt at forbinde fremskaffelsen af spiritus til drikkebrug med fremskaffelsen af spiritus til teknisk, kemisk, medicinsk o. lign. brug i beskattet eller ubeskattet tilstand. Det påhviler derfor selskabet at levere spiritus også til disse formål og at træffe de fornødne kontrolforholdsregler (for det skattefri forbrugs vedkommende skal varen som regel denatureres på nærmere angiven måde). I en kortere periode i selskabets første tid varetoges denne side af selskabets virksomhed af et datterselskab, *A/B Skattefri Sprit*. Dettets virksomhed overtoges i 1923 af det private foretagende, *A/B Svensk S frit*, der var sulfitspritfabrikkernes salgsorgan (*A/B Vin- & Spritcentralen* var dog repræsenteret i dette selskabs bestyrelse). I 1934 tilbageførtes imidlertid engroshandelen med ubeskattet sprit til de angivne formål til *A/B Vin- & Spritcentralen*. Ved den revision af aftalen mellem staten og selskabet, som fandt sted i 1955, forenkledes de om tilvejebringelse og afsætning af skattefri sprit gældende

regler. Således kan sulfitsprittfabrikkerne, der er hovedleverandør, sælge direkte til forbrugere. Derved er selskabets virksomhed på dette område blevet noget begrænset, men den har dog stadig et betydeligt omfang.

For så vidt angår salget af „spritdrycker" og vine er det foran nævnte detailsalgsselskab, Nya Systemaktiebolaget, der ligeledes sidder inde med et monopol, praktisk taget selskabets eneste kunde (direkte leveringer finder sted til kongehus, gesandtskaber, kirker, apotekere, skibsprovianteringshandlere m. fl.). Dette selskab skulle da faktisk have et indkøbsmonopol, og i kraft heraf skulle det kunne udøve en pristrykkende virkning over for engrossalgsselskabet. Rent bortset fra, at denne mulighed kun har teoretisk interesse, idet de to foretagender i virkeligheden er at betragte som sammen-

hørende og samarbejdende statsvirksomheder, er detailsalgsmonopolet imidlertid på sin side afhængigt af det andet, eftersom det ikke kan skaffe sig „spritdrycker" og vine andetsteds fra. Det følger af, at ingen anden end A/B Vin- & Spritcentralen har ret til at importere disse drikkevarer, og at de indenlandske producenter ikke må sælge til nogen anden. Kun de som „starköl" betegnede ølsorter (2,8-4,5 vægtprocent, alkohol), der kom i handelen 1. oktober 1955, og som også betragtes som „rusdrycker", kan detailsalgsselskabet tage hjem direkte fra bryggerierne. Det ligger udenfor forudsætningerne for såvel det ene som det andet monopolselskabs oprettelse, at varepriserne skal rumme et beskatningselement (en særlig monopolgevinst). Begge selskaber skal ved ansættelsen af deres varepriser blot bestræbe sig for at opnå en passende han-

Inbetalningar till statsverket (i milj kr.) i samband med 'partihandelsbolagets verksamhet åren 1936-58.

Under nedanstående år har partihandelsbolaget erlagt för	Tull ¹⁾	Brännvins-tillverknings-skatt	Omsätt-ningsskatt	Partihan-delsbolagets inleverans	Summa
1936.....	6,8	14,9	83,9	11,1	116,7
1937.....	8,9	16,5	89,0	13,4	127,8
1938.....	10,2	18,6	93,2	18,6	140,6
1939.....	9,1	22,2	108,2	18,1	157,6
1940.....	4,2	18,9	175,9	24,0	223,0
1941.....	3,9	10,5	197,3	10,0	221,7
1942.....	4,3	11,4	226,2	5,7	247,6
1943.....	5,9	16,1	269,7	25,7	317,4
1944.....	3,7	29,5	301,5	32,5	367,2
1945.....	6,3	22,1	303,6	32,2	364,2
1946.....	11,0	14,7	329,5	30,5	385,7
1947.....	12,6	21,1	363,0	32,9	429,6
1948.....	13,7	27,0	451,8	33,0	525,5
1949.....	11,3	27,3	474,0	38,0	550,6
1950.....	11,4	16,3	493,0	27,1	547,8
1951.....	11,6	24,6	566,1	23,7	626 0
1952.....	14,5	27,6	620,1	13,6	675,8
1953.....	14,3	22,8	632,7	14,2	684,0
1954.....	12,2	15,1	733,1	17,1	777,5
1955.....	13,9	—	865,0	13,5	892,4
1956.....	14,4	—	1 059,8	13,8	1 088,0
1957.....	14,1	—	1 156,9	14,2	1 185,2
1958.....	13,9	—	1 179,2	14,4	1 207,5

¹⁾ Inkl. nederlagsavgifter.

delsgevinst. I Nya Systemaktiebolagets aftale med staten (se nedenfor) hedder det således, at selskabet skal „tillämpa sådana prissättningsgrunder, att allmänheten skyddas mot obehörig fördyring av varorna, på samma gång som bolaget erhåller täckning för sina omkostnader samt skälig inkomst av rörelsen". Den tilsvarende bestemmelse i A/B Vin- & Spritcentralens aftale med staten har ganske den samme ordlyd. Såvel ved engrossalg som ved detailsalg andrager selskabernes nettofortjeneste da under hensyn til den således fulgte prispolitik ret beskedne beløb pr. vareenhed.

For A/B Vin- & Spritcentralens vedkommende fremgår det også af foranstående oversigt over størrelsen af de indbetalinger til statskassen, som selskabet har formidlet i den 23-årige periode 1936-58, at den del af selskabets overskud, som tilflyder staten, vejer yderst lidet ved siden af de store og stærkt stigende skattebeløb, som i skikkelse af told og forbrugs- og omsætningsafgifter indgår til selskabet.

I regnskabsårene 1956, 1957 og 1958 har selskabets omsætning, når skattebeløbene holdes udenfor, udgjort henholdsvis 203,8, 209,3 og 209,8 mill. kr., som fordeler sig på varearterne på følgende måde:

	Millioner kroner		
	1956	1957	1958
Brændevin og akvavit:			
svensk	65,4	63,6	62,2
andet	1,8	1,5	1,4
Andre sorter spirituosa	60,2	49,3	43,4
Vine:			
bordvine	28,2	35,9	41,5
mousserende	3,4	3,5	3,7
hedvine	29,7	38,2	37,4
Eksportøl („starköl")	3,3	4,8	5,5
I alt drikkevarer...	192,0	196,8	195,1
Spiritus til teknisk og lignende brug:			
beskattet	1,4	1,5	1,7
ubeskattet	10,4	11,0	13,0
Totalomsætning...	203,8	209,3	209,8

Når omsætningen af destillerede drikke („spritdrycker") er gået ret stærkt ned siden 1956, da tallene ganske vist også var ekstraordinært høje som følge af frigivelsen af salget

1. oktober 1955, skyldes det overvejende de i november 1956 og februar 1958 gennemførte skatteforhøjelser, der eksempelvis har bragt prisen for den stærkest efterspurgte brænde vinssort („Absolut rent brännvin") op fra 12,40 sv. kr. i 1955 til 55,25 sv. kr. pr. helflaske, og for en flaske HENNESSY cognac, V.S.O.P., fra 43,25 til 58,50 sv. kr. Som en refleks heraf er omsætningen af vine steget, og navnlig viser salget af bordvine fremgang. Det sidste er utvivlsomt et resultat af det med lovgivningsmagtens billigelse iværksatte arbejde fra detailsalgsselskabets side for at fremkalde en salgsforskydning fra spiritus til vine (se nedenfor). Angivet kvantitativt har omsætningen af svenske brænde vins- og akvavitsorter bevæget sig fra 37,9 mill. liter i 1955 til 44,3 i 1956 for derefter at falde til 40,3 i 1957 og 35,9 i 1958. Den er dog stadig noget større end tilfældet var under det individuelle kontrolsystems gyldighed (salget udgjorde da ca. 32 mill. liter årligt). Salget af bordvine er samtidig gået op fra 7,8 mill. liter i 1955 til 8,7 i 1956, 11,6 i 1957 og 12,9 i 1958, medens salget af hede vine nu har samme omfang som i 1955 (i begge årene ca. 8 mill. liter).

Endnu ved den ovenfor omtalte lovrevision af 1917, da det individuelle kontrolsystem knæsatte af lovgivningsmagten, holdt man fast ved den betragtning, at oprettelsen af Systemselskaber var et kommunalt anliggende. Når salget af „spritdrycker" og vine (og eventuelt også de stærkere øl-sorter) skulle tilrettelægges på helt ny måde, havde det ellers ligget nær at søge at koncentrere salgsvirksomheden på færre enheder. Først ved den næste lovrevision, der fandt sted i 1937, vandt de rationaliseringssynspunkter, der her trængte sig på, tilstrækkelig stor tilslutning, og de 121 „systembolag", der bestod på det tidspunkt, afløstes nu af 41, idet riget inddeltes i detailsalgsområder, som hovedsagelig faldt sammen med lenene. Hvis det måtte anses for påkrævet af geografiske og befolkningsmæssige grunde at have flere Groteborg-systemselskaber i et len, kunne regeringen dog gøre undtagelser. Det skete i så stor udstrækning, at antallet blev det nævnte, skønt der kun findes 24 len foruden staden Stockholm (bl. a. fik Malmöhus len systembolag i Malmö, Lund, Hälsingborg og Ystad). Allerede i 1941 var man inde på den tanke,

at man burde gå videre, men man tillagde det stadig en vis værdi, at Göteborgssystemet også under den individuelle kontrols gyldighed havde kontakt med den lokale befolkning, og at lokale kræfter medvirkede ved gennemførelsen af kontrolordningen. Dette hensyn tabte imidlertid i vægt, efter at man efter forslag af den i 1944 nedsatte ædruelighedskommission havde bestemt sig til at lade kontrolsystemet falde og gå tilbage til frit salg. Overensstemmende med kommissionens indstilling (se dens betamknings femte bind) tog man nu skridtet fuldt ud og henlagde som nævnt detailsalget hele landet over til et „riksbolag“, der organiseredes som et monopolselskab af samme type som engrossalgsselskabet. Også her skal staten have den overvejende indflydelse inden for ledelsen, og også her skal det årligt indtjente overskud gå til staten, når aktionærerne har fået et til „skälig ränta“ svarende udbytte. Der er dog den forskel, at aktiekapitalen, der udgør 500 000 kr., ikke er delt i stamaktier og præferenceaktier, og at staten indtil videre besidder samtlige aktier, skønt loven ikke hindrer private i at erhverve aktier. Dertil kræves imidlertid tilladelse fra regeringens side, og en sådan er betinget af, at den pågældende forbinder sig til på forlangende at overlade sine aktier til staten mod, at et til aktiernes pålydende svarende beløb udbetales ham. I en mellem staten og selskabet under 11. november 1954 indgik aftale, der udgør en parallel til den mellem staten og A/B Vin- & Spritcentralen afsluttede, er selskabets rettigheder og forpligtelser nærmere angivet. På grundlag af det her bestemte har regeringen givet selskabet eneretsbevilling som **detailsalgsselskab** for en 6-årig periode fra 1. oktober 1955 til 30. september 1961.

Efter lignende retningslinjer som de i 1937 afstukne inddeltes riget i detailsalgsdistrikter, der som hovedregel udgjorde et len. I hvert len skal der findes et *rådgivende navn*, som selskabet skal høre, inden det træffer bestemmelse om, hvor det vil lægge sine udsalgssteder (herved kan som foran anført kun byer og landkommuner med større bymæssige bebyggelser komme i betragtning). Nævnenes hovedopgave er dog at afgive udtalelser om, hvorvidt og under hvilke former udsækning af „rusdrycker“ skal kunne finde sted indenfor deres om-

råde. Hvor der er lang afstand mellem salgslokalerne, kan selskabet indrette *udlevering skokaler* for bestilte varer, og det er i øvrigt dets skyldighed at sende sådanne fragtfrit til en købers nærmeste post-, jernbane- eller rutebilstation eller skibsanlægsplads, hvis der ikke findes salgskokale eller udleveringslokale i nærheden af hans bopæl (men betaling for det bestilte skal først præsteres).

Da selskabet begyndte sin virksomhed, rådede det over 249 butikker og 693 udleveringssteder. Det har siden modtaget et ret stort antal henvendelser om oprettelse af butikker, men har ment at burde udvise en vis tilbageholdenhed, og antallet er derfor kun steget langsomt. Ved udgangen af 1958 udgjorde det 269, medens antallet af udleveringssteder i løbet af samme periode var gået ned til 564. I 1958 androg den samlede omsætning ca. 1 525 mill. kr., fordelt med 1 318 på „spritdrycker“, 183 på vine og 24 på „starköl“. Det gav selskabet en bruttogevinst på ca. 91 mill. kr., hvoraf aktionærerne fik 25 000 kr. (5 pct. af en aktiekapital på 500 000 kr.) og staten som restoverskud ca. 24 mill. kr. (hvortil kom ca. 32 mill. kr. i form af indkomstskat). Den ganske overvejende del af omsætningen faldt på butikssalget, idet udsækningen kun omfattede varesalg på ca. 150 mill. kr.

Selskabet skal i samarbejde med de kommunale ædruelighedsnavn („nykterhetsnämnd“) søge at hindre, at personer, der har gjort sig skyldige i alkoholmisbrug, foretager indkøb. For at gøre de herom udfærdigede bestemmelser, der er at betragte som en reminiscens af kontrolsystemet, mere effektive, tillagdes der ved en i 1957 gennemført lovændring selskabet ret til efter omstændighederne at forlange, at købere af „spritdrycker“ skal legitimere sig, således at dets personale kan forvisse sig om, at navnene ikke figurerer på ædruelighedsnævnenes „spærrelister“.

For så vidt angår *udsækningen* af „rusdrycker“, der fremdeles er undergivet kommunernes bestemmelsesret, gives tilladelse (af lensstyrelserne) til detailsalgsselskabet for 4-årige octroi-perioder ad gangen (eller undtagelsesvis del af en periode). Selskabet skal imidlertid overlade tilladelsen til privat restauratør eller et af de „restaurangbolag“, som omhandles i loven (se

nedenfor). Restauratørerne eller restaurant-selskaberne er på deres side pligtige til at købe de arter af „rusdrycker“, som tilladelsen gælder, hos selskabet. Dette har ligeledes eneret på at forsyne indehaverne af sådanne særlige udskænkingsrettigheder, der indgår under betegnelserne „turist-udskænkning“ og „trafikutskænkning“. På disse punkter har kommunerne ikke veto, og selskabet kan også uafhængigt af kommunerne (og lensstyrelserne) meddele tilladelse til udskænkning for sluttede selskaber ved særlige lejligheder, selv om den pågældende restaurant ikke har udskænkingsrettigheder eller f. eks. kun ret til udskænkning af vine eller øl.

I henhold til en i 1945 gennemført ændring af 1937-loven skulle sådanne restauranter, der under hensyn til beskaffenhed, priser og kundekreds var at betragte som *folkerestauranter*, stå i en klasse for sig. Her skulle tilladelse til at udskænke „spritdrycker“ kun kunne meddeles „ett för ändamålet bildat aktiebolag, som godkänts av Konungen“, og som i hovedsagen skulle være organiseret på samme måde som tilfældet er nu for de to salgsselskabers vedkommende, således at det fremtrådte som et almennyttigt foretagende (statskontrol med driften, begrænset udbytte til aktionærerne, pligt til at indlevere restoverskud til statskassen). Det var tanken, at selskabet skulle danne en art overbygning på de i tidens løb på Göteborgsystemselskabernes initiativ stiftede regionale restaurantselskaber, som nu skulle udskilles fra systemselskaberne. Der var i alt 5, hvoraf det største var „Stockholmsdistriktets allmänna Restaurangaktiebolag“ (SARA), Stockholm, og det næststørste „Västsveriges allmänna Restaurangaktiebolag (VARA), Göteborg. De tre andre var „Östra Sveriges allmänna Restaurangaktiebolag (ÖSARA), Linköping, „Skånes allmänna Restaurangaktiebolag“ (SKAR), Malmö, og „Bergslagens allmänna Restaurangaktiebolag“ (BARA), Örebro. De 5 selskaber havde vokset sig så store, at de omfattede tilsammen 174 virksomheder. Når der således kom en koncerndannelse i stand, ville man kunne organisere fællesanskaffelser på mange punkter og opnå andre driftsmæssige fordele. Restaurantselskaberne skulle da føres videre som datterselskaber af centralselskabet, der fik navnet: „Sveri-

ges centrala Restaurangaktiebolag“, og hvis virkefelt blev hele landet. Det skulle være koncernens hovedopgave at drive restauranter af den ovenfor angivne type, og for disses vedkommende blev centralselskabet eneberettiget til at forestå al udskamkning, som omfattede „rusdrycker“. I øvrigt kunne selskabet overtage eller oprette restauranter, som lå på et højere plan, og også udøve hotelvirksomhed.

Forholdet mellem statsmagten og selskabet ordnedes ved en under 14. september 1945 indgået aftale, der er blevet fornyet flere gange i en i det væsentlige uændret skikkelse (sidst under 30. december 1957). I henhold til aftalen skulle den del af datterselskabernes aktiekapital, der består af præferenceaktier, overgå til centralselskabet, hvis egen aktiekapital skulle bestå af stamaktier til et beløb af 50 000 kr. og præferenceaktier til et beløb af højst 14 950 000 kr. Den kom dog kun til at udgøre 5 mill. kr., hvoraf 50 000 kr. stamaktier og resten præferenceaktier. Stamaktierne kan kun erhverves enten af staten eller af svenske statsborgere, som får regeringens tilladelse dertil, medens præferenceaktierne skal være på statens hænder. For de sidstnævnte aktiers vedkommende skal der forlods uddeles indtil 5 pct. af regnskabsårets overskud og eventuelt mere, hvis uddelingen i tidligere år har været mindre (præferenceaktierne er således cumulative). Derefter kan indehaverne af stamaktierne få højst 5 pct., med mindre ejerne af disse aktier, som ligeledes er cumulative, har noget tilgode fra tidligere år. Årets overskud må i øvrigt anvendes til afskrivninger og henlæggelser indenfor nærmere i aftalen fastsatte rammer. Hvis der derefter bliver noget tilbage, har staten krav på det resterende. I princippet er datterselskaberne stillet på samme måde, men her tilflyder den overvejende del af udbytteudbetalingen centralbolaget, der ligger inde med samtlige præferenceaktier. Hvis det indvundne overskud er større end fornødent til afskrivninger, henlæggelser og udbetaling af udbytte, tilfalder resten centralselskabet.

I 1957 ophævedes den bestemmelse, der gav selskabet eneret til gennem datterselskaberne at drive spiritusudskænkning i alle som folkerestauranter karakteriserede restauranter (nu kan private restauratører

også komme i betragtning). Dermed er den ved 1937-loven skabte og ved lovrevisionen i 1954 videreførte monopol-trilogi brudt, idet restaurantselskabet har mistet sin monopolstilling. Detailsalgsselskabet er dog *pligtigt* til at betjene sig af restaurantselskaberne, hvis det i det enkelte tilfælde må antages, at det ud fra ædrueligheds- og ordenshensyn vil være rigtigst at gøre det (bestemmende i så henseende vil i første række være restaurantens beliggenhed og dens kundekreds). Rent bortset herfra indtager Sveriges Centrala Restaurangaktiebolag stadig en meget fremtrædende plads indenfor det svenske hotel- og restaurant-erhvervs rammer, eftersom det gennem sine datterselskaber råder over i alt 147 restauranter (pr. 31. december 1958) med en samlet omsætning i 1958 af ca. 171 mill. kr. Restaurantselskaberne øver da en betydelig indflydelse direkte og indirekte på hotel- og restaurantvirksomhedens standard, arbejdsformer og prispolitik. Restaurantkoncernen har imidlertid haft økonomiske vanskeligheder at kæmpe med, siden salget af „spritdrycker“ og vine blev frigivet i 1955, idet en væsentlig del af folkerestauranternes søgning åbenbart havde været betinget af den gældende begrænsning af indkøbsmulighederne i systemets udsalgslokaler (højest 3 liter „spritdrycker“ pr. måned). Ved at indtage måltider på folkerestauranterne kunne de forbrugere, der anså rationen for at være for kneben, skaffe sig supplerende forsyninger på udskænkningens konto. Efter at den individuelle salgskontrol var afskaffet, faldt folkerestauranternes omsætning stærkt med den følge, at centralselskabet og flere af datterselskaberne har arbejdet med underskud i de senere år eller højest kunnet opnå regnskabsmæssig balance. Dette medførte, at enkelte restauranter nedlagdes, og at man for andres vedkommende ændrede driftsformerne. I løbet af 1958 synes vanskelighederne dog i det væsentlige at være overvundet.

„Nya Systemaktiebolaget“ skal ved affattelsen af sine overladelseskontrakter med restauratørerne sikre sig, at disse driver forretningen i nøje overensstemmelse med „rusdrycksförsäljningsförordningens“ forskrifter, og at fastsættelsen af udskænkningssatserne sker på det af Kungl. Kontrollstyrelsen angivne grundlag. Dette forvalt-

ningsorgan, der i det individuelle kontrolsystems dage havde vidtgående beføjelser på alkohollovgivningens område, har nu nærmest til opgave at tilrettelægge kontrollen med alkoholbeskatningen, men er dog stadig til regeringens rådighed i alle spørgsmål vedrørende alkohollovgivningens gennemførelse og virkninger. Kontrollstyrelsen skal også beskæftige sig med visse sider af udskænkningens virksomhed.

For så vidt angår „spritdrycker“ bestemmer Kontrollstyrelsen således udskænkningssatserne, der skal sammensættes af butiksprisen for den pågældende varesort og det beløb, som skal svares i form af udskænkningsskat, og som for tiden udgør 25 pct. af serveringsprisen (svarende til $33\frac{1}{3}$ pct. af butiksprisen). Der skal dog kunne foretages en afrunding til et med 5 øre deleligt beløb pr. glas, hvorved der kan tilfalde restauratøren en lille „afrundingsgevinst“. Ved prisansættelsen for „spritdrinkar“ (cocktails og andre blandingsdrikke) og „starköl“ giver Kontrollstyrelsen vejledende bestemmelser. Ved servering af vine har restauratørerne derimod helt frie hænder. Det er i øvrigt deres skyldighed at fremstille detaljerede prislister med angivelse i hvert enkelt tilfælde af den kvantitet, hvortil prisen refererer sig.

Da fuldstændige udskænkningens rettigheder kun tillægges restauranter af en vis standard, og da detailsalgsselskabet sidder inde med omfattende kontrolbeføjelser, er de af det gamle Göteborgssystem i ædruelighedens navn forfægtede principper, hvorefter restauratørernes indtægt så vidt muligt skulle være uafhængig af mængden af udskænkede drikkevarer gledet i baggrunden. Det har bevirket, at man er gået bort fra det af Kontrollstyrelsen i en lang årrække praktiserede nedskrivningssystem vedrørende restauratørernes fortjeneste på udskænkningen af de nævnte drikkevarer. Efter dette skulle restauratørerne kun kunne beregne sig fortjeneste af et for hver forretning nærmere fastsat kvantum, som skulle nedsættes år efter år for efter 25 års forløb helt at forsvinde. Siden 1957 gælder den simple ordning, at der tillægges de udskænkningens berettigede restauratører en godtgørelse for de med serveringen af „spritdrycker“ forbundne omkostninger. Den er med visse reservationer med hensyn til forholdet mellem spi-

ritusudskamningen og visse dele af den samlede omsætning sat til 15 pct. af udskænkningsspriserne, hvorved der er taget hensyn til, at selve adgangen til at udskænke „spritdrycker“ har til følge, at den således begunstigede restaurant (der var i 1959 i hele landet kun i alt 864 bevillinger til „årsutskænkning“, d. v. s. faste rettigheder i modsætning til tilfældige) får en større søgning og derigennem en vis monopolværdi.

Bestemmelsen om, at alt salg af „rusdrycker“ skal udøves på en sådan måde, at der afstedkommes så ringe skade derved som muligt, har vel hovedsagelig bud til detailsalgsselskabet (og særlig til indehaverne af udskænkingsrettigheder), men på et enkelt punkt har lovgivningsmagten dog stillet også engrossalgsselskabet en opgave i så henseende. Det pålægges selskabet at virke for, at dets leverandører, når de reklamerer for deres varer, tager tilbørligt hensyn til, hvad der således er foreskrevet, hvilket betyder, at det sker på sømmelig måde, og at de i det hele holder reklameringen indenfor passende grænser. Som loven er formet, må ingen repræsentanter for produktions- eller handelsvirksomheder søge ved personlige henvendelser at skaffe sig kunder (salg kan overhovedet kun finde sted til monopol-selskabet), men af handelspolitiske grunde har man vanskeligt kunnet hindre repræsentanter for udenlandske producenter eller handelshuse i at nedsætte sig i landet for gennem reklamering at skabe interesse for de produkter, som de fremstiller eller forhandler. Det har ikke kunnet undgås, at reklameringen til tider har antaget former, som strider mod den refererede bestemmelse, og selskabet har derfor fået den angivne beføjelse til at gribe ind. Tidligere fortolkedes lovens forskrifter dette forhold vedrørende så strengt, at det ansås for udelukket, at selskabet selv kunne betjene sig af nogen som helst form for reklamering (og det samme gjaldt de enkelte „systembolag“ og senere „Nya Systemaktiebolaget“). Der er imidlertid nu indtrådt en vending, idet såvel engrossalgsselskabet som detailsalgsselskabet som ovenfor nævnt mener at opfylde en social mission ved at søge at hidføre en omlægning af forbruget fra brændevin og dermed beslægtede drikke til vine og navnlig de almindelige bordvine. Til fremme heraf er detailsalgsselskabet

begyndt at anordne vinduesudstillinger af prisbillige vine af anerkendte mærker og at agitere gennem dagbladsannoncer og ved fremstilling af smukt trykte brochurer om vinenes karakter og anvendelsesmuligheder. I sammenhæng hermed har selskabet ladet enkelte af sine butikker indrette som vinbutikker (uden salg af nogen art af „spritdrycker“), hvor man under tiltalende former søger at vække interesse for brugen af vine, og hvor de købelystne kan få råd og vejledning ved valg af typer og årgange m. v.

I øvrigt påhviler der detailsalgsselskabet samme forpligtelse til at overvåge sine leverandørers reklamering for alkoholholdige drikke som den, A/B Vin- & Spritcentralen har. Rent praktisk har dette imidlertid kun betydning for så vidt angår indenlandske bryggeriers interesse i at fremme salget af de af dem producerede sorter „starköl“, idet al anden varelevering til selskabet sker ved engrosselskabets mellemkomst.

Hvorledes man end vil bedømme alkoholreklamens betydning som indkøbstilskyndende faktor, er spørgsmålet om salgets omfang og sammensætning dog i første række et spørgsmål om de priser, hvortil varerne udbydes. Disse afhænger igen af, hvor store afgiftsbeløb staten beregner sig på forbrugsbeskatningens konto varegruppe for varegruppe. I Sverige som i de øvrige nordiske lande er udviklingen som helhed gået i retning af en stærk forøgelse af de skatteydelse, som alkoholforbrugerne må erlægge under den ene eller den anden form, og de priser, som Nya Systemaktiebolaget beregner sig, må ses i lys heraf. Som følge af de omtalte forhøjelser af spiritusbeskatningen er den billigste brændevinssort („Absolut rent Brännvin“) nu som nævnt kommet op i en pris af 20,25 sv. kr. for en helflaske à ca. 75 cl eller ca. 27,00 danske kroner, og de til den danske „Aalborg Taffel Akvavit“ svarende akvavitmærker koster for de fleste sorters vedkommende 22,50 sv. kr. eller noget over 30,00 danske kroner. Overensstemmende hermed ligger de fleste kendte cognacsmærker i prisklassen 45,00-55,00 sv. kr. pr. helflaske (modsvarende 61,00-74,00 danske kroner). Om vinene, der ikke i så høj grad er skattetyngede, gælder det,* at selskabets prislister, der omspænder et overordentlig stort udvalg af mærker fra såvel de førende vinproducerende lande som vinlande af se-

kundær betydning (bl. a. Schweiz, Jugoslavien, Ungarn, Argentina og Chile), indeholder vine til så billige priser som 3,00-5,00 sv. kr. pr. helflaske. Den omtalte vinpropaganda skulle da i hvert fald ikke kunne hæmmes af prisernes højde, når der tages hensyn til, hvor stærkt gennemsnitsindtægterne er steget i løbet af efterkrigsårene.

Norsk monopolordning.

Den norske monopolordning adskiller sig fra den svenske ved at være af langt enklere tilsnit, idet den ikke omfatter restaurantdrift, og idet engrossalg og detailsalg varetages af samme virksomhed. Også her kunne staten vel i og for sig have påtaget sig de herhenhørende opgaver selv, men ligesom i Sverige syntes praktiske hensyn at tale for at gøre et salgsmonopol uafhængigt af statsadministrationen. Monopolets historie går tilbage til 1921, da det fra krigsårene hidrørende provisoriske forbud mod salg af brændevin og hede vine lovfæstedes, og det samtidig bestemtes i en anden lov („monopolloven“), at kun staten eller et af kongen godkendt selskab skulle kunne importere og forhandle engros de drikkevarer, som det var tilladt at sælge. Foruden af praktiske grunde valgtes selskabsformen af politiske. Den komité, som skulle tilrettelægge salgsforholdene under de nuværende betingelser, giver i bestemte vendinger udtryk for den opfattelse, at en monopolvirksomhed som den, der skulle etableres, „ikke måtte blive et led af den almindelige offentlige forvaltning“, men skulle organiseres „som et af det offentlige helt uafhængigt retssubjekt med sit eget selvstændige økonomiske liv“. Det forekom komiteen, at den mest hensigtsmæssige løsning ville være den, at der dannedes et privat selskab, men at staten af såvel socialpolitiske som økonomiske hensyn skulle have den overvejende indflydelse på ledelsen (efter alt at dømme har det i 1917 stiftede svenske monopolselskab været forbillede). I efteråret 1922 var man nået så vidt, at man kunne indbyde til aktietegning og holde konstituerende generalforsamling. Det nye selskab fik navnet *A/S Vinmonopolet* under hensyn til, at det på det tidspunkt alene kunne drive import

og salg af *vine* (og endda kun bordvine med højst 14 vol. pct. alkohol).

Efterhånden som forbudsbestemmelserne ophævedes (først for hede vine, derefter for brændevin og andre slags destillerede drikke), udvidedes selskabets arbejdsområde, og fra og med 1927 fik det den udstrækning, som det fremdeles har. Virksomheden baseredes på en af staten samme år meddelt koncession som fornyedes i 1932 på grundlag af bestemmelse i en ny monopollov af 19. juni 1931, og som kun er undergået få ændringer (den kan opsiges af staten med 1 års varsel). Ved den nye lov forøgedes statens indflydelse i så høj grad, at selskabet egentlig må betragtes som et statsforetagende (selv om det har en selvstændig stilling), og i 1939 indløste staten da også hele den i 1922 tilvebragte aktiekapital på 20 mill. kr. og indskød i stedet for en aktiekapital på 100 000 kr. Ved selskabets stiftelse bragtes al privat vin- og spirituosaandel til ophør, idet forretningernes indehavere udløstes efter sagkyndig vurdering af lagrene. Derefter opkøbte selskabet efterhånden alle aktier i de private anlæg for rektifikation af råspiritus og fremstilling af drikkespirit, og da det derved var blevet eneindehaver af disse anlæg, indsattes der i 1932-koncessionen en bestemmelse om, at det skulle være eneberettiget til at drive sådan virksomhed.

Også her har lovgivningsmagten ment, at det var det rigtigste, hvis staten ønsker at skaffe sig indtægt ved at beskatte forbruget af alkoholholdige drikke, at gøre det ad skattelovgivningens vej og ikke ved at lade monoopolet arbejde med en større eller mindre monopolgevinst. Overensstemmende hermed bestemmes det da i koncessionen, at selskabet skal have ret til at sætte sine priser, således at det opnår en rimelig handelsfortjeneste på linie med, hvad man sædvanligvis har beregnet sig for hver enkelt varegruppes vedkommende. I fortsættelse heraf pålægges det i analogi med svensk lovgivning selskabet at fremskaffe efter begæring sådanne mærker eller produkter, som omfattes af koncessionens ordlyd, men som det ikke fører. Herved skal det anlægges samme beregningsmåde ved fastsættelsen af priserne. Nærmere regler om denne side af virksomheden kan ud-

færdiges i henhold til § 32, stk. 1 b, i loven af 5. april 1927 om „innførsel og omsetning av brennevin, vin, fruktvin, mjød og øl“, hvorefter kongen kan give forskrifter om forbrugeres adgang til ved selskabets mellemkomst at indkøbe vine af bestemte mærker. Der tales her alene om vine, medens koncessionen benytter udtrykket "merker eller produkter" uden nogen begrænsning. Bestemmelsen har dog hovedsagelig interesse for vinforbrugere. Endelig indeholder koncessionen en bestemmelse, som sigter på at hindre, at selskabet ved sine indkøb af indenlandske varer (f. eks. råspiritus) favoriserer enkelte tilvirkere. Det skal derfor fordele indkøbene "mest mulig rettfærdig", dog at det skal ske „under hensyntagen til pris og kvalitet“.

Som den netop citerede omsætningslov er formet, lean detailsalg af „brennevin“, hvorved i norsk lovsprog forstås alle arter af destillerede drikke, kun udøves i byer med et indbyggerantal af mindst 4 000, medens udskænkning kan finde sted dels i sådanne byer, dels i landkommunerne, men her dog alene på turist- og højbjergshoteller (tilladelse hertil blev først givet ved en i 1956 gennemført lovændring). Det ligger i den stedlige befolknings hånd at afgøre ved en folkeafstemning (en såkaldt „brennevins-afstemning“), om monopolselskabet skal have kommunal bevilling til at drive salg (og efter omstændighederne tillige udskænkning) af brændevin og dermed beslægtede drikke. Det bestemtes dog i 1927-loven, at salget skulle kunne genoptages umiddelbart i de byer, som havde brændevinssalg i 1916, da der indførtes midlertidigt salgsforbud for disse drikkevarer (i alt 13, hvoraf 4 dog udgik enten straks eller efter en kortere overgangstids forløb, fordi indbyggerantallet ikke var stort nok). Her kunne salget da kun bringes til ophør, hvis der fremkom begæring om afstemning, og der derved blev flertal mod salg. Første afstemningsår var 1929, og derefter skulle der kunne holdes afstemning hvert 4. år (nu skal der være 8 års mellemrum). I de fleste tilfælde er afstemningsbegæringen fremkommet for at tilvejebringe grundlag for at give A/S Vinmonopolet adgang til at drive salg af destillerede drikke i vedkommende by (og eventuelt tillige udskænkning). På pladser med salgs-

rettigheder har afholdsbevægelsens tilhængere omvendt i flere tilfælde søgt (men som regel uden held) at fjerne salgsrettigheden („negative afstemninger“ i modsætning til de første, som kan betegnes „positive“).

Da der i efteråret 1959 skulle holdes afstemninger i en lang række byer, var antallet af „brændevinsluger“ 20, idet der efterhånden var kommet 12 til og afgået 1 (Arendal i 1951). Ved de nye afstemninger steg antallet af byer med salgsret til 30.

Af efterfølgende oversigt fremgår det, hvor A/S Vinmonopolet i 1958 kunne udøve salg og udskænkning af brændevin m. v., og hvor det sad inde alene med rettigheder til salg af vine. Af opstillingen fremgår det tillige, hvor stort antallet af henholdsvis udsalgssteder og udskækningssteder var på hver enkelt plads.

Af de 20 byer, som inden 1959-afstemningerne fandt sted, havde spiritussalg, har de 15 tillige udskænkning af spiritus (på i alt 100 restauranter), og i nogle af de resterende gives der lejlighedsvis adgang til udskænkning. Desuden har 71 turist- og højbjergshoteller udskækningsret til spiritus, hvormed normalt følger ret til udskænkning af vine og øl. Hvor kommunal bevilling ikke gives, kan socialdepartementet træde til på begge punkter, men departementets bevillinger berettiger dog kun til servering for tilrejsende. Formelt vil der, som 1927-loven er formet, intet være til hinder for, at rettigheder til salg eller udskænkning af spiritus „står alene“ uden at forbindes med ret til salg eller udskænkning af vine og øl (eller at vinrettigheder på samme måde meddeles isoleret), men det er kun ganske undtagelsesvis sket, og det strider også mod den grundsætning, at retten til at sælge eller udskænke en stærkere alkoholrik i sig selv bør medføre ret til at sælge eller udskænke en svagere. Da Norge har i alt 44 byer („kjøpsteder“) og 22 handelspladser („ladesteder“), er det således selv efter den skete forøgelse af antallet af salgsbyer med 10 knapt halvdelen af samtlige byer, der har udsalg af såvel spiritus som vine og øl, men de pågældende byer tæller ganske vist ca. 88 pct. af byernes hele folkemængde (1958). Det har den ulempe, at A/S Vinmonopolet må drive en omfattende forsendelsesforretning, idet forbrugere, der bor

A/S Vinmonopolets salgs- og skjenkesteder ved utgangen av 1958.

	Salgssteder		Skjenke- steder for brennevin
	for br.vin og vin	for vin	
Fredrikstad.....	3	—	2
Moss.....	1	—	1
Drøbak.....	—	1	—
Oslo.....	14	—	50 ¹⁾
Kongsvinger.....	—	1	—
Hamar.....	1	—	7
Lillehammer.....	1	—	1
Gjøvik.....	1	—	1
Hønefoss.....	—	1	—
Drammen.....	2	—	2
Kongsberg.....	2	—	1
Holmestrand.....	—	1	—
Horten.....	1	—	3
Tønsberg.....	1	—	8
Sandefjord.....	1	—	—
Larvik.....	1	—	—
Skien.....	—	1	—
Arendal.....	—	1	—
Kristiansand.....	1	—	—
Stavanger.....	2	—	4
Bergen.....	6	—	11
Trondheim.....	4	—	10
Bodø.....	1	—	—
Kabelvåg.....	—	1	—
Narvik.....	1	—	1
Harstad.....	1	—	—
Tromsø.....	1	—	1
Sum...	46	7	103
Turist- og høyfjellshoteller med skjenkebevilling gitt A/S Vinmonopolet av Sosialdepartementet.....	—	—	71
I alt...	46	7	174

¹⁾ Heri er medtatt 2 skjenkesteder som utøver bevilgingen i tidsrommet $\frac{1}{5}$ - $\frac{30}{9}$.

Som de i oktober 1959 stedfundne brændevinsafstemninger forløb, står A/S VINMONOPOLET ved overgangen til 1960 overfor at skulle etablere salg af spiritus og vine i følgende byer: Sarpsborg, Hønefoss, Porsgrunn, Skien, Arendal, Kristiansund, Namsos, Mosjøen, Mo i Rana og Hammerfest.

udenfor salgsbyerne, kan indgive bestilling til nærmeste plads med salgsret ledsaget af betaling for de rekvirerede varer i henhold til selskabets prisliste. Dette er da pligtigt til for egen regning at sende varerne.

Selskabet skal dog herved tage hensyn til, hvem rekvirenten er, idet også den norske salgs- og udskærkningslov foreskriver i ædruelighedens interesse, at salgsvirksom-

heden skal tilrettelægges således, at der anstiftes så ringe skade som muligt. Til nærmere vejledning anføres det i loven, at lederne af udsalgsstederne skal søge at hindre, at „brennevin blir solgt til noen, som med skjellig grunn må antas å ville misbruke eller hjelpe andre til å misbruke brennevin". I henhold til den Kongen i denne forbindelse tillagte bemyndigelse blev der i en

resolution af 22. november 1929 givet forskrifter om kontrol med salg af „brennevin“. Der indstiftedes herved en social kontrol, som bygger hovedsagelig på indberetninger fra politiet, de kommunale ærdelighedsnævne (sådanne findes i praktisk taget alle norske kommuner), fattigvæsenet eller børneværnet om personer, der har gjort sig skyldige i overtrædelser af salgs- og udskænkingsloven (smugling, hjemmebrænding, ulovligt salg o. s. v.), eller er kendt som drikfældige, forsømmelige familieforsørgere eller lignende, og som følgelig skal afskæres fra at gøre indkøb. På grundlag heraf udfærdiger A/S Vinmonopolet fortegnelser over de pågældende til brug for udsalgslokalernes personale. For at lette gennemførelsen er landet inddelt i salgsområder med hver sin salgsby, og de omtalte udenbys boende forbrugere skal da holde sig til den by, hvortil de hører. For disses kunders vedkommende har selskabet nogen mulighed for at slå ned på afspærrede købere (som ganske vist så kan lade andre købe ind for sig), men ellers er den sociale kontrol uden synderlig værdi, da personalet, når der bortses fra småbyerne, ikke sidder inde med tilstrækkelig stort kendskab til befolkningen til at kunne slå ned på de på fortegnelserne opførte. Dette forhold har selskabet; ved mange lejligheder erkendt, men der har i politiske kredse ikke været stemning for at indføre individuel kontrol efter svensk mønster eller anvende indkøbskort efter finsk. Der henvises herom til en af selskabet under 14. november 1946 afgiven redegørelse til socialdepartementet (foreligger i særtryk), hvori det udtales, at den sociale kontrol stort set indskrænker sig til bortvisning af berusede eller særlig fordægtige personer eller ungdommelige elementer. I 1957 skete dette i ialt 25 368 tilfælde. I det samme år indeholdt „spærrelisterne“ tilsammen 7 050 navne (se selskabets årsberetning for 1957).

Sideordnet med den omtalte resolution vedrørende salgskontrollen er der i en anden resolution af samme dato truffet bestemmelser om, hvorledes selskabet skal udøve sin ret til udskænkning af spiritus. De restauratører, i hvis lokaler udskænkningen foregår, er at anse som *bestyrere* af denne og skal nøje overholde de instrukser, som selskabet giver, og herunder påse, at serve-

ringen sker til de af dette fastsatte priser pr. måleenhed. Under hensyn til Göteborgssystemets principper, som også følges i Norge, må restauratørernes vederlag for den med udskænkningen forbundne ulejlighed ikke beregnes procentuelt. De modtager derfor et af selskabet fastsat årligt godtgørelsesbeløb, hvis størrelse ikke er direkte afhængig af omsætningsmængden, men som alligevel har et vist forhold til denne, for så vidt som de større forretninger modtager mere end de mindre (efter omstændighederne kan der være tale om ret betydelige beløb).

A/S Vinmonopolets samlede omsætning androg 464,1 mill. kr. i 1957, fordelt således:

	mill. kr.
Spiritus	364,2
Vine	89,0
Sprit til teknisk og medicinsk brug	10,9
I alt	<u>464,1</u>

hvortil for drikkevarernes vedkommende svarede følgende salgsmængder i afrundede tal (angivet i almindelig salgsstyrke):

<i>Spiritus:</i>	liter
Indenlandske varer	4 998 300
Udenlandske varer:	
originalaftappet	363 800
aftappet i Norge	1 103 400
forskåret	3 123 800
I alt	<u>9 589 300</u>

<i>Vine:</i>	liter
Bordvine	1 637 400
Hede vine	2 345 700
Mousserende	79 300
Norske frugtvine	205 000
I alt	<u>4 267 400</u>

Omsætningstallene for vine indbefatter den lidet omfattende privatimport (formidlet af selskabet), som i det pågældende år omfattede i alt 73 526 liter.

I omsætningsværdien indgik der forbrugs- og omsætningsafgifter til et samlet beløb af 308,2 mill. kr. Da bruttofortjenesten udgjorde 81,9 mill. kr., og der medgik 34,0 mill. kr. til driftsomkostninger og afskrivninger, fremkom der et overskud på 47,9 mill. kr., hvoraf 24,2 mill. kr. anvendtes til indkomstskatter, og staten fik 20 mill. kr.

(med tillæg af 5 000 kr. i form af aktieudbytte). I de nærmest foregående tre regnskabsår indleveredes der til staten henholdsvis 25, 24,5 og 25 mill. kr. Statens udbytte af selskabets virksomhed er således forholdsvis beskedent målt med de store indtægter af den del af alkoholbeskatningen, der berører selskabets arbejdsområde. Regnskabsresultaterne for 1958 afviger i det hele kun lidet fra de i 1957 opnåede.

For i almindelighed at overvåge selskabets virksomhed og særlig påse, at sociale hensyn varetages, skal der i henhold til vinmonopolloven udnævnes et *stedligt styre* på hver af de pladser, hvor selskabet udøver salg eller udskænkning. Det består af 5 medlemmer, hvoraf et medlem, der skal beklæde formandsposten, vælges af selskabets styre, to af kommunestyret og to af fylkesudvalget (svarende til dansk amtsråd). Hvert styre afgiver årligt en udtalelse om salgets omfang og ædruelighedsforholdene (herunder hvorledes den sociale kontrol har virket). Disse udtalelser aftrykkes regelmæssigt som bilag til selskabets årsberetninger.

Før selskabets tid udøvedes salget og udskænkningen af brændevin og andre destillerede drikke af lokale salgsselskaber af Göteborgssystemtypen, som benævntes *brændevinssamlag*, og som arbejdede efter samme retningslinjer som de svenske salgsselskaber. Efter at salgsforbudet for brændevin m. v. var blevet ophævet, fik kommunalbestyrelserne i de byer, hvor der skulle kunne udøves salg (og udskænkning) af disse drikkevarer, frie hænder til at give bevillingen til staten, til selskab, som har eneret til import og engrossalg (d. v. s. A/S Vinmonopolet) eller til de ved lovens ikrafttræden bestående samlag. I årene nærmest efter salgets frigivelse forestod selskabet salget i Oslo, Bergen og Trondheim og enkelte andre byer, medens det i øvrigt udøvedes af lokale brændevinssamlag (der forsynedes af selskabet). Det syntes imidlertid lidet praktisk at opretholde denne dobbelthed, og da det måtte forudsættes, at selskabet frembød samme garanti for, at hensynet til ædrueligheden ville blive behørigt varetaget (jfr. også de omtalte kontrolforskrifter), bestemtes det i 1932 ved en ændring af 1927-loven, at der ikke længere skulle kunne stiftes samlag for salg eller udskænkning af spiritus, vine, frugtvine og mjød, og at de be-

stående skulle afvikles senest den 30. juni 1938. I henhold hertil udløste selskabet da i 1938 samtlige samlag af den angivne type, hvorved hele salgsapparatet simplificeredes.

Salgs- og udskænkingsloven åbner i øvrigt adgang til at overføre den tankegang, som var bestemmende for lovgivningsmagten, da Göteborgssystemet i sin tid fik indpas i Norge, til vin- og ølsalgets område. Indtil den nævnte lovændring var trådt i kraft, kunne kommunalbestyrelserne bestemme, at bevillinger til salg og udskænkning (eller alene det ene eller det andet) af de herhenhørende drikkevarer kunne gives til samlag af den omhandlede art. Som loven nu er formet, kan der kun etableres samlagssalg og samlagsudskænkning af øl, og adgangen hertil er foreløbig ikke blevet benyttet.

Indenfor den politisk set indflydelsesrige norske afholdsbevægelse er ønsket om at nå endnu videre i retning af at undertrykke den privatøkonomiske interesse i tilvirkning og salg af alkoholholdige drikke stadig levende. Den i 1947 nedsatte ædruelighedskommission beskæftigede sig da også (efter særlig opfordring fra socialdepartementets side) med spørgsmålet om, hvorvidt også ølindustrien burde monopoliseres. Efter kommissionsflertallets opfattelse måtte der imidlertid iværksættes en dybtgående undersøgelse af virkningerne heraf i alle henseender, før man kunne tage endelig stilling til tanken, og flertallet var i øvrigt tilbøjeligt til at mene, at det ville være tilstrækkeligt ud fra en social betragtning at etablere et *salgsmonopol*, således at bryggerierne, som da skulle forblive på private hænder, henvises til at levere deres produkter til monoplets udsalgslokaler.

I 1950 overdrog finans- og tulldepartementet det derfor til en komité på 5 medlemmer, af hvilke to repræsenterede bryggerierne, at foretage en undersøgelse som den foreslåede med henblik på en eventuel monopolisering af tilvirkningen (om et orasætningsmonopol tales der ikke i departementets direktiver til komiteen). Komiteen skulle herved også have for øje, om det allerede af rationaliseringshensyn måtte anbefale sig at tage et sådant skridt (enten ved at etablere ren statsdrift eller ved at oprette et af staten kontrolleret monopol-selskab). Komiteen, som antog navnet „Ølmonopolkomiteen“, delte sig i et flertal på

4 medlemmer, der frarådede at indføre et monopol på tilvirkningen af øl, og et mindretal på ét medlem (afholdsbevægelsens talsmand), som i princippet var tilhænger af monopolisering. Mindretallet havde dog intet imod indtil videre at lade bryggerierne bestå som private virksomheder, for så vidt det ved en monopollov pålagdes dem udelukkende at afsætte deres produkter til et med A/S Vinmonopolet sidestillet monopol-selskab. Som forbillede henviste mindretallet til den i Finland gældende ordning (se nedenfor). Flertallets holdning var nærmest dikteret af den betragtning, at det, hvis ædruelighedshensyn skal være afgørende, vil være rigtigere at monopolisere omsætningen (som ædruelighedskommissionen også havde været inde på), da det „er det siste ledd i omsetningskæden som har de største muligheder for å stimulere forbruget og øke faren for sosiale skadevirkninger“, som flertallet udtrykker sig. Det forekommer også flertallet, at ølindustrien er tilstrækkelig rationaliseret fra de private indehaveres side (den omstændighed, at antallet af bedrifter er gået ned fra 44 ved århundredets begyndelse til 25 nu, synes også at tyde på det). Derimod kan der efter flertallets mening nok være grund til at indføre *bevilling stvang* for tilvirkning af øl for derved at „bringe bryggerinæringen under en fastere samfunnsmæssig kontroll“ (det ene af flertallets 4 medlemmer tager dog afstand fra denne tanke). Fremstilling af alt andet øl end alkoholsvagt skulle da fremtidig kun kunne foregå på grundlag af en af staten dertil meddelt bevilling, hvortil der kunne knyttes bestemte krav fra statens side om adgang til at gribe ind i såvel produktionsmæssige som salgsmæssige forhold.

Betænkningen, som blev afgivet i september 1957, har været genstand for overvejelse i Finans- og tulldepartementet, som i en indstilling af 16. oktober 1959 til Stortinget fraråder såvel at monopolisere bryggeridriften som at indføre bevillingstvang. Stortinget tog indstillingen til efterretning, og tanken om at monopolisere på dette område må dermed betragtes som skrinlagt.¹⁾

Også produktionen af råspiritus, der foregår dels på landbrugsbrænderier, dels på sulfitspriftfabrikker, har været i søgelyset.

De første, der oparbejder kartofler og derved har en vis betydning for de distrikter, hvor de er beliggende (fortrinsvis ved Mjøsen), stiller spiritus til rådighed til fremstilling af drikkevarer, medens sulfitspriftfabrikkernes produktion fortrinsvis anvendes til tekniske o. lign. formål. Når det ansås for ønskeligt at få en monopolisering i stand, skyldtes det her alene det forhold, at der produktionsmæssigt ville kunne vindes meget ved at koncentrere landbrugsbrænderiernes drift på et fåtal større enheder, der i teknisk henseende stod over de nuværende brænderier. Efter at en i 1949 nedsat „Brennerikomite“ havde behandlet alle de problemer, der melder sig i denne sammenhæng, enedes man om at søge at træffe en ordning *på frivillig basis*. Det lykkedes i 1957 at bringe en aftale i stand mellem på den ene side Landbrugsdepartementet og A/S Vinmonopolet, på den anden landbrugsbrænderiernes forening, hvorefter produktionen efterhånden skulle samles på 8 brænderier (medens der bestod 21). Disse skal forpligte sig til årligt at levere det kvantum kartoffelsprit, som A/S Vinmonopolet har brug for. I aftalen, der godkendtes af stortinget under 2. juli 1957, indsattes der også nye regler om fastsættelsen af leveringsprisen til A/S Vinmonopolet (der i forhold til brænderierne har et indkøbsmonopol), hvorved brænderierne fik en mere direkte indflydelse på afgørelsen.

Ligesom A/B Vin- & Spritcentralen i Sverige arbejder A/S Vinmonopolet med et overordentlig stort vareudbud, men priserne er på de fleste punkter højere end de i Sverige ansatte, hvilket hovedsagelig skyldes, at beskatningen overstiger den svenske. Særlig bidrager den under den sidste verdenskrig indførte *krisetillægsafgift*, som nu blot betegnes *tillægsafgift*, til at fordyre varerne. Den opkræves som et tillæg til selskabets detailpriser (hvori de øvrige skatteelementer indgår) på 150 pct. for så vidt angår brændevin og dermed sammenhørende drikke, 100 pct. for så vidt angår hede vine og 50 pct. for de øvrige vines vedkommende. De indenlandske sorter brændevin og akvavit er dog væsentlig billigere end de tilsvarende svenske. Den laveste pris er 16 kr. for en helflaske „Dobbeltrenset Brennevin“

¹⁾ En nærmere redegørelse for betænkningens indhold er givet i det danske „Socialt Tidsskrift“ nr. 2-3 i 1958.

og en helflaske „Aquavit Ekstra“, den højeste 21-25 kr. for de øvrige akvavitsorter (et enkelt mærke koster dog 30 kr.). Derimod overstiger prisen for de billigste sorter rød-vine og hvidvine, der ligger ved 6-9 kr. pr. helflaske, de svenske priser for lignende mærker. Det er tanken at forenkles den ret indviklede beskatningsordning, der for så vidt angår spiritus omfatter foruden den nævnte tillægsafgift såvel en produktionsafgift som en omsætningsafgift (hvortil kommer den almindelige omsætningsskat). Selv om staten formentlig vil tilstræbe at opnå det samme provenu, kan omlægningen dog fremkalde mange prisforskydninger.¹⁾

Finsk nioiopolordiiing.

Selv om den foran omtalte folkeafstemning, der fandt sted i 1931, havde vist flertal mod en fortsættelse af den under den første verdenskrig indledede forbudspolitik, anså regeringen, der skulle tage stilling til, hvorledes tilvirkning, import og salg af alkoholholdige drikke skulle foregå, det for udelukket på ny at åbne adgang for private til at udøve sådan erhvervsvirksomhed. Det ville være i strid med Göteborgssystemets tankegang, som havde et stærkt greb i befolkningen, og i særlig grad vække anstød hos den i politisk henseende stadig ret indflydelsesrige affoldsbevægelse. Da staten i forbudstiden selv havde varetaget fremkaffelsen og leveringen af spiritus og eventuelle ander former for alkohol til tekniske, medicinske o. lign. formål, måtte det forekomme mest nærliggende at føre denne monopolordning videre og lægge samtlige alkoholholdige drikke ind under den. Herved var regeringen i og for sig ikke bundet af hensyn til bestående virksomheder, idet forbudsloven havde bragt alt, hvad der havde med alkoholproduktion og alkoholhandel at gøre, til ophør uden at tillægge de deraf ramte erstatning, men det måtte dog anses for rimeligt at give tilbageværende producenter en mulighed for at genoptage fremstillingen af den ene eller

anden varesort. Også praktiske hensyn talte for at gøre det, da monopoliet ikke med kort varsel kunne tilvejebringe nye anlæg. Det havde særlig stor betydning på ølindustriens område, idet bryggerierne, der i forbudstiden havde tilvirket de alkoholsvage øl-sorter, som loven gav adgang til at sælge, stod rustet til at påbegynde fremstilling af almindelige øl-sorter. Det bestemtes derfor, at det nye alkoholmonopol skulle have adgang til at slutte leveringskontrakter med private foretagender. I øvrigt tilkom det i henhold til „lag om alkoholdrycker“ af 9. februar 1932 udelukkende monopoliet at tilvirke, importere og forhandle alle alkoholholdige drikke (loven bruger udtrykket „ämnen“), som indeholder mere end 2,25 vægtprocent alkohol, og der var således etableret et *fuldstændigt alkoholmonopol*.

Heller ikke i Finland anså man det for hensigtsmæssigt at lade staten direkte forestå en så omfattende erhvervsvirksomhed som den, hvorom der ville blive tale. Det bestemtes derfor i loven, at ledelsen af monopoliet skulle lægges i hænderne på et aktieselskab, der benævntes *Oy Alkoholilike Ab.*, og som på statens vegne skulle virke for at nå de mål, som lovgivningsmagten havde sat sig (det gjaldt om at søge at indskrænke alkoholforbruget, at hindre ulovligt alkoholsalg og at bekæmpe drukkenskab). Selskabet, som udstyredes med stor magt, ledes af et forvaltningsråd, hvis 7 medlemmer (med 3 suppleanter) alle udpeges af staten for 3 år ad gangen, og af en direktion, der består af selskabets administrerende direktør og hans 5 meddirektører samt 2 vicedirektører (samtlige direktører vælges af forvaltningsrådet). I de første år kunne selskabet etablere detailsalg og udskænkning i alle landets byer og på alle handelspladser (köpingar“) efter eget skøn, idet kommunalbestyrelserne dog skulle høres om salgslokalernes og udskænkningstedernes antal og placering. Siden 1935 har selskabet i henhold til en da gennemført ændring haft skyldighed at indanke sine beslutninger for socialministeriet, hvis det ikke handlede i

¹⁾ Forarbejderne til en omlægning af denne del af alkoholkommissionen tilendbragtes i 1959, og i henhold til en stortingsbeslutning af 14. december 1959 opkræves der fra 1. februar 1960 en omsætningsafgift af brændevin og vin til afløsning af omsætningsafgift og tillægsafgift. Den nye afgift svares ligesom den danske omsætningsafgift med nærmere fastsatte procentdele af salgsprisen *afgiftsbeløbet indbefattet* (eksempelvis 64 pct. for de almindelige brændevins og akvavitsorters vedkommende).

overensstemmelse med kommunalbestyrelsernes udtalelse (der er således tillagt disse en art suspensivt veto). Større praktisk betydning har den således gennemførte skærpelse af alkoholoven imidlertid ikke haft, idet forvaltningsrådet, der skal træffe beslutningerne, åbenbart har bestræbt sig for længst muligt at handle i forståelse med kommunerne. Af en i 1955 foretagen opgørelse (offentliggjort samme år i det af selskabet udgivne tidsskrift „Alkoholpolitik“) fremgår det, at socialministeriet i de da forløbne 20 år kun en enkelt gang har måttet tage stilling til et forslag om at åbne et udsalgslokale, som ikke havde vundet vedkommende kommunalbestyrelses bifald, medens det i 19 tilfælde har måttet behandle divergenser om, hvorvidt udskænkning skulle kunne udøves (her drejer det sig om et mere ømtåleligt anliggende). Socialministeriet er forøvrigt repræsenteret ved såvel forvaltningsrådets som direktionens møder.

Medens butikssalg ikke må forekomme i landkommunerne, åbner loven adgang for selskabet til her at drive udskænkning dels på restauranter af første klasse i „stora bostättningscentra“, hvis vedkommende kommunalbestyrelse giver sit samtykke dertil med to tredjedeles majoritet, dels i turisthoteller af en vis betydning. For de sidstes vedkommende skal kommunalbestyrelsen blot have lejlighed til at udtale sig. Såvel i det første som i det andet tilfælde gives bevillingerne af lensstyrelsen. Yderligere kan regeringen („statsrådet“) meddele selskabet tilladelse til at drive udskænkning af vine og øl i jernbanernes restaurantsvogne samt på passagerfartøjer, der går i indenlandsk trafik (ved trafik på udlandet gives der fuldstændige rettigheder).

Når der i det hele ikke har været mange uoverensstemmelser mellem forvaltningsrådet på den ene side og bykommunalbestyrelserne på den anden, skyldes det utvivlsomt for en stor del, at det står kommunalbestyrelserne klart, at det må befrygtes, at ulovlig tilvirkning (overvejende hjemmebrænding) og ulovlig handel vil brede sig, hvis det gøres for besværligt for befolkningen at forskaffe sig alkoholholdige drikke i alkoholmonopolets salgs- og udskækningslokaler. Samtlige Finlands byer har derfor butikssalg, og det samme gælder nu alle landets „köpingar“. Antallet af salgs-

lokaler udgjorde i alt 105 pr. 1. januar 1959, hvoraf de 93 førte alle slags alkoholdrikke, medens der i de resterende solgtes enten vine og øl (4) eller alene øl (8). Kun Helsingfors, Åbo, Björneborg, Tammerfors, Lahtis, Kotka, Kuopio, Jyväskylä, Uleåborg og Rovaniemi havde mere end et enkelt udsalgslokale (i Helsingfors fandtes der 25). Udskænkning udøvedes i så godt som alle byer og „köpingar“ og i enkelte landkommuner på tilsammen 520 restauranter, hvoraf 88 betegnedes som „klubrestauranter“, fordelt på følgende måde:

	I alt	Heraf med fuldstændige rettigheder
Byer	402	248
„Köpingar“.	96	60
Landkommuner	22	15
Tilsammen	520	323

Det tilkommer i princippet alene selskabet at drive udskækningsvirksomhed, men det har adgang til at overlade udskækningsret til „enskild person, bolag och andelslag“ på nærmere fastsatte vilkår. Dette er sket for samtlige rettigheders vedkommende. Der arbejdes herved med en ret kompliceret inddeling af restaurantbedrifterne efter deres standard, karakter, beliggenhed m. v. Rettighed til at udskænke samtlige arter af alkoholholdige drikke tildeles kun de som A-restauranter betegnede, der er opført ovenfor i tabellens anden kolonne (indenfor disses rammer karakteriseredes i alt 16 som „Elite-restauranter“). I B-klassen, der falder i to afdelinger, kan der alene serveres øl og sådanne andre alkoholdrikke, der højst indeholder henholdsvis 25 og 17 vægtprocent alkohol (det sidste i B₂-klassen), og i C-klassen må der alene udskænkes øl.

Skønt det finske alkoholforbrug som helhed er ret beskedent målt med Danmarks, Norges og Sveriges, har selskabet haft en vanskelig opgave, fordi store dele af den mandlige befolkning har tilbøjelighed til, når lejlighed til at nyde alkoholholdige drikke byder sig, at tage så rigeligt til sig, at resultatet bliver en rus (mange anser det for formålet med at drikke at nå dette resultat). Landet har derfor et langt større antal drukkenskabstilfælde såvel absolut som relativt end noget af de nævnte lande. Det

antal berusede, der af politiet årligt bliver „omhändertagna för fylleri“ (hvilket ikke er det samme som straffede, idet finsk lovgivning alene straffer, hvor den drukne har udvist „störande eller förargelseväckande uppträdande“), bevæger sig på et så højt niveau som 125 000-130 000 (i de første **efterkrigsår** lå tallet oppe på ca. 146 000 (i gennemsnit). I kraft af sit sociale formål har selskabet til stadighed søgt at finde midler til at bekæmpe den omtalte tilbøjelighed og har herved eksperimenteret med prisforhøjelser, indkøbskontrol og foranstaltninger, der sigter på at gøre det mere tillokende at købe svagere alkoholdrikke end **stærkere**. Det har vel ingenlunde været forgæves, men det har dog ikke ført til en dyberegående ændring af befolkningens alkoholvaner.

På det prispolitiske område er selskabet helt suverænt, og ved af og til at forhøje priserne på visse alkoholdrikke og nedsætte dem på andre har det opnået at øve en ikke helt ringe forbrugsregulerende indflydelse. Ved siden heraf har det søgt at udskille de umådeholdne forbrugere ved at praktisere en art modificeret „Brattsystem“. Baggrunden herfor var den forringelse af ædrueligheden, som indtrådte i krigsårene (skønt **det** samlede udbud af alkoholdrikke drikke formindskedes som følge af råstofmangel), og som man til en begyndelse søgte at imødegå ved midlertidig at indstille eller stærkt **indskrænke** butikssalget og ligeledes at forbyde eller begrænse udskænkningsevne. De herved indvundne erfaringer var ikke særlig tilfredsstillende, og i 1943 gik man derfor over til at udstede indkøbskort, som kun pålidelige forbrugere kunne erhverve mod betaling af et gebyr, og som skulle præsenteres og stemples (dato og kvantum.) ved indkøb i butikkerne. Selskabet støttede sig herved på § 34 i alkoholloven, som hjemlede butiksførstanderne ret til under visse betingelser at nægte at sælge til sådanne forbrugere, der havde gjort sig skyldige i alkoholmisbrug under den ene eller den anden form. Selskabet gjorde nu gældende, at det for at kunne anvende denne bestemmelse på fyldestgørende måde måtte registrere kunderne og arbejde med kartotek, som optog oplysninger fra politi og ædruelighedsnavn m. fl. På dette grundlag iværk-

sattes der i 1943 indkøbskontrol foreløbig alene i Helsingfors med nogle nabokommuner, Åbo og Nådendal samt Tammerfors. Efterhånden indførtes systemet i de øvrige byer.

Heller ikke denne foranstaltning svarede helt til de forventninger, der knyttedes til den. Navnlig bibragte det selskabet en skuffelse, at befolkningen som helhed viste den ringe forståelse og interesse, skønt den omstændighed, at det viste sig nødvendigt at udfærdige ikke færre end ca. 40 000 individuelle salgsforbud om året, dog udgjorde et ret slående bevis for berettigelsen af det skete. Efter nogle års forløb gik man da over til at betjene sig af mere positive midler. Det pålagdes nu selskabets (og kommunernes) kontrollanter at udvise større lemfældighed, således at afspærring kun fandt sted i de grovere tilfælde. I stedet for skulle man ved at vejlede, råde og støtte de drikfældige søge at føre dem tilbage til en menneskeverdige tilværelse. Som følge heraf sank antallet af udstedte salgsforbud til ca. 16 000 om året (f. eks. i årene 1950, 1951 og 1952). Efterhånden mildnedes også kontrollen, og den omfatter nu alene køb af „spritdrycker“ og stærke (hede) vine. Disse sidste var i perioden 1952-58 uden for kontrollen ligesom lette vine og øl, men det viste sig, at de i stort omfang indkøbtes af de afspærrede for at tjene som surrogat for brændevin og andre destillerede drikke. For så vidt angår et fåtal forholdsvis alkoholstærke og forholdsvis prisbillige sorter hede vine, som i så henseende frembyder størst fare, er indkøbskontrollen da blevet genindført. Det drejede sig i foråret 1959 kun om udenlandske vine af sekundær betydning (Malaga, Muscat, Marsala o. lign.) samt om nogle finske frugtvine, idet alt, hvad der indgår under betegnelserne Portvin, Madeira og Sherry, fremdeles kan købes uden forevisning af indkøbskort. Yderligere foreslog en af selskabet i 1954 nedsat „komité för kundkontrollen“ i sin i 1957 afgivne betænkning, at af stemplingsproceduren skulle afskaffes for så vidt angik de forbrugere, til hvis ædruelighed der intet er at bemærke, således at der for disses vedkommende ikke længere skulle påføres indkøbsbeviserne notering om, hvor store kvantiteter der indkøbtes. Selskabet tiltrådte forslaget, der førtes ud i livet i

oktober 1957 (på det tidspunkt var der ca. 700 000 indkøbsbeviser i kraft). Når indkøbskort udfærdiges, afgives der anmeldelse derom til selskabets *centralregister* i Helsingfors, som i foråret 1959 omfattede navnene på alle, der i et af årene 1955-58 havde løst indkøbskort og betalt gebyr (i alt ca. 900 000). Her kan det umiddelbart ses, om der foreligger noget, som udelukker fra indkøbsret, og om den pågældende muligvis allerede er i besiddelse af kort. Er han det, vil der som oftest være tale om en flytning, og han skal da blot overføres til en anden butik. Som indkøbskontrollen nu er udformet, er den lidet generende for de indkøbsberettigede, der i mange tilfælde slet ikke skal legitimere sig (ved indkøb af bordvine m. v., se ovenfor), og i øvrigt blot fremviser det med fotografi forsynede kort. Ekspeditionen går derfor i det hele let og hurtigt fra hånden. Kortindehaveren må dog drage omsorg for, at det omtalte gebyr, der har form af en stempelafgift, og som skal erlægges årligt, er betalt.

Forbrugere, der er bosat uden for de pladser, hvor selskabet driver udsalg, kan, som det er tilfældet i Sverige og Norge, afgive bestilling på drikkevarer (sendes mod en vis godtgørelse pr. flaske til køberens nærmeste jernbanestation). Der leveres imidlertid højst 2 liter „spritdrycker“ og 5 liter vine (heraf højst 4 liter stærke vine) ad gangen.

I Finland har *alkoholreklamering* lige så lidt som i Sverige og Norge været velset, men alkoholoven indeholder dog intet direkte forbud mod sådan reklamering (som den islandske alkohollov gør, se nedenfor), og den stiller heller intet krav til monopolselskabet om at kontrollere reklamens ytringsformer for at hindre, at den virker nedbrydende på ædrueligheden. Oy Alkoholiliike Ab har imidlertid anset det for at være i pagt med lovgivningsmagts ønsker at søge så langt som muligt at holde den forbrugsstimulerende indflydelse, som udgår fra alkoholreklameringen, inden for passende grænser. Med henblik herpå har selskabet ad forhandlingens vej fået de interesserede udenlandske producenter og forhandlere (for de indenlandskes vedkommende har selskabet umiddelbart bestemmelsesretten) til at acceptere en af selskabet udarbejdet kodex, som tilsigter at skabe garantier for, at reklamen udføres på sømmelig vis.

Selskabet har i øvrigt indlagt sig stor fortjeneste ved på mangfoldige måder at arbejde for at højne befolkningens ansvarsbevidsthed i forhold til brugen af alkoholholdige drikke og derved hidføre en forbedring af ædruelighedstilstanden. Selv om det også er såvel det svenske som det norske monopolselskab magtpåliggende at medvirke til at hindre alkoholmisbrug ved at holde kundekredsen under en vis kontrol, har de dog ikke i så høj grad som det finske selskab engageret sig i direkte ædruelighedsfremmende skridt (selvstændigt eller i samarbejde med afholdsbevægelsen eller faglige, kulturelle og andre organisationer). Der er særlig grund til at fremhæve det bidrag til *alkoholforskningens fremme*, som selskabet har ydet ved i 1950 at oprette „Stiftelsen för Alkoholforskning“. For midler, der stilles til rådighed af monopolet, skal stiftelsen på videnskabeligt grundlag belyse alle alkoholspørgsmålets sider. Stiftelsen ledes af en bestyrelse på 7 medlemmer, hvoraf socialministeriet og undervisningsministeriet udser hver 1 og de resterende 5 vælges af selskabet (heraf skal de to være videnskabsmænd). Som resultat af stiftelsens arbejde foreligger der allerede en række betydningsfulde skrifter, der behandler bl. a. medicinske og sociologiske emner. I 1955 tog stiftelsen initiativet til grundlæggelsen af et institut til alkoholistforskningens fremme, der ligeledes skal arbejde under videnskabelige former, og som fik navnet „*A.-klinikstiftelsen*“. Forslaget støttedes foruden af Oy Alkoholiliike Ab af landets førende lægeorganisationer og „Finlands Nykterhetsorganisationers Förbund“, og der stilles betydelige forventninger til instituttets virksomhed.

Set fra forbrugernes standpunkt adskiller monopolordningen sig rent udvendigt ikke væsentligt fra den i Sverige og Norge rådende, selv om i Finland samtlige sorter øl skal købes hos monopolselskabet. For dette punkts vedkommende har man imidlertid ordnet sig således, at øllet efter bestilling i et af udsalgslokalerne kan bringes direkte fra bryggeriet til køberens bopæl. Også det finske monopol holder i det hele ret høje priser på alkoholholdige drikke, men her er alkoholpolitiske synspunkter i første række prisbestemmende, selv om hensynet til statsfinanserne også spiller en rolle. Pris-

Staten oppebåret i mill. F. M.

	1951	1954	1957	1958
Afgift af spiritus	140,2	143,7	129,6	129,9
Afgift af frugtvine og bærvinne	2,0	8,3	7,2	3,7
Tilvirkningsskat af øl (skattekl. III)	699,8	672,4	735,5	709,9
Kontrolafgifter ved alkoholtilvirkningen	7,9	12,4	19,1	18,3
Toldindtægter m. v.	551,7	608,7	865,3	750,1
Omsætningsafgifter	27,2	49,1	52,9	51,0
Indkomst- og formueskatter m. v.	6 074,9	6 061,3	9 700,3	8 697,5
Stempelafgift af indkøbsbeviser	89,6	86,3	83,3	106,0
Monopolgevinst	6 002,5	9 761,2	12 815,6	12 823,0
Dividende	4,2	4,2	67,2	67,2
Tilsammen	13 600,0	17 407,6	24 476,0	23 356,6

ansættelserne benyttes som et instrument til at holde forbruget nede for visse varesorters vedkommende og fremme det for andres. Ved den sidst foretagne almindelige revision af detailpriserne, som fandt sted i juli 1957, synes dog finansielle hensyn at have været afgørende. I modsætning til, hvad der er tilfaldet i Danmark, Norge og Sverige, har beskattningen kun for en ringe dels vedkommende skikkelse af forbrugs- og omsætningsafgifter. Hovedvægten lægges her på monopolets mulighed for at afpasse sine priser og dermed sin fortjeneste efter statskassens tarv. Der opkræves stadig forbrugs- og omsætningsafgifter i henhold til de derom givne love (om afgift af henholdsvis spiritus, frugt- og bærvinne og øl), men satserne har ikke fulgt den almindelige prisstigning (eller udtrykt på anden måde forringelsen af pengeværdien) og har, når øl af skatteklasse III undtages, overhovedet ikke været underkastet revision i en lang årrække. De beløb, som indkommer ad denne vej, er da i det hele ubetydelige ved siden af, hvad monopolet afkaster, som det ses af ovenstående oversigt over, hvad Oy Alkoholiliiike Ab i alt har tilført statskassen i årene 1951, 1954, 1957 og 1958 (tallene afspejler den stedfundne inflation).

I løbet af den 6-årige periode, som tabellen omspænder, har skatteindtægterne således, når der bortses fra de toldbeløb, som selskabet har udredet, ligget på omtrent det samme niveau, medens monopolgevinsten er blevet mere end fordoblet. Under forarbejderne til den endnu ikke gennemførte

revision af 1932-loven har der da også været stillet forslag om, at staten skulle gå helt bort fra at opkræve særlige alkoholskatter som led af forbrugsbeskattningen. Når den udbetalte dividende, som i medfør af alkoholoven må udgøre maksimalt 7 pct., er steget stærkt fra 1954 til 1957, skyldes det, at selskabets aktiekapital, der på nær nogle få aktier er på statens hænder, udvidedes i 1955 efter forvaltningsrådets bestemmelse fra 60 til 960 F.M. (der var tale om en overførsel af reservefondsmidler).

Fra „Statens Alkoholrørelse“, der i forbudstiden havde dækket det tekniske og medicinske alkoholforbrug, arvede monopol-selskabet en sprit- og gærfabrik i Rajamäki og en sulfitspritfabrik i Tainionkoski (samt et hovedkontor i Helsingfors). Da disse anlægs kapacitet var altfor ringe, måtte selskabet i sin første levetid slutte leveringsaftaler med private brænderier (kartoffelsprit) og sulfitspritfabrikker (og desuden importere sprit (hovedsagelig fra Estland). Det varede dog ikke længe, før landet blev selvforsynende på dette område, og før selskabet kunne gøre sig uafhængigt af de gamle brænderier. Selskabet anlagde i Koskenkorva et brænderi til fremstilling af kartoffelsprit og udvidede efterhånden fabrikkerne i Rajamäki, hvortil også rektifikationsvirksomheden blev henlagt. Tilberedning, behandling og aftapning foregår dels i Rajamäki, dels i selskabets i årene nærmest før krigen opførte hovedkontor og centrallager i Helsingfors, som fremtræder som et imponerende bygnings-

værk. Ved siden heraf modtager selskabet regelmæssigt leverancer fra private foretagender, hvoraf sulfitspriftfabrikkerne og bryggerierne kommer i første række. I 1957 arbejdede således 12 sulfitspriftfabrikker, 18 bryggerier og 7 frugtvin- og likørfabrikker for selskabet. Ølforbruget spiller ikke større rolle indenfor det samlede alkoholforbrugs rammer, og der fremstilles nu foruden alkoholsvagt øl, der efterspørges i ret stort omfang (ca. 70 pct. af bryggeriernes hele produktion hører herhen), kun øl af skatteklasse III, d. v. s. øl, der indeholder 3,2-4,5 vægtprocent alkohol. I 1957 er der også kommet *forter* i handelen (for denne ølsort må alkoholstyrken gå op til 6,0 vægtprocent).

Af efterfølgende tabel ses det, hvorledes værdien af selskabets samlede omsætning (angivet i millioner F. M.) i 1958 fordelte sig på de enkelte varegrupper:

	Beløb	I procent af total-omsætningen
„Spritdrycker" og vine...	24 525,1	76,8
Øl	5 757,2	18,0
Råspiritus og ren sprit	844,4	2,7
Denatureret sprit	190,6	0,6
Gær	472,4	1,5
Eddike	77,1	0,2
Emballage, tryksager m. v.	60,5	0,2
Tilsammen...	31927,3	100,0

Selskabet, som i 1958 beskæftigede i alt 1 329 mænd og 695 kvinder, sidder inde med aktiemajoriteten i *Oy Yhtyneet Ravintolat Ab*, der udgør et sidestykke til de svenske restaurantselskaber, og som landet over driver i alt 10 restauranter af folkerestauranttypen (med fuldstændige udskænkningstilhøjeder). Når selskabet ikke er gået videre, skyldes det hovedsagelig, at den meget udbredte kooperative bevægelse har været særdeles virksom på dette område. I næsten alle landets byer og „köpingar" har de lokale brugsforeninger („konsumtionsandelslag") indrettet folkerestauranter med fuldstændige udskænkningstilhøjeder, som drives efter princippet „disinterested management" (restauranten skal ledes i social ånd uden hensyntagen til, hvad alkoholudskænkningen indbringer). Således har „Helsingin Osuuskauppa" (HOK) 7 restauranter i store og velindrettede lokaler

med en betydelig serveringskapacitet. I alt rådede brugsforeningerne i 1957 over 88 restauranter, hvoraf 66 hørte til A-klassen (se foran).

Hvor udskænkningen forestås af private restauratører (i 1957 i alt 363 af de foran nævnte 521 udskænkningsteder), skal restauratøren i henhold til overladelseskontrakten indkøbe samtlige alkoholdrikke hos selskabet til detailpris („uminuteringspris") og sælge dem til de af forvaltningsrådet fastsatte priser, der er beregnet således, at de levner ham en „skålig ersättning för utskænkningen". Herved toges der tidligere hensyn til, hvor stor en procentdel omsætning af mad udgjorde af restaurantens samlede omsætning af mad og alkoholholdige drikke. Hvis denne procentdel var forholdsvis lille, formindskedes udskænkningsgodtgørelsen. Uanset, at det egentlig strider imod det ovenfor nævnte princip, fastsættes godtgørelsen nu som en procentandel af de beløb, som restauratøren har anvendt til indkøb til forretningens brug af alkoholholdige drikke. Den varierer efter restaurantens klasse og varernes art, således at procentsatserne er lavere for „spritdrycker" og for stærkt øl end for hede vine og igen lavere for disse sidste drikkevarer end for lette vine. Selskabet holder dog øje med, at der er et rimeligt forhold mellem restaurantens madomsætning og dens alkoholomsætning. Der er imidlertid i det hele tale om ret beskedne beløb målt med, hvad der i lande med fri restaurantdrift anses for normal avance. Kun for indehavere af luksushoteller og de til prisklasse I hørende virksomheder når tillægsbeløbet for „spritdrycker" op på henholdsvis 40 og 36 pct. Ellers udgør det højst 32 (prisklasse II) og lavest 20 pct. (prisklasse IV). Disse satser forudsætter dog, at serveringspersonalet lønnes af gæsterne (drikkepengesystemet). Ellers er de højere.

Under det foran omtalte kommissionsarbejde, som havde til formål at skabe betingelser for at forny alkoholloven af 1932, og som nu føres videre af den i 1958 udnævnte komité af sagkyndige, fremsattes der forslag (af „alkohollagstiftningskomitéen") om at stille tilvirkning, import og salg af øl helt uden for monopolordningen. Selv om dette fremkaldte protester fra afholdsbevægelsens side, synes der at være en

vis stemning (særlig inden for Oy Alkoholilike Ab) for at lempe alkohollovens forskrifter vedrørende øllet. Hvis øllet bliver mere lettilgængeligt for forbrugerne, skulle der være større udsigt til at trænge det store forbrug af brændevin m. v. tilbage (jfr. den i Sverige på linie hermed førte politik). Øllet er ganske vist frit tilgængeligt i alle selskabets butikker (der skal ikke forevises indkøbskort), men det kan være ret besværligt for køberne at skulle transportere flaskerne hjem. Det slipper man for, hvis man gennem selskabet bestiller en kasse med 24 flasker, idet øllet i så fald leveres direkte fra bryggeriet på købers bopæl.

Hvad der er sagt om det norske og det svenske monopols vareudbud, har i det væsentlige også gyldighed for det finske monopolselskab, hvis prislister på samme måde udviser et righoldigt udvalg af typer og mærker på vin- og spirituosa-handelens felter. Som helhed ligger navnlig vinpriserne noget højere end de svenske og norske.

Islandsk monopolordning.

Også det islandske monopol, hvis historie går tilbage til 1921, da den ved århundredskiftet indledede forbudspolitik måtte opgives, er et fuldstændigt alkoholmonopol, for så vidt som alle de alkoholdrikke, der i medfør af islandsk alkohollovgivning må sælges i landet, omfattes af monopolordningen, der tillige har gyldighed på det tekniske og medicinske alkoholforbrugs område. Monopolet er imidlertid ikke fuldstændigt i relation til, hvad der normalt indgår under begrebet alkoholdrikke, idet den islandske alkohollov i modstrid med den så godt som overalt fulgte grundsætning, at retten til at sælge en stærkere alkoholdrik i sig selv indbefatter retten til at sælge en svagere, forbyder tilvirkning, import og salg af alle andre ølsorter end alkoholsvage (grænsen drages ved 2,25 vol.pct. alkohol). Da der heller ikke må finde tilvirkning sted af andre alkoholdrikke, må landet forsynes udelukkende ved import, og monoopolet, der er et rent statsmonopol, og hvis navn som foran nævnt er „Afengisverzlun Ríkisins“, fremtræder da som et import- og handelsmonopol.

Svarende til svensk, norsk og finsk alkohollovgivnings grundlæggende bestemmel-

ser om, at salgsvirksomheden skal tilrettelægges på en sådan måde, at der i så ringe grad som muligt sker skade derved, udtales det indledningsvis i den islandske alkohollov af 12. april 1954 (afløste alkoholloven af 9. januar 1935), at det er lovens formål at modarbejde alkoholmisbrug og de ulykkelige følger deraf. Loven er da også i det hele opbygget som en ædruelighedslov. Alene regeringen har ret til at indføre alkoholdrikke og alkohol til andet brug, og det er monoopolets opgave at behandle og sælge varerne overensstemmende med lovens bestemmelser og regeringens direktiver.

Monopolets hovedsæde er i Reykjavik, hvor det tilbereder (af importeret spiritus) islandske brændevins- og akvavitmærker og eventuelt andre sorter spirituosa, udøver detailsalg af spiritus og vine og leverer varer til de udskænkingsberettigede restauratører. Det kan i øvrigt kun drive salgsvirksomhed i købstæderne og kun, hvor den stedlige befolkning ved en folkeafstemning har givet sit samtykke dertil. Hvad enten en sådan afstemning giver et positivt eller et negativt resultat, skal der forløbe 2 år, inden der kan afholdes en ny. Udskænkning kan foregå, hvor der finder detailsalg sted, og uden for købstæderne i restauranter, der fortrinsvis søges af turister (tilladelse hertil gives af justitsministeren, som dog skal indhente erklæring fra vedkommende sysselråds side). I den første tid, efter at 1954-loven var trådt i kraft, havde monoopolet i henhold hertil kun adgang til at oprette udsalg i Reykjavik og desuden købstæderne Siglufjord og Seydisfjord, idet de udsalg, som monoopolet under den foregående lovs gyldighed havde haft i Akureyri, Isafjord og Vestmannaøerne alle var blevet nedlagt som følge af lokale afstemninger, der viste flertal mod salgsvirksomhed. Senere er udsalgene i Akureyri og Isafjord blevet genoprettet i henhold til nye afstemninger, der gav det modsatte resultat (et i 1955 foranstaltet forsøg på at skabe tilslutning til genåbning af udsalget i Vestmannaøerne mislykkedes).

Over for udskænkningen indtager den nye lov en mere liberal holdning, end den gamle gjorde. I henhold til denne havde justitsministeren alene mulighed for at tillægge hotel BORG i Reykjavik udskænkingsret (inden for ret snævre grænser). De

ulemper for befolkningen, som fulgte heraf, afbødedes dog noget ved, at politimestrene havde ret til at tillade udskænkning lejlighedsvis i foreningslokaler o. lign. og i ret stor udstrækning gav sådanne lejligheds-tilladelser. Nu kan ministeren under nærmere angivne betingelser, hvoraf den vigtigste går ud på, at de restauranter, der skal kunne komme i betragtning, er at henregne til „1. klassen i henseende til lokale, varer og betjening“, meddele udskænkningstilbevilgninger indenfor de ovenfor angivne rammer. Foreløbig synes det ikke at have været aktuelt uden for Reykjavik, idet i alt kun 6 restauranter (hvoriblandt den til hotel PORG hørende) i Reykjavik sidder inde med udskænkningstilbevilgning. Det er imidlertid muligt, at der andetsteds fra har foreligget ansøgninger, som ministeren har afslået. I et af justitsministerens udfærdigede regler gives der nærmere forskrifter om udskænkningstid, beregningen af restauratørens avance (indkøb sker til de almindelige detailpriser uden rabat) samt formerne for politiets tilsyn. Den ovenfor omtalte beføjelse for politimestrene til at tillade udskænkning lejlighedsvis genfindes i 1955-loven, men anvendelsesmulighederne er blevet begrænset ret stærkt.

For Islands vedkommende kan der ikke tales om en alkoholbeskatning i ordets egentlige forstand, idet kun de i landet fremstillede alkoholsvage ølsorter er genstand for forbrugsbeskatning. Ved import af alkoholholdige drikke erlægges monopoleet told og efter omstændighederne andre afgifter (siden maj 1958 opkræves der således en valutaafgift af ekstraordinær karakter). Der findes for tiden kun et enkelt bryggeri, hvis hele produktion i 1957 androg ca. 14 858 hl, hvoraf 87 hl stærkere indbrygget eksportøl til salg udelukkende til de i Keflavik stationerede amerikanske tropper. Som indtægt for forbrugsbeskatningen af det angivne kvantum oppebar staten ca. 2 833 606 kr.

I øvrigt er det regeringens sag ved fastsættelsen af den fortjeneste, som monopoleet må beregne sig, at skaffe staten indtægt i form af udbytte af monopolets virksomhed. I monopolets hele levetid har det været staten magtpåliggende at sikre sig, at monopoleet arbejdede med en god fortjeneste, og det er da også blevet en af statens vigtigste

indtægtskilder udenfor den direkte beskatning. I årene 1956 og 1957 har staten oppebåret henholdsvis 79,7 og 104,7 mill. isl. kr., hvilket svarer til ca. en ottendedel af den samlede statsindtægt. Målt med indbyggerantallet har alkoholforbruget, som praktisk taget er identisk med spiritusforbruget, eftersom forbruget af vine er ret ubetydeligt, været nogenlunde konstant i efterkrigsårene (i 1957 og 1958 har det ganske vist ligget væsentlig over gennemsnittet af de nærmest foregående års). Når indtægten alligevel har været stærkt stigende (den er mere end fordoblet siden de første efterkrigsår), skyldes det de gentagne prisforhøjelser, som åbenbart går videre end betinget af dels prisstigning i produktionslandene, dels den rådende inflation. Blot i løbet af det sidste par år er priserne, der i forvejen lå væsentlig højere end i de andre nordiske lande, steget med gennemgående 25-35 pct., og der noteredes i efteråret 1958 følgende priser pr. helflaske for en række typiske varers vedkommende:

	Isl k
Akvavit af islandsk fremstilling	130
Akvavit, Aalborg Taffel	135
Cognac	300-330
Spansk Brandy	180-205
Whisky	230
Sherry og andre hede vine	70-100
Bordvine, franske	70-77
— , spanske	45

Det er svært at bedømme, hvad disse priser betyder i forhold til befolkningens levevilkår. Når det tages i betragtning, at lønnings- og prisniveauet som helhed ligger meget højt, føles de næppe så trykkende, som man, hvis man omregner efter de officielle kurser (i danske penge har 1 islandsk krone en værdi af ca. 42 øre), ville tro, at de måtte gøre. Det nævnte forhold bevirker, at en omregning på grundlag af de officielle valutakurser i denne sammenhæng giver et misvisende billede.

Da den ovenfor nævnte ekstraordinære valutaafgift udgør ikke mindre end 55 pct. af indførselsværdien (betales ved køb af fremmed valuta), må det forventes, at priserne før eller senere vil undergå en ny forhøjelse.

Monopolets omsætning af spiritus og vine i 1956 og 1957 fordelte sig på følgende måde på de enkelte varegrupper:

<i>Liter almindelig salgsstyrke:</i>	1956	1957
Brændevin og akvavit	277 100	373 300
Andre sorter spirituosa	246 100	234 700
Hede vine	80 300	81 600
Bordvine	49 000	54 400
<i>Samlet forbrug i liter ren alkohol:</i>	1956	1957
Spiritus og vine i alt	206 600	274 900
do. pr. indbygger	1,30	1,70

Det vareudvalg, som monopolet byder forbrugerne, er i det hele ret begrænset og tåler ikke sammenligning med, hvad monopolselskaberne i Sverige, Norge og Finland arbejder med. Til monopolets forretningsområde hører for øvrigt også salg af hårvand, parfume o. lign. toiletartikler samt pressegær. Monopolet har eneret til salg af disse varer og tilbereder selv en del af dem (gær kommer dog ude fra, da der ikke kan drives spiritusfabrikation i landet). De må lige så lidt som monopolets hovedartikler sælges på anden måde end mod *kontant betaling* (heller ikke drikkevarerne til restauratørerne).

Selv om den i 1933 foranstaltede folkeafstemning om, hvorvidt der fremdeles skulle råde import- og udsalgsforbud for brændevin og dermed sammenhørende drikke (vinforbudet hævedes i 1922), viste et flertal imod forbudslovgivningen, nærede lovgiv-

ningsmagten betænkeligheder ved at gå helt bort fra forbudstanken, der stadig fandt anvendelse for tilvirkningens, ølsalgets og delvis udskænkningens vedkommende (se foran). I tråd hermed anså man det også for rigtigst helt at forbyde al reklamering for alkoholholdige drikke. Det skete ved 1935-loven, ved hvilken afstemningsresultatet førtes ud i livet, og også den nugældende lov indeholder, skønt den er knapt så restriktivt præget, et kategorisk forbud imod reklamering for spirituosa eller vine.

Til arbejdet for at befæste og fremme ædrueligheden, som lovgivningsmagten at dømme efter affattelsen af de to love tillægger stor betydning (staten ansætter en ædruelighedskonsulent med hele landet som virkefelt og udnævner et ædruelighedsråd, der er at betragte som centralorgan for de kommunale ædruelighedsnævn), har staten i 1958 bevilget et beløb af 610 000 kr. Yderligere skal monopolet foreløbig til og med året 1959 afgive nærmere fastsatte beløb til et ved lovens gennemførelse indstiftet fond, som benævnes „varetægtsfondet“. Af dettes midler skal i første række de omkostninger, som alkoholistforsorgen forårsager, dækkes. Disse ydelser er dog ikke af en sådan størrelsesorden, at de nævneværdigt formindsker de overskudsbeløb, som tilflyder statskassen.

Kommissionens sammenfattende bemærkninger til foranstående afhandling.

Da 1934-kommissionen blev nedsat, gav handelsministeriet — som det fremgår af de indledende bemærkninger — udtryk for ønskeligheden af, at kommissionen også beskæftigede sig med spørgsmålet om, hvad der kunne tale for at anvende koncession eller monopol som grundlag for fremstilling, indførsel og salg af stærke drikke. Under henvisning til foranstående af medlem af kommissionen, docent *Sven Røgind* udarbejdede redegørelse skal kommissionen udtale følgende :

Som foran omtalt, var ideen i det svenske Göteborgssystem den, at det må anses for uheldigt i social henseende, at detailhandel med og udskænkning af brændevin og andre destillerede drikke kunne udøves med privatøkonomisk vinding for øje.

I Sverige og de andre nordiske lande, hvor Göteborgssystemet indførtes, sluttede afholdsbevægelsen sig til systemets tilhængere, men stillede tidligt krav om, at lovgivningsmagten gik videre. Det i systemets statutter udtalte princip burde finde anvendelse også for andre alkoholholdige drikkes vedkommende, og systemet burde have gyldighed ikke alene for detailsalget, men i almindelighed for alt salg og tillige for produktion og import.

Dette synspunkt forfægtes fremdeles af afholdsbevægelsen i de pågældende lande, og det har overalt en fremtrædende plads i de respektive arbejdsprogrammer. Af holdsorganisationerne beskæftiger sig således stadig med mulighederne for at trænge den private erhvervsvirksomhed yderligere tilbage. På, foranledning heraf nedsatte regeringerne i Sverige og Norge for nogle år siden kommissioner til undersøgelse af spørgsmålet om, hvorvidt det måtte anses for tilrådeligt og i bekræftende fald praktisk gennemførligt at monopolisere tilvirkningen af samtlige eller visse ølsorter. Flertallet af medlemmerne af den norske komité, der

afgav betænkning i 1957, gik imod denne tanke; den svenske komité, som den 15. december 1959 har afgivet sin betænkning, indtager samme standpunkt.

Den indstilling, som afholdsbevægelsen i Island, Sverige og Norge således har til det her omhandlede spørgsmål, og som den danske afholdsbevægelse i det hele betragter med sympati, synes overvejende at være baseret på erfaringerne fra tiden op imod den første verdenskrig, da alkoholforbruget i alle de nordiske lande lå på et væsentlig højere niveau, end tilfældet er nu, og da ædruelighedsforholdene i det hele var lidet tilfredsstillende. Man henviser fortsat til, at det må forekomme mere betryggende, at den salgsvirksomhed, hvorom der her er tale og som ubestrideligt har sine farlige sider, er på statens eller koncessionerede selskabers hænder. Det påpeges, at de private producenter, importører og forhandlere ved at drive en intensiv propaganda for afsætning af deres varer vil kunne modvirke den politik, som alkohollovgivningen er udtryk for, og det understreges, at statsmonopoler eller monopolselskaber under offentlig kontrol frembyder større garanti end private erhvervsforetagender, når talen er om at sikre, at reklamering for omsætning af stærke drikke sker under korrekte og sømmelige former. Et monopolforetagende vil også have mulighed for at benytte *prisansættelserne* som instrument til henholdsvis at holde igen på afsætningen af visse varer og fremme afsætningen af andre for derved at forskyde forbruget over imod mindre alkoholstærke drikke. Det samme vil dog også kunne opnås ved skattepolitiske foranstaltninger. Endelig henvises der til, at alkoholforskningen, hvor monopolisering har fundet sted, har særlig gunstige arbejdsvilkår, idet man af den indvundne monopolgevinst har kunnet henlægge midler til denne forskning.

Det er efter kommissionens opfattelse et spørgsmål, om der i vore dage er samme anledning til at foretrække monopoliseret drift for næringsfrihed. Som alkohollovgivningen efterhånden er blevet udformet er tilvirkning, salg og udskænkning af alkoholholdige drikke i langt højere grad end før blevet underkastet statsmagtens begrænsende og kontrollerende indflydelse. Statsmagten står da langt bedre rustet til at gribe ind, hvis konkurrencen mellem de private næringsdrivende skulle give sig uheldige udslag. Således vil allerede den omstændighed, at alkoholbeskatningen overalt har været genstand for kraftige forhøjelser, vanskeliggøre det for de forretningsdrivende at opnå større forøgelse af omsætningen.

Set i lys af, hvad der tjener til at sikre og fremme ædrueligheden, vil der, således som salgs- og udskænkingsforholdene nu stiller sig, efter kommissionens opfattelse næppe være noget vundet ved at monopolisere tilvirkning, import og salg af samtlige eller nogle alkoholholdige drikke. De forsøg på at „sortere“ kundekredsen for at udskille uheldige elementer, der i de andre nordiske lande gøres under den ene eller den anden form - - se eksempelvis den i redegørelsen omtalte norske „sociale kontrol“ - er gennemgående faldet lidet tilfredsstillende ud, hvilket også erkendes af monopolledelserne. Selv i Finland, hvor destillerede drikke og enkelte andre særlig alkoholstærke drikke kun kan købes mod forevisning af indkøbstilladelse, og det således er vanskeligere at omgå kontrolforskrifterne, er resultaterne vistnok i det hele ret beskedne. Når Finland undtages, kan enhver, der ikke ved sin optræden gør sig ufordelagtigt bemærket ved f. eks. at gøre indtryk af at være alkoholpåvirket eller ved at afgive påfaldende store ordrer på billigere sorter spiritus, indkøbe, hvad han har lyst til, og det vil igen være ensbetydende med, at de „udelukkede“, som ikke selv optræder som købere, nogenlunde let kan skaffe sig forsyninger ved andres hjælp.

Kommissionen har opfattet sin opgave vedrørende det her omhandlede spørgsmål som tagende sigte på at belyse problemet alene ud fra ædruelighedsmæssige, sundhedsmæssige og politimæssige hensyn. Kommissionen har derimod ment at måtte betragte

det som liggende uden for sin opgave at udtale sig om, hvorvidt det af andre grunde måtte anbefale sig at overgå, til monopoliseret drift af tilvirkning, import og salg af samtlige eller nogle alkoholholdige drikke. Der tænkes herved i første række på finansielle og økonomiske synspunkter, af hvilke de førstnævnte har særlig stor betydning, idet monopoler efter omstændighederne kan tilføre vedkommende stat visse indtægter. I økonomisk henseende kan monopolerne indlægge sig fortjeneste ved at koncentrere produktions- og salgsvirksomheden og derved tilvejebringe betingelser for at formindske fremstillings- og handelsomkostningerne. Monopolisering kan ligeledes skabe betingelser for at tilrettelægge salget mere hensigtsmæssigt i praktisk-økonomisk henseende, end det lader sig gøre under fri konkurrence. Det er yderligere fremhævet, at kunderne sædvanligvis opnår den fordel, at vareudvalget er mere righoldigt, end selv større private forretninger kan byde på, og at behandlingen af varerne foregår under offentlig garanti. For så vidt angår produktionsprocessen, er der dog anledning til at tro, at de private bedrifter af sig selv vil komme ind på at iværksætte rationaliseringsforanstaltninger. I de foran nævnte betænkninger vedrørende henholdsvis den norske og den svenske industris forhold påvises det således, at antallet af bryggerier i disse lande har været ret stærkt nedadgående siden århundredskiftet, således at der trods befolkningstilvækst og produktionsfremgang nu arbejdes med langt færre enheder. Også i Danmark har antallet af bryggerier været aftagende siden århundredskiftet.

Over for de ved en eventuel forenkling af salgsvirksomheden opnåede fordele må man imidlertid stille den ulempe for forbrugerne, at de, når salgsvirksomheden samles på forholdsvis få store lokaler efter en vis fordelingsplan, efter omstændighederne vil blive nødt til at tilbagelægge temmelig lange distancer for at kunne gøre deres indkøb. Da hvert enkelt monopol-udsalgssted normalt skal betjene ret store distrikter, må kundetilstrømningen ofte blive stor, således at ekspeditionen må foregå rent rutinemæssigt, hvorved køberne ikke får tid og lejlighed til at rådføre sig med betjeningen om det rette valg af sorter og mærker, hvilket muliggøres,

når omsætningen af disse varer finder sted på privat grundlag.

Kommissionen har ikke ment at burde tage stilling til spørgsmålet om, hvorvidt produktionsmæssige eller salgsmæssige betragtninger, uafhængigt af ædrueligheds-mæssige og sociale hensyn, måtte kunne motivere oprettelsen af et mere eller mindre omfattende alkoholmonopol, idet man har ment at måtte begrænse sig til spørgsmålet om, hvorvidt det kan anses for at være til ædruelighedens gavn, at omsætningen, herunder udskænkningen af alle eller nogle alkoholholdige drikke og efter omstændighederne tillige tilvirkning og import, udøves af staten direkte eller med koncessionerede selskaber som mellemed. Det lader sig ikke

nægte, at en monopolordning kan skabe større sikkerhed for, at ædruelighedshensyn iagttages ved den daglige salgs virksomhed, og at monopolet gennem sin prispolitik kan søge at trænge mindre heldige forbrugsformer tilbage. Set fra et ædruelighedsstandpunkt lider privat foretagsomhed på det her omhandlede område omvendt af den ulempe, at stærk konkurrence mellem forhandlerne kan fremkalde mindre heldige salgsmetoder. Alligevel vil kommissionen være af den opfattelse, at det, der kan opnås ved at gøre et så stærkt indgreb i næringsfriheden, som gennemførelsen af en monopolisering må siges at være, næppe vil stå i rimeligt forhold til de dermed forbundne ulemper.

Reklamering for alkoholholdige drikke.

Blandt bilagene til den af alkoholkommissionen af 1934 afgivne betænkning om revision af beværterlovgivningen (København 1938) findes der en række henvendelser fra afholdsbevægelsens side, hvori der bl. a. tages til orde for, at der indføres forbud mod visse former for alkoholreklamering eller al reklamering af denne art. Kommissionen nåede ikke at tage stilling til de således rejste krav, og nærværende kommission har derfor ment at burde tage spørgsmålet om, hvorvidt der måtte være grund til ad lovgivningens vej at begrænse eller eventuelt helt forbyde reklamering for alkoholholdige drikke, op til behandling. Siden de nævnte henvendelser fremkom, har afholdsbevægelsen også ved mange lejligheder tilkendegivet, at den stadig omfatter tanken om at indføre et alkohol-reklameringsforbud med betydelig interesse. Fra den senere tid skal således anføres, at den af afholdsbevægelsens hovedorganisationer i de nordiske lande nedsatte nordiske ædruelighedskomiteé har peget på ønskeligheden af, at sådan reklamering forbydes, og at den i Paris i 1952 stedfundne internationale kongres imod alkoholisme udtalte sig i samme retning i en ved forhandlingernes afslutning vedtagen resolution.

I overensstemmelse hermed har afholdsbevægelsens repræsentanter i kommissionen med tilslutning af Bendixen givet udtryk for den opfattelse, at alle former for reklamering for alkoholholdige drikke bør bringes til ophør. Som det fremgår af mindretallets nedenfor aftrykte indstilling, har man herved i første række tænkt på avisannoncer, plakater, reklamefilm, sporvognsreklame og brochurer. Hvis der ikke skulle kunne tilvejebringes flertal i kommissionen for at anbefale lovgivningsmagten at tage et sådant skridt, håber mindretallet, at der i hvert fald vil være stemning for at foreslå, at alkohol-

reklamering holdes borte fra alle offentlige bygninger og i øvrigt underkastes begrænsning og kontrol.

Til det i mindretalsindstillingen anførte skal flertallet knytte enkelte bemærkninger, inden det redegør for sit syn på alkoholreklameringen.

Når mindretallet gør gældende, at det ikke er fremmed for dansk lovgivning at træffe bestemmelser som de ønskede, eftersom den færøske alkohollov fastsætter, at „offentlig reklame, hvortil henregnes reklamering ved udsendelse af reklamesedler eller lignende, angående salg eller udlevering af berusende drikke" er forbudt, er der dertil at sige, at loven har karakter af en egentlig *forbudslov*, som det også fremgår af dens titel „lov om forbud mod at drive erhverv med berusende drikke m. m.". Lovgivningsmagten har da antagelig ment at handle i konsekvens heraf ved at udstede et sådant forbud, selv om loven hjemler adgang for forbrugerne til at forsyne sig med drikke af den nævnte art ved at iværksætte privatimport, og denne adgang også benyttes i ret udstrakt grad. Så vidtstrakt reklameringsforbudet end er, udgør det dog ingen hindring for, at vinhandlere og andre forhandlere af alkoholholdige drikke tilsender deres kunder prislister, kataloger og lign. materiale.

I mindretalsindstillingen omtales det endvidere, at det heller ikke i Island er tilladt at reklamere for alkoholholdige drikke. Også her gælder det imidlertid, at den lovgivning, hvori bestemmelsen hører hjemme, indtager en særstilling ved at være stærkt restriktivt præget. Det i sin tid gennemførte totalforbud fik vel kun en ret kort levetid, men der består dog endnu forbud mod tilvirkning, import, salg og udskænkning af alle andre sorter øl end alkoholsvage, og der er heller ikke adgang til at udøve tilvirkning

af andre slags alkoholholdige drikke. Landet forsynes således udelukkende gennem import. Reklameringsforbudet, som nu indeholdes i alkohollov af 12. april 1954, indførtes i 1935, da man for så vidt angik vine og spirituosa definitivt brød med forbudsprincippet, men på den anden side mente at burde trække yderst snævre grænser for salgsvirksomheden, der med en enkelt undtagelse skulle udøves af et i 1921 oprettet statsligt spiritusmonopol. Under disse omstændigheder måtte det betragtes som ønskeligt, at der skulle kunne finde alkoholreklamerings sted. Så vidt det er flertallet bekendt, har ingen andre lande fundet anledning til at hindre eller begrænse reklamerings for alkoholholdige drikke, når der bortses fra de lande, der har haft forbud mod salg af alle eller nogle alkoholdrikke, og hvor alkoholreklamerings følgelig har været udelukket i forbudsbestemmelsernes gyldighedstid.

Kommissionen af 1934 fik ikke lejlighed til at udtale sig om de til den rettede henstillinger om at virke for gennemførelsen af et reklameringsforbud som det omhandlede, og da de to foregående ædruelighedskommissioner (af 1914 og 1903) efter deres betænkninger at dømme slet ikke har beskæftiget sig med forslag af denne art, findes der i det samlede betænkningmateriale intet, som kan tjene som vejledning ved en eventuel udformning af bestemmelser om forbud imod alkoholreklamerings. Heller ikke afholdsbevægelsen har, så vidt det vides, gjort de problemer, som herved melder sig, til genstand for en nærmere gennemgang. Den synes i det hele at have indskrænket sig til rent principielt at anbefale, at alkoholreklamerings forbydes, hvorved den formentlig har handlet ud fra den tankegang, at sådan reklamerings bidrager til at stimulere købelysten, som det også er hensigten, og oparbejde en kunstig interesse for brugen af alkoholholdige drikke; hvis brugen udarter til misbrug, har alkoholreklamerings da sin skyld deri. Afholdsbevægelsen hævder tillige, at denne form for reklamerings hyppigt skæmmes af vildledende og positivt urigtige påstande, hvorved dens uheldige indflydelse på forbrugsvanerne forstærkes.

Efter flertallets mening er det imidlertid et spørgsmål, om alkoholreklamerings har så skadelige virkninger som antaget af

afholdsbevægelsen. Flertallet udgår herved fra den opfattelse, at brugen af alkoholholdige drikke er så fast forankret i befolkningens livsførelse, at det må anses for lidet sandsynligt, at den almindelige reklamerings, som dog hovedsagelig refererer sig alene til bestemte typer og mærker (kollektiv reklamerings som middel til at vække interesse for selve brugen af visse alkoholdrikke forekommer i Danmark kun i mindre udstrækning) skulle påvirke forbrugstilbøjeligheden som helhed synderlig meget. Det er da heller ikke sandsynligt, at afskaffelse af alkoholreklamerings skulle fremkalde en større efterspørgselsnedgang. Det må under alle omstændigheder antages, at priserne, som i vore dage for en stor del bestemmes af alkoholbeskatningens højde, har en mere fremtrædende plads blandt de omsætningsfremmende eller omsætningshæmmende faktorer end reklamerings. Også leveomkostningerne over indflydelse på salgsmulighederne, idet drikkevare-efterspørgslen ikke alene afhænger af de til enhver tid forlangte priser, men også af prisbevægelsen på andre felter. Således kan en stigning af udgifterne på visse større poster, såsom skatter, husleje, automobilhold o. s. v., fremkalde en nedgang i salget af alkoholholdige drikke. Det samme vil kunne ske, hvis konjunkturerne er nedadgående, medens omvendt opadgående konjunkturer normalt vil bringe salgsstigning. Ved at reklamere kan producenterne og forhandlerne vel i nogen grad afsvække en nedgangsbevægelse eller fremskynde en opgangsbevægelse, men den primære virkning udløses dog af selve den indtrådte forandring af priser, leveomkostninger og konjunkturer.

Den i efterkrigsårene i Danmark indtrådte forbrugsstigning, som kulminerede i 1948, da alkoholforbruget pr. indbygger lå ca. 40 pct. højere end i 1938, må således for de første efterkrigsårs vedkommende utvivlsomt ses i lys af den da herskende penge- rigelighed, som ikke kunne finde afløb på det øvrige varemarked på grund af de svigtende forsyninger, og var i øvrigt overvejende et velstandsfenomen (stigende pengeindtægter i næsten alle befolkningskredse).

Det kan ganske vist ikke betragtes som helt udelukket, at de pågældende erhvervs- kredse ved at bringe meget betydelige ofre på reklameringskonto kan skabe betingelser for en almindelig produktionsudvidelse

eller importforøgelse af større omfang og mere varig natur, men for drikkevarernes vedkommende synes denne mulighed dog i det hele at være ret fjern, som forholdene har udviklet sig i det sidste halvthundrede år. Det fremgår klart af den internationale forbrugsstatistik, at alkoholforbruget pr. indbygger gennemgående har været stærkt aftagende. Det er da næppe sandsynligt, at producenter og forhandlere af disse drikke skulle kunne nå længere ved reklamens hjælp end til i nogen grad at stabilisere brugen og altså modvirke en absolut nedgang, og det er endda tvivlsomt, om de vil være i stand til at overvinde indflydelser i modsat retning, som hidrører fra sundhedsmæssige eller økonomiske overvejelser, eller som har sin rod i ændringer af forbrugsvaner og omgangsformer.

Alt i alt er det yderst vanskeligt at sige noget mere bestemt om, hvorvidt alkoholforbrugets samlede omfang påvirkes næneværdigt af reklameringsen. Derimod kan reklameringsen fremkalde forskydninger mellem varegrupper og sælgergrupper, som det er tilfældet på de fleste reklameringsområder. Hvis det f. eks. lykkes importørerne af visse vine at skabe forøget interesse for de varer, som deres forbindelser leverer, vil sandsynligvis andre importører af varer af samme art tabe terræn, idet totalforbruget af de herhenhørende vine næppe forøges næneværdigt. Hvis det alligevel skulle ske, går det rimeligvis ud over forhandlerne af vintyper af anden beskaffenhed eller af andre alkoholholdige drikkevarer. Når den danske vinhandlerstand eksempelvis i sin tid iværksatte en omfattende reklameringskampagne under devisen: „Vin og ost“, er det vel muligt, at de vine, som anses for egnede til at bruges i denne sammenhæng, blev genstand for forøget interesse, men derved fortrængtes rimeligvis på dette punkt andre drikkevarer, som har haft den samme anvendelse (f. eks. akvavit og øl), og der fremkaldtes således blot en forbrugsomlægning.

Da de priser, hvormed der arbejdes på alkoholproduktionens og alkoholhandelens område, i betydeligt omfang er bestemt af den i det hele meget høje beskatning, som de alkoholholdige drikke er underkastet, og derfor ikke varierer synderligt meget for de enkelte varesorters vedkommende, fore-

kommer der ikke i så høj grad egentlig priskonkurrence. Store dele af de annoncer om alkoholholdige drikke, som dagblade og ugeblade regelmæssigt bringer, **har** da alene det formål at holde navnet fast i forbrugernes bevidsthed og om muligt drage andre producenters og forhandlers kunder til sig. Særlig klart fremtræder reklameringsen som rent prestigemæssigt betonet, hvor det drejer sig om drikkevarer, som fremstilles af en virksomhed med monopolstilling i det pågældende land, og hvor konkurrence-momentet altså er helt fjernet.

Et negativt bevis for, at reklameringsens betydning næppe kan være så stor som ofte påstået, afgiver det i Sverige i vinteren 1955-56 passerede. Efter at lovgivningsmagten i 1954 havde besluttet i overensstemmelse med den i 1944 nedsatte ædruelighedskommissions forslag at ophæve den gennem „motboks“-systemet udøvede individuelle kontrol med indkøbene af „spritdrycker“ og vine, søgte man på flere måder at forebygge, at frigivelsen af salget af disse varer skulle føre til en forøgelse af forbruget og dermed en forringelse af ædrueligheden. Som led i de med henblik herpå truffne foranstaltninger pålagdes det A/B VIN- & SPRITCENTRALEN, der er eneberettiget til at drive import og engros-salg af de nævnte varer, og som tillige fremstiller de gængse sorter brændevin og akvavit m. v., at tilvejebringe gennem aftaler med de i Sverige bosatte repræsentanter for udenlandske vin- og spirituosa-huse en art „spærretid“ på 6 måneder for al reklameringsvirksomhed fra deres side fra den 1. september 1955 at regne. En sådan aftale kom også i stand i april 1955. Da den indenlandske ølindustri var villig til at følge den samme parole, rådede der i 6 måneders-perioden rent faktisk et alkohol-reklameringsforbud. Til trods herfor viste forbruget af „spritdrycker“ og overgangsvis også de stærkere øl-sorter, som nu påny kunne sælges på hjemmemarkedet, en stærk stigning, og i sammenhæng hermed måtte politiet overalt foretage langt flere anholdelser for drukkenskab end i kontrolsystemets tid. Tilsyneladende har det midlertidige reklameringsforbud da været virkningsløst, selv om det vel ikke er helt udelukket, at udviklingen kunne have formet sig endnu uheldigere, hvis det ikke havde været gældende. Alt tyder imidlertid

på, at det har spillet en ganske underordnet rolle.

Hvis man kunne tænke sig at gribe til en så drastisk udvej som den af afholdsbevægelsen foreslåede, måtte det i hvert fald gøres til genstand for en indgående undersøgelse, om den fare for ædrueligheden, som reklameringsmuligheden vil kunne frembyde, er af en sådan størrelsesorden, at det kan forsvares at bryde borgernes naturlige ret til at reklamere for produkter, som fremstilles eller falbydes på lovlig vis. Allerede af formelle grunde må flertallet anse det for uheldigt at stille alkoholreklameringsmuligheden uden for den almindelige reklameringsfrihed, og bedømt ud fra praktiske synspunkter er der næppe grund til at gøre det, eftersom det efter det foran anførte må anses for tvivlsomt, om alkoholreklameringsmuligheden, som den sædvanligvis udøves her i landet, påvirker alkoholforbrugets omfang synderlig meget. Det må i hvert fald antages, at den påvirkning som udgår fra den, langt fra står mål med, hvad økonomiske, kulturelle og sundhedsmæssige forhold betyder i denne forbindelse.

Hvor tilvirkning, import og salg af alkoholholdigt; drikke udelukkende eller hovedsagelig varetages af private næringsdrivende og helt eller delvis sker under fri konkurrence, kan det ganske vist tænkes, at enkelte firmaer kan se deres fordel ved at reklamere under særlig pågående former, selv om de derved udsætter sig for at pådrage sig deres kollegers uvilje. Stillingen er anderledes, hvor staten selv eller af denne afhængige monopol foretagender udøver næring af den nævnte beskaffenhed, som tilfældet f. eks. er i de andre nordiske lande. Her er konkurrencemomentet elimineret, så langt monopolordningen rækker, og på dennes område må lovgivningsmagten da afveje de hensyn, der taler for eller imod reklameringsmuligheden. I alle fire lande har de samfundsmæssige hensyn haft overvægten ved monopolernes tilblivelse, og salget skal da overalt tilrettelægges på en sådan måde, at der afstedkommes så ringe skade som muligt. Det er positivt udtrykt i § 5 i den finske „lag om alkoholdrykker" af 9. februar 1932, i kapitel 1, § 7, i den svenske lov af 26. maj 1954 om „försäljning av rusdrycker", og for så vidt angår spiritus i § 8 i norsk lov om „innførsel og omsetning av brennevin, vin,

fruktvin, mjød og øl" af 5. april 1927. Monopolforetagenderne har derfor måttet operere med forsigtighed og indtil for nylig har de derfor også måttet afholde sig fra enhver form for propagandamæssig salgsaktivitet, selv om det ikke direkte er forbudt dem at anvende reklame. De har imidlertid overalt anset det for at være det rigtigste helt at afstå fra under nogensomhelst form at reklamere for deres varer.

I Sverige bevirkede dog den siden kontrolsystemets ophævelse i 1955 indtrådte stigning af forbruget af brændevin og andre destillerede drikke og den dermed sammenhængende forringelse af ædrueligheden, at selskabet og statsmagten begyndte at se med mildere øjne på alkoholreklameringsmuligheden, eftersom den kunne benyttes som et middel til at fremkalde heldig forbrugsomlægning fra alkoholstærkere til alkoholsvagere drikkevarer. En i november 1956 nedsat komité af sagkyndige, der skulle anviser veje til en forbedring af forholdene, pegede i hvert fald på denne mulighed. Hvis det, siger komiteen i sin i januar 1957 afgivne betænkning, må betragtes som ønskeligt, at der finder en forskydning sted i den angivne retning, bør monopol-selskaberne (det nævnte samt NYA SYSTEM-AKTIEBOLAGET), overveje, om de ikke i stedet for at forholde sig passive bør tage reklamen i deres tjeneste for at søge at interessere alkoholforbrugerne for de alkoholsvagere drikke, hvorved de ganske vist stadig må have de citerede lovbestemmelser for øje. Denne henstilling fulgte selskabet, som nu i et par år har udsendt brochurer om vines egenskaber og anvendelsesmuligheder og arrangeret vinduesudstillinger i mange af sine udsalgslokaler. På større pladser har man også indrettet særlige vinbutikker, hvor der ikke forhandles spiritus af nogen art. Resultatet har for så vidt været tilfredsstillende, som forbruget af „spritdrykker" er gået ned og forbruget af vine op, som det ses af tabellen side 19-21, men det har dog ikke nævneværdigt ændret det forhold, at antallet af anholdelser for drukkeneskab ligger næsten dobbelt så højt som i „motboks"-systemets sidste år.

I fortsættelse af den foran omtalte aktion fra det svenske monopolselskabs side for at undgå alkoholreklameringsmuligheden i overgangstiden fra kontrolleret til frit salg af spirituosa og vine

har iøvrigt et af selskabet nedsat „samarbetsnämnd för alkoholreklamen", hvori bl. a. vinagenterier og reklameforeningerne er repræsenteret, fastsat retningslinjer for alkoholreklameringen. Det anføres her indledningsvis, at „reklamen får icke utformas så, att den särskilt uppmanar eller suggerer er till konsumtion av rusdrycker. Den får alltså icke vare sig i bild eller i text innehålla något utöver vad som fordras för att bekantgöra och i allmänhetens minne befästa märke, ursprung, typ och pris". Overfor de i Sverige virkende agenter for udenlandske vin- og spirituosa-huse har selskabet udtalt ønsket om, at de ved tilrettelæggelsen af deres reklameringsvirksomhed vil følge disse retningslinier. Selskabet er gået ud fra, at bryggerierne vil være villige til at gøre det samme for deres vedkommende, skønt loven om salg af øl ikke går nær så vdt som den foran citerede bestemmelse i „rusdrycksförsäljnings"-loven. Der er vistnok grund til at formode, at agenterne og deres huse har en så stor interesse i at stå på god fod med monopolselskaberne, som faktisk sidder inde med et købermonopol, at de næppe vil sætte sig ud over henstillinger fra disses side om at moderere deres reklamefremstød. I den retning peger i hvert fald finske og norske erfaringer, og en gennemgang af annonceporteføljen i ledende svenske og norske dagblade i en tilfældig periode tyder også på, at der i hvert fald nu iagttages en vis tilbageholdenhed.

Bryggerierne, som i det hele anvender reklame for deres produkter i langt mindre udstrækning, end de danske bryggerier gør, synes ligeledes at undgå stærkt agitatorisk prægede henvendelser til offentligheden. Efter resultaterne af denne stikprøveundersøgelse at dømme vil der da lige så lidt for deres vedkommende kunne fremsættes berettigede indvendinger imod de anvendte reklameringsformer som sådanne. Et flertal af medlemmerne af den norske „Edruelighedskomiteén av 1947" hævdede imidlertid ud fra principielle betragtninger den opfattelse, at „det på effektivt mate må gripes inn mot alkoholreklamen". Til begrundelse heraf udtales det i komitéens indstilling I i afsnit IX under omtalen af „kontrol med offentlig reklame for og annonsering af alkoholholdige drikkevarer" bl. a., at det ikke stemmer med det sociale syn på lovgiv-

ningen om alkoholholdige drikke og med de samfundsomfattende foranstaltninger på dette område, at reklame og annoncering i dagspressen og tidsskrifter af alle slags, ved opslag på dampskibsekspeditioner, i restauranter og hoteller og på forlystelsesetablisser m. v. skal kunne ske uden anden hindring end den, som skyldes hensynet til omkostningerne.

Resultatet af ædruelighedskomiteéns overvejelser blev, at flertallet foreslog, at § 17, stk. II, i en ny lov om „innførsel og omsetning av alkoholholdig drikk m. v." fik følgende ordlyd: „Kongen kan utferdige bestemmelser om kontroll med eller forbud mot offentlig reklame av alkoholholdig drikk ved avertering, oppslag el. likn. Kontrollen eller forbudet kan omfatte en enkelt eller flere slag alkoholholdig drikk". Et mindretal på 3 medlemmer tog afstand herfra, medens et andet mindretal (6 medlemmer) gik ind for, at det nævnte stk. II fik følgende ordlyd: „All offentlig reklame for alkoholholdig drikk skal være forbudt". (Denne bestemmelse er dog ikke blevet gennemført.)

I de øvrige nordiske lande står statsmagten således stærkere over for de private økonomiske interesser på alkoholproduktions og alkoholhandelens område, end tilfældet er i Danmark, hvor disse interesser i det væsentlige har frit spillerum, men dette forhold ændrer ikke flertallets betænkeligheder ved at lade staten i strid med næringsfrihedens princip gribe begrænsende og regulerende ind.

Flertallet er dog herved gået ud fra, at der indenfor de omhandlede erhvervskredse hersker forståelse af at alkoholreklamerings ubetinget bør ske under korrekte, taktfulde og sømmelige former, og at de averterende må undgå at betjene sig af tvivlsomme anbringender om de averterede varers egenskaber (næringsværdi eller for velbefindendet gavnlige virkninger m.v.). De bør ligeledes afstå fra at fremsætte agitatorisk farvede udtalelser, som kan virke sårende og udfordrende på ikke alene afholdsbevægelsens tilhængere, men i det hele alle, der betragter alkoholmisbrug som et alvorligt samfundsonde. Under hensyn hertil vil det også være lidet heldigt, om kredse af producer eller forhandlere af alkoholholdige drikke iværksætter en så intensiv kollektiv reklamerings, at det virker som en generel

tilskyndelse til en stærkt forøget anvendelse af alkoholholdige drikke i den daglige levevis. Flertallet kan herved henvise til nogle af Det internationale Handelskammer vedtagne „grundregler for god reklamepraksis“, hvis første punkt bl. a. går ud på, at reklame ikke må udføres på en sådan måde, at den støder an imod den i det pågældende land herskende moralske og æstetiske opfattelse. Det ville være ønskeligt, om producent- og forhandlerorganisationerne ville betragte det som henhørende til deres faste arbejdsopgaver at overvåge, at disse krav respekteres for i påkommende tilfælde at kunne skride ind, hvorved der eventuelt vil kunne blive tale om at anvende loven om uretmæssig konkurrence og varebetegnelse af 31. marts 1937. I denne lovs § 1 siges det bl. a., at den, der sælger eller til salg udbyder varer, ikke på disse, deres etiketter eller indpakning, ved skiltning eller på regninger, fakturaer eller andre forretningsdokumenter må have anbragt urigtige eller vildledende angivelser til påvirkning af efterspørgslen, såsom betegnelser, der indeholder en urigtig angivelse i henseende til bl. a. varens beskaffenhed, egenskaber, virkninger eller prisforhold, eller som dog er egnede til at bibringe en fejlagtig antagelse i de nævnte henseender. Det vil dog vistnok kun undtagelsesvis være muligt ved hjælp af denne lovbestemmelse at hindre alkoholreklamerings af mere pågående natur end foreneligt med hensynet til ædruelighedens tarv, idet den kun vender sig imod direkte urigtige eller vildledende angivelser. Andre lovbestemmelser synes heller ikke at kunne komme i betragtning som en generel hindring for uheldig reklameringsvirksomhed. Flertallet skal ikke udtale sig om, hvorvidt der kunne være anledning til ved en ændring af loven at tilvejebringe garantier imod, at alkoholreklamerings sker under uheldige former, idet flertallet, som det fremgår af det ovenfor udtalte, foretrækker, at herpå sigtende foranstaltninger træffes ad frivillighedens vej.

Mindretallet, Børge E. Andersen, Bendixen, Adolph Hansen og Markersen ønsker at udtale:

Reklameringsen for alkoholholdige drikke tilsigter at stimulere salget af nydelsesmidler, som ude i befolkningen ikke blot bruges med mådehold og fornuft, men i stor ud-

strækning misbruges så kraftigt, at skadevirkningerne både for individet, hjemmet og samfundet er så store, såvel i fysisk og økonomisk som i moralsk henseende, at mennesker med social forståelse og interesse foruroliges derved.

Afholdsbevægelsens repræsentanter har derfor rejst spørgsmålet om standsning eller stærk begrænsning af reklameringsen for alkoholholdige drikke. I kommissionen er der både ved behandlingen af beværterlovsforslaget, ved udarbejdelsen af betænkningen om „Trafik og Alkohol“ og ved drøftelse af andre alkoholproblemer givet udtryk for ønsket om både ad oplysningens og ad lovgivningens vej at fremme vort folks ædruelighed og begrænse forbruget af alkoholholdige drikke — men reklameringsen for de alkoholholdige drikke, som den fremtræder i pressen, på plakatsøjlerne, i sporvognene, i brochurer, i marketenderier, i biografreklamerne, på restaurationsernes askebægre o. s. v., arbejder uundgåeligt i modsat retning.

Det må jo være af hensyn til de i alkoholnæringen økonomisk interesserede personer og selskaber, at alkoholreklamen *skal* anvendes til at overtale folk til at bruge nydelsesmidler, hvis hovedbestanddel er en vane-dannende gift. Og samfundet må så bøde på eller om muligt forebygge skadevirkningerne gennem en række af bestemmelser i forskellige love.

Her må dog siges at foreligge en inkonsekvens, og mindretallet kan derfor ikke se rettere end, at der i *lovgivningen bør søges indføjet bestemmelser, der standser reklameringsen for alkoholholdige drikke*, hvorved vi henleder opmærksomheden på, at der på dansk land-område allerede findes et sådant reklameforbud, nemlig på Færøerne, og at den islandske alkohollov indeholder et absolut forbud af denne art.

I de øvrige nordiske lande har de dér bestående alkoholmonopoler i forståelse med statsmagten indført en række foranstaltninger sigtende på at begrænse og sanere reklameringsen for alkoholholdige drikke.

Kan der ikke skaffes flertal for vort foran fremsatte forslag, håber vi, at kommissionen vil stille forslag om, *at reklameringsen for alkoholholdige drikke ikke tillades på offentlige bygninger (jernbanestationer, luftfartshavne, rutebilstationer, dampskibsekspeditioner m. m.), at alkoholreklamen skal gives*

en korrekt og sømmelig form og ikke fremsætte tvivlsomme påstande om de reklamerede varers næringsværdi, sundhedsfremmende virkninger m. v. og ikke fremsætte agitatorisk farvede udtalelser, som kan virke sårende og udfordrende på dem, der betragter alkoholmisbrug som et alvorligt samfundsonde.

Det finske alkoholmonopols vejledning for alkoholreklamer er at anbefale ved overvejelser om dette forslag. Det burde være tilstrækkeligt at nævne varens navn og art og for øllets vedkommende skatteklasse, for frugtvinene afgiftsklassen.

Når talen er om „korrekt“ reklame for alkoholholdige drikke, ønsker mindretallet her at udtale, at vi finder det en i høj grad *ukorrekt* reklame, når f. eks. storbryggerierne *bejler* til folkegunsten ved at tale højt og ofte om deres store gaver til fremme af kunst og videnskab og herved „tager særlig sigte på at støtte foranstaltninger af samfundsmæssig betydning“ • — eller opretter en studiefond, som „yder støtte, fortrinsvis som rentefri Jån til unge mænd og kvinder, der søger videre uddannelse af faglig karakter“.

Det gør et temmelig stort skår i glæden over al denne gavmildhed, når man tænker på alle de mennesker og hjem, der skades eller ødelægges ved misbrug af øllet, og på hvem samfundet formodentlig må ofre ligeså store summer, som „de milde gaver“ andrager (nemlig til straf, helbredelse, genrejsning og forsorg).

Når vi angriber reklameringen for alkoholholdige drikke, vil det formentlig findes naturligt, at vi henleder opmærksomheden på de sunde, velsmagende og festlige *alkoholfri* drikke, der nu findes: ren (ugæret) druesaft, som f. eks. karmel drik (hvid og rød) og den schweiziske Grapillon (hvid og rød), æblemost, solbærmest o. m. a. — Reklamering for disse festlige drikke — og for mælk og hvidtøl etc. til hverdagsbrug — *må* kunne modarbejde den overdrevne brug af alkoholholdige drikke og skaffe nye indtægtskilder for de pågældende erhverv.

I den svenske riksdag har man i 1955 vedtaget at bevilge et tilskud på 25 000 kr. til „Foreningen Frugtdrikke“ og samtidig vedtaget at sikre importen af alkoholfri druesaft, „da det er i samfundets interesse, at denne import sikres“. I andet kammer vedtoges dette med 146 stemmer mod 42.

Der blev ligeledes i Sveriges Riksdag stillet forespørgsel til justitsministeren, om bestemmelsen om i $\frac{1}{2}$ år — fra 1. september 1955 til 1. marts 1956 — at standse al reklamering for alkoholholdige drikke var i overensstemmelse med *trykkefri hedsloven*. Justitsministeren hævdede, at bestemmelsen ikke stod i konflikt med trykkefrihedslovens ånd, da der ikke var tale om nogen indskrænkning i den medborgerlige ytringsfrihed, men kun om en pligt for visse næringsdrivende til at afholde sig fra anstrengelser for at få afsætning for deres varer.

Det er interessant, at kommunalbestyrelserne i Stockholm, Göteborg, Jönköping og Haparanda i 1954 gik ind for, at det blev pålagt udskænkingsstederne for stærke drikke (restauranter) også at føre alkoholfrie drikke i et rimeligt omfang og til rimelige priser.

Selv om vor alkoholkommission af 1947 ikke har foreslået en lignende indledning til sit beværterlovsforslag af 1954, vil det dog sikkert kunne tiltrædes, hvad der står i kapitel 1 i den svenske lov om handelen med rusdrikke: „Alt salg af rusdrikke skal ordnes og håndhæves således, at der deraf forårsages så ringe skade som muligt“.

I konsekvens af en så klar opfattelse har den svenske vin- og spritcentral såvel som systembolagene indtil fornylig ikke drevet nogen mod offentligheden rettet reklamevirksomhed; yderligere fastsattes begrænsning af aktionærernes udbytte i bolagene for partihandel og detailhandel med rusdrikke (spiritus og vin).

De nordiske landes stilling til alkoholreklame fremgår tildels af det foran anførte, men vi skal her til belysning af den i hvert af landene trufne ordning bemærke følgende:

Finland: Alkoholmonopolet kan i overenskomsterne med de indenlandske alkoholproducenter fastsætte som en betingelse for produktionstilladelsen, at offentlig reklame for de pågældende produkter er forbudt, og dette er også sket i enkelte tilfælde.

Island: Alkoholreklame er forbudt.

Norge: Flertallet i ædruelighedskomiteen af 1947 (12 medlemmer) foreslår en lovparagraf af følgende ordlyd: „Kongen kan udfærdige bestemmelser om kontrol med eller forbud mod offentlig reklame for alkoholholdig drik ved avertering, i opslag og lign.

Kontrollen eller forbudet kan omfatte en enkelt eller flere slags alkoholholdig drik". Et mindretal på 6 medlemmer foreslår, at det pågældende stykke får følgende ordlyd: „Al offentlig reklame for alkoholholdige drikke skal være forbudt".

Når der ikke — til trods for de i ædruelighedskomiteen af 1947 fremsatte flertals- og mindretals-forslag — er fremsat noget lovforslag om indgreb i alkoholreklamen, skyldes det det forhold, at socialministeren ved sin forelæggelse af proposition om ændringer i Rusdrikloven henholdt sig til en tidligere erklæring fra udenrigsministeriet om, at det ville være i modstrid med handelstraktater af 1923, hvis der blev grebet ind mod reklamering for udenlandske alkoholholdige drikke. Og så er ræsonnementet — såvidt man forstår — dette: at det ville være vanskeligt f. eks., at gennemføre et forbud mod reklamering for øl, når man ikke kunne gøre det for vinen, som dog har en højere alkoholprocent.

Der var dog 3 af regeringens medlemmer (statsraderne Peder Holt, Ulrik Olsen og Jakob Pettersen), som hævdede, at der i rusdrikloven burde indføjes bestemmelser om „kontroll med offentlig reklame for og annoncering af alkoholholdige drikkevarer".

I øvrigt søger vinmonopolet i overensstemmelse med loven om salg og udskænkning af alkoholholdige drikke at begrænse og kontrollere reklameringen for spiritus og vin.

Sverige havde som nævnt foran, fra 1. september 1955 til 1. marts 1956 forbud mod alkoholreklame. Den svenske ædruelighedskomité af 1944 er i propositionen af 1954 angående retningslinier for den fremtidige ædruelighedspolitik anført som fortalende for et centralt organ med rådgivende virksomhed til tjeneste for dem, der driver reklamevirksomhed for alkoholholdige drikke. Man henviser til det finske alkoholmonopols vejledende virksomhed, som er omtalt foran; mindretallet kan godkende de side 192, sp. 1, citerede regler.

En komité af sagkyndige udtalte i 1953 om alkoholreklamen for ungdommen.

„Selv om alkoholreklamen for en del omfatter mere eller mindre exclusive mærker, der som regel ikke anvendes af ungdommen eller andre grupper, der bliver særlig udsat ved overgangen (til det frie spiritus-

salg), kan dog selve reklamen for alkoholforbrug få uheldige virkninger også på disse grupper".

Der foreligger altså nu et forslag om i hovedsagen at ophæve de gældende regler for alkoholreklame — dog hedder det i betænkningen herom af 7. januar 1957: „Vort forslag bygger på, at reklamen skal drives under de samme relativt mådeholdne former som før 1. september 1955. Hvis man borttager alle indskrænkninger, kan man ikke se bort fra den risiko, at det frie salgssystem fra noget hold vil blive udnyttet til en reklame, som står i direkte modstrid med de ædruelighedspolitiske bestræbelser. Vi sigter hermed til f. eks. opfordringer til at drikke mere sprit og udtalelser om påstået gode medicinske virkninger hos alkoholholdige drikke".

Danmark har som nævnt kun for Færøerne forbud mod alkoholreklame.

Spørgsmålet: *Betyder alkoholreklamen noget for salget af alkoholholdige drikke?* har været undersøgt af flere, selv om det jo ville være temmelig tåbeligt at ofre store summer på reklame, hvis ikke alkoholnæringen selv var klar over, at den giver bonus.

Et *engelsk* parlamentsmedlem, kendt engelsk læge Somerville Hastings, oplyste i 1956, at en engelsk ølkampagne under mottoet „01 er bedst" havde været en stor økonomisk succes for bryggerierne.

Vin- og spritcentralen i *Sverige* udtaler i en erklæring, som er gengivet i den ovenfor nævnte proposition af 1954, bl. a.: „At alkoholreklamen virkelig har betydning for efterspørgslen, har man bl. a. konstateret under den store annoncekampagne for amerikansk whisky i årene nærmest efter verdenskrigen".

Finlands alkoholmonopol oplyser, at agenterne for de udenlandske alkoholholdige drikke ofte gør reklame i dagspressen for de pågældende drikkevarer, og denne reklame har, efter hvad alkoholmonopolet oplyser, ofte haft den virkning, at det spirituskøbende publikum over for monopolet stiller forlangende om netop disse varer, og sådanne krav mener monopolet sig forpligtet til at imødekomme.

Jo mere vi fordyber os i spørgsmålet om reklamering for alkoholholdige drikke, jo stærkere bliver vor modstand derimod.

Mindretallet står derfor fast på vore foran fremsatte forslag.

Må vi yderligere tilføje, at vi er stærkt interesseret i, at der for *Grønland*, nu da spiritus m.v. er givet fri, gennemføres forbud mod reklamering for alkoholholdige drikke. Allerede nu ser man i „Grønlandsposten” annoncer for både øl og spiritus, og i programmer, der uddeles ved biografteatrene i Grønland, ses en annonce (helsides), hvor en „pilsner” er anbragt således, at den dækker hele Vest-Grønland. Dette står efter vort bedste skøn i stærk modstrid med de foranstaltninger og planer, som Grønlandsministeriet er gået ind for til fremme af ædrueligheden i Grønland.

Den stærke alkoholreklame skal jo nok bære frugt, også i Grønland. Vi minder om et par tal i overlæge Carl Clemmesens beretning: Fra Danmark blev opsendt til Grønland stærke drikke pr. indbygger over 14 år: i 1954 (under rationeringen): 32,4 liter øl og 2,2 liter spiritus; men i 1955 (efter rationeringens ophævelse) var de tilsvarende tal 38,1 og 2,9 liter.

Hvad i øvrigt angår forbud mod eller regulering af reklame har man jo på andre områder ikke holdt sig tilbage i dansk lovgivning. I 1954 gennemførtes en „Lov om udøvelse af tandlægevirksomhed”, i hvis § 7 det hedder: „Det er forbudt ved bekendtgørelse, skiltning, udsendelse af beskrivelser eller på anden måde at reklamere med

Den daværende indenrigsminister, Kjærboel, udtalte ved lovforslagets forelæggelse i maj 1954, at de hidtidige regler på dette område „må anses for utilfredsstillende, idet de ikke sikrer publikum en nøgtern og objektiv vejledning”.

To partier gik imod forslaget, men understregede, at „reklame bør ske i en sømmelig form”.

Samme år, altså 1954, kom der en ny lov om *apotekervæsenet*. En paragraf i denne lov (§ 4) indeholdt nye regler ang. reklamering med lægemidler. Ministeren udtalte, at „disse regler tager bl. a. sigte på at hindre, at et unødvendigt medicinforbrug stimuleres ved anvendelse af forskellige nærmere angivne reklameformer, som skal være forbudt”.

Det forekommer os, at der er adskilligt i de citerede lovbestemmelser og udtalelser, der stemmer herligt med vore synspunkter om alkohol-reklamen — ikke mindst apotekerlovens hensigt: „at hindre, at et unødvendigt forbrug stimuleres” ved reklamering.

Et amerikansk tidsskrift meddelte i april 1957, at der er 418 dagblade i USA, som ikke optager annoncer om destillerede drikke.

Desværre er jo begæret efter alkoholholdige drikke så stærkt indgroet i det danske folk, at man skulle synes, at alkoholnæringen kunne eksistere uden den stærke reklamering. Naturligvis er det en opgave at få dem, der nyder disse drikke, til at drikke noget mere, og få dem, der ikke nyder alkoholholdige drikke, til at „gøre som andre gør”. Det er svært at få lov til at have sin personlige frihed med hensyn til, om man vil nyde alkoholholdige drikke eller afstå derfra.

Det er vor overbevisning, at alkoholnæringen burde begrænses til at tilfredsstille den efterspørgsel, der kommer af sig selv.

Afholdsbevægelsens organisation og virke.

I den af kommissionen af 1934 angående alkoholspørgsmålet til belysning af alkoholproblemet i Danmark tilvejebragte materialesamling (2. del) indeholdes på siderne 118-130 et afsnit: „Afholdsbevægelsen og Ædruelighedsarbejdet i Danmark som sociale Faktorer" udarbejdet af indenrigsministeriets konsulent i ædruelighedssager, mag. scient. Jens Rosenkjær og lederen af Afholdsfolkens Oplysningskontor, sekretær Adolph H ansen. Den omhandlede redegørelse giver en oversigt over afholdsbevægelsens udvikling her i landet, ligesom der meddeles oplysninger om det af bevægelsen udførte arbejde og dets resultater i den indtil da forløbne tid.

Det er ikke tanken i nærværende betænkning at give en almindelig redegørelse for afholdsbevægelsens virksomhed i de forløbne 20 år, men det er fundet naturligt at give en kort oversigt over bevægelsens nuværende stadi i henseende til organisation og virke.

Den danske afholdsbevægelses hovedorganisation er Danske Afholdsselskabers Landsforbund, som er stiftet den 6. september 1903. Landsforbundet kan betegnes som den danske afholdsbevægelses centrale organ. Forbundet har ifølge sine vedtægter til formål at samle alle afholdsorganisationer til et enigt og frugtbart samarbejde

under fuld hensyntagen til organisationernes selvstyre og særegne virksomhed. Landsforbundet skal endvidere varetage bevægelsens interesser over for regering, folketing og andre myndigheder ved valg og andre lignende lejligheder, ligesom landsforbundet med hensyn til studie- og oplysningsvirksomhed, pressevirksomhed, alkohollovgivningens forståelse o. s. v. tilbyder sine medlemmer bistand, når sådan bistand ønskes.

Landsforbundet omfatter i dag ialt 19 landsorganisationer med tilsammen 41 833 medlemmer (pr. 31. marts 1959) fordelt på 11-1200 lokalforeninger og -lojer. Uden for landsforbundet, men i samarbejde med dette, står selskabet „Det hvide Kors" med 1 474 medlemmer.

Foruden det på landsbasis organiserede samarbejde har bevægelsen opbygget samarbejde inden for de fleste amts- og bykommuner, hvorved de forskellige landsorganisationers lokalafdelinger løser opgaver af mere lokalt præg. Dertil kommer, at landsforbundet varetager de forskellige landsorganisationers fælles ungdomsarbejde gennem Afholdsungdommens Fællesråd, hvis formand ifølge landsforbundets vedtægter er medlem af landsforbundets bestyrelse.

De landsforbundet tilknyttede landsorganisationer er følgende:

	Medlemstal pr. 31. marts 1959	Antal lokal- foreninger	Antal med- lemmer pr. lokalforening
<i>Det Blaa Kors</i> (kristelig afholdsforening)	13 436	369	36
<i>Evangelisk Afholdsforbund</i>	5 001	29	172
<i>N.I.O.G.T.</i> (Nordisk Independent Order of Good Templars)	5 192	153	34
<i>Danmarks Afholds Union</i> (Adventisternes afholdsforbund)	4 740	70	68
<i>D.A.F.</i> (Danmarks Afholdsforening)	4 189	246	17
<i>Baptisternes Afholds Mission</i>	3 101	ikke oplyst	—
<i>I.O.G.T.</i> (International Order of Good Templars)	2 164	42	51
<i>Afholdssamfundet</i>	567	49	11

	Medlemstal pr. 31. marts 1959	Antal lokal- foreninger	Antal med- lemmer pr. lokalforening
<i>D.J.A.</i> (Danske Jernbaners Afholdsselskab)	553	17	32
<i>Det Blaa Baand</i>	392	10	39
<i>T.O.</i> (Templar Ordenen)	320	13	24
<i>N.T.O.</i> (National Templar Ordenen)	395	ikke oplyst	—
<i>D.N.G.O.</i> (Danmarks Nationale Goodtemplar Orden) . . .	372	13	28
<i>D.O.T.O.</i> (Danmarks Good Templar Orden)	313	13	24
<i>Det Hvide Baand i Danmark</i> (led af »World's Women's Christian Temperance Union, Kvindernes kristelige inter- nationale Afholdsforbund)	306	11	28
<i>D.F.A.O.</i> (De Forenede Af holds Ordener)	286	8	35
<i>Socialdemokratisk Afholdsforbund</i>	216	5	43
<i>M.A.F.</i> (Motorførernes Afholdsforbund)	232	5	46
<i>D.S.U.A.</i> (Danmarks studerende Ungdoms Afholdsfor- bund)	58	ikke oplyst	

Ifølge landsforbundets oplysninger kan de forskellige afholdsorganisationer opdeles i 3 grupper, nemlig de kirkelige, de folkelige samt Good Templar-organisationerne.

Der skal i det følgende gives en kort oversigt over afholdsbevægelsens ialt 8 landsorganisationer, som har et medlemstal over 1 000.

Samtlige de *kirkelige* organisationer har et medlemstal over 1 000:

Det Blaa Kors kan betegnes som *folkekirkers* afholdsforening i Danmark. Foreningen, der er stiftet i 1895, har til formål at udføre redningsarbejde og forebyggende arbejde blandt børn og unge, og foreningen har dette som sit særlige arbejdsområde inden for afholdsbevægelsen. Foreningen driver kurhjemmet „Ørsholt“ ved Gurte samt Tåstrup kurhjem. Blaa kors har også foreninger på Færøerne og i Grønland.

Evangelisk Afholdsforbund er stiftet 1898 og virker i nøje forbindelse med *Metodistkirken* i Danmark, der forventer afhold af alle sine medlemmer.

Danmarks Af holds Union er stiftet 1949 og har til formål ved oplysningsarbejde at udbrede kendskab til de skadelige virkninger, som brugen af alkohol, tobak og narkotika forårsager, samt at påvirke den offentlige mening ved skriftlig og mundtlig propaganda i samarbejde med andre afholdsorganisationer, som arbejder på linje med unionen. Unionen er tilknyttet *Adventist-*

samfundet og uddeler gennem samfundets velfærdsafdeling beklædningsgenstande og fodtøj til trængende hjem, som lider under alkoholens virkning.

Baptisternes Af holds mission er stiftet i 1903 og har til formål at samle baptister og andre i arbejdet for ædruelighedens fremme ved totalt afhold samt ved evangelisk mødevirksomhed og oplysningsarbejde, samarbejde med andre afholdsorganisationer, redningsarbejde samt distriktsmission. Organisationen har, som de øvrige religiøse afholdsorganisationer bortset fra Blaa Kors, sit væsentligste tilhold i byerne.

De *kirkelige* organisationer har, som det fremgår af tabellen, tilsammen godt 26 000 medlemmer, hvilket betegner en fremgang i forhold til tallene i 1938, da de kirkelige organisationers medlemstal tilsammen androg henvend 25 000, i hvilken forbindelse dog bemærkes, at adventisternes organisation (Danmarks Af holds Union), der tæller henvend 5 000 medlemmer, som nævnt først er stiftet i 1949.

Af de *folkelige* afholdsorganisationer har én et medlemstal over 1 000, nemlig *Danmarks Afholdsforening*, der har 4 189 medlemmer.

Danmarks Afholdsforening der er stiftet i 1879 og således er Danmarks ældste afholdsselskab - - har til formål sammen med andre afholdsorganisationer at arbejde for et alkoholfrit samfund, hvor den almindelige mening er vendt mod brugen af de

stærke drikke, og den alkoholfri levevis anerkendt som den normale. Foreningen har igennem årene haft en betydelig indflydelse i det folkeligt-kulturelle arbejde, ligesom den har spillet en stor rolle afholdspolitisk ved gennemførelse af de tidligere beværterlove. Foreningen, som i 1917 nåede sit maksimale medlemstal, godt 67 000, havde i 1938 et medlemstal på godt 20 000. Den tilbagegang i afholdsbevægelsens medlemstal, som må registreres i de sidste 20 år, synes da i væsentlig grad at falde på netop denne forening, der har så store traditioner i den danske afholdsbevægelses historie.

En række af de eksisterende afholdshoteller er i organisationens eje.

Good Templar-organisationerne, som inden for landsforbundet samarbejder i „Ordensselskabernes Fællesudvalg“, tæller blandt sine landsorganisationer to, hvis medlemstal overstiger 1 000, nemlig *N.I.O.G.T.* (Nordisk Independent Order of Good Templars) med 5 192 medlemmer og *I.O.G.T.* (International Order of Good Templars) med 2 164 medlemmer. De pågældende ordensselskaber er stiftet henholdsvis 1892 og 1880. Selskaberne har til formål henholdsvis „at fremme broderskab mellem menneskene og på grundlag af dette broderskab ad lovgivningens og oplysningens vej at virke for, at tilvirkning, brug og salg af stærke drikke som nydelsesmiddel nedbringes mest muligt i vort land“ og at „fremme ideen om et verdensomspændende broderskab uden hensyn til race, hudfarve eller trosbekendelse samt gennem en alkoholfri kultur at støtte folkens stræben efter et rigere, friere og værdigere liv i fredens ånd og arbejde for international fred“. Begge organisationer, der har deres væsentligste tilslutning i byerne, mener at kunne støtte deres oprindelse helt tilbage på gamle ridderordener. Man lægger i sit arbejde megen vægt på det rituelle og ceremonielle.

Begge ordener ejer logebygninger i en række byer.

Uden for landsforbundet står, som foran anført, selskabet „*Det Hvide Kors*“, der er stiftet i 1893 med det formål ved personligt afhold at fremme ædrueligheden samt ved ugentlige møder at virke moralsk dannende på medlemmerne. Selskabet, der kun optager mænd, har i Grønland ca. 500 med-

lemmer. I selskabets arbejde indgår broderskabstanken som et stærkt og forpligtende ledemotiv, hvilket navnlig kommer syge og ældre brødre til gode. Organisationen tæller blandt sine aktiver en begravelseskasse.

Danske Affaldsselskabers Landsforbund, hvor afholdsorganisationernes arbejde centraliseres, ledes af en bestyrelse på ialt 11 medlemmer samt en generalsekretær, som med bistand af nødvendigt kontorpersonale forestår det daglige arbejde. Bestyrelsens medlemmer varetager hver især ledelsen af forbundets forskelligartede opgaver, såsom presse-, propaganda- og forlagsvirksomhed, studie- og oplysningsarbejde, socialt arbejde, afholdspolitisk arbejde, kirkeligt samarbejde, nordisk og internationalt samarbejde, ædruelighedsarbejde blandt kvinder, ungdomsarbejde samt det særlige samvirksomhedsarbejde. Til at overvåge arbejdet er nedsat særlige udvalg med repræsentanter også uden for bestyrelsen, men med de pågældende bestyrelsesmedlemmer som ledere.

Et særligt kapitel er afholdsarbejdet i *Grønland*, hvor afholdsbevægelsen er i betydelig vækst. Medlemstallet, der er inkluderet i foranstående oversigt over bevægelsens samlede medlemstal, udgør for tiden over 3 000, d. v. s. mere end 20 pct. af den voksne grønlandske befolkning.

På bevægelsens initiativ er der rundt om i landet foruden i København oprettet efterhånden 25 *rådgivningsklinikker og ambulatorier* for alkoholskadede, hvortil der enten er knyttet en læge eller foretages henvisning til stedlige praktiserende læger.

Til støtte for det propagandistiske arbejde udgives der af de enkelte landsorganisationer ialt 16 *medlemsblade*, idet bevægelsens hidtidige bestræbelser for at samle sig om et enkelt blad endnu ikke har båret frugt.

En opgave, som står nær sin løsning, er oprettelsen af en *ungdomsskole*. Skolen kommer til at ligge i Ejstrupholm i Midtjylland, og den pågældende kommune har vist betydelig interesse for dette foretagende, der støttes stærkt af alle øgnens organisationer og af kommunen, også økonomisk.

Landsforbundet driver 2 *børnehaver*.

En særlig virksomhed, som i de seneste år er optaget af afholdsbevægelsen, udøves af det i 1955 på initiativ af Motorførernes Afholdsforbund stiftede *forsikringsselskab*

„A/Forsikringselskab, gensidigt Forsikringselskab for afholdne”, som nu har ret til foruden motorkøretøjsforsikring at tegne ulykkesforsikring, ansvarsforsikring, tyveriforsikring, glasforsikring, vandskedeforsikring samt kombineret grundejerforsikring og brandforsikring. Forsikringselskabet er oprettet efter svensk mønster, og præmieindtægten har været stadig stigende, således at den nu udgør over 1 mill. kr. årlig. Præmieniveauet ligger 10-20 pct. lavere end andre danske tilsvarende forsikringselskabers præmieniveau.

Der ydes af *statskassen* et årligt tilskud til afholdssagen, og på finansloven for 1959-60 er der under „§ 13.V. Tilskud til forskellige

foreninger m. v. 2. Afholdssagen”, optaget en bevilling på tilsammen 110 000 kr. Bevillingen er under hensyn til den stedfundne prisstigning netop forhøjet i forhold til sidste finansår, jfr. oversigten nedenfor.

Statstilskuddet til afholdssagen omfatter tilskud til de enkelte landsorganisationer m. v., tilskud til landsforbundet, tilskud til Centralforbundet for Sundheds- og Alkoholundervisning samt tilskud til bevægelsens oplysningsforbund. Fordelingen af tilskuddet til de enkelte landsorganisationer foretages efter indstilling fra indenrigsministeriets konsulent i ædruelighedssager. Det samlede tilskud har i de sidste 3 finansår andraget de nedenfor anførte beløb:

	1957—58 kr.	1958—59 kr.	1959—60 kr.
Det Blaa Kors	9 700	10 000	11 000
Evangelisk Afholdsforbund	2 420	3 300	3 800
Good Templar-selskaberne	9 200	8 740	11 230
Danmarks Afholdsforening	6 900	6 040	7 040
Adventisternes Afholdsunion	2 200	2 400	2 900
Baptisternes Afholdsmission	2 100	2 000	2 500
Afholdssamfundet	900	840	1 040
Danske Jernbaners Afholdsforening	460	500	500
Det Blaa Baand	600	540	640
Det Hvide Baand	400	400	500
Socialdemokratisk Afholdsforbund	200	200	300
Motorførernes Afholdsforening	420	540	600
Danske Studenters Afholdsforening	200	200	150
Landslogen	200	200	200
Danske Kvinders Ædruelighedsråd	200	200	200
Kristeligt Ædruelighedsforbund	200	200	200
	36 300	36 300	42 800
Danske Afholdsselskabers Landsforbund	43 000	43 000	53 500
Centralforbundet for Sundheds- og Alkoholundervisning	1 600	1 600	1 600
Afholdsbevægelsens Oplysningsforbund			4 400
	80 900	80 900	102 300

Det for Danske Afholdsselskabers Landsforbund udarbejdede regnskab for regnskabsåret 1958-59 omfatter udgifter på tilsammen 80 547 kr. fordelt således:

Lønninger og administration	40 082
Studie- og oplysningsarbejde	13 665
Presse og propaganda	4 733

Socialt arbejde	11 036
Nordisk samarbejde	1 583
Forskelligt andet arbejde, herunder ungdomsarbejde	1 680
Renter m. v.	1 380
Afskrivninger samt udgifter ved start af afholdsbevægelsens forsikringselskab	6 388
	80 547

Til dækning af disse udgifter har forbundet haft følgende indtægter:

	kr.
Statstilskud	43 000
Kontingenter	1 900
Indtægter ved landsforbundets drift af biograf teatret Aladdinteatret.	15 000
Refusioner fra forskellige landsafholdsorgansationer	19 344
Salg og udleje af pjecer, bøger m. v..	3 377
Renter	144
Diverse indtægter	737
	<u>83502</u>

I en lang årrække har den danske afholdsbevægelse plejet samarbejde med afholdsbevægelsen i de øvrige nordiske lande. På *nordiske afholdskongresser* mødes repræsentanter for hvert af landenes afholdsbevægelse regelmæssigt for at udveksle oplysninger om ædruelighedsforholdene og redegøre for virkningerne af lovgivningsforanstaltninger på alkohollovgivningens område. Den første kongres af denne art fandt sted i Oslo i 1895 efter indbydelse fra dansk side, og i den siden forløbne tid har der normalt hvert tredje år været afholdt kongresser skiftevis i de fem lande. De to sidste har været henlagt til Århus (1956) og Stavanger (1959). Af kongresprogrammerne fremgår, at regeringerne i et vist omfang har ydet arrangørerne økonomisk støtte.

På den i Oslo i 1938 stedfundne kongres stiftedes der en *nordisk ædruelighedskomiteé*, som skal planlægge og forberede kongresserne og i mellemrummene gøre tjeneste som samarbejdsorgan. Komitéen, som holder møde mindst een gang årligt (sidst i Sverige i 1959), har bl. a. beskæftiget sig med trafik og alkohol, servering af alkoholholdige drikke ved de af offentlige myndigheder arrangerede festligheder, forbedring af alkoholforsorgen, ædruelighedsarbejde blandt søfolk samt bestemmelserne om udskænkning i passagerfartøjer, jernbanetog og flyvemaskiner. Det førstnævnte spørgsmål, som under motorkøretøj sbestandens stærke vækst omfattes med stigende interesse, behandles tillige inden for ram-

merne af den i 1943 oprettede „Nordisk union for alkoholfri trafik“ (NUAT), der har holdt et stort antal møder i de nordiske lande.

På *internationalt plan* har den danske afholdsbevægelse på linje med afholdsbevægelsen i et stort antal lande verden over deltaget i det arbejde, som udføres af det i Lausanne hjemmehørende „Bureau International Contre l'Alcoolisme“, hvis historie går tilbage til 1885. Bureauet, der råder over et meget stort bibliotek og har udgivet et stort antal publikationer — i en årrække således et tidsskrift, der sidst hed „Forschungen zur Alkoholfrage“ — opnåede tidligt en fremtrædende position, og såvel Folkenes Forbund som verdens-sundhedsorganisationen (WHO) har benyttet sig af dets assistance. Det støttes da også af en lang række lande, hvoriblandt Danmark, der fra og med finansåret 1914-15 har stillet et årligt tilskudsbeløb til rådighed på 1 000 kr. Samarbejdet manifesterer sig gennem afholdelse af stort anlagte internationale kongresser, som tilrettelægges i forståelse med det pågældende lands regering. Den danske stat har som regel været repræsenteret officielt. Den første, på hvilken bureauet stiftedes, fandt sted i Antwerpen (1885), de to sidste har været holdt i Paris (1952) og Istanbul (1956). Kongresserne indkaldes nu med 4 års mellemrum (mod tidligere 2 eller 3), og Stockholm er valgt til mødested for den kongres, der skal holdes i 1960.

I de senere år er bureauet kommet ind på at udfylde mellemrummene mellem kongresserne ved indenfor snævrere rammer at arrangere konferencer i sommermånederne nærmest i uddannelsesøjemed. Disse konferencer, der betegnes: „Cours d'Eté d'Etudes Scientifiques pour la Prévention de l'Alcoolisme“, synes at have vakt betydelig interesse, og flere danske sagkyndige på alkoholspørgsmålets område har været blandt foredragsholderne. De fire første konferencer har fundet sted i Geneve (1955, 1956, 1957 og 1958), den sidste afholdtes i Wien (1959) efter indbydelse fra det østrigske socialministerium.

Nordisk samarbejde.

I Nordisk Råds 4. session i 1956 blev der på grundlag af et forslag fra den norske stortingsmand Harald Løbak vedtaget en henstilling til regeringerne (rekommandation nr. 17/1956) om nærmere at udrede spørgsmålet om et nordisk samarbejde på alkoholforskningens område.

På initiativ af det finske socialministerium blev der derefter afholdt en ekspertkonference i Helsingfors i dagene fra den 21. til den 22. september 1956 med henblik på at afgive en udtalelse i sagen. De nordiske lande var anmodet om at sende hver to repræsentanter, hvoraf den ene skulle repræsentere de samfundsvidenskaber, som berører alkoholspørgsmålet, og den anden medicinsk og anden naturvidenskabelig sagkundskab. Danmark, Finland, Sverige og Norge var repræsenteret med hver to repræsentanter, som enstemmigt afgav følgende udtalelse:

„På basis af rapporter om situationen på alkoholforskningens område i de forskellige nordiske lande har konferencen diskuteret spørgsmålet om et nordisk samarbejde på dette område. Konferencen udtaler sin tilfredshed med, at spørgsmålet er blevet aktualiseret gennem minister Løbak's forslag og Nordisk Råds anbefaling. Med henblik på behovet for foranstaltninger på dette område konstaterer konferencen,

at der i samtlige nordiske lande eksisterer et stærkt behov for at intensivere alkoholforskningen såvel på det medicinske som på det samfundsvidenskabelige område,

at et nordisk samarbejde på alkoholforskningens område ville være af stor betydning for de enkelte landes forskning og socialpolitik,

at der i flere af de nordiske lande for tiden eksisterer eller planlægges nationale forskningsinstitutioner.

Under henvisning hertil mener konferencen, at det nordiske samarbejde bedre vil fremmes på

andre måder end gennem oprettelse af et fælles nordisk institut.

For at virkeliggøre dette samarbejde, som i henhold til det ovenfor anførte må anses for ønskeligt, er konferencen blevet enig om følgende anbefalinger:

1. Det vil være af stor betydning for samtlige nordiske lande, om de nationale forskningsinstitutioner, som allerede er oprettet, eller som nu planlægges, kunne blive udbygget således, at muligheder for forskning åbnes også for forskere fra de andre nordiske lande. For at lette et sådant arrangement ville det være af betydning, om der ydes stipendier til forskere til ophold ved institutioner i et andet nordisk land.

2. En samordning og intensivering af forskningen kan efter konferencens opfattelse bedst opnås ved, at et nordisk navn for alkoholforskning bliver nedsat.

3. Som eksempel på de arbejdsopgaver, som skulle kunne optages på nævnets program, nævnes:

- a) at registrere foregående undersøgelser, således at dobbeltarbejde undgås,
- b) at diskutere behovet for undersøgelser på forskellige områder, således at en rationel arbejdsfordeling opnås,
- c) hvis det findes hensigtsmæssigt at planlægge fællesnordiske undersøgelser eller samarbejde forskellige nationale forskningsprojekter, således at disse så vidt muligt kan sammenlignes,
- d) at udveksle erfaringer om forskningsmetoder og arbejdsresultater,
- e) at medvirke til, at undersøgelser på alkoholforskningens område bliver offentliggjort på en sådan måde, at de bliver kendt såvel af forskere som af læger og socialforsorgspersonale inden for og uden for de nordiske lande,
- f) at medvirke til at sprede kendskab til og popularisere forskningsresultater fra lande uden for Norden.

4. Nævnet bør bestå af henholdsvis 3 repræsentanter fra hvert land, heraf en repræsentant for de medicinske videnskaber, en for samfundsvidenska-

berne og en for den praktiske socialpolitik og -administration.

5. Problemerne synes at være så mange og så omfattende, at nævnet bør træde sammen mindst en gang om året. Herudover kan der opstå behov for møder af speciel karakter."

Denne udtalelse blev fremlagt i Nordisk Råds møde i Helsingfors i februar 1957 af rådets socialpolitiske udvalg med oplysning om, at regeringerne havde givet deres tilslutning til de retningslinjer for nordisk samarbejde på dette område, som ekspertkonferencen havde trukket op. Også udvalget gav sin tilslutning såvel som Nordisk Råds plenum.

Fra dansk side er udnævnt:

som repræsentant for samfundsvidenskaberne:

lektor i kriminologi ved Københavns universitet, dr. jur. *Karl O. Christiansen*,

som repræsentant for de medicinske videnskaber:

professor i psykiatri ved Århus universitet, dr. med. *Erik Strömgren*, og

som repræsentant for den praktiske socialpolitik og administrationen:

amtmand *V. baron Wedell-Wedellsborg*.

Det pågældende nævn har herefter under navnet *Fællesnordisk Nævn for teoretisk Alkoholforskning* konstitueret sig ved et møde i Stockholm i november måned 1959.

Ifølge en af den danske delegation afgivet rapport har nævnet på sit første møde gennemgået igangværende forskning i Danmark, Finland, Norge og Sverige. Man har drøftet såvel mulighederne for løbende udveksling af information herom som spørgsmålet om tilvejebringelse af et fællesnordisk tidsskrift, herunder ved at bygge på et eksisterende skrift, ligesom man har drøftet spørgsmålet om tilvejebringelse af oplysning om fremkomne publikationer, bøger,

artikler o. s. v. af interesse for alkoholforskningen.

Det oplyses i rapporten, at nævnet er af den opfattelse, at det vil være af stor værdi for samarbejdet mellem dem, der arbejder inden for alkoholforskningen i de fire lande, at der afholdes møder for et begrænset antal særlig indbudte forskere fra de forskellige lande til orientering og meningsudveksling. I disse møder bør repræsentanter for såvel den biologiske som den sociale og sociologiske forskning inden for alkoholspørgsmålet deltage, og nævnet sigter på bevillingsmæssigt at få løst spørgsmålet om afholdelse af et sådant møde så vidt muligt allerede i sommeren 1960.

Der var inden for nævnet enighed om at anbefale, at man snarest efter det konstituerende møde skulle foranledige iværksat en undersøgelse af ungdommens alkoholvaner og alkoholmisbrug, idet dette måtte anses som et centralt problem. Det oplystes, at en sådan undersøgelse allerede er i gang i Finland og er besluttet i Sverige. Nævnet vil finde det af stor værdi at få koordineret undersøgelserne, således at de i Sverige, Norge og Danmark gennemføres med størst mulig hensyntagen til den måde, hvorpå den finske undersøgelse er tilrettelagt, hvorfor man anbefaler de pågældende at træde i forbindelse med lederen af denne. Der var endvidere inden for nævnet enighed om, at det er af ganske særlig interesse at få Danmark med i en sådan undersøgelse, fordi drikkevanerne her i landet efter alt at dømme adskiller sig væsentligt fra de andre lande. Man vil senere fremkomme med et herpå sigtende forslag.

Nævnet har også drøftet andre emner for forskningen, f. eks. de langvarige og hårdnakkede tilfælde af alkoholisme, men der var enighed om, at undersøgelser vedrørende ungdommen indtil videre må være af størst interesse.

Undervisning i alkoholspørgsmålet.

Fra afholdsbevægelsens side har man tidligt peget på det ønskelige i, at alkoholspørgsmålet blev genstand for omtale i skolernes højere klasser og i andre undervisningsanstalter. Under indtryk heraf udtalte den første ædruelighedskommission da også i sin i 1907 afgivne betænkning i afsnittet om undervisning:

„Den første betingelse for en fortsat fremgang i retning af ædruelighed er, at befolkningen i endnu højere grad, end tilfældet er for tiden, *bliver belært om alkoholens væsen og virkninger*. At denne belæring bør begynde i skolen er utvivlsomt". Senere hedder det, at „en fortsat lejlighedsvis undervisning om alkoholens virkninger i hele menneskelivets forskellige forhold vil være på sin plads i tekniske skoler, i husholdningsskoler, fortsættelsesskoler, i handels- og industriskoler og ved undervisning af det til militærtjeneste indkaldte mandskab".

Kommissionen gik ligeledes ind for, at der ved læreruddannelsen gives de vordende lærere undervisning i, hvad der kan sammenfattes under begrebet „alkohollære", således at de tilegnede sig det fornødne kundskabsstof og derved blev skikkede til at give den omtalte undervisning. Det skulle ske som led i undervisningen i sundhedslære, der eventuelt kunne henlægges til faget naturhistorie.

Den følgende ædruelighedskommission (af 1914) ses ikke at have beskæftiget sig særlig med spørgsmålet om, hvorledes undervisningen om de farer, som brugen af alkoholholdige drikke frembyder, bør tilrettelægges, men såvel kommissionens flertal som dens mindretal berører det dog i deres indstillinger. Flertallet skriver således:

„Endelig kan der være grund til at nævne, at der på vore undervisningsanstalter, i skolerne, på seminarier, gym-

nasier og universitet kan gøres et oplysningsarbejde, som uden at være agitation eller propaganda for indførelse af forbudsbestemmelser vil kunne bidrage til forståelse af den ødelæggelse, misbrugen af alkohol medfører".

Mindretallet, der repræsenterede afholdsbevægelsens tilhængere, fordybede sig mere i emnet og formulerede sine krav mere detaljeret. Indledningsvis fastslås det, at man bør gøre alvor af tanken om at indføre en virkelig planmæssig undervisning om alkoholspørgsmålet. Derefter hedder det:

„Der bør skabes sikkerhed for, at alle lærere, der i skolerne skal undervise i naturhistorie, sundhedslære, historie og samfundskundskab, som led i deres uddannelse får kendskab til alkoholspørgsmålets hovedlinjer og alkoholens individuelle og samfundsmæssige virkninger. Dette er en nødvendig forudsætning for, at undervisningen om alkoholspørgsmålet i skolerne kan få virkelig betydning. I skolerne kan der for den kyndige lærer blive lejlighed til at give oplysning om alkoholens virkninger under forskellige fag - religion, dansk — i hvilken henseende det bør kræves, at læsebøgerne indeholder dertil egnede stykker o. s. v., men der bør skabes sikkerhed for, at planmæssig undervisning om alkoholspørgsmålet i hvert fald gives i forbindelse med naturhistorie, sundhedslære, historie og samfundskundskab. Endvidere bør undervisning om alkoholspørgsmålet finde sted af det til militærtjeneste indkaldte mandskab, i husholdningsskoler, fortsættelsesskoler og i det hele overalt, hvor den opvoksende ungdom efter den egentlige skoletids afslutning modtager undervisning".

Den i 1934 nedsatte tredje kommission afgav i sin i 1938 udsendte materialesam-

lings anden del en omfattende beretning om undervisningen i „alkohollære“, som faget betegnes fra kommissionens side. Der redegøres her for, hvorledes man på dette område er gået frem i Sverige, Norge og England, og i tilslutning dertil gives der en fremstilling af de i Danmark gældende regler om undervisning af denne art. Det understreges i de afsluttende bemærkninger, at undervisningen i alkoholspørgsmålet har det positive praktiske formål at bidrage til at hidføre større folkeædruelighed, og der henvises i slutningen til „den sundhedsmæssige opmarch“, der karakteriserer skolens udvikling i de senere år, og som skaber de bedste muligheder for, at læren om alkoholforbrugets samfundsmæssige virkninger glider ind som et selvfølgeligt og naturligt led i undervisningen om sundhedsforhold, ernæringshygiejne m. v.

Siden man inden for de tre nævnte ædruelighedskommissioner således gav udtryk for ønskeligheden af, at undervisningen om alkoholspørgsmålet fik en fast plads i de højere læreanstalters undervisningsplaner, har den omstændighed, at arbejdet i såvel landbrug som industri er blevet mere og mere mekaniseret, gjort det endnu mere nødvendigt, at der under børnenes og de unges uddannelse gives dem kendskab til de nedbrydende virkninger af overdrevent drikkeri for ikke at tale om egentlig drikfældighed. Som arbejdet nu i hvert fald i alle større virksomheder er tilrettelagt, stilles der stigende krav til den enkelte medarbejder om hurtighed, sikkerhed og præcision. Disse krav vil den, der nyder alkoholholdige drikke i arbejdstiden, formentlig ikke fuldt ud kunne honorere.

I samme retning virker den stærkt stigende anvendelse af motorkøretøjer, der giver vore dages trafik et mere og mere forceret præg. Også her er det uafviseligt nødvendigt, at evnen til at handle sikkert og korrekt ikke svækkes. Nærværende kommission tog da også spørgsmålet om trafik og alkohol op til behandling i de første arbejdsår og udtaler i sin i 1951 afgivne betænkning herom, at der tiltrænges propaganda og oplysning om farene ved at føre motorkøretøj efter indtagelse af selv ret beskedne mængder alkoholholdige drikke. Kommissionen henviser i denne forbindelse også til de i nævnte betænkning pag. 38

omtalte brochurer, der på foranledning af justitsministeriets udvalg for større færdselssikkerhed og landsforeningen „Den personlige Friheds Værn“ uddeles til enhver ny erhverver af kørekort. I brochuren advares imod at sætte sig til rattet selv efter indtagelse af forholdsvis ringe kvanta alkohol. Efterhånden er de fleste, der fører motorkøretøj, vel klar over færemomentet, men endnu synes mange at være tilbøjelige til at bagatellisere det, og det fremgår også af de regelmæssigt udsendte beretninger om antallet af færdselsuheld, at sådanne, der forvoldes af alkoholpåvirkede motorførere, stadig har en fremtrædende plads.

Det er da af den største vigtighed, at de unge tidligt orienteres om, at selv små alkoholdoser efter omstændighederne kan virke nedsættende på arbejdsresultaterne og svækkende på reaktionsevnen i vanskelige situationer. Efter henstilling fra afholdsbevægelsens side fastsattes det da også i folkeskoleloven af 18. maj 1937, at der „i forbindelse med undervisningen i naturhistorie eller i gymnastik skal gives undervisning i sundhedslære — herunder alkohollære“. I en undervisningsvejledning, som udarbejdedes af et af undervisningsministeriet i 1941 nedsat udvalg, blev der under henvisning til de samfundsmæssige hensyn, som gjorde sig gældende i denne forbindelse, givet nærmere forskrifter herom. Som skoleloven nu lyder efter at være blevet ændret senest ved lov af 7. juni 1958 jfr. lovbekendtgørelse af 18. juni 1958, er i den pågældende paragraf ordet „Gymnastik“ blevet erstattet med: „legemsøvelser“. Ellers er ordlyden den samme. Før 1937 var alkoholundervisningen ikke obligatorisk, men ministeriet havde dog så tidligt som i 1910 tilkendegivet sin interesse for denne undervisningsgren ved i et cirkulære at udtale til skolerne, at man, hvor der blev givet undervisning i sundhedslære, naturligt kunne forbinde alkohollære med sådan undervisning.

I mellemskolerne og gymnasierne meddeles undervisningen i alkoholspørgsmål fortsat i tilknytning til henholdsvis undervisningen i naturfag (sundhedslære) og undervisningen i menneskets fysiologi. For gymnasiernes vedkommende findes bestemmelserne om undervisningen nu i bekendtgørelse af 9. april 1953, medens kravene

til undervisningen i mellemskolen stadig er fastlagt ved bekendtgørelse af 1. juli 1904. Det hedder her under omtalen af naturhistorieundervisningen, at der under sundhedslære kan „medtages oplysninger om forebyggelse af smitsomme sygdomme (f. eks. tuberkulose) og om alkoholens skadelige virkninger“.

Da de af undervisningsministeren i 1958 nedsatte læseplansudvalg for henholdsvis folkeskolen og gymnasieskolen endnu ikke har afsluttet deres arbejde, kan der ikke siges noget om, hvilke resultater udvalgene på dette område vil komme til. Selv om der ikke kan afsættes ugentlige timer til faget, må de lærere, der underviser i naturhistorie og derunder sundhedslære, søge at skaffe tilstrækkelig tid til at drøfte emnet med eleverne. Lærerne i faget legemsøvelser bør formentlig også gøre opmærksom på, at umådeholden brug af alkoholiske drikke kan nedsætte legemspræstationerne i almindelighed, og at selv mådeholden brug kan være en hindring for den, der vil præstere det bedste på det ene eller andet sportsområde. Det kan muligvis også være på sin plads, at forholdet berøres under litteraturundervisningen og historie- og samfundslæreundervisningen samt, for så vidt angår folkeskolen, i hvert fald i fagene færdselslære og familiekundskab, der nu skal indføres fra 7. skoleår.

I det hele taget vil de lærere, som gerne vil sætte noget ind på at bibringe eleverne kendskab til de farer, som umådeholden brug af alkohol rummer, sagtens kunne finde lejlighed dertil i den ene eller anden forbindelse. For så vidt angår folkeskolen, er det ganske vist begrænset, hvad børnene kan magte, rent bortset fra, hvor lang tid der kan afses til emnets behandling, og efter kommissionens opfattelse ville det derfor være ønskeligt, om undervisningen i højere grad kunne forenes med ungdoms- og voksenundervisningen, således som denne foregår i aftenskoler, på vore ungdoms- og højskoler, ved den civile tjenestetidsundervisning samt i vore gymnasier og på seminarierne og de højere læreanstalter.

Om seminarierne gælder det, at undervisningskravene nu er fastlagt ved lov af 11. juni 1954 om uddannelse af lærere til folkeskolen, jfr. bekendtgørelse af 5. april 1955, der har afløst henholdsvis lov af 15.

april 1930 og bekendtgørelse af 27. april 1936. Ved § 27 i 1936-bekendtgørelsen var det fastsat, at der i tilknytning til undervisningen i naturhistorie skulle gives undervisning i sundhedslære, herunder misbrug af nydelsesmidler, særlig alkohol. Den nye bekendtgørelse af 5. april 1955, der i § 33 foreskriver undervisning i sundhedslære, nævner ikke alkoholspørgsmålet, men det er oplyst fra undervisningsministeriets side, at der næppe herved er tilsigtet nogen realitetsændring.

Hvis oplysningerne om alkoholforbrugets samfundsmæssige virkninger skal være tilstrækkelig velunderbyggede og give et sandfærdigt billede af de forskningsresultater, som man i vore dage er nået til, må der til støtte for alkoholundervisningen i skolerne tilvejebringes undervisningsmateriale af objektiv karakter.

Fra områder uden for den egentlige skoleundervisning kan det nævnes, at der i forbindelse med undervisningen til styrmands-eksamen og skibsførereksamen gives undervisning i sundhedslære på grundlag af „Lægebog for Søfarende“, der er udgivet af Dansk Røde Kors under ledelse af handelsministeriets permanente udvalg til udgivelse af lægebog for søfarende. Bogen behandler alkoholspørgsmålet i artikler om „Brug og misbrug af alkohol“, „Beruselse“ og „Kronisk Alkoholisme“.

Endvidere skal opmærksomheden henledes på nye undervisningsformer, der er etableret, siden alkoholkommissionen af 1934 afsluttede sit arbejde. Lov af 11. juni 1954 om ungdomsundervisning m. v., der trådte i kraft i august 1954, afløste en række tidligere love om aftenskoler og ungdomsskoler. Formålet med ungdomsskolen, som det under forudsætning af fornøden tilslutning påhviler alle kommuner at oprette, er dels at fæstne og uddybe de almindelige skolekunderskab hos unge mennesker mellem 14 og 18 år, dels at give dem forståelse af det erhvervs- og samfundsliv, de er indtrådt i. Undervisningen skal være alsidig og omfatte en flerhed af erhvervs- og samfundsbetonede fag, f. eks. samfundshistorie og litteratur, erhvervsgeografi og samtidskundskab, men skolen er iøvrigt frit stillet med hensyn til valg af fag og emner inden for den begrænsning, der ligger i skolens formål. Aftenskolen, hvis formål er på

frivilligt grundlag at give undervisning til personer over den skolepligtige alder og derigennem virke for den almindelige folkeoplysning, er mere frit stillet med hensyn til tilrettelæggelsen af undervisningen, der kan omfatte et enkelt eller flere fag inden for 4 faggrupper, herunder bl. a. kulturelle og samfundsbetonede fag.

Loven om ungdomsundervisning er imidlertid netop i folketingssamlingen 1959-60 optaget til revision, idet man søger at tilvejebringe en videre ramme for den erhvervsprægede undervisning. Ifølge den foreslåede nye formålsparagraf, forslaget § 1, er det ungdomsskolens formål, som hidtil, at fæstne og uddybe de almindelige skolekundskaber hos unge mennesker mellem 14 og 18 år, men også at give dem forståelse af og dygtiggøre dem til erhvervs- og samfundslivet og at bidrage til at give deres ungdomsliv, også i fritiden, forøget mening og indhold. Ungdomsskolen kan efter forslaget have følgende former: En 1-årig eller flerårig almen ungdomsskole for unge i alderen 14-18, en 1-årig eller 2-årig erhvervspræget ungdomsskole for unge 2 år efter undervisningspligtens ophør samt en 2-årig ungdomsskole svarende til folkeskolens 8., respektive 9. klasse.

Der er hverken ved den gældende lov eller ved forannævnte lovforslag givet forskrifter om undervisning i alkoholspørgsmålet i ungdoms- og aftenskolerne, men det følger af undervisningen særlige karakter, at der er mulighed for at komme ind på alkoholspørgsmålet i forbindelse med fag som samfundslære og samfundskundskab. Efter hvad kommissionen har erfaret, er det afholdsbevægelsens hensigt at drøfte med Centralforbundet for sundheds- og alkoholundervisning og ædruelighedskonsulenten, under hvilke former dette skal kunne ske.

Der synes også at være mulighed for at få de værnepligtige i tale i så henseende. I forbindelse med forlængelsen af den militære tjenestetid nedsatte forsvarsministeriet i 1952 et udvalg, der bl. a. fik til opgave at undersøge betingelserne for at tilrettelægge en undervisning, der sigtede på at vedligeholde eller udbygge de værnepligtiges civile kundskaber og færdigheder. På grundlag af udvalgets betænkning blev der herefter indført obligatorisk civilundervisning for de

værnepligtige. Der undervises bl. a. i medborgerkundskab, og undervisningsinspektøren har oplyst, at spørgsmålet om, hvorvidt der gives undervisning i alkohollære, har været overvejet, men at det ikke hidtil er blevet anset for formålstjenligt at lade de værnepligtige få undervisning i dette fag. Det er ikke kommissionen bekendt, hvilke hensyn der ligger til grund for denne afgørelse. Selv om det drejer sig om mere modne elever, der må antages at være vel vidende om, hvad alkoholmisbrug kan føre med sig, skulle det formentlig ikke være udelukket at finde en undervisningsform, der virkede tiltrækkende på de værnepligtige og vakte deres interesse.

Som det fremgår af den foranstående oversigt over, hvad der fra det offentlige side er gjort for at bibringe skolebørn og unge kendskab til de med alkoholmisbrug forbundne farer, skulle der på samtlige de omtalte undervisningsområder være tilvejebragt muligheder for at give en herpå sigtende undervisning. Spørgsmålet er derefter, *i hvor høj grad disse muligheder udnyttes.*

Inden for afholdsbevægelsen hersker der den opfattelse, at de refererede bestemmelser om alkoholundervisning ofte føres ud i livet på ufyldstgørende måde eller slet ikke føres ud i livet, hvad enten det skyldes fagtrængsel og deraf følgende mangel på tid eller svigtende forståelse af sagens betydning.

Kommissionen må anse det for særdeles vigtigt også under hensyn til det ovenfor anførte om den forcerede arbejdsrytme, at alkoholundervisning bliver et fast led i skolernes og de øvrige undervisningsanstalters undervisningsvirksomhed. Endvidere skal man henstille til undervisningsministeriet at iværksætte en undersøgelse til belysning af, hvad der hidtil er opnået. Ved en sådan skulle det klarlægges, hvad der skole for skole er gjort for at opfylde de givne påbud, hvilke erfaringer der herved er høstet, og hvilke tanker og forslag vedrørende alkoholundervisningens format og omfang, man måtte ønske at fremsætte. Der ville ad denne vej blive tilvejebragt et omfattende materiale til bedømmelse af, hvorvidt de hidtil udfærdigede bestemmelser har svaret til deres hensigt eller ikke.

Afsluttende bemærkninger.

Af de i afsnittene om tilvirkning, import og salg af alkoholholdige drikke og alkoholforbrugets størrelse og sammensætning meddelte tal fra dansk alkoholstatistik fremgår det, at såvel tilvirkning som import på alle punkter har været større i de senere år end i den sidste del af mellemkrigsperioden. Siden årene 1931-35, der i opgørelserne er valgt som udgangspunkt, er befolkningen imidlertid vokset med rundt 1 million eller ca. 27 pct., og da eksporten af alkoholholdige drikke samtidig er vokset stærkt, er alkoholforbruget pr. indbygger ikke steget i samme forhold som tilvirkning og import. Når de alkoholsvage ølsorter holdes uden for beregningen, udgjorde i gennemsnit af de nævnte år alkoholforbruget, angivet i liter ren alkohol, pr. indbygger 2,04 liter. Dette tal er imidlertid ekstraordinært lavt, idet forbrugsforholdene prægedes af den da rådende økonomiske krisetilstand. Det vil derfor være rigtigere at sammenligne de senere års alkoholforbrug med forbruget i gennemsnit af de sidste førkrigsår (1936-38), der bedre svarer til mellemkrigstidens normalforbrug. Opgjort på samme måde androg det 2,35 liter ren alkohol pr. indbygger.

I efterkrigsårene lå forbruget indtil 1950 fra 25 til 40 pct. højere. Det udgjorde i 1950 3,32 og faldt derefter til ca. 3,00 i årene 1951 og 1952, hvorefter der på ny indtrådte en opgang. Siden har forbruget, som i gennemsnit af årene 1953-57 beregnedes til 3,16 liter, holdt sig nogenlunde konstant, dog med en vis opgangstendens i 1958 og 1959, og forbrugsniveauet ligger nu ca. 35 pct. over førkrigsårenes.

Det har været genstand for en del diskussion, om denne stigning er ensbetydende med en forringelse af ædrueligheden, som i mellemkrigsårene var undergået en betydelig forbedring som følge af spiritusbeskatningens forhøjelse henimod slutningen af den første verdenskrig. Der kunne være grund til at vente, at det var tilfældet, eftersom den under den anden verdenskrig

opståede pengerigelighed hovedsagelig fandt afløb på restaurant- og forlystelseslivets område. Der indtrådte også en stigning i antallet af anholdelser for drukkenskab fra årene 1946-47 til årene 1948-49, men det er et spørgsmål, om tallene fra de førstnævnte år, der fulgte lige efter det „politoløse“ interregnum i 1944 og 1945, er tilstrækkelig pålidelige. Rent bortset herfra måtte det formentlig også ventes, at en så forholdsvis stor forøgelse af alkoholforbruget som den, der fandt sted i de sidste krigsår, måtte give sig udslag i en opgang af antallet af drukkenskabsanholdelser. Siden 1950 har anholdelsestallene imidlertid holdt sig nogenlunde konstant, og målt med folketallet har de været aftagende. På andre punkter vidner kun bevægelsen i antallet af alkoholforgiftninger om en stigende misbrugstilbøjelighed, men her tyder meget på, at stigningen i hvert fald for en del er af formel karakter, jfr. de kommenterende bemærkninger til tallene i afsnittet „Alkoholforbrugets samfundsmæssige virkninger“.

Hvis det forholdt sig således, at opgangen i alkoholforbruget i den omhandlede periode i højere grad skulle hidrøre fra kronisk alkoholmisbrug end fra akut, således at antallet af egentlig drikfældige var blevet større, måtte det ventes, at en typisk alkoholsygdom som delirium tremens ville forekomme hyppigere, og yderligere, at der efter nogle års forløb ville indtræffe flere dødsfald af alkoholisme. For så vidt angår antallet af tilfælde af delirium tremens har de lige til 1956 ligget på samme lave niveau som i førkrigsårene. Derefter indtrådte der vel en relativ stærk stigning, men den afløstes allerede i 1958 af en nedgang. Tallene er imidlertid så små i sig selv, at det er betænkeligt at bygge noget på disse svingninger, som kan være af tilfældig natur. Om alkoholisme-dødsfald gælder, at antallet har været stadig aftagende siden de første efterkrigsår, og at man nu er kommet ned på forsvindende små tal.

Alt i alt synes den sociale statistik ikke at fremvise sikre tegn på, at alkoholmisbrug forekommer i større udstrækning end før, og det er formentlig også mere nærliggende, som de økonomiske forhold har udviklet sig i efterkrigsårene, at fortolke forbrugsstigningen som et velstandsphenomen. Under den fortsatte indtægtsoprykning har de fleste, der regelmæssigt eller lejlighedsvis køber alkoholholdige drikke, kunnet tillade sig at ofre mere end sædvanligt på denne konto, og desuden er forbrugsvanerne undergået visse ændringer, der vistnok nærmest har trukket i opadgående retning. Samtidig er kredsen af aktuelle forbrugere blevet forøget, dels som følge af forskydningen i aldersfordelingen, dels fordi kvinderne nu mere almindeligt nyder alkoholholdige drikke såvel i det daglige som i selskabs- og restaurantlivet. I det hele har efter alt at dømme antallet af ikke-alkoholforbrugende været aftagende, som det allerede ses deraf, at afholdsbevægelsen har lidt et så betydeligt medlemstab. Dernæst har byernes stærke befolkningstilvækst, som har medført, at den egentlige landbefolkning nu kun udgør lidt over 30 pct. af landets hele folkemængde, i sig selv bevirket, at totalforbruget pr. indbygger er forøget, eftersom byboernes alkoholforbrug af mange grunde ligger væsentligt over landboernes, omend forskellen måske nok er blevet noget formindsket i den sidste snes år. Ligeledes har turistbesøgets stærke stigning utvivlsomt været medvirkende.

Herefter skulle der ikke være noget foruroligende i, at efterkrigsårenes alkoholforbrug overstiger førkrigsårenes. Det fremgår også af en af det statistiske departement for et par år siden foranstaltet undersøgelse af forbrugsforholdene blandt lønmodtagere (se *Statistiske Efterretninger* nr. 83 i 1957), at udgifterne til anskaffelse af alkoholholdige drikke er af en så beskeden størrelsesorden i de herhenhørende husholdninger, at der skulle være rigelig plads til en udvidelse, uden at alkoholforbruget ville komme blot i nærheden af, hvad der almindeligvis forstås ved et umådeholdent forbrug. Departementet har ganske vist **kun** indkrævet oplysninger om, hvad der er medgået til indkøb af spiritus, vine og øl „uden for det sædvanlige husholdningsforbrug“, og udgiftstallene refererer sig følgelig

hovedsagelig til forbruget ved selskabelige lejligheder. Dertil skal lægges en andel af det, som figurerer som udgifter til „lejlighedsvis fortæring ude“. Eksempelvis androg for lønmodtagere med en årsindtægt af 15 000-20 000 kr. udgifterne på disse to poster 152 og 135 kr., medens lønmodtagere på et noget højere indtægtsniveau (25 000-30 000 kr.) brugte henholdsvis 311 og 260 kr. Hvis der i begge tilfælde skønsmæssigt ansættes et beløb til anskaffelse af alkoholholdige drikke til det sædvanlige husholdningsforbrug under hensyn til det indtryk af de pågældende lønmodtageres hele levestandard, som de ret specificerede regnskabsopstillinger giver, vil totaludgiften næppe komme op over ca. 500 kr. om året i det første tilfælde og ca. 1 000 kr. i det andet, svarende til lidt over 3 pct. af totaludgiften.

Det vil dog være urigtigt at opfatte det her fremførte som en tilkendegivelse af, at ædruelighedstilstanden er så tilfredsstillende, at det ikke skulle være praktisk muligt at nå videre. Selv om der ikke har fundet en nævneværdig forværring sted som følge af forbrugsstigningen, er det meget vel tænkeligt, at den del af alkoholforbruget, der har karakter af misbrug, fremdeles er alt for tyngende for samfundet. Som det fremhæves i det foran nævnte afsnit om alkoholforbrugets samfundsmæssige virkninger, virker alkoholmisbrug før eller senere nedbrydende i legemlig og moralsk henseende, og dette resulterer igen i hjems og familielivs opløsning og sætter sig også hyppigt spor i kriminalstatistikken. Selv hvor misbrugstilbøjeligheden alene giver sig udslag i hyppige drikkeudskejsler, vil de store udgifter, som er forbundet dermed, undergrave hjemmets økonomi. Kommissionen kan i øvrigt henvise til, hvad der er anført i det pågældende afsnits sammenfattende bemærkninger om den ved alkoholmisbrug forvoldte skade. Yderligere må tages i betragtning, at man i alle erhvervs-grene søger ved hjælp af rationalisering at nå frem til den størst mulige produktivitet. Der fordres gennemgående så stor hurtighed, øvelse og akkuratnesse af de beskæftigede, at det må anses for utilrådeligt at indtage selv ret små alkoholmængder (det gælder i særlig høj grad, hvor der er tale om at føre et motorkøretøj).

Også under hensyn hertil har kommissionen gjort til genstand for indgående overvejelser, hvorvidt det burde overdrages et særligt forvaltningsorgan inden for statsadministrationens rammer at indhente oplysninger om ædruelighedstilstanden og iværksætte undersøgelser af forbrugsforholdene stedvis eller inden for visse befolkningsgrupper for på grundlag heraf at fremsætte forslag til ædruelighedsfremmende foranstaltninger. Det i *Norge* i 1936 oprettede „Statens Edruelighetsråd" kunne i så henseende tjene som forbillede. Som det udtrykkes i den af Alkoholistforsorgskomiteen af 1947 afgivne indstilling, har nævnene råd, som består af 5 medlemmer, og som er statens sagkyndige organ i ædruelighedsanliggender, til opgave, at „være rådgiver for offentlige institutioner i edrueligheds-spørgsmål og at fremme undervisning og armen opplysningsvirksomhet om dette spørgsmål, likesom rådet skal søke a skape enhet i edruelighetsarbeidet". Det tilføjes, at „tyngden i rådets praktiske arbeid" har været dels at fungere som konsulent for socialdepartementet, dels at "bistå og rettlede edruelighetsnemndene i deres virke". Der tænkes herved på de i medfør af den norske lov af 26. februar 1932 om edruelighetsnemnder og behandling av drikkfældige nedsatte kommunale ædruelighedsnævn, som i almindelighed skal virke for at forbedre ædruelighedsforholdene i kommunen og i særdeleshed tage sig af drikkfældige (som regel efter anmodning af de pårørende). De skal efter omstændighederne være mellemled ved anbringelse på alkoholisthjem efter den drikkfældiges eget ønske eller i henhold til nævnets påbud. I ganske få kommuner træder fattigstyret med socialdepartementets samtykke i ædruelighedsnævnets sted.

Den norske ædruelighedsnævns-ordning er på sin side udformet efter svensk mønster, idet man i *Sverige* så tidligt som i 1913 gennemførte en lov om alkoholistforsorg. Ved denne lov indstiftedes den „nykterhetsnämnd"-institution, der hurtigt fik en fremtrædende plads inden for svensk alkohollovgivnings rammer, og som er blevet et vigtigt hjælpemiddel såvel for det offentlige som for private under arbejdet med at befæste og fremme ædrueligheden. I henhold til den nugældende lov af 1954 skal der i hver kommune findes et ædrueligheds-

nævn og i hvert len et lensædruelighedsnævn. Det påhviler de kommunale nævn at overvåge ædruelighedsforholdene og at bekæmpe alkoholmisbrug gennem oplysningsvirksomhed og ved at bistå forhandlere af alkoholholdige drikke med råd og anvisninger. På grundlag af de indvundne erfaringer skal nævnene dernæst afgive udtalelser om påtænkte ædruelighedsfremmende foranstaltninger eller selv fremsætte forslag til sådanne. Ligesom i *Norge* har nævnene dog størst betydning i kraft af den rolle, der er tildelt dem ved behandling af alkoholister. De modtager anmeldelser fra de drikkfældiges pårørende eller finder selv frem til dem og foretager de fornødne undersøgelser for derefter, hvis det viser sig, at anmeldelsen har været velbegrundet, at iværksætte en hjælpeaktion. Under nærmere angivne forudsætninger kan alkoholister sættes under „övervakning" og, hvis det ikke hjælper, tvangsindlægges på et afvænningshjem. Det sidste kan dog kun ske i henhold til en af lensædruelighedsnævnet truffen beslutning. Lensædruelighedsnævnene er i øvrigt tilsynsførende og kontrollerende i forhold til de kommunale ædruelighedsnævn og skal til stadighed forvisse sig om, at de gør deres skyldighed.

I 1937 fik *Finland* en alkoholistlov, der i det hele er bygget over de samme principper som i *Sverige* og *Norge*, idet der også i *Finland* arbejdes med kommunale ædruelighedsnævn, der på visse punkter endda har videregående opgaver end de svenske og norske. Således er de finske i henhold til en tillægslov af 1947 forpligtede til at tage affære, hvis unge, der ikke er fyldt 21 år, anholdes for at have vist sig beruset på offentlig plads. Nævnene skal da med støtte i råd og advarsler søge at formå de pågældende til at passe bedre på sig selv. I gentagelsestilfælde stilles de under tilsyn af en „nykterhetsövervakare".

Også *Island* har kommunale ædruelighedsnævn, hvis virksomhed tilrettelægges af justitsministeren efter indstilling af et ædruelighedsråd, der har hele landet som virkefelt. I det daglige forestås ædruelighedsarbejdet af statens ædruelighedskonsulent, der er født formand for rådet, hvis øvrige medlemmer (ialt 4) udses af Altinget. Om rådets formål hedder det i den gældende spirituslov af 12. april 1954, at

det skal virke for afholdenhed og i samråd med regeringen, ærduelighedsnævne og afholdsorganisationerne bekæmpe alkoholmisbrug. Det fører tilsyn med nævne, søger at koordinere deres arbejde og står dem bi med råd og vejledning.

Selv om såvel det norske som det islandske ærduelighedsråd skal yde deres respektive regeringer bistand i alle ærduelighedsanliggender og også kan rette henstillinger til regeringerne om at træffe ærduelighedsfremmende foranstaltninger eller iværksætte socialstatistiske undersøgelser o. lign., består deres hovedvirksomhed dog i at føre tilsyn med, at de kommunale ærduelighedsnævn udfolder tilstrækkelig stor aktivitet.

I Danmark findes sådanne ikke, og allerede af den grund er det et spørgsmål, om der er brug for et ærduelighedsråd, da det formentlig ikke skulle være udelukket at varetage de nævnte arbejdsopgaver på anden måde. I Sverige og Finland har man ikke fundet anledning til at skabe en tilsvarende overbygning på ærduelighedsnævns-institutionen, og tilsynsvirksomheden udføres her af henholdsvis socialstyrelsen og socialministeriet (i den svenske lov siges det, at „nykterhetsnämnderna skola stå under tillsyn av socialstyrelsen“). Det er i disse to lande de interesserede ministeriers sag at tage initiativet til gennemførelsen af ærduelighedsfremmende foranstaltninger, hvorved de støttes i Sverige af det af staten understøttede „Centralförbundet for Nykterhedsundervisning“, i Finland bl. a. af alkoholmonopolet (Oy Alkoholiliiike Ab).

Under kommissionens forhandlinger har de refererede ærduelighedsnævns-ordninger, som fra afholdsbevægelsens side omfattes med megen interesse, ganske vist været genstand for omtale. Kommissionen har dog, som ærduelighedsforholdene stiller sig her i landet, ikke fundet det rimeligt at følge de øvrige nordiske landes eksempel. Selv om der vel kan rejses tvivl om, hvorvidt de bestemmelser i loven om offentlig forsorg, der afgiver grundlag for at tage alkoholister under behandling (frivilligt eller tvungent), har fundet så udstrakt anvendelse, som det havde været ønskeligt, således at afvænningshjæmmenes belægningsstatistik ikke fuldt ud afspejler det aktuelle behandlingsbehov, må det forekomme upå-

krævet at skabe et stort administrativt apparat til gennemførelse af de gældende eller kommende lovbestemmelser om alkoholistbehandling. Det vil være så meget mere upåkrævet, som det formentlig ikke skulle berede de sociale udvalg, som skal forefindes i hver kommune, og som nu har med disse forhold at gøre, større vanskeligheder at magte en eventuel udvidelse af deres arbejdsforpligtelser i så henseende. Der skal i øvrigt i denne forbindelse henvises til det i efteråret 1959 i folkettinget af indenrigsministeren fremsatte forslag til lov om ændring i lov om sygehusvæsenet (vedrørende behandlingsinstitutioner for alkoholskadede). Det omhandlede lovforslag er fremsat på grundlag af den af udvalget angående forsorgen for de i forsorgslovens kapitler XXIV-XXVII omhandlede personer i april 1958 afgivne betænkning, jfr. nærværende betæknings indledende bemærkninger. Forslaget går ud på, at der tilvejebringes lovhjemmel for ydelse af stats-tilskud til behandling af alkoholskadede, sigtende på oprettelse af de nødvendige behandlingsinstitutioner. I tilslutning hertil har udvalget foreslået forskellige ændringer i lov om offentlig forsorg, lov om folkeforsikring og lov om arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring m. v. De pågældende lovforslag oplyses i forslagets bemærkninger senere at ville blive fremsat af socialministeren. Lovforslaget svarer i det væsentlige til det af udvalget udarbejdede lovudkast. Der foreslås ikke indført almindelig adgang til tvangsmæssig behandling, derimod foreslås en stramning af forsorgslovens § 316 om tvangsmæssig behandling af alkoholister, der ikke kan klare sig selv.

Tilbage som arbejdsstof for et dansk ærduelighedsråd bliver herefter i det væsentlige den omhandlede rådgivnings- og undersøgelsesvirksomhed, som dog muligvis bør suppleres med fremskaffelse af oplysninger om lovgivnings- og ærduelighedsforhold fra andre lande og i første række de øvrige nordiske. Da kommissionen oprindeligt beskæftigede sig med tanken om at oprette et ærduelighedsråd, viste der sig overvejende stemning for at anbefale, at der etableredes et sådant. Efter at planen om at skabe et socialt forskningsinstitut imidlertid nu er blevet realiseret, jfr. lov nr. 101 af 18. april 1958, synes det kommissionens flertal

naturlig at henlægge hertil det undersø- gelsesarbejde vedrørende alkoholforbrugets virkninger, som et sådant råd skulle ud- føre. Der kan i denne forbindelse peges på, at det af socialministeriet den 3. marts 1955 nedsatte udvalg i sin i 1957 afgivne be- tænkning (nr. 170) vedrørende oprettelse af et socialforskningsinstitut som en sær- ligt påtrængende forskningsopgave nævner iværksættelse af en undersøgelse vedrørende udbredelsen af alkoholisme og alkoholismens betydning for social deroute. Opgaven næv- nes på linje med en nærmere undersøgelse af forekomsten af sindslidelser og intelli- gensdefekter i befolkningen og af, hvorledes de pågældende personer klarer sig i sam- fundet. Institutet vil formentlig også kunne påtage sig at indsamle oplysninger fra andre lande, og som det fremgår af afsnittet om Nordisk samarbejde, er der allerede gjort skridt til, at instituttet på- tager sig opgaver på alkoholforskningens område. Derved indskrænkes et ædruelig- hedsråds arbejdsopgaver så stærkt, at det forekommer kommissionens flertal at være enklere og billigere at overdrage det til indenrigsministeriets konsulent i ædruelig- hedsager at være rådgivende instans. I så fald må den ordning, som i sin tid blev truffet, da embedet som statens konsulent i ædruelighedssager besattes med den stadig fungerende konsulent, magister Jens Rosen- kjær, reableres, således at stillingen atter bliver passende lønnet. Yderligere bør den, der udses til at beklæde posten, have muli- ghed for at afholde såvel kontorholds- som rejseudgifter inden for nærmere fastsatte grænser.

Efter kommissionens flertals mening skulle der ved et samarbejde mellem det sociale forskningsinstitut og ædruelighedskonsulen- ten kunne skabes al fornøden garanti for, at samtlige forhold, som øver indflydelse på, hvorledes ædruelighedsforholdene ud- vikler sig, følges med opmærksomhed, og at det til stadighed er genstand for under- søgelser og efterforskning, hvad der kan gores for at sanere drikkevanerne, for- mindske misbrugshyppigheden og råde bod på følgerne af umådeholdent alkoholfor- brug.

Et *mindretal* (Børge E. Andersen, Ben- dixen, Adolph Hansen og Markersen) har med

interesse fulgt de af flertallet fremsatte ud- talelser om spørgsmålet, men må fastholde det af afholdsbevægelsens repræsentanter i kommissionen i sin tid fremsatte krav om oprettelse af et Statens Ædruelighedsråd efter norsk mønster. Tanken blev i 1951 modtaget med stor interesse af den da- værende, nu afdøde, indenrigsminister Aksel Møller, der gav sin fulde tilslutning til, at staten fik „et sagkyndigt rådgivende organ i alkohol- og ædruelighedsspørgsmål, et bindeled mellem de forskellige grene af centraladministrationen, hvor problemer med tilknytning til alkoholspørgsmålet mel- der sig, og hvorfra statens indslag i det offentlige og private ædruelighedsarbejde kan udgå“. I alkoholkommissionen havde ædruelighedskonsulenten, magister Rosen- kjær, inden afholdsbevægelsen fremsatte et konkret forslag, fremsat tanken om, når kommissionens arbejde var afsluttet, at nedsætte et Statens Ædruelighedsråd efter norsk mønster, men indenrigsminister Aksel Møller mente, at der godt kunne være brug for ædruelighedsrådet ved siden af kom- missionen.

Det norske Statens Edruelighetsråd havde i sine første år ganske rigtigt sit tyngde- punkt „ved siden af konsulentvirksomhed for Socialdepartementet“ i at „bistå og ret- lede ædruelighedsnævnene i deres virke“, som bureauchef i Socialdepartementet Rolf Knudsen skrev det i et lille skrift i 1944; men bureauchefen hævdede dog først, at ædruelighedsrådet var „et specielt central- organ for ædruelighedsarbejdet“ og til- føjede: „det har til opgave at fremme ædruelighedsarbejdet i vort land. Det be- står af 5 medlemmer med personlige supple- anter og har eget kontor. Rådet er statens sagkyndige organ i ædruelighedsspørgsmål og skal, når det gælder administrative- og lovgivningsspørgsmål, være et bindeled mel- lem de forskellige grene af centraladmini- strationen. Rådet har også til opgave at være rådgiver for offentlige institutioner i ædruelighedsspørgsmål og at fremme under- visning og anden oplysningsvirksomhed om dette spørgsmål, ligesom rådet skal søge at skabe enhed i ædruelighedsarbejdet.“

I 1958 skriver bureauchef Rolf Knudsen i et hæfte, som blev udgivet på engelsk af Det internationale bureau mod alkoholismen, om Norges „officielle organer, hvis

opgave det er at fremme ædrueligheden. Først af alle må nævnes Statens Ædruelighedsråd", Derefter gives — lidt udførligere — den samme karakteristik af ædruelighedsrådets opgaver som i udtalelsen af 1944.

De her citerede opgaver falder nøje sammen med mindretallets ønsker, og vi kan ikke anerkende, at oprettelsen af Socialforskningsinstituttet dækker, hvad vi venter os af et Statens Ædruelighedsråd — selv om embedet som statens ædrueligheds-konsulent retableres, hvilket vi er enige med flertallet i at foreslå.

Mindretallet ser gerne en udvidelse af de sociale udvalgs arbejdsforpligtelser. Vi har i øvrigt i sin tid udtalt, at hvis der kunne pålægges de sociale udvalg pligter af samme karakter som de andre nordiske landes ædruelighedsnævn, ville vi føle os tilfreds-stillede.

Mindretallet kan ikke finde den udtalelse rigtig, hvormed flertallet slutter sin omtale af arbejdsopgaverne for et Statens Ædruelighedsråd, når det om disse opgaver hedder: „Tilbage bliver herefter i det væsentlige o. s. v.". Man bør gå ud fra, at ædruelighedsrådet kommer til at bestå af initiativrige medlemmer, der efterhånden vil finde nye opgaver, f. eks. kommenterede udgaver af beværterloven, færdselsloven, loven om alkoholistsforsorg, oplysning om velsmagende og sunde alkoholfri drikke o. s.v. — I denne forbindelse vil vi stærkt understrege et arbejde, som det norske ædruelighedsråd har taget op under mottoet „Samlet indsats for folkeædruelighed". I en officiel beretning hed der det: „Et nyt træk i billedet af oplysningsarbejdet om alkoholspørgsmålet og ædruelighedsarbejdet er, at staten gennem Statens Ædruelighedsråd har engageret sig stærkt i oplysningsarbejdet gennem aktionen „Bred

front", som, kort sagt går ud på at aktivisere de store folkelige organisationer i arbejdet for større ædruelighed."

På ædruelighedsrådets initiativ afholdtes i december 1956 i Oslo i universitetets aula et møde, hvor 500 indbudte fra en række landsorganisationer var samlet. Kronprinsessen overværede hele mødet. Socialminister Harlem holdt et inspirerende foredrag, og mødets resultat blev samarbejdsorganet „Bred front", der under ædruelighedsrådets ledelse omfatter institutioner og organisationer som Statens ungdomsråd, De samvirkende fagforbund, Norske kvinders nationalråd, Afholdsfolkets landsnævn, Kristenfolkets ædruelighedsråd, ædruelighedsnævnenes sammenslutning, Landsrådet for ædruelighedsundervisning o. m. fl. — Lignende bestræbelser er i gang i Sverige, hvor der er dannet en samarbejdskomité mellem afholdsbevægelsen og fagbevægelsen, en komité mellem afholdsbevægelsen og kvindeorganisationerne og endelig en organisation „Nykterhetens framjände", som har til opgave at „samle enkeltpersoner og organisationer til bekæmpelse af alkoholmisbrug og alkoholisme samt at forebygge dannelse af alkoholvaner hos ungdommen".

Mindretallet har med stor interesse fulgt Socialforskningsinstituttet og dets første indsats i undersøgelser til støtte for alkoholproblemers løsning. Vi nærer fuld tillid til instituttets direktør og til forskningsrådet; men under hensyn til de mange og store opgaver, der er lagt hen til Socialforskningsinstituttet, finder mindretallet sig trykkest ved at fastholde kravet om oprettelse af et Statens Ædruelighedsråd og retablering af embedet som statens ædrueligheds-konsulent — begge dele muligvis overflyttet til socialministeriet.

København, den 24. marts 1960.

Børge E. Andersen.	Chr. Bendixen.	Carl Clemmesen.	Johanne Dahlerup.
Knud Ernst.	Adolph Hansen.	Arne Kemp.	F. Markersen.
S. Nalbandian.	Vilhelm Nielsen.	Peder Nørgaard.	W. Reinhard.
Jens Rosenkjær.	Sven Røgind.	V. Wedell-Wedellsborg.	A. L. Østerberg.

